İSLÂM AHLÂKI

Birinci Kısm

Kitâbımızın birinci kısmında, kötü ahlâkdan mühim olan kırk adedi ve bunların ilâcları açıklanacakdır. Aşağıdaki yazıların hepsi, Ebû Sa'îd Muhammed Hâdimînin "rahime-hullahü teâlâ" **(Berîka)** kitâbının birinci cildinden terceme edilmişdir. Bu kitâbı iki cild olup arabîdir. 1284 [m. 1868] senesinde İstanbulda basdırılmış, 1411 [m. 1991] de, (Hakîkat Kitâbevi) tarafından, tekrâr tab' edilmişdir. Hâdimî hazretleri, 1176 hicrî kamerî [m. 1762] senesinde Konyanın Hâdim kasabasında vefât etmişdir.

KÖTÜ AHLÂK VE BUNLARDAN KURTULMAK ÇÂRELERİ

İnsana dünyâda ve âhıretde zarar veren herşey, kötü ahlâkdan meydâna gelmekdedir. Ya'nî, zararların, kötülüklerin başı, kötü huylu olmakdır. Harâmlardan [kötülüklerden] sakınmağa **(Takvâ)** denir. Takvâ, ibâdetlerin en kıymetlisidir. Çünki, birşeyi tezyîn etmek, süslemek için, önce pislikleri, kötülükleri yok etmek lâzımdır. Bunun için, günâhlardan temizlenmedikçe, tâ'atların, ibâdetlerin fâidesi olmaz. Hiçbirine sevâb verilmez. Kötülüklerin en kötüsü, **(küfr)**dür. Kâfirin [Allaha düşman olanın] hiçbir iyiliği, hayrâtı, hasenâtı, âhıretde fâideli olmaz. [Zulm ile öldürülen kâfir,şehîd olmaz. Cennete girmez.] Îmânı olmıyanın hiçbir iyiliğine sevâb verilmez. Bütün iyiliklerin temeli takvâdır. Herşeyden önce, takvâ sâhibi olmağa çalışmak lâzımdır. Herkese, takvâ sâhibi olmalarını emr ve nasîhat etmelidir. Dünyâda râhata, huzûra kavuşmak, sevişmek, kardeşçe yaşayabilmek, âhıretde de, sonsuz azâbdan halâs olarak, ebedî ni'metlere, se'âdetlere kavuşmak, ancak takvâ ile nasîb olur.

Kötü huylar, kalbi hasta eder. Bu hastalığın artması, kalbin ölümüne [ya'nî küfre] sebeb olur. Kötü huyların en kötüsü olan şirk, ya'nî küfr ise, kalbin en büyük zehridir. Îmânı olmıyanın, (Kalbim temizdir. Sen kalbe bak) gibi sözleri, boş lâflardır. Ölmüş olan kalb temiz olmaz.

Küfrün envâ'ı vardır. Hepsinin de en kötüsü, en büyüğü **(şirk)**dir. Bir kötülüğün her çeşidini bildirmek için, çok kerre, bunların en kö-

tüsü söylenir. Bunun için, âyet-i kerîmelerde ve hadîs-i şerîflerde bulunan şirk kelimesinden, her nev’ küfr ma’nâsı anlaşılır. Nisâ sûresinin kırksekiz ve yüzonaltıncı âyet-i kerîmelerinde, müşrikin hiç afv edilmiyeceği bildirildi. Bu âyet-i kerîmeler, kâfirlerin Cehennem ateşinde sonsuz yanacaklarını bildirmekdedir.

[(Şirk), Allahü teâlâya ortak yapmak, benzetmek demekdir. Benzeten kimseye **(Müşrik),** benzetilen şeye **(Şerîk)** denir. Bir kimsede, birşeyde, ülûhiyyet sıfatlarından birisinin bulunduğuna inanmak, onu şerîk yapmak olur. Allahü teâlâya mahsûs olan sıfatlara, ya’nî **(Sıfât-ı zâtiyye)** ve **(Sıfât-ı sübûtiyye)**lere **(ülûhiyyet sıfatları)** denir. Sonsuz var olmak, yaratmak, herşeyi bilmek, hastalara şifâ vermek, ülûhiyyet sıfatlarındandır. Bir insanda, güneşde, inekde, herhangi bir mahlûkda, ülûhiyyet sıfatı bulunduğuna inanarak, ona ta’zîm, hurmet etmeğe, ona yalvarmağa, ona **(ibâdet etmek),** tapınmak denir. O şeyler **(Sanem=put)** olur. Böyle zan olunan insanın ve kâfirlerin heykelleri, resmleri ve mezârları önünde de, ta’zîm edici şeyler söylemek, yapmak da, ibâdet etmek, şirk olur. Bir insanda ülûhiyyet sıfatlarından birinin bulunduğuna inanmayıp, Allahın sevgili kulu olduğuna veyâ vatana, millete hizmetleri olduğuna inanarak, bunun resmine, heykeline, ta’zîm etmek şirk olmaz, küfr olmaz. Fekat, herhangi bir insanın resmine hurmet etmek harâm olduğu için, ta’zîm, hurmet eden bir müslimân fâsık olur. Harâm olduğuna ehemmiyyet vermezse, diğer bir harâmı, ehemmiyyet vermiyerek yapanlar gibi **(Mürted)** olur. Müşrik olmıyan yehûdî ve hıristiyanlar da, Muhammed aleyhisselâma inanmadıkları için kâfirdirler. [Allaha düşmandırlar.] Bunlara **(Kitâblı kâfir)** denir. Şimdi, hıristiyanların çoğu, Îsâ aleyhisselâma ülûhiyyet sıfatı isnâd etdikleri için, müşrikdir. Barnabas ve Aryus mezhebinde olanları, kitâblı kâfir iseler de, bunlar bugün yokdur.]

Kalb hastalıklarının şirkden sonra en kötüsü, **(Bid’at)**lara inanmak ve bid’at işlemekdir. Bid’atlardan sonra, günâhlardan sakınmamak gelir. Küçük olsun, büyük olsun, şirkden ya’nî küfrden başka günâh işleyip, tevbe etmeden ölen bir mü’min, şefâ’at olunmakla, yâhud hiçbir sebeb olmadan, yalnız Allahü teâlânın merhamet etmesi ile, afv olunabilir. Küçük günâh, afv edilmezse, Cehennemde azâb çekilecekdir. Kul hakkı da bulunan günâhların afvı güçdür ve azâbları dahâ şiddetli olacakdır. Zevcesinin mehrini vermemek ve insanların hak dîni öğrenmelerine mâni’ olmak, kul haklarının en büyüğüdür. Hadîs-i şerîflerde buyuruldu ki, **(Bir zemân gelir ki, insan kazancının halâldan mı, harâmdan mı olduğunu düşünmez)** ve **(Bir zemân gelir ki, islâmiyyete yapışmak, elinde ateş tutmak gibi güç olur.)** Bunun için, harâmların

hepsinden ve tahrîmî mekrûhlardan sakınmak takvâ olur. Farzları ve vâcibleri terk etmek harâmdır. Müekked sünnetleri özrsüz terk etmek tahrîmen mekrûh olur denildi. İ'tikâdda ve ahlâkda ve amelde emr olunanları terk edene, kıyâmetde azâb yapılacakdır. Azâba sebeb olan şeyleri terk etmek lâzımdır. Meselâ nemâz kılmamak ve kadınların, kızların açık gezmeleri büyük günâhlardandır. Bir günâhı terk etmek, meselâ beş vakt nemâzı hergün kılmak çok lâzımdır. Fekat, bu kitâbımızda, terk edilmemesi lâzım olanları değil, terk edilmesi lâzım olanları bildireceğiz.

Yapılmaması lâzım olan şeyler, yâ belli bir uzv ile yapılır, yâhud bütün beden ile yapılır. Günâh işlenen uzvlardan sekiz uzv meşhûrdur. Bu uzvlar, kalb, kulak, göz, dil, el, mi'de, ferc ve ayaklardır. Kalb, insanın göğsünde, sol tarafında bulunan yürek denilen et parçasına nefh olunmuş [üfürülmüş] rûhânî bir latîfedir. Rûh gibi, madde olmıyan [mücerred olan] bir varlıkdır. Günâh işliyen, bu uzvların kendileri değildir. Bunlarda bulunan his kuvvetleridir. Dünyâda ve âhıretde se'âdete kavuşmak, râhat etmek istiyen kimse, bu uzvların günâh işlemelerine mâni' olmalıdır. Günâh işlememek, kalbinde meleke, tabî'at, hâlini almalıdır. Nemâz kılan, harâm işlemiyen sünnî bir kimseye **(Müttekî)** ve **(Sâlih)** [iyi insan] denir. Allahü teâlânın rızâsına, sevmesine kavuşarak, **(Velî)**si olur. Kalbde tabî'at hâlini almadan, kendini zorlıyarak günâhlardan sakınmak da, takvâ olur ise de, velî olmak için, günâh işlememek tabî'at, huy hâlini almalıdır. Bunun için de, kalbin temizlenmesi lâzımdır. **(Kalbin temizlenmesi, islâmiyyete uymakla olur.) (İslâmiyyet)** üç kısmdır: İlm, amel, ihlâs. Ya'nî, emrleri ve yasakları öğrenmek, öğrendiklerine tâbi' olmak, bunları yalnız Allah rızâsı için yapmak lâzımdır. Kur'ân-ı kerîm, bu üçünü emr ve medh etmekdedir. 449. cu sahîfeye bakınız! Bu **(İslâm ahlâkı)** kitâbında, kalbin temizlenmesi için, yalnız, terk edilmesi lâzım olan günâhlar bildirilecekdir. Bunlara **(Kötü ahlâk)** denir.

KÖTÜ AHLÂK VE İLÂÇLARI

Müslimânın herşeyden evvel kalbini temizlemesi lâzımdır. Çünki, kalb, bütün bedenin reîsidir. Bütün uzvlar kalbin emrindedir. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem", **(İnsanın bedeninde bir et parçası vardır. Bu iyi olursa, bütün uzvlar iyi olur. Bu kötü olursa, bütün organlar bozuk olur. Bu, kalbdir)** buyurdu. Ya'nî bu, yürek denilen et parçasındaki gönüldür. Bunun iyi olması, kötü ahlâkdan temizlenmesi ve iyi ahlâk ile tezyîn edilmesidir. İnsanın sûretine, şekline **(Beden), (Halk)** denir. İnsanın kalbindeki kuvvete, hâle, huya **(Hulk)** denir. **(Ahlâk-ı zemîme),** kalbin hastalıkları-

dır. Bunların tedâvîleri güçdür. İlâclarını iyi bilmek ve iyi kullanmak lâzımdır. Hulk, ya'nî huy, kalbdeki meleke ve kalbdeki arzû, hâl demekdir. İnsanın i'tikâdı, sözleri, hareketleri, hep bu kuvvetden hâsıl olmakdadır. İhtiyârî hareketleri, huyunun eserleridir.

Ahlâkı tebdîl etmek, kötüsünü yok edip, yerine iyisini getirmek mümkindir. Hadîs-i şerîfde, **(ahlâkınızı iyileşdiriniz!)** buyuruldu. İslâmiyyet mümkin olmıyan şeyi emr etmez. Tecribeler de, böyle olduğunu göstermekdedir. [Tecribe, kat'î bilgi elde etmeğe yarıyan üç vâsıtadan biridir. Bu vâsıtalardan ikincisi, Muhbir-i Sâdıkın haber vermesidir. Üçüncüsü, hesâb ile anlamakdır.] İnsanların, ahlâklarını tebdîl etmek isti'dadları aynı değildir.

Ahlâkın menşei, sebebi, insânî rûhun üç kuvvetidir. Bunlardan birincisi, rûhun **(İdrâk)** kuvvetidir. Buna **(Nutk)** ve **(Akl)** denir. Nutkun nazarî kuvvetinin mu'tedil, orta mikdârına **(Hikmet)** denir. Hikmet, iyiyi kötüden, hakkı bâtıldan ayıran kuvvetdir. Bu kuvvetin lüzûmundan fazla olmasına **(Cerbeze),** ya'nî ukalâlık denir. Cerbeze insan, mümkin olmayan şeyleri anlamağa kalkışır. Müteşâbih âyetlere ma'nâ verir. Kazâ kader üzerinde konuşur. Mekr, hiyle, sihr gibi zararlı şeyler yapar. Bu kuvvetin lüzûmundan az olmasına **(Belâdet),** ya'nî ahmaklık denir. Böyle kimse, hayrı, şerri birbirinden ayıramaz. Nutkun amelî kuvvetinin orta olmasına **(Adâlet)** denir. Adâletin azı çoğu olmaz.

Ahlâkın kaynağı olan kuvvetlerden ikincisi **(Gadab)**dır. Hayvânî rûhun kuvvetidir. Beğenmediği, istemediği birşey karşısında, kanı harekete gelir. Bu kuvvetin insânî rûh tarafından te'mîn edilen orta mikdârına **(Şecâ'at),** cesâret denir. Lüzûmlu, fâideli işlere atılmakdır. Müslimânların, iki mislinden fazla olmıyan kâfirlerle harb etmeleri, mazlûmu zâlimden kurtarmaları böyledir. Bu kuvvetin fazla olması **(Tehevvür),** atılgan, saldırgan olmakdır. Çabuk hiddetlenir. Bu kuvvetin az olması **(Cübn),** korkaklıkdır. Lüzûmlu olan şeyi yapmakdan çekinir.

Rûhun kuvvetlerinden üçüncüsü **(Şehvet)**dir. Hayvânî rûhun, kendine tatlı gelen şeyleri istemesidir. Bunun insânî rûh tarafından te'mîn edilen orta mikdârına **(İffet),** nâmûs denir. İnsan, tabî'atinin muhtâc olduğu şeyleri, islâmiyyete ve insanlığa uygun olarak yapar. Lüzûmundan fazla olmasına **(Şereh),** hırs ve fücûr denir. Halâldan olsun, harâmdan olsun, her istediğini elde etmeğe çalışır. Başkalarının zararına da olsa, beğendiği şeyleri toplar. Şehvetin lüzûmundan az olmasına **(Humûd),** uyuşukluk denir ki, hasta olduğundan veyâ hayâsından, yâhud korkusundan, kibrinden, muhtâc olduğu şeylere kavuşmakda gevşek davranır.

Yukarıda bildirilen dört orta derece, ya'nî hikmet, adâlet ve if-

fet ve şecâ'at, iyi huyların esâsıdır. İnsan, rûhun üç kuvvetinden hikmete tâbi' olunca, diğer ikisine, ya'nî gadaba ve şehvete hâkim olur. Bu ikisini, orta dereceli olan iffete ve şecâ'ate kavuşdurarak se'âdete erer. Eğer, aklın nazarî kuvveti; orta derecesi olan hikmeti bulamayıp, iki kötü uca meyl ederse, kötü huylar hâsıl olur. Aşırı olan altı huy, her zemân kötüdür. Orta derecede olan dört huy da, kötü niyyet ile yapılınca, kötü olur. Mala, mevkı'e kavuşmak için, din adamı olmak, riyâ ile, gösteriş olarak nemâz kılmak ve cihâd yapmak, hikmeti kötüye kullanmak olur. Bir zevke veyâ mevkı'e kavuşmak için, ba'zı zevklerini terk etmek, iffeti kötüye kullanmakdır.

Esâs olan dört iyi huydan herbirinin, eserleri, alâmetleri vardır. Hikmetin yedi eseri vardır. Şecâ'atin ve iffetin onbirer eserleri vardır.

Kötü huyların ilâcı - Kötü huyların hepsi için müşterek ilâc, hastalığı ve zararını ve sebebini ve zıddını ve ilâcın fâidesini bilmekdir. Sonra, bu hastalığı kendinde teşhîs etmek, aramak, bulmak gelir. Bu teşhîsi kendi yapar. Yâhud bir âlimin, rehberin bildirmesi ile anlar. Mü'min, mü'minin aynasıdır. İnsan kendi kusûrlarını zor anlar. Güvendiği arkadaşına sorarak da, kusûrunu öğrenir. Sâdık olan dost, onu tehlükelerden, korkulardan muhâfaza eden kimsedir. Böyle bir arkadaş bulmak çok müşkildir. Bunun içindir ki, İmâm-ı Şâfi'î:

Sâdık dost ve hâlis Kimyâ
az bulunur, hiç arama! buyurdu.

Hazret-i Ömer "radıyallahü anh" de,

Arkadaşım aybıma uyardı beni,
kardeşlik sünnetinin budur temeli! buyurdu.

Düşmanlarının kendisine karşı kullandıkları kelimeler de, insana ayblarını tanıtmağa yarar. Çünki düşman, insanın ayblarını arayıp, yüzüne çarpar. İyi arkadaşlar ise, insanın ayblarını pek görmezler. Birisi İbrâhîm Edhem hazretlerine, aybını, kusûrunu bildirmesi için yalvarınca, seni dost edindim. Her hâlin, hareketlerin, bana güzel görünüyor. Aybını başkalarına sor dedi. Başkasında bir ayb görünce, bunu kendinde aramak, kendinde bulursa, bundan kurtulmağa çalışmak da, kötü huyların ilâclarındandır. **(Mü'min mü'minin aynasıdır)** hadîs-i şerîfinin ma'nâsı budur. Ya'nî, başkasının ayblarında, kendi ayblarını görür. Îsâ aleyhisselâma, bu güzel ahlâkını kimden öğrendin dediklerinde, (Bir kimseden öğrenmedim. İnsanlara bakdım. Hoşuma gitmiyen huylarından ictinâb etdim. Beğendiklerimi ben de yapdım) buyurdu. Lokman hakîme, (Edebi kimden öğrendin) dediklerinde, (Edeb-

sizden!) dedi. Selef-i sâlihînin, Eshâb-ı kirâmın, Velîlerin “rahmetullahi teâlâ aleyhim ecma’în” hayât hikâyelerini okumak da, iyi huylu olmağa sebeb olur.

Kendinde kötü huy bulunan kimse, buna yakalanmanın sebebini araşdırmalı, bu sebebi yok etmeğe, bunun zıddını yapmağa çalışmalıdır. Kötü huydan kurtulmak, bunun zıddını yapmak için çok uğraşmak lâzımdır. Çünki, insanın alışdığı şeyden kurtulması müşkildir. Kötü şeyler nefse tatlı gelir.

İnsanın, kötü şey yapınca, arkasından riyâzet çekmeği, nefse güç gelen şey yapmağı âdet edinmesi de, fâideli ilâcdır. Meselâ, bir kötülük yaparsam, şu kadar sadaka vereceğim veyâ oruc tutacağım, gece nemâzları kılacağım diye yemîn etmelidir. Nefs, bu güç şeyleri yapmamak için, onlara sebeb olan kötü âdetini yapmaz. Kötü ahlâkın zararlarını okumak, işitmek de, fâideli ilâcdır. Bu zararları bildiren hadîs-i şerîfler çokdur. Bunlardan birkaçı şunlardır:

1 - **(Allah katında kötü huydan büyük günâh yokdur.)** Çünki, bunun günâh olduğunu bilmez. Tevbe etmez. İşledikçe, günâhı katkat artar.

2 - **(İnsanların hiç çekinmeden, sıkılmadan yapdıkları günâh, kötü huylu olmakdır.)**

3 - **(Her günâhın tevbesi vardır. Kötü ahlâkın tevbesi olmaz. İnsan, kötü huyunun tevbesini yapmayıp, dahâ kötüsünü yapar.)**

4 - **(Sıcak su buzu eritdiği gibi, iyi ahlâk da, hatâları eritir. Sirke balı bozduğu gibi, kötü ahlâk, hayrâtı, hasenâtı mahv eder.)**

Kötü niyyet ile olmıyan hikmet, adâlet, iffet ve şecâ’at, iyi ahlâkın kaynağıdır. İyi huylu olmak için ve iyi ahlâkını muhâfaza edebilmek için, sâlih kimselerle, iyi huylularla arkadaşlık etmelidir. İnsanın ahlâkı, arkadaşının huyu gibi olur. Ahlâk, hastalık gibi sârîdir. Kötü huylu ile arkadaşlık etmemelidir. Hadîs-i şerîfde, **(İnsanın dîni, arkadaşının dîni gibi olur)** buyuruldu. Fâidesiz şeylerden, oyunlardan, zararlı şakalaşmakdan ve münâkaşa etmekden ictinâb etmelidir. İlm öğrenmeli ve fâideli işler yapmalıdır. Ahlâkı bozan, şehveti harekete getiren seks, fuhş kitâbları okumamalı, böyle radyo ve televizyondan sakınmalıdır. İyi huyların fâideleri ve harâmların zararları ve Cehennemdeki azâbları, hep hâtırlanmalıdır. Mâl, mevkı’ arkasında koşanlardan hiçbiri murâdına kavuşamamışdır. Mâlı, mevkı’i hayr için arıyan ve hayr işlerde kullanan, râhata, huzûra kavuşmuşdur. Mal, mevkı’ gâye olmamalı, hayra vâsıta olmalıdır. Mal, mevkı’ ,bir deryâya benzer. Çok kimse, bu denizde boğulmuşdur. Allahü teâlâdan korkmak, bu deryânın gemisidir. Hadîs-i şerîfde, **(Dünyâda, kalıcı değil, yolcu gibi yaşamalı! Öle-**

ceğini hiç unutmamalı!) buyuruldu. İnsan, dünyâda bâkî değildir. Dünyâ zevklerine daldıkça, derdler, üzüntüler, güçlükler artar. Aşağıdaki hadîs-i şerîfleri hiç unutmamalıdır:

1 - **(İbâdetleri az olan bir kul, iyi huyu ile, kıyâmetde yüksek derecelere kavuşur.)**

2 - **(İbâdetlerin en kolayı ve çok fâidelisi, az konuşmak ve iyi huylu olmakdır.)**

3 - **(Bir kulun ibâdetleri çok olsa da, kötü huyu, onu Cehennemin dibine götürür. Ba'zan küfre götürür.)**

4 - Birinin gündüzleri oruc tutduğu, geceleri nemâz kıldığı, fekat kötü huylu olduğu, dili ile komşularına, arkadaşlarına eziyyet etdiği söylendikde, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" cevâbında, **(Böyle olmak iyi değildir. Gideceği yer, Cehennem ateşidir)** buyurdu.

5 - **(Güzel ahlâkı temâmlamak, yerleşdirmek için gönderildim).** Semâvî dinlerin hepsinde iyi huylar vardı. Bu din, bunları temâmlamak için gönderildi. Bu din varken, iyi huy bildirecek başka kaynağa, başka kimseye lüzûm yokdur. Bunun için, Muhammed aleyhisselâmdan sonra, Peygamber gelmiyecekdir.

6 - **(İyi huylu olan, dünyâ ve âhıret se'âdetlerine kavuşur.)** Çünki iyi huylu kimse, Allahü teâlâya ve kullara karşı olan hakları, vazîfeleri îfâ eder.

7 - **(Sûreti ve huyu güzel olanı Cehennem ateşi yakmaz.)**

8 - **(Kendinden uzaklaşanlara yaklaşmak, zulm edenleri afv etmek, kendini mahrûm edenlere ihsân etmek, güzel huylu olmakdır).** İyi huylu kimse, kendisine darılana iyilik yapar. İhsânda bulunur. Malına, haysiyyetine, bedenine zarar vereni afv eder.

9 - **(Kızdığı zemân, yumuşak davrananın kalbini Allahü teâlâ emniyyet ve îmân ile doldurur.)** Korkusuz ve emîn olur. Kötülük edene iyilik yapmak, iyi huyların en üstünüdür. Kâmil insan olmanın alâmetidir. Düşmanları dost yapar. İmâm-ı Gazâlî "rahimehullahü teâlâ" diyor ki, **(İncîl)**de gördüm: Îsâ aleyhisselâm, (Kötülük yapana kötülükle cevâb vermeyiniz! Sağ yanağınıza vurana, sol yanağınızı çeviriniz! Paltonuzu alana, şalvarınızı da veriniz!) buyurdu. Hıristiyanların şimdi ellerinde mevcûd uydurma **(İncîl)** kitâblarında da böyle yazılı olduğunu **(Cevâb veremedi)** kitâbımız bildirmekdedir. Hıristiyanların, İspanyada, Kudüsde, Hindistânda ve (Bosna Hersek)de müslimânlara ve yehûdîlere yapdıkları korkunc zulmler ve engizisyon mahkemelerinde, birbirlerine yapdıkları işkenceler, kitâblarda mevcûddur. Bu vahşî hareketleri, hakîkî İncîle tâbi' olmadıklarını göstermekdedir.

Her müslimân, kalbinden bütün kötü huyları çıkarıp, iyi ahlâkı yerleşdirmelidir. Birkaçını çıkarıp, birkaçını yerleşdirmekle, insan güzel huylu olmaz. Tesavvuf, insanı bu kemâle kavuşduran yoldur. [Böyle olmıyan yola, tesavvuf denmez. Her ilmin, her san'atın sahteleri, bozukları olduğu gibi, dinden, islâmiyyetden, islâmiyyetin güzel ahlâkından haberleri olmıyan sahtekârlar, yalancılar, kendilerine tarîkatcı, şeyh diyorlar. Bunlara aldanmamalı, câhillerin, ahlâksızların kitâblarını okumamalı, radyolarını dinlememeli, tuzaklarına düşmemelidir.]

Kötü ahlâkın meşhûrları altmış adeddir. Bunlardan kırk adedi terceme edilerek, kırk madde hâlinde aşağıda bildirilmişdir. Bunlardan sakınan ve zıdlarını yapan kimse, güzel ahlâklı olur.

K Ü F R

1 - Kötülüklerin en kötüsü, Allahü teâlâya inanmamak, ateist olmakdır. Muhammed aleyhisselâma inanmamak **(küfr)** [Allaha düşmanlık] olur. Meleklerin, insanların ve cinnin îmân etmeleri, inanmaları emr olundu. Muhammed aleyhisselâmın, Allahü teâlâdan getirip bildirdiği şeylerin hepsine kalb ile inanıp, dil ile de ikrâr etmeğe, söylemeğe **(Îmân)** denir. Îmânın yeri **(Kalb)**dir. Kalb, yürek dediğimiz et parçasında bulunan bir kuvvetdir. Bu kuvvete **(gönül)** de denir. Îmânı söylemeğe mâni' bulunduğu zemân, söylememek afv olur. Meselâ korkutulduğu, hasta, dilsiz olduğu, söyleyecek vakt bulamadan öldüğü zemân, söylemek îcâb etmez. Anlamadan, taklîd ederek inanmak da, îmân olur. Allahü teâlânın var olduğunu anlamamak, düşünmemek günâh olur. Bildirilenlerden birine inanmamak, hepsine inanmamak olur. Herbirini bilmeden, hepsine inandım demek de, îmân olur. Îmân hâsıl olmak için, islâmiyyetin küfr alâmeti dediği şeylerden sakınmak da lâzımdır. İslâmiyyetin ahkâmından ya'nî emr ve yasaklarından birini hafîf görmek, Kur'ân-ı kerîm ile, melek ile, Peygamberlerden biri ile "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" alay etmek, küfr alâmetlerindendir. İnkâr etmek, ya'nî işitdikden sonra inanmamak, tasdîk etmemek demekdir. Şübhe etmek de, inkâr olur.

Küfr üç nev'dir: Cehlî, cühûdî [inâdî] ve hükmî.

1-) Küfr olduğunu herkesin bildiği bir şeyi, işitmediği, düşünmediği için kâfir olanların küfrü **(Küfr-i cehlî)**dir. Cehl de iki dürlüdür: Birincisi basîtdir. Böyle kimse, câhil olduğunu bilir. Bunlarda, yanlış i'tikâd olmaz. Hayvân gibidirler. Çünki, insanı hayvândan ayıran, ilm ve idrâkdir. Bunlar, hayvândan da aşağıdırlar.

Çünki hayvânlar, yaratıldıkları şeyde ileridedirler. Kendilerine fâideli şeyleri anlar ve onlara yaklaşırlar. Zararlı olanları da anlayıp, onlardan uzaklaşırlar. Hâlbuki bunlar, bilmez olduklarını bildikleri hâlde, bu çirkin hâlden uzaklaşmaz, ilme yaklaşmazlar.

[İmâm-ı Rabbânî “rahime-hullahü teâlâ”, **(Mektûbât)** kitâbının birinci cildinin ikiyüzellidokuzuncu mektûbunda buyuruyor ki, (Bu fakîre göre, dağda yetişip, hiçbir din duymayıp, puta tapan müşrikler, ne Cennete, ne de Cehenneme girmiyeceklerdir. Âhıretde dirildikden sonra, hesâba çekilip, zulmleri, kabâhatleri kadar, mahşer yerinde azâb çekeceklerdir. Herkesin hakkı verildikden sonra, bütün hayvânlar gibi, bunlar da, yok edileceklerdir. Bir yerde sonsuz kalmıyacaklardır. Herkesin aklı, dünyâ işlerinde bile, şaşırıp yanılırken, Allahü teâlânın, akılları ile bulamadıkları için, kullarını ateşde sonsuz olarak yakacağını söylemek, bu fakîre çok ağır gelmekdedir. Küçük iken ölen kâfir çocukları da, böyle yok olacaklardır.

Bir Peygamberin “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” vefâtından sonra, çok vakt geçip, zâlimler tarafından din bozularak, unutulduğu yerlerde yaşayıp, Peygamberlerden ve islâmiyyetden haberi olmıyan insanlar da, Cennete ve Cehenneme sokulmıyacak, böyle tekrâr yok edileceklerdir). Kâfir memleketlerinde yaşayıp, islâmiyyeti işitmeyenler de böyledir.]

Îmân edilecek şeyleri ve farzlardan, harâmlardan meşhûr olanları, lüzûmu kadar öğrenmek farzdır. Bunları öğrenmemek harâmdır. İşitip de, öğrenmeğe ehemmiyyet vermemek küfr olur. Cehlin ilâcı, çalışıp öğrenmekdir. Cehlin ikincisi, **(Cehl-i mürekkeb)**dir. Yanlış, sapık i’tikâd etmekdir. Yunan felsefecilerinden ve müslimânlardan yetmişiki bid’at fırkasından îmânı gidenler böyledir. Bu cehâlet, birincisinden dahâ fenâdır. İlâcı bilinemiyen bir hastalıkdır. Îsâ aleyhisselâm, (Sağırı, dilsizi tedâvî etdim. Ölüyü diriltdim. Fekat, cehl-i mürekkebin ilâcını bulamadım) demişdir. Çünki, böyle kimse, cehlini ilm ve kemâl sanmakdadır. Câhil ve rûh hastası olduğunu bilmez ki, ilâcını arasın! Ancak, Allahü teâlânın hidâyeti ile hastalığını anlıyan, bu derdden kurtulabilir.

2-) **(Küfr-i cühûdî)**ye, küfr-i inâdî de denir. Küfr olduğunu bilerek, inâd ederek, kâfir olmakdır. Kibr sebebi ile ve mâla, zevke ve mevkı’ sâhibi olmayı sevmekden veyâ ayblanmakdan korkmak sebebi ile hâsıl olur. Fir’avnın ve yoldaşlarının küfrleri böyle idi. Mûsâ aleyhisselâmın mu’cizelerini gördükleri hâlde, îmân etmediler. Bizim gibi bir insana inanmayız dediler. Kendileri gibi bir insanın Peygamber olacağını kabûl etmediler. Peygamber

melekden olur sandılar. Hâlbuki, kendileri gibi insan olan Fir'avna ilâh dediler. Ona tapındılar. Rum İmperatörü Herakliyüs da, tahtından, saltanatından ayrılmak korkusu ile îmân etmedi. Rum pâdişâhlarına Kayser denir. Acem pâdişâhlarına Kisrâ, Habeş krallarına Necâşî ve Türk sultânlarına Hâkan, Kıbtî pâdişâhlarına Fir'avn, Mısr sultânlarına Azîz, Himyer sultânlarına Tübba' denirdi. Eshâb-ı kirâmdan Dıhye "radıyallahü teâlâ anh", Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" islâma da'vet eden mektûbunu Medîneden Şâma, Herakliyüsa getirdi. Herakliyüs, bir gün evvel, Mekkeden Şâma gelmiş olan Kureyş kâfirlerinin ticâret kervanının reîsi, Ebû Süfyânı serâyına çağırıp:

Medînede birisinin peygamberlik iddi'â etdiğini işitdim. Kendisi, tanınmış kimselerden midir? Yoksa, aşağı tabakadan mıdır? Ondan evvel, başkası da böyle iddi'âda bulundu mu? Dedeleri arasında, melik ve emîr olanlar var mıdır. Kendisine tâbi' olanlar zengin midir, fakîr ve âciz kimseler midir? Çalışmaları ilerliyor mu, geriliyor mu? Dînine girip de, sonra ayrılanlar oluyor mu? Sözünde durmadığı, yalan söylediği görüldü mü? Harblerinde gâlib midir, mağlûb mudur? Ebû Süfyân bunların cevâblarını bildirince, bu sözlerinin hepsi, Onun peygamber olduğunu gösteriyor dedi. Ebû Süfyân [o zemân henüz îmân etmediği için], küfründen ve hasedinden dolayı, yalan söylediği de oldu. Bir gece içinde, Mekkeden, Kudüsdeki Mescid-i aksâya götürüldüğünü söyledi, dedi. Herakliyüsün yanında olup, bunu işitenlerden biri lâfa karışıp:

Ben, o gece Mescid-i aksâda idim dedi. O gece gördüklerini anlatdı. Ertesi gün, Herakliyüs, mektûbu okutdu. Mektûba inandığını, Muhammed aleyhisselâma îmân etdiğini Dıhyeye bildirdi. Fekat, îmân etdiğimi millete bildirmekden korkuyorum. Bu mektûbu falanca râhibe götür. O, çok şey bilir. Onun da îmân edeceğini sanıyorum dedi. Râhib, Resûlullahdan gelen mektûbu okuyunca, hemen îmân etdi. Oradakilere de îmân etmelerini söyledi. Kendisini öldürdüler. Dıhye, Herakliyüsa gelip, olanları bildirdi. Böyle yapılacağını bildiğim için, îmân etdiğimi kimseye söylemedim dedi. Resûlullaha mektûb gönderip îmân etdiğini bildirdi. Başşehri olan Humsa gitdi. Orada kendisine, bir adamından gelen mektûbda, Muhammed aleyhisselâmın peygamberliği ve muvaffakiyyetleri bildirildi. İleri gelenleri toplayıp, mektûbu okutarak, kendisinin îmân etdiğini açıkladı. Hepsi karşı çıkdılar. Îmân etmiyeceklerini ve red etdiklerini anlayınca, onlardan özr diledi. Maksadım, dînimize olan bağlılığınızın kuvvetini anlamak idi dedi. Bu sözü işitince, hepsi kendisine secde etdiler, râzı olduklarını bildirdiler. Saltanatını kaçırmamak için, küfrü îmâ-

na tercîh etdi. Müslimânlarla harb etmek için, Mûte denilen yere ordu gönderdi. Burada çok müslimân şehîd edildi. Resûlullaha “sallallahü aleyhi ve sellem” Herakliyüsün mektûbu gelince, **(Yalan söyliyor. Nasrânî dîninden ayrılmadı!)** buyurdu. Herakliyüsa gönderilen mektûb-i nebevînin sûreti, **(Buhârî)**de ve **(Mevâhib)** ve **(Berîka)**da yazılıdır.

3-) Küfrün üçüncü nev’i, **(Küfr-i hükmî)**dir. İslâmiyyetin îmânsızlık alâmeti dediği sözleri söyliyen ve işleri yapan, kalbinde tasdîk olsa ve inandığını söylese de, kâfir olur. İslâmiyyetin ta’zîmini emr etdiği şeyi tahkîr etmek, kötülemek böyledir. Bunun için, Allahü teâlâya lâyık olmıyan şey söyliyen kâfir olur. Meselâ, Allah, Arşdan veyâ gökden bize bakıyor demek, sen bana zulm etdiğin gibi, Allah da sana zulm ediyor demek, filân müslimân benim gözümde yehûdî gibidir demek, yalan bir söze, Allah biliyor ki, doğrudur demek ve melekleri küçültücü şeyler söylemek ve Kur’ân-ı kerîmi, hattâ bir harfini küçültücü söz söylemek, bir harfine bile inanmamak, çalgı çalarak Kur’ân okumak, hakîkî olan Tevrâta ve İncîle inanmamak, bunları kötülemek, Kur’ân-ı kerîmi şâz olan harflerle okuyup Kur’ân budur demek, küfr olur. Peygamberleri küçültücü şeyler söylemek, Kur’ân-ı kerîmde ismleri bildirilen yirmibeş Peygamberden “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” birine inanmamak, meşhûr sünnetlerden birini beğenmemek, çok iyilik yapan birisi için, Peygamberden dahâ iyidir demek küfrdür. Peygamberler “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” muhtâc idi demek küfr olur. Çünki, onların fakîrlikleri kendi istekleri ile idi. Birisi, peygamber olduğunu söylese, buna inananlar da kâfir olur. **(Kabrim ile minberim arası, Cennet bağçelerinden bir bağçedir)** hadîs-i şerîfini işitince, ben minber, hasır ve kabrden başka birşey görmiyorum demek küfr olur. Âhıretde olacak şeylerle alay etmek küfrdür. Kabrdeki ve kıyâmetdeki azâblara [akla, fenne uygun değildir diyerek] inanmamak, Cennetde Allahü teâlâyı görmeğe inanmamak, ben Cenneti istemem, Allahı görmeği isterim demek küfr olur. İslâmiyyete inanmamak alâmeti olan sözler, fen bilgileri, din bilgilerinden dahâ hayrlıdır demek, nemâz kılsam da, kılmasam da, berâberdir demek, zekât vermem demek, fâiz halâl olsaydı, zulm etmek halâl olsaydı demek, harâmdan olan mâlı fakîre verip sevâb beklemek, fakîr, verilen paranın harâm olduğunu bilerek, verene hayr düâ etmek, imâm-ı a’zam Ebû Hanîfenin “rahime-hullahü teâlâ” kıyâsı hak değildir demek küfrdür. **(A’râf)** sûresinin ellialtıncı âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Allahü teâlâ, rüzgârı, rahmeti olan yağmurdan önce, müjdeci gönderir. Rüzgârlar, ağır olan bulutları sürükler. Bulutlardan ölü olan toprağa su yağdırırız. O yağmurla**

yerden meyvalar çıkarırız. Ölüleri de mezârlarından böyle çıkaracağız) buyuruldu. Bu âyet-i kerîme, kıyâsın hak olduğunu isbât etmekdedir. Bu âyet-i kerîmede, ihtilâflı olan bir şeyi, sözbirliği ile anlaşılmış olana benzetmek bildirilmekdedir. Çünki, Allahü teâlânın yağmur yağdırdığını ve yerden ot çıkardığını, hepsi biliyordu. Öldükden sonra dirilmenin hak olduğunu, yer yüzünün kurudukdan sonra tekrâr yeşillenmesine benzeterek isbât etmekdedir.

İslâm bilgilerine inanmamak, bunları ve din âlimlerini aşağılamak da, küfr-i cühûdî olur.

Kâfir olmağı isteyen kimse, buna niyyet etdiği anda kâfir olur. Başkasının kâfir olmasını istiyen kimse, küfrü beğendiği için istiyorsa, kâfir olur. Kötü, zâlim olduğundan, zulmünün cezâsını Cehennem ateşinde çekmesi için istiyorsa, kâfir olmaz. Küfre sebeb olduklarını bilerek ve arzûsu ile küfr kelimelerini söyliyen kâfir olur. Bilmiyerek söyliyorsa, âlimlerin çoğuna göre yine kâfir olur. Küfre sebeb olmıyan kelime söylemek isterken, şaşırarak, küfre sebeb olanı söylerse kâfir olmaz.

Küfre sebeb olan bir işi, bilerek yapmak küfr olur. Bilmiyerek yapınca da küfr olur diyen âlimler çokdur. Beline, zünnar denilen papas kuşağını bağlamak ve küfre mahsûs şey giymek de böyledir. [100.cü sahîfeye bakınız! **(Nuhbe)** 100.cü sahîfesinde diyor ki, (Küfr alâmeti bir şey yapan, meselâ puta secde eden kâfir olur)]. Bunları harbde düşmana karşı, sulhda zâlime karşı, hîle olarak kullanmak küfr olmaz. Tüccârın dâr-ül-harbde de kullanması küfr olur. Bunları mizâh için, başkalarını güldürmek için, şaka için kullanmak da küfre sebeb olur. İ'tikâdının doğru olması fâide vermez.[1] Kâfirlerin bayram günlerinde, o güne mahsûs şeylerini, onlar gibi kullanmak, bunları kâfire hediyye etmek küfr olur. Müslimân olmak için, nefsin de îmân etmesi lâzım değildir. Nefsinden kalbine küfre sebeb olan şeyler gelen kimse, bunları söylemese, îmânının kuvvetine alâmet olur. Küfre sebeb olan şeyi kullanan kimseye kâfir dememelidir. Bir müslimânın bir işinde veyâ sözünde doksandokuz küfr ihtimâli olsa, bir îmân ihtimâli olsa, bu kimseye kâfir denilmez. Müslimâna hüsn-i zan etmek lâzımdır.

Akllı, bilgili, edebiyyâtcı olduğunu göstermek için veyâ yanındakileri hayrete düşürmek, güldürmek, sevindirmek veyâ alay etmek için söylenen sözlerde (küfr-i hükmî)den korkulur. Gadab, kızgınlık ve hırs ile söylenen sözler de böyledir. Bunun için insan, sözünün ve işlerinin neye varacağını düşünmelidir. Herşey-

---

[1] İbni Hacerin **(El-i'lâm bi-kavâti'il-islâm)** kitâbı 363.cü sahîfeye bakınız!

de dînini kayırmalıdır. Hiçbir günâhı, küçük görmemelidir. Bir kimse, küçük günâh işlese, buna tevbe et denildikde, tevbe edecek bir şey yapmadım ki dese, yâhud niçin tevbe edeyim dese, küfr olur. Çocuk iken nikâh edilmiş olan kız, âkıl ve bâlig olduğu zemân, îmânı, islâmı bilmese ve sorulunca anlatamasa, zevcinden boş olur. Çünki, nikâhın sahîh olması için ve devâm etmesi için îmânlı olmak lâzımdır. Küçük iken, anasına babasına tâbi' olarak îmânı var idi. Bâlig olunca, onlara tâbi' olması devâm etmez. Erkek çocuk da, böyledir. Bir mü'mini öldüren veyâ öldürülmesini emr eden kimseye, iyi yapdın diyen kâfir olur. Katli vâcib olmıyan kimse için, öldürülmesi lâzımdır demek küfr olur. Bir kimseyi haksız olarak döven veyâ öldüren zâlime, iyi yapdın, bunu hak etmişdi demek küfr olur. Yalan olarak, Allah biliyor ki, seni çocuğumdan çok seviyorum demek küfr olur. Mevkı' sâhibi bir müslimân aksırınca, buna **(yerhamükallah)** diyen kimseye, büyüklere karşı böyle söylenmez demek küfr olur. Vazîfe olduğuna inanmıyarak, ehemmiyyet vermiyerek, hafîf görerek nemâz kılmamak, oruc tutmamak, zekât vermemek, küfr olur. Allahın rahmetinden ümmîdini kesmek küfrdür. Kendisi harâm olmayıp, sonradan hâsıl olan bir sebebden dolayı harâm olan mâla, paraya, **(harâm-ı ligayrihi)** denir. Çalınan ve harâm yollardan gelen mâl böyledir. Bunlara halâl demek küfr olmaz. Leş, domuz, şerâb gibi, kendileri harâm olan şeylere **(harâm-ı li-aynihi)** denir. Bunlara halâl demek küfr olur. Kat'î olarak bilinen harâmlardan birine halâl demek de, küfr olur. Ezân, câmi', fıkh kitâbları gibi islâmiyyetin kıymet verdiği şeyleri aşağılamak, küfr olur. [Radyodan, ho-parlörden işitilen ezân, hakîkî ezân değildir. Ezânın benzeridir. Bir şeyin benzeri kendisi değildir.] Abdestsiz olduğunu veyâ nemâz vaktinin gelmediğini bildiği hâlde, nemâz kılmak, bildiği hâlde kıbleden başka tarafa dönerek kılmak küfr olur. Bir müslimânı kötülemek için, kâfir demek küfr olmaz. Kâfir olmasını isteyerek söylemenin küfr olacağı yukarıda bildirilmişdi. Allahü teâlânın emrlerine **(Farz)** denir. Yasak etdiği şeylere **(Harâm)** denir. Farzlara ve harâmlara **(İslâmiyyet)** ve **(Ahkâm-ı islâmiyye)** denir. İslâmiyyete uymıyan şeyi yapmağa **(Günâh işlemek)** denir. Günâh işlemek küfr olmaz. Günâh olduğuna ehemmiyyet verilmezse, küfr olur. İbâdet yapmanın lâzım olduğuna ve günâhdan sakınmak lâzım olduğuna inanmamak küfr olur. Toplanan vergiler sultânın mülkü olduğuna inanmak küfr olur. Bir Velînin, aynı gün ve aynı sâatde, çeşidli memleketlerde görüldüğünü söylemenin câiz olduğunu Sadr-ül-islâm bildirmişdir. Şarkda bulunan bir kadınla garbda bulunan bir erkeğin çocukları olabileceği fıkh kitâblarında yazılıdır. Büyük âlim Ömer Nese-

fî “rahime-hullahü teâlâ”, (Allahü teâlânın, Evliyâsına, âdetini, kanûnlarını bozarak (kerâmet) vermesi câizdir) demişdir. Bu söz doğrudur. Câhile (Îmân nedir, İslâm nedir?) gibi sorulmamalı. Bunların cevâbları söylenip, böyle midir, demelidir. Nikâh yapılacak erkeğe ve kıza önceden böyle sorarak, müslimân olduklarını anlamak lâzımdır. Küfre sebeb olan sözler ve hareketler görülünce, kâfir dememeli, küfrü irâde etdiği, ahkâm-ı islâmiyyeye ehemmiyyet vermediği anlaşılmadıkca, sû-i zan etmemelidir.

Müslimân, îmânın yok olmasına sebeb olacağı sözbirliği ile bildirilmiş olan şeyleri amden [istekle] söyler veyâ yaparsa, kâfir olur. Buna **(Mürted)** denir. Mürtedin, mürted olmadan önceki ibâdetleri ve sevâbları yok olur. Tekrâr îmâna gelirse, zengin ise, yeniden hac etmesi lâzım olur. Nemâzlarını, oruclarını, zekâtlarını kazâ etmesi lâzım olmaz. Mürted olmadan önce, kazâya bırakmış olduklarını kazâ etmesi lâzımdır. Çünki, mürted olunca, önceki günâhlar yok olmaz. Mürted olanın nikâhı fesh olur, gider. Îmâna gelerek, tecdîd-i nikâh etmeden önceki çocukları veled-i zinâ [piç] olur. Kesdiği, leş olur, yinmez. Îmânının gitmesine sebeb olan şeyden tevbe etmedikçe, yalnız **(Kelime-i şehâdet)** söylemekle veyâ nemâz kılmakla, müslimân olmaz. Mürted olacak şeyi yapdığını inkâr etmesi de tevbe olur. Tevbe etmeden ölürse, Cehennem ateşinde ebedî olarak azâb görür. Bunun için, küfrden çok korkmalı, az konuşmalıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Hep hayrlı, fâideli konuşunuz. Yâhud susunuz!)** buyuruldu. Ciddî olmalı, latîfeci, oyuncu olmamalıdır. Dîne, kanûnlara, akla, insanlığa uygun olmıyan şeyler yapmamalıdır. Kendisini küfrden muhâfaza etmesi için, Allahü teâlâya çok düâ etmelidir. Hadîs-i şerîfde, **(Şirkden sakınınız. Şirk, karıncanın ayak sesinden dahâ gizlidir)** buyuruldu. Bu hadîs-i şerîfdeki şirk, küfr demekdir. Bu kadar gizli olan şeyden korunmak nasıl olur denildikde, **(Allahümme innâ ne’ûzü bike en-nüşrike-bike şey’en na’lemühu ve nes-tagfirüke limâ lâ-na’lemühu düâsını okuyunuz!)** buyuruldu. Bu düâyı sabâh ve akşam çok okumalıdır. Kâfirlerin, Cehennem ateşinde sonsuz azâb görecekleri, Cennete hiç girmiyecekleri söz birliği ile bildirilmişdir. Kâfir, dünyâda sonsuz yaşasaydı, sonsuz kâfir kalmak niyyetinde olduğu için, cezâsı da sonsuz azâbdır. Allahü teâlâ, herşeyin hâlıkı, sâhibidir. Mülkünde dilediğini yapması hakkıdır. Ona, niçin böyle yapdın demeğe kimsenin hakkı yokdur. Bir şeyin sâhibinin, o şeyi dilediği gibi kullanmasına zulm denmez. Allahü teâlâ, Kur’ân-ı kerîmde, zâlim olmadığını, hiçbir mahlûkuna zulm yapmadığını bildirmekdedir.

[Allahü teâlânın **(Esmâ-i hüsnâ)**sı vardır. Bu ismleri de, kendi varlığı gibi ezelîdir. Herşeyin yokdan var olduğunu, bütün varlık-

ların yok olduğunu görüyoruz. Bu hâl sonsuzdan böyle gelmiş olamaz. Herşeyi yokdan var eden ve hiç yok olmıyan bir yaratıcı yaratmışdır. Bu yaratıcı, varlığını bildirmek için, Peygamberler ve kitâblar göndermişdir. Peygamberler ve kitâblar, meşhûrdur. İsmleri, dünyânın her yerindeki kütübhânelerde yazılıdır. Meydânda olan şey, inkâr olunamaz. Allahü teâlânın, varlığına inanmamak, meydânda olan şeyi inkâr etmek olur. Allahü teâlânın varlığına ve birliğine inanmamak, günlük hâdiseleri, kitâbda okuyup, inanmamak gibidir. Bu da, akllı bir kimsenin yapacağı birşey değildir. Bu doksandokuz isminin arasında bulunan **(Müntekim)** ve **(Şedîd-ül-ikâb)** gibi ismlerinden dolayı yedi Cehennemi yaratdı. **(Rahman)** ve **(Rahîm)** ve **(Gaffâr)** ve **(Latîf)** ve **(Raûf)** gibi ismlerinden dolayı, sekiz Cenneti yaratdı. Cehenneme ve Cennete gitmeğe sebeb olacak şeyleri ezelde ayırd etdi. Çok merhametli olduğu için, bunları kullarına bildirdi. (Cehenneme girmeğe sebeb olan şeyleri yapmayınız! Onun ateşi çok şiddetlidir. Dayanamazsınız!) diyerek, kullarına tekrâr tekrâr haber verdi. Sonsuz olan Cennet ni'metlerine kavuşduracak şeyleri yaparak, [ahkâm-ı islâmiyyeye uyarak] dünyâda ve âhıretde râhat ve mes'ûd yaşamağa da'vet etdi. Bu da'veti beğenip seçmeleri için, insanlara akl ve irâde, ihtiyâr ni'metlerini de verdi. Allahü teâlâ, hiçbir kimsenin Cehenneme girmesini, Cehenneme götürecek şeyleri yapmasını ezelde emr etmedi, dilemedi. Fekat dünyâda, kimlerin Cennet yolunu, kimlerin de Cehennem yolunu tutacaklarını ezelde biliyordu. **(Kazâ)** ve **(kader)**i, ya'nî, ilmi de ezelîdir. Ebû Lehebin Cehenneme gideceğini haber vermesi, onun Cehenneme gitmesini ezelde, istediği için değildir. Cehennem yolunu dileyeceğini, bildiği içindir.

Îmâna gelmek çok kolaydır. Mahlûklardaki hesâblı nizâma, düzene bakmak ve bunlardaki incelikleri düşünmek, herkese vâcibdir. Atomdan güneşe kadar bütün varlıklardaki düzen, birbirlerine bağlılıkları, bunların kendiliklerinden tesâdüfen var olmadıklarını, bilgili, hikmetli ve sonsuz kuvvetli bir varlık tarafından yaratıldıklarını açıkça göstermekdedir. Aklı başında olan bir kimse, liselerde ve üniversitede, astronomi, fen, biyoloji ve tıb bilgilerini öğrenince, bu varlıkların bir yaratıcısı olduğunu ve her dürlü aybdan uzak olduğunu ve Muhammed aleyhisselâmın Onun Peygamberi olduğunu ve bildirdiklerinin hepsinin Ondan gelmiş olduğunu hemen anlar. Bu yaratana hemen inanır. Kâfirlerin, ya'nî kâfir olarak ölenlerin sonsuz Cehennemde kalacaklarını, mü'minlerin de sonsuz olarak Cennet ni'metleri içinde yaşıyacaklarını öğrenince, seve seve müslimân olur. Erzurûmlu İbrâhîm Hakkı hazretleri, 1195 [m. 1781] de Si'ridde vefât etmişdir. **(Ma'rifetnâme)** kitâbının

9.cu faslında, türkçe buyuruyor ki, (Fen ve astronomi bilgileri ve makineler, fabrikalar, akl ile, tecribe ile hâsıl oldukları için, zemânla yenileri bulunmuş, birçok eski bilgilerin yanlış olduğu anlaşılmışdır. Eski ve yeni, yanlış ve doğru bütün fen bilgileri, bu âlemin yokdan var edildiğini, sonsuz ilm ve kudret sâhibi bir yaratıcının varlığına inanmak lâzım olduğunu göstermekdedir.) Muhammed aleyhisselâmın güzel ahlâkını ve mu'cizelerini okuyan da, Onun peygamber olduğunu anlar. Birinci cild, 46.cı mektûbu okuyunuz!]

Hergün bir kerre nemâz kılmak kolaydır. Hergün beş kerre nemâz kılmak güçdür ve çok kimselere usanc verir. Merhameti sonsuz bol olan Allahın kolay şeyi emr etmeyip, zor şeyi emr etmesi akla uygun mudur? [Müslimân olmuş bir ingiliz kadının bu süâle verdiği çok güzel cevâb, **(Herkese Lâzım Olan Îmân)** kitâbımızın 210.cu sahîfesinin son satırında yazılıdır.]

C E H Â L E T

2 - Kalb hastalıklarının, ikincisi, **(Cehâlet)**dir. Câhilliğin çeşidleri ve zararları birinci maddenin baş tarafında bildirilmişdir.

MAL, MEVKI' HIRSI

3 - Kalb hastalıklarının, ya'nî kötü huyların üçüncüsü, mal ve mevkı' hırsıdır. Aşağıdaki hadîs-i şerîfler **(Hubbürriyâset)** denilen, bu hastalığın teşhîs ve tedâvîsine ışık tutmakdadır:

1) **(İki aç kurd, bir koyun sürüsüne girdiği zemân, yapdıkları zarardan, mal ve şöhret hırsının yapacağı zarar dahâ çokdur.)**

2) **(İnsana zarar olarak, din ve dünyâ işlerinde parmakla gösterilmesi yetişir.)** Ya'nî, insanın din veyâ dünyâ işlerinde şöhret sâhibi olması, dînine de, dünyâsına da çok zarar verir.

3) **(Medh olunmağı sevmek, insanı kör eder ve sağır eder. Kabâhatlerini, kusûrlarını görmez olur. Doğru sözleri, kendisine yapılan nasîhatları işitmez olur.)**

Mevkı' ve şöhret sâhibi olmak arzûsu, insanlarda üç şeyden hâsıl olur: Birinci sebeb, nefsin arzûlarına kavuşmakdır. Nefs, arzûlarının, harâm yollardan elde edilmesini ister. İkincisi, kendinin ve başkalarının haklarını zâlimlerden kurtarmak ve müstehab olan meselâ, sadaka vermek için ve hayrât, hasenât yapmak için yâhud mubâh olan işler yapmak için, meselâ, iyi yimek, iyi giyinmek, iyi evlerde oturmak ve çoluk çocuk sâhibi olup, râhat ve mes'ûd yaşamak için veyâ ibâdetlerine mâni' olacak şeylerden kurtulmak için ve islâm dînine ve müslimânlara hizmet için mevkı' sâhibi olmak istenir. Bu niyyet ile mevkı'a kavuşurken, riyâ gibi ve hakkı bâtıl ile karışdırmak gibi, islâmiyyetin yasak etdiği şeyleri

yapmazsa ve vâcibleri, sünnetleri terk etmezse, bunun mevkı' sâhibi olması câizdir, hattâ müstehabdır. Çünki, câiz ve lâzım olan şeylere kavuşdurucu sebebleri, vâsıtaları yapmak da, câiz ve lâzım olur. Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde, iyi insanların nasıl olacağını bildirirken, bunların (Müslimânlara imâm olmak istediklerini) de bildirmekdedir. Süleymân aleyhisselâm, (Yâ Rabbî! Benden sonra kimseye nasîb etmiyeceğin bir mülkü bana ihsân eyle!) diyerek melik ve emîr olmak istemişdir. Önceki dinlerden bildirilen ve red edilmiyen haberler bizim dînimizde de mu'teberdir. Hadîs-i şerîfde, **(Hak ve adâlet üzere bir gün hâkimlik yapmağı, bir sene devâmlı gâzâ etmekden dahâ çok severim)** buyuruldu. Bir hadîs-i şerîfde, **(Bir sâat adâlet ile idârecilik yapmak, altmış sene nâfile ibâdet yapmakdan dahâ iyidir)** buyuruldu. Riyâ ile ve hakkı bâtıl ile karışdırarak mevkı' sâhibi olmak câiz değildir. İyi niyyet ile olsa da, câiz değildir. Çünki, harâmları ve mekrûhları, iyi niyyet ile de yapmak câiz değildir. Hattâ, ba'zı harâmların iyi niyyet ile yapılması, dahâ büyük günâh olur. Niyyetin iyi olması, tâ'atlarda, ibâdetlerde fâideli olur. Mubâh, hattâ farz olan bir amel, niyyete göre günâh olabilir. Günâh işliyenin, (Sen kalbime bak! Kalbim temizdir. Allah kalbe bakar) sözünün yanlış, hattâ zararlı olduğu buradan da anlaşılmakdadır.

Mevkı' sâhibi olmağı istemenin sebeblerinden üçüncüsü, nefsini eğlendirmekdir. Nefsi, maldan olduğu gibi, mevkı'den de lezzet almakdadır. Arada islâmiyyete uymayan işler bulunmazsa, nefsi lezzet aldığı şeye kavuşdurmak harâm olmaz ise de, takvânın, himmetin az olduğunu gösterir. Mevkı' elde etdikden sonra, insanların gönüllerini kazanmak için, riyâ ve müdâhane ve gösteriş yapmasından korkulur. Hattâ, münâfıklık ve hakkı bâtıl ile karışdırmak ve hattâ hiyle ve yalan gibi tehlükeli hâller de olabilir. Halâl ile harâm karışık olan şeyi yapmamak lâzımdır. Mevkı' sâhibi olmanın bu üçüncü sebebi, harâm değil ise de, iyi olmadığı için, ilâcını bilmek ve yapmak lâzımdır. Önce mevkı'in geçici olduğunu ve zararlarını, tehlükelerini düşünmelidir. Şöhretden ve hurmet toplıyarak kibrli olmakdan kurtulmak için, islâmiyyetde mubâh olup, câiz olup, halkın beğenmediği işleri yapmalıdır. Bir zemân, bir emîr, bir zâhidi ziyârete gitmiş. Zâhid, emîrin ve etrâfındakilerin kendisine yaklaşmak istediklerini anlayınca, ziyâfet vermiş. Kendisi, iri lokmaları hırs ile çabuk çabuk, yimeğe başlamış. Emîr, bu hâli görünce, zâhidi beğenmiyerek, oradan ayrılmış. Zâhid, arkasından, Elhamdü lillah! Rabbim beni kurtardı demiş. Mevkı' sâhibi olmak arzûsunu gideren en kuvvetli ilâc, insanlardan uzlet etmekdir. Din ve dünyâ için zarûrî vazîfelerden başka, insanlar arasına karışmamalıdır. Hadîs-i şerîfde, bu ilâc tavsiye edilmekdedir.

AYBLANMAK KORKUSU

4 - Kalb hastalıklarının dördüncüsü, insanların kötülemelerine, çekişdirmelerine, ayblamalarına üzülmekdir. Küfr-i cühûdîye sebeb olan şeylerin üçüncüsü, insanlardan utanmak ve başkalarının kötülemelerinden, ayblamalarından korkmakdır. Ebû Tâlibin kâfir olmasının sebebi budur. Ebû Tâlib, hazret-i Alînin "radıyallahü teâlâ anh" babasıdır. Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" amcasıdır. Resûlullahın Peygamber olduğunu biliyordu. İnsanların kötüliyeceklerinden korkarak ve ayblıyacaklarını düşünerek, îmân etmedi. Ebû Tâlib ölüm döşeğinde iken, Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" onun yanına gelerek, **(Ey amcam! Sana şefâ'at edebilmekliğim için, lâ ilâhe illallah söyle!)** buyurdu. Cevâbında, (Ey kardeşimin oğlu, doğru söylediğini biliyorum. Lâkin ölüm korkusu ile îmâna geldi denilmesini istemem) dedi. Beydâvî tefsîrinde, Kasas sûresinin **(Sevdiklerini hidâyete getirmek senin elinde değildir)** meâlindeki, ellialtıncı âyet-i kerîmesinin bu zemân indiği bildirilmişdir. Bir rivâyete göre, Kureyş kâfirlerinin ileri gelenleri, Ebû Tâlibin yanına geldiler. Sen, bizim emîrimizsin, sözlerin başımızın üzerindedir. Fekat, senden sonra, Muhammed ile "aleyhissalâtü vesselâm" aramızda düşmanlığın devâm edeceğinden korkuyoruz. Ona söyle! Dînimizi kötülemesin, dediler. Ebû Tâlib, Resûlullahı "sallallahü aleyhi ve sellem" yanına çağırdı. İşitdiklerini söyledi. Resûlullahın, onlar ile sulh yapmıyacağını anlayınca, müslimân olacağı anlaşılacak ba'zı şeyler söyledi. Bunları işitince, amcasının îmân etmesini istedi. (İşitenler bana dil uzatacaklarından korkmasaydım, îmân ederdim. Seni sevindirirdim) dedi. Öleceği zemân, bir şeyler söyledi. Bunları işitebilmek için, Abdüllah ibni Abbâs "radıyallahü teâlâ anhümâ" yanına yaklaşdı. Îmân etdiğini bildiriyor dedi. Ebû Tâlibin îmân etdiği şübhelidir. Ehl-i sünnet âlimlerine göre, îmân etmedi. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe "rahime-hullahü teâlâ", Ebû Tâlib kâfir olarak öldü demişdir. Hazret-i Alî "radıyallahü anh", Resûlullaha gelerek "sallallahü aleyhi ve sellem", dalâletde olan amcan öldü dedikde, **(Yıka, kefen içine sar ve defn et! Men' olununcaya kadar onun için düâ ederiz)** buyurdu. Birkaç gün evinden çıkmıyarak, onun için çok düâ etdi. Eshâb-ı kirâmdan ba'zıları bunu işitince, onlar da, kâfir olarak ölmüş olan akrabâları için düâ etmeğe başladılar. Bunun üzerine, Tevbe sûresinin, **(Peygamber ve îmân edenler, akrabâları olsalar da, müşrikler için istigfâr etmemelidirler)** meâlindeki yüzondördüncü âyet-i kerîmesi nâzil oldu. Bir hadîs-i şerîfde, **(Kıyâmet günü, kâfirlerden azâbı en hafif olanı, Ebû Tâlibdir. Ayaklarında**

ateşden na'lın olacak, bunların sıcaklığından dimâğı kaynayacakdır) buyuruldu.

İnsanların kötülemelerinden ve ayblamalarından korkmağa karşı ilâc olarak şöyle düşünmelidir: Kötülemeleri doğru ise, ayblarımı bana bildirmiş oluyorlar. Bunları yapmamağa karâr verdim demeli, böyle kötülemelerden ferahlık duymalıdır. Onlara teşekkür etmelidir. Hasen-i Basrîye "rahime-hullahü teâlâ", birisinin kendisini gîbet etdiğini haber verdiler. Ona bir tabak helva gönderip, (Sevâblarını bana hediyye etdiğini işitdim. Karşılık olarak bu tatlıyı gönderiyorum) dedi. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfeye "rahime-hullahü teâlâ", birisinin kendisini gîbet etdiğini söylediler. Ona bir kese altın gönderip, (Bize verdiği sevâbları artdırırsa, biz de karşılığını artdırırız) dedi. Yapılan kötüleme yalan ise, iftirâ ise, zararı söyliyene olur. Onun sevâbları bana verilir. Benim günâhlarım, ona yüklenir demelidir. İftirâ etmek, nemmâmlık yapmak, gîbet etmekden dahâ fenâdırlar. Nemîme, müslimânlar arasında söz taşımakdır. [**(Mektûbât-ı Ma'sûmiyye)** ikinci cild, 123. cü mektûbuna bakınız!]

ÖVÜLMEYİ SEVMEK

5 - Kalb hastalıklarının beşincisi, **(Medh ve Senâ)** olunmağı sevmekdir. Bunun sebebi, insanın kendini beğenmesi, yüksek, iyi sanmasıdır. Medh olunmak, böyle kimseye tatlı gelir. Bunun üstünlük, iyilik olmadığını, olsa da, geçici olduğunu düşünmelidir. Kibr hastalığı anlatılırken, bu konuda bilgi verilecekdir.

BİD'AT İ'TİKÂDI

6 - **(Bid'at i'tikâdı),** yanlış, sapık inanmakdır. Îmânın bozuk ve sapık olmasıdır. Müslimânların çoğu, bu kötü hastalığa yakalanmışlardır. His organları ile anlaşılamıyan, hesâb ile ulaşılamıyan şeylerde akl yürütmek ve aklın yanıldığı şeylere inanmak, insanı bu hastalığa sürükler. Her müslimânın **(i'tikâdda mezheb)**in iki imâmından birine, ya'nî **(Mâtürîdî)** veyâ **(Eş'arî)** mezhebine tâbi' olması lâzımdır. Bu iki imâmdan birini taklîd etmek, insanı bu hastalıkdan kurtarır. Çünki, **(Ehl-i sünnet)** âlimleri "rahime-hümullahü teâlâ", aklın ermediği bilgilerde, yalnız Kur'ân-ı kerîme ve hadîs-i şerîflere uymuşlar, akllarını yalnız bu ikisinin ma'nâlarını arayıp bulmakda ve anlamakda kullanmışlardır. Bu ma'nâları, Eshâb-ı kirâmdan, Onlar da, Resûlullahdan öğrenmişler ve öğrendiklerini kitâblarına yazmışlardır.

[Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde açıkca bildirilmiş olan

birşeye inanmıyan veyâ şübhe eden **(Kâfir)** [Allahın düşmanı] olur. Açık olarak bildirilmemiş, şübheli olan emrlere yanlış ma'nâ vermek **(Bid'at)** olur. Kur'ândan, hadîsden yanlış ma'nâ çıkarana **(Bid'at sâhibi)** denir. Kendi anladıklarına, düşüncelerine Kur'ân, hadîs diyene **(Zındık)** denir. Bu yanlış anladığına inanan, bid'at sâhibi olur. Böyle şey olmaz, aklım kabûl etmez derse, kâfir olur. Bir harâma mubâh diyen kimse, bir âyete veyâ hadîs-i şerîfe dayanarak söyliyorsa, kâfir olmaz, bid'at sâhibi olur. Ebû Bekr ile Ömerin hilâfete seçilmeleri haklı değildi demek bid'atdir. Hilâfete hakları yok idi demek küfrdür. Muhammed Şihristânî "rahime-hullahü teâlâ", **(Milel ve Nihal)**da diyor ki, Hanefî mezhebinin âlimleri, i'tikâdda, Ebû Mansûr Mâtürîdî "rahime-hullahü teâlâ" hazretlerine tâbi' olmuşlardır. Çünki, Ebû Mansûr hazretleri, üsûl ve fürû'da, imâm-ı a'zam Ebû Hanîfenin mezhebindedir. **(Üsûl)**, i'tikâd demekdir. **(Fürû')**, ahkâm-ı islâmiyye demekdir. Mâlikî, şâfi'î ve hanbelî mezheblerinin âlimleri, i'tikâdda, Ebül-Hasen Eş'arî "rahime-hullahü teâlâ" hazretlerine tâbi' olmuşlardır. Ebül-Hasen Eş'arî hazretleri, şâfi'î mezhebinde idi. Şâfi'î âlimlerinden Ebül-Hasen Alî Sübkînin oğlu Abdülvehhâb Tâc-üddîn-i Sübkî "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, hanefî âlimlerinin kitâblarını inceledim, onüç mes'elede, şâfi'î i'tikâdından ayrıldıklarını gördüm. Fekat bu ayrılıkları, kendilerini doğru yoldan çıkarmamakdadır. Esâsda ayrılıkları yokdur. Her ikisi de, hak yoldadır. Muhammed Hâdimî "rahime-hullahü teâlâ" **(Berîka)** kitâbının üçyüzonyedinci sahîfesinde, Mâtürîdî ve Eş'arî mezhebleri arasındaki en küçük farkları da hesâba katarak, hepsinin yetmişüç aded olduğunu bildirmişdir. Bid'at sâhiblerinin muhakkak Cehenneme gidecekleri **(Hadîka)** ve **(Berîka)** kitâblarında uzun yazılıdır.]

HEVÂY-İ NEFS

7 - Kalb hastalıklarının, ya'nî kötü huyların yedincisi, **(nefsin hevâsı)**na, şehvetlerine, isteklerine, lezzetlerine tâbi' olmakdır. Bunun kötü olduğu, âyet-i kerîmelerde açıkca bildirilmişdir. Nefsin arzûlarının, insanı Allah yolundan sapdırıcı oldukları, Kur'ân-ı kerîmde haber verilmişdir. Çünki nefs, dâimâ Allahü teâlâyı inkâr, Ona inâd, isyân etmek ister. Her işde, nefsin arzûlarına uymak, nefse tapınmak olur. Nefsine uyan, küfre veyâ bid'at sâhibi olmağa yâhud fıska ya'nî harâm işlemeğe başlar. Ebû Bekr Tamistânî "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, (Nefse uymakdan kurtulmak, dünyâ ni'metlerinin en büyüğüdür. Çünki nefs, Allahü teâlâ ile kul arasındaki perdelerin en büyüğüdür). Sehl bin Abdüllah Tüsterî [283 h. Basrada] diyor ki, (İbâdetlerin en kıymetlisi, nefse uymamakdır). İslâm bin Yûsüf Belhî, Hâtem-ül-esam'a [237 h.] bir şey hediyye etdi. Hâtem bunu kabûl edince, bunu ka-

bûl etmek nefsin arzûsuna uymak olmaz mı dediler. Kabûl etmekle kendimi zelîl, onu azîz eyledim. Red etseydim, kendim azîz, o zelîl olurdu. Nefsimin hoşuna giderdi dedi. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”, uzun bir hadîs-i şerîfin sonunda buyurdu ki, **(İnsanı felâkete sürükleyen şeyler üçdür: Hasîslik, nefse uymak, kendini beğenmek.)** İmâm-ı Gazâlî “rahime-hullahü teâlâ” buyurdu ki, Allahü teâlânın insana yardımına mâni’ olan perdelerin en kötüsü, **(Ucb)**dur. Ya’nî ayblarını görmeyip, ibâdetlerini beğenmekdir. Îsâ aleyhisselâm buyurdu ki, (Ey havârîler! Rüzgâr, çok ışıkları söndürmüşdür. Ucb da, çok ibâdetleri söndürmüş, sevâblarını yok etmişdir.)

Hadîs-i şerîfde, **(Ümmetimin iki kötü huya yakalanmalarından çok korkuyorum. Bunlar, nefse uymak ve ölümü unutup, dünyâ arkasında koşmakdır)** buyuruldu. Nefse uymak, islâmiyyete uymağa mâni’ olur. Ölümü unutmak, nefse uymağa sebeb olur.

Hadîs-i şerîfde, **(Aklın alâmeti, nefse gâlib ve hâkim olmak ve öldükden sonra lâzım olanları hâzırlamakdır. Ahmaklık alâmeti, nefse uyup, Allahdan afv,merhamet beklemekdir)** buyuruldu. Nefse uyup da, tevbe ve istigfâr etmeden, afv ve Cennet beklemek ahmaklık olmakdadır. Sebebine yapışmadan birşey beklemeğe **(Temennî)** denir. Sebebine yapışdıkdan sonra, beklemeğe **(Recâ)** denir. Temennî, insanı tembelliğe götürür. Recâ ise, çalışmağa sebeb olur. Nefsin sevdiği, istediği şeylere **(Hevâ)** denir. Nefs, yaratılışında kötülükleri, zararlı şeyleri sevici ve isteyicidir. (Nefsinden sakın dâim. Ona güvenme aslâ. Yetmiş şeytândan dahâ, fazla düşmandır sana) beyti, tâm yerinde söylenmişdir. Nefsin, insanı harâmlara ve mekrûhlara sürüklemesinin zararları meydândadır. İstekleri hep hayvânî arzûlardır. Hayvânî arzûlar ise, hep dünyâdaki ihtiyâclardır. İnsan bu arzûları peşinde olduğu kadar, âhıret ihtiyâclarını hâzırlamakda geri kalır. Çok mühim olan bir şey de, nefs mubâhlarla doymaz. Mubâhları kullanmağı artdırdıkca, isteklerini artdırır. Yine de, doymaz. İnsanı harâmlara sürükler. Bundan başka, mubâhları aşırı kullanmak, elemlere, dertlere, hastalıklara sebeb olur. Böyle insan, hep mi’desini, zevkini düşünür. Hasîs ve rezîl olur.

[İmâm-ı Rabbânî “rahime-hullahü teâlâ” buyuruyor ki, (Bütün varlıkların aslı, (Adem)dir, yoklukdur. Herşey yok iken, Allahü teâlâ, bunları yoklukda biliyordu. İlmindeki bu ademlere, kendi sıfatlarından aks etdirdi, yansıtdı. Varlıkların aslları hâsıl oldu. İlmdeki bu aslları, hârice çıkardı. Varlıklar hâsıl oldu. Elma çekirdeğinin, elma ağacına asl olması gibi. İnsanın yapısını anlamak için, birşeyin aynadaki hayâlini düşünelim. Aynadaki bu görüntü, o

şeyden gelen ışınların, aynadaki yansımalarıdır. Ayna adem gibidir. İnsanın kalbi ve rûhu bu ışınlara benzer. Ayna, insanın bedenine, camın parlaklığı ise, nefse benzer. Ya'nî, nefsin aslı, ademdir. Kalb ile rûh ile ilgisi yokdur). Nefse uyan kimse, hep islâmiyyetin dışına çıkar. Hayvânlarda akl ve nefs olmadığı için, ihtiyâclarını bulunca kullanırlar. Yalnız bedenlerine zarar veren, kendilerini inciten şeylerden kaçarlar. İslâm dîni, râhat ve huzûr içinde yaşamak için lâzım olan şeylerden ve dünyâ lezzetlerinden fâideli olanları yasak etmiyor. Bunların elde edilmesinde ve kullanılmasında, akla ve dîne uymağı emr ediyor. İslâm dîni insanların dünyâda da, âhıretde de râhat ve huzûr içinde yaşamasını istiyor. Bunun için, akla uymağı emr ediyor. Nefse uymağı yasak ediyor. Akl yaratılmasaydı, insan hep nefsine uyar, felâketlere sürüklenirdi. Nefs olmasaydı, insan, yaşaması ve üremesi için ve medenî hayât için lâzım olan şeyleri kazanmak için çalışmasında kusûr ederdi ve Nefs ile cihâd sevâbından mahrûm kalırdı. Meleklerden dahâ üstün olmak yolu kapalı kalırdı. Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Âhıretde olacaklardan, sizin bildiklerinizi hayvânlar bilselerdi, yimek için et bulamazdınız!)** Ya'nî, hayvânlar âhıretdeki azâbların korkusundan dolayı, yimekden, içmekden kesilirlerdi. Bir deri, bir kemik kalırlardı. İnsanlarda nefs olmasaydı, hayvânlar gibi, korkudan, yiyemez, içemez, yaşıyamazlardı. İnsanların yaşıyabilmeleri, nefslerinin gafleti ve dünyâ lezzetlerine düşkün olması iledir. Nefs, iki tarafı keskin bıçak gibidir. Hem de, zehrli ilâc gibidir. Tabîbin tavsiyesine göre kullanan, bundan fâide kazanır. Aşırı kullanan helâk olur. İslâmiyyet, nefsin helâk edilmesini, yok edilmesini değil, terbiye edilmesini, ondan istifâde edilmesini emr etmekdedir.]

Nefsin islâmiyyetin dışına taşmasını önlemek için, onunla iki cihâd vardır: Birincisi, ona uymamak, onun arzûlarını yapmamakdır. Buna, **(Riyâzet)** çekmek denir. Riyâzet, vera' ve takvâ ile olur. **(Takvâ),** harâmlardan sakınmakdır. **(Vera')** harâmlardan ve mubâhları ihtiyâcdan fazla kullanmakdan da sakınmakdır. Cihâdın ikincisi, nefsin istemediği şeyleri yapmakdır. Buna **(Mücâhede)** denir. Bütün ibâdetler mücâhededir. Bu iki cihâd, nefsi terbiye eder. İnsanı olgunlaşdırır. Rûhları kuvvetlendirir. Sıddîkların, şehîdlerin ve sâlihlerin yoluna kavuşdurur. Allahü teâlâ kullarının tâ'atlarına, ibâdetlerine muhtâc değildir. Kullarının günâh işlemesi Ona hiç zarâr vermez. Kullarının nefslerini terbiye etmek, nefsle cihâd etmek için bunları emr etmişdir.

İnsanlarda nefs olmasaydı, insanlık kalmaz, meleklik hâsıl olurdu. Hâlbuki, beden birçok şeylere muhtâcdır. Yimek, içmek, uyumak, istirâhat etmek lâzımdır. Süvâriye hayvân lâzım olduğu

gibi, insana da beden lâzımdır. Hayvâna bakmak lâzım olduğu gibi, bedene hizmet etmek de lâzımdır. İbâdetler beden ile yapılmakdadır. Birisinin geceleri uyumayıp, hep nemâz kıldığı söylendikde, **(İbâdetlerin kıymetlisi, az olsa da devâmlı yapılanlardır)** buyuruldu. İbâdetin devâmlı yapılmasında, kulluğa alışmak vardır.

Niyyet ederek islâmiyyete uymağa **(İbâdet)** etmek denir. Allahü teâlânın emrlerine ve yasaklarına **(Ahkâm-ı islâmiyye)** ve **(Ahkâm-ı ilâhiyye)** denir. Emr edilenlere **(Farz)**, yasak edilenlere **(Harâm)** denir. Hadîs-i şerîfde, **(İbâdetleri tâkat getireceğiniz kadar yapınız. Neş'e ile yapılan ibâdetin kıymeti çok olur)** buyuruldu. Beden istirâhat edince, ibâdetler zevk ile yapılır. Beden ve zihn yorgun iken yapılan işden usanç hâsıl olur. Yorgunluğu gidermek için, arasıra mubâh olan şeylerle, bedene neş'e getirmelidir. İmâm-ı Gazâlî "rahime-hullahü teâlâ" buyuruyor ki, (Çok ibâdet yapınca, beden yorulur. Hareket etmek istemez. Bu zemân uyumakla veyâ sâlihlerin hayât hikâyelerini okumakla yâhud mubâh olan eğlencelerle bedeni neş'elendirmeli. Böyle yapmak, usanarak ibâdet yapmakdan efdaldir.) İbâdet yapmakdan maksad, hem mücâhede yaparak, nefsi terbiye etmek, hem de, kalbe ferahlık getirmek, kalbi Allaha bağlamak içindir. **(Nemâz, insanı kötü ve çirkin işler yapmakdan korur)** buyuruldu. Severek, neş'e ile kılınan nemâz böyle olur. Bu neş'eyi hâsıl etmek için, nefsin mubâhlardaki arzûlarını, ihtiyâc olduğu kadar, yerine getirmek lâzım olur. Böyle yapmak, islâmiyyete uymak olur. İbâdetlere sebeb olan mubâhlar da ibâdet olur. **(Âlimin uykusu, câhilin ibâdetinden hayrlıdır)** hadîs-i şerîfi, bu sözümüzün şâhididir. Uyuklıyarak, terâvîh nemâzı kılmak mekrûhdur. Uykulu hâl gidince, neş'e ile kılmalıdır. Uyuklıyarak kılınan nemâzda gevşeklik ve gaflet olur.

[Yukarıdaki yazıları yanlış anlamamalıdır. Yorgunluk ve usanç hâsıl olduğu zemân ibâdet te'hîr edilir, terk edilmez. Farzları özrsüz terk etmek büyük günâhdır. Kazâ etmek farz olur. Vâcibleri de kazâ etmek vâcib olur. Sünnetleri terk eden, bunların sevâbından mahrûm kalır. Özrsüz terk etmeği âdet ederse, bu sünnetlere mahsûs olan şefâ'atdan mahrûm kalır. Yorgun, hâlsiz, neş'esiz olmak, farzları vaktinden sonraya bırakmak için özr olmaz. Vaktinden sonraya bırakmak günâhından ve azâbından insan kurtulamaz. Ahkâm-ı islâmiyyeye, ya'nî farzlara ve harâmlara ehemmiyyet vermemenin küfr olduğu akâid kitâblarında bildirilmişdir. İslâm düşmanları bu noktadan da gençleri aldatmağa, islâmiyyeti içerden yıkmağa çalışıyorlar. Bunlara aldanmamak için, Ehl-i sünnet âlimlerinin yazdıkları fıkh ve ilmihâl kitâblarını okuyup, farzları, harâmları iyi öğrenmekden başka çâre yokdur.]

TAKLÎD İLE ÎMÂN

8 - Kalb hastalıklarının sekizincisi, tanımadığı kimseleri **(taklîd)** etmekdir. Ehl-i sünnet âlimi olduğu anlaşılmayan kimsenin sözlerinin, kitâblarının ve kendisinin medh olunmasına, yaldızlı, ateşli propagandalara aldanarak, buna tâbi' olmak câiz değildir. Nasıl kimse olduğunu araşdırmadan, onu güvendiği kimselere sormadan, i'tikâdında, sözlerinde ve ibâdetlerinde ona uymak, insanı felâkete götürür. Müslimân olmak için, ya'nî Allahü teâlânın varlığını, bir olduğunu, kudretini, sıfatlarını anlamak için, zâten kimseyi taklîde ihtiyâc yokdur. Fen bilgilerini iyi öğrenen, aklı başında bir kimse, yalnız düşünmekle, Onun var olduğunu anlar. Îmâna kavuşur. Eseri görerek müessirin, ya'nî eseri yapanın varlığını anlamamak, ahmaklık olur. Her insanın böyle düşünerek îmâna gelmesini dînimiz emr etmekdedir. Selef-i sâlihîn, bu emri söz birliği ile bildirmişlerdir. Hicretin dörtyüz senesinden sonra meydâna çıkan ba'zı sapık fırkadakiler, nazar [incelemek] ve istidlâl etmeğe [eseri görünce, müessirini anlamağa] lüzûm yokdur dediler ise de, bunların sözlerinin kıymeti yokdur. Çünki, sonra gelenlerin hilâfı, sâbıkların icmâ'ını men' etmez. Bunun için, anasını, babasını, hocalarını taklîd ederek, doğru i'tikâda kavuşan kimsenin îmânı sahîh ise de, nazarı ve istidlâli terk etdiği için, ya'nî fen bilgilerini kısaca öğrenip, Allahü teâlânın varlığını düşünmediği için, günâh işlemişdir. Fen derslerini öğrenmemiş bir kimse, anadan babadan, kitâbdan öğrenerek îmân etdiği, düşünerek kabûl etdiği, aklını kullanarak inandığı için, istidlâli terk etmiş sayılmaz diyenler vardır.

Amellerde, ibâdetlerde, ictihâd derecesine yükselmiş olan âlimlerden birini seçerek, her işinde bunu taklîd etmesi lâzımdır. Dört mezheb âlimlerinden birini taklîd eder. Böyle hakîkî Ehl-i sünnet âlimi bulamazsa, kitâblarını taklîd eder. **(İctihâd),** nasslarda açık bildirilmemiş, kapalı bildirilmiş olan bilgileri anlamak, açıklamak demekdir. Âyet-i kerîmelere ve hadîs-i şerîflere **(Nass)** denir. İctihâd yapmak şartlarına mâlik olan derin âlimlere **(Müctehid)** denir. Hicretden dörtyüz sene sonra, müctehid yetişmedi. Müctehide ihtiyâc da kalmadı. Çünki, Allahü teâlâ ve Onun resûlü Muhammed aleyhisselâm, kıyâmete kadar, hayât şekllerinde ve fen vâsıtalarında yapılacak değişikliklerin, yeniliklerin hepsine şâmil olan ahkâmın hepsini bildirdiler. Müctehidler de, bunların hepsini anlayıp, açıkladılar. Sonra gelen âlimler, bu ahkâmın, yeni hâdiselere nasıl tatbîk edileceklerini, tefsîr ve fıkh kitâblarında bildirirler. **(Müceddid)** denen bu âlimler kıyâmete kadar mevcûddur. (Fen vâsıtaları değişdi. Yeni hâdiselerle karşılaşıyoruz. Din adamları toplanarak yeni tefsîrler yazılmalı, yeni ictihâdlar yapılmalıdır) diyerek, nasslara ilâveler, değişiklikler yapmak lâzım olduğunu savunanların **(Zındık)** ve

islâm düşmanı oldukları anlaşılır. İslâm düşmanlarının en zararlısı, ingilizlerdir. **(İngiliz Câsûsunun i'tirâfları)** kitâbımıza bakınız! Doğru olan dört mezhebden birini taklîde başlayınca, ihtiyâc olmadıkça, başka mezheb taklîd edilmez. Fekat, bir işi yapmakda kendi mezhebini taklîd güç olursa, o işi dört mezhebden birini taklîd ederek yapması câiz olur. Dört mezhebi **(telfîk)** etmek, ya'nî bir işi yapmak için, dört mezhebin kolaylıklarını toplıyarak, bu işi bu kolaylıklara uygun yapmak câiz değildir. Böyle yapılan iş ve ibâdet sahîh olmaz. Hicretden dört yüz sene geçdikden sonra, kıyâs yapabilecek, ictihâd derecesine yükselmiş mutlak müctehid yetişmediği için, bu târîhden sonra gelen âlimleri taklîd etmek câiz değildir. Bu târîhden evvel yetişmiş olan bir müctehidin mezhebini öğrenmek için, bu mezheb âlimlerinin sözbirliği ile kabûl etdikleri fıkh kitâblarını okumak lâzımdır. Ehl-i sünnet âlimi olan hakîkî din adamlarının kabûl ve tasdîk etmediği kitâblardan ve sözlerden din bilgisi öğrenmeğe kalkışmamalıdır. Her din kitâbına uyarak ibâdet yapmak câiz değildir. Ehl-i sünnet olmayan din adamlarının kitâblarına ve sözlerine uymamalıdır. **(Kâdîhân), (Hâniyye), (Hülâsa), (Bezzâziyye)** ve **(Zahîriyye), (İbni Âbidîn)** fetvâ kitâbları, hanefî mezhebinde, **(Muhtasar-ı Halîl)** mâlikîde ve **(El-Envâr li-a'mâli ebrâr)** ve **(Tuhfet-ül-muhtâc)** şâfi'îde ve **(El-fıkh-u alel-mezâhib-il-erbe'a)** dört mezhebde sağlam ve sahîhdirler. İbâdet ve ahkâm bilgileri hadîs kitâblarından kolay anlaşılmaz. **(Ahkâm),** halâl, harâm olan şeyler demekdir. Hadîs kitâblarının en sağlamı **(Buhârî)** ve **(Müslim)** ve **(Kütüb-i sitte)** denilen diğer dört hadîs kitâbıdır.

Tesavvufu anlatan kitâbların en kıymetlisi **(Mesnevî)**dir. Tesavvufu ve islâmiyyeti birlikde anlatan en kıymetli kitâb, imâm-ı Rabbânînin **(Mektûbât)**ıdır.

Âlim görünen ve din adamı denilen herkesin sözüne veyâ kitâbına uyarak amel etmek câiz değildir. Yukarıda bildirilen kıymetli kitâblardan toplanmış, terceme edilmiş Ehl-i sünnet âlimlerinin yazdıkları **(ilmihâl kitâbları)**nı okumalıdır. Böyle terceme edilmemiş, kafadan yazılmış ilmihâl kitâblarını ve uydurma tefsîrleri okumak, insanı dünyâ ve âhıret felâketlerine sürükler. [Kazanlı koca moskof Mûsâ Beykiyef kâfiri, kendisine müslimân demekde, Kur'ân-ı kerîme ve hadîs-i şerîflere inanmayıp, yeni bir din uydurup, buna islâmiyyet demekdedir. Yaldızlı kelimelerle, müslimânlara gerici, Ehl-i sünnet âlimlerine yobaz demekdedir. Kur'ân ve hadîsler, bugünkü fen bilgileri ile yetişmiş olan gençlerin uyacakları bir din değildir diyerek, uydurduğu düşüncelerine din demekde, kitâbları ile gençleri aldatmakdadır. Buna aldananlar, çıkardıkları aylık türkçe (Haber bülteni) mecmû'asında bozuk, alçak yalanlarla Ehl-i sünnet âlimlerine saldır-

makdadırlar. Bunların Ehl-i sünnet kitâblarını okuyarak, doğru yola kavuşmaları için düâ ediyoruz.]

Şirkden ya'nî küfrden, ya'nî îmânsızlıkdan sonra, en büyük günâh, bid'at i'tikâdında olmakdır. Bu sapık ve bozuk i'tikâdın aksine, **(Ehl-i sünnet vel-cemâ'at)** i'tikâdı denir. Allaha îmândan sonra, ibâdetlerin, üstünlüklerin en kıymetlisi, Ehl-i sünnet i'tikâdında olmakdır. Ehl-i sünnet demek, i'tikâdda ve söylemekde ve her işde ve ibâdetlerde ve insanlara karşı yapılan işlerde, Muhammed aleyhisselâmın sünnetine, ya'nî yoluna ve Eshâb-ı kirâma ve Tâbi'înin ve dahâ sonra gelen Ehl-i sünnet âlimlerinin "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" icmâ'ına, ya'nî söz birliğine uymakdır. Bunların yolunu, fıkh ve ilmihâl kitâblarından okuyup öğrenmek lâzımdır. Yüzonbirinci sahîfeye bakınız! Hakîkî müslimân, bu yolda olanlardır. Müslimânların çoğu nefslerine ve kısa akllarına, kendi görüşlerine ve zemânlarındaki fen bilgilerine uyarak, Ehl-i sünnet âlimlerinin yolundan ayrılmışlar, **(bid'at ehli)** olmuşlardır.

[Kötü kimse [Fâsık] ile arkadaş olmanın sonu felâketdir. Kötü insan, islâmiyyeti beğenmiyen kimse demekdir. Muhammed aleyhisselâmın emrlerine ve yasaklarına **(İslâmiyyet)** ve **(Ahkâm-ı ilâhiyye)** denir. İnsanların en kötüsü **(Zındık)**lardır. Bunlar, müslimân ismini taşır, büyük sarık, eski cübbe içinde gizlenirler. Peygamberimizi ve islâmiyyeti medh ederler. Fekat Kur'ân-ı kerîme ve hadîs-i şerîflere yanlış ma'nâ vererek, islâmiyyeti istedikleri şekle sokarlar. Bunlar, ingiliz uşaklarıdır. Londradaki mason merkezinden aldıkları bol para, sahte diploma, şöhret ile, kâfirlere satılmış ahmaklardır. Aklı olan, Ehl-i sünnet kitâblarını okumuş olan, bunlara aldanmaz. Peygamberimiz, bu münâfıkların geleceğini ve Cehennemin dibinde çok acı azâbda sonsuz yanacaklarını haber verdi. Genç kardeşlerimizi bu sinsi düşmanlara aldanmakdan korumak için, bu satırları yazıyoruz. Bu nasîhatımız, aklı olana çok fâideli olacakdır. (Aklı olana nasîhat dinlemek saz, aklı olmıyana davul, zurna az) sözü meşhûrdur. Bu bilgiler, **(Kıyâmet ve Âhıret)** kitâbımızın 18.ci ve sonraki maddelerinde uzun yazılıdır.]

RİYÂ

9 - Kalb hastalıklarının, ya'nî kötü huyların mühimlerinin altmış aded olduğunu bildirmişdik. Bunlardan dokuzuncusu riyâdır. Riyâ, birşeyi olduğunun tersine göstermekdir. Kısaca, gösteriş demekdir. Âhıret amellerini yaparak âhıret yolunda olduğunu göstererek, dünyâ arzûlarına kavuşmak demekdir. Kısaca, dünyâ kazancına dîni âlet etmekdir. İbâdetlerini göstererek, insanların sevgisini kazanmakdır. [Sözleri veyâ ibâdetleri riyâ ile olan kimsenin, din bilgisi varsa, buna **(Münâfık)** denir. Din bilgisi yoksa,

buna **(Din yobazı)** denir. Fen bilgisi olmayıp da, kendisini fen adamı tanıtıp, kendi görüşlerini, fen bilgisi olarak söyleyip, müslimânları aldatmağa, bunların dinlerini, îmânlarını bozmağa çalışan islâm düşmanlarına **(Zındık)** veyâ **(Fen yobazı)** denir. Din yobazlarına ve fen yobazlarına aldanmamalıdır.] Riyâ, ancak mülci' olan ikrâh yapılınca câiz olur. **(İkrâh)**, bir kimseyi istemediği şeyi yapmağa zorlamak demekdir. Ölümle veyâ bir uzvunu yok etmekle zorlamağa **(Mülci' ikrâh)** denir. [Zâlimlerin, eşkiyânın işkence yapmaları da, mülci' ikrâh olur.] Bu zemân, zorlanan işi yapmak zarûret olur. Habs etmekle ve dövmekle zorlamağa hafîf ikrâh denir. Hafîf ikrâh karşısında kalan kimsenin riyâ yapması câiz değildir. Riyânın zıddı, aksi **(İhlâs)**dır. **(İhlâs, dünyâ fâidelerini düşünmeyip ibâdetlerini yalnız Allahü teâlânın rızâsı için yapmakdır.)** İhlâs sâhibi, ibâdet yaparken başkalarına göstermeği hiç düşünmez. Bunun ibâdetlerini başkalarının görmesi ihlâsına zarar vermez. Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâyı görür gibi ibâdet et! Sen görmüyor isen de, O, seni görmekdedir)** buyuruldu.

Başkalarının sevgisine ve medh etmelerine kavuşmak için, dünyâ işleri ile, onlara iyilik yapmak, riyâ olur. İbâdet ile olan riyâ bundan dahâ fenâdır. Allahü teâlânın rızâsını hiç düşünmeden yapılan riyâ, hepsinden dahâ fenâdır. İbâdet yaparak Allahü teâlâdan dünyâ menfe'atlerini istemek, riyâ olmaz. Yağmur düâsına çıkmak böyledir. İstihâre yapmak da, böyledir. Ücret ile imâmlık, hatîblik, mu'allimlik yapmak, sıkıntıdan, hastalıkdan ve fakîrlikden kurtulmak için âyet-i kerîmeler okumak da, böyledir denildi. Bunlarda hem ibâdet, hem de menfe'at niyyetleri bulunmakdadır. Ticâret maksadı ile hacca gitmek de böyledir. İbâdet niyyeti hiç bulunmazsa riyâ olurlar. İbâdet niyyeti çok olursa, sevâb hâsıl olur. İbâdetlerini başkalarına göstermek, onlara öğretmek ve teşvîk etmek niyyeti ile olursa, yine riyâ olmaz ve çok sevâb olur. Ramezân orucunu tutmakda riyâ olmaz. Allahü teâlânın rızâsı için nemâza başlayıp, sonradan hâsıl olan riyânın zararı olmaz. Riyâ ile yapılan farzlar sahîh olur. İbâdet borcu ödenmiş olur ise de, sevâbı olmaz. Et ihtiyâcını karşılamak niyyeti ile, kurban kesmek câiz olmaz. Allahü teâlâ için ve bir insan için birlikde niyyet ederek kurban kesmek câiz değildir. Allahü teâlânın rızâsı için olmayıp, yalnız hacdan, gazâdan gelen için ve gelen emîri, reîsi karşılamak için kesilen hayvân leş olur. Kesmesi ve yimesi harâm olur. Riyâdan korkarak ibâdeti terk etmek câiz değildir. Allahü teâlânın rızâsı için nemâza durup, nemâzı bitirinceye kadar hep dünyâ işlerini düşünürse, nemâzı sahîh olur. Şöhrete sebeb olacak şeklde giyinmek de riyâ olur. Din adamlarının, temiz, kıymetli elbise giymeleri lâzımdır. Bunun için, imâmların, Cum'a ve bayram günleri zînetli elbise giymeleri sünnetdir.

Şöhret için va’z vermek, nasîhat etmek, kitâb yazmak da riyâ olur. **(Va’z)**, emr-i ma’rûf ve nehy-i münker demekdir. Münâkaşa etmek, başkalarından üstün görünmek ve övünmek için ilm öğrenmek de, riyâ olur. Dünyâlık elde etmek, ya’nî mal, mevkı’ elde etmek için ilm öğrenmek de, riyâ olur. Riyâ harâmdır. Allahü teâlâ için olan ilm, Allahü teâlâdan korkmağı artdırır. Kendi ayblarını görmeğe sebeb olur. Şeytânın aldatmasına mâni’ olur. İlmini dünyâ kazancına, mâla ve mevkı’e kavuşmağa vâsıta eden din adamlarına **(ulemâ-i sû’),** ya’nî kötü din adamları denir. Bunların gideceği yer, Cehennemdir. Herkesin yanında sünnetlere uygun olarak, yalnız iken ise, edeblere uymıyarak yapılan ibâdetler, riyâ olur. Onbirinci maddenin sonuna bakınız!

Yapılan ibâdetin sevâbını, ölü veyâ diri başkasına hediyye etmek câizdir. Hac, nemâz, oruc, sadaka, Kur’ân-ı kerîm, mevlid okumak, zikr ve düâ okumak sevâblarını başkasına hediyye etmek, hanefî mezhebinde câizdir. Bu ibâdetleri ücret karşılığı, pazarlık ederek yapmak câiz değildir. Allahü teâlâ için Kur’ân okuyup, verilen hediyye kabûl edilir. Mâlikî ve şâfi’î mezheblerinde, sadaka, zekât ve hac gibi mâl ile yapılan ibâdetlerin sevâbını hediyye etmek câiz olup, nemâz, oruc ve Kur’ân-ı kerîm okumak gibi beden ile yapılanları câiz değildir. Hadîs-i şerîfde, **(Kabristândan geçen kimse onbir ihlâs sûresi okuyup, sevâbını kabrdekilere hediyye ederse, meyyitler adedince sevâb verilir)** buyuruldu. Hanefî olan, sevâbını hediyye eder. Mâlikî ve Şâfi’î ise, meyyitin afvı için düâ eder.

İbâdetlerin sahîh olması için, Allahü teâlânın rızâsı için yapmağa niyyet etmek lâzımdır. Niyyet, kalb ile olur. Yalnız söylemek ile niyyet edilmiş olmaz. Kalb ile birlikde olmak şartı ile söyliyerek niyyet etmek câiz olur denildi. Kalb ile niyyet, söz ile niyyete benzemezse, kalbdeki niyyete bakılır. Yalnız yemîn etmek böyle değildir. Yemîn etmekde, söz esâsdır. İbâdetlerde niyyetin söz ile yapılacağını bildiren hiçbir hadîs-i şerîf ve haber mevcûd değildir. Dört mezhebin imâmları da bildirmemişdir. Niyyet, ibâdet yapmağı kalbe getirmek, hâtırlamak değildir. Allahü teâlâ için yapmağı irâde etmek, istemek demekdir. Niyyet, ibâdete başlarken yapılır. Dahâ önce, meselâ bir gün önce yapılırsa, niyyet olmaz. Buna emel, arzû, va’d denir. Meselâ, hanefî mezhebinde oruca niyyet etmek zemânı, bir gün evvel, güneşin batmasından başlayarak, ertesi gün, **(Dahve-i kübrâ)** vaktine kadardır.

Başkalarının günâha girmemeleri için, bir kimsenin mubâhları terk etmesi iyi olur. Fekat sünnetleri, hattâ müstehabları terk etmesi câiz olmaz. Meselâ gîbet yapmamaları için, misvâk kullanmağı, sarık sarmağı, başı açık gezmeği, merkebe binmeği terk et-

mek iyi olmaz. Misvâk, misvâk ağacının veyâ zeytin, dut ağaçlarının dalından kesilen bir çubukdur. Bir parmak kalınlığında, bir karış uzunluğundadır. Kadınların misvâk yerine sakız çiğnemeleri de câizdir. Misvâk bulamayan, baş ve şehâdet parmaklarını dişlerine sürer. Bişr-i Hâfî, sokakda başı açık yürürdü.

Günâh işleyecek kimsenin, bu günâhdan vaz geçmesi, Allahü teâlâdan korkduğu için veyâ insanlardan hayâ etdiği için, yâhud başkalarının yapmasına sebeb olmamak için olur. Allahü teâlâdan korkarak terk etmenin alâmeti, o günâhı gizli olarak da işlememekdir. İnsanlardan hayâ etmek, onların kötülemelerinden korkmak demekdir. Başkalarının günâh işlemelerine sebeb olmak, yalnız yapmakdan dahâ çok günâhdır. Başkalarının bu günâhı işlemelerinin günâhları da, kıyâmete kadar bunlara sebeb olana yazılır. Bir hadîs-i şerîfde, **(İnsan günâhını dünyâda gizlerse, Allahü teâlâ da, kıyâmet günü, bu günâhı kullarından saklar)** buyuruldu. Herkese vera' sâhibi olduğunu bildirmek için, günâhını saklamak ve gizli olarak devâm etmek, riyâ olur.

İbâdetlerini başkalarına göstermekden hayâ etmek câiz değildir. **(Hayâ)**, günâhlarını, kabâhatlerini göstermemeğe denir. Bunun için, va'z vermekden ve emr-i ma'rûf ve nehy-i münker yapmakdan [din kitâbı, ilmihâl kitâbı yazmakdan ve satmakdan] ve imâmlık, müezzinlik yapmakdan, Kur'ân-ı kerîm ve mevlid okumakdan hayâ etmek câiz değildir. **(Hayâ îmândandır)** hadîs-i şerîfinde hayâ, kötü, günâh şeyleri göstermekden utanmak demekdir. Mü'minin, önce Allahü teâlâdan hayâ etmesi lâzımdır. Bunun için, ibâdetlerini sıdk ile, ihlâs ile yapmalıdır. Buhârâ âlimlerinden birisi, sultânın oğullarının sokakda abes oyun oynadıklarını gördü. Elindeki asâ ile bunları dövdü. Kaçdılar. Babalarına şikâyet etdiler. Sultân, bunu çağırıp, sultâna karşı çıkanın habs olacağını bilmiyor musun dedi. Âlim, cevâb olarak, Rahmâna karşı çıkanın Cehenneme gideceğini bilmiyor musun dedi. Sultân, emr-i ma'rûf yapmak vazîfesini sana kim verdi dedi. Âlim, seni kim sultân yapdı cevâbını verince, beni halîfe sultân yapdı dedi. Beni de, halîfenin Rabbi vazîfelendirdi dedi. Sultân, sana Semerkand şehrinde emr-i ma'rûf yapmak vazîfesini veriyorum dedikde, ben de kendimi bu vazîfeden azl etdim cevâbını verdi. Bu cevâbına hayret etdim, emr olunmadan, izn verilmeden vazîfe yapdığını söyledin. İzn verilince de, azl olunmanı istiyorsun dedi. Sen izn verince, sonra azl edersin. Rabbimin verdiği vazîfeden beni kimse azl edemez dedi. Bu söz üzerine sultân, dile benden istediğini vereyim dedi. Gençlik hâlimi bana getir dedi. Bu iş elimden gelmez deyince, bana bir fermân yaz da, Cehennemdeki meleklerin reîsi olan Mâlik, beni ateşde yakmasın dedi. Bu-

nu da yapamam deyince, benim öyle bir sultânım var ki, herşeyimi Ondan istiyorum. Her dilediğimi ihsân etdi. Bunu yapamam hiç demedi, dedi. Sultân, beni düâdan unutma diyerek serbest bırakdı.

Hadîs-i şerîfde, **(Başkalarına gösteriş için nemâzını güzel kılan, yalnız olduğu zemân böyle kılmıyan, Allahü teâlâyı tahkîr etmiş olur)** ve **(Sizde bulunmasından en çok korkduğum şey, şirk-i asgara yakalanmanızdır. Şirk-i asgar, riyâ demekdir)** ve **(Dünyâda riyâ ile ibâdet edene, kıyâmet günü, ey kötü insan! Bugün sana sevâb yokdur. Dünyâda kimler için ibâdet etdin ise, sevâblarını onlardan iste denir)** ve **(Allahü teâlâ buyuruyor ki, benim şerîkim yokdur. Başkasını bana şerîk eden, sevâblarını ondan istesin. İbâdetlerinizi ihlâs ile yapınız! Allahü teâlâ, ihlâs ile yapılan işleri kabûl eder)** buyuruldu. İbâdet, Allahü teâlânın rızâsına kavuşmak için yapılır. Başkasının muhabbetine, ihsânına kavuşmak için yapılan ibâdet, ona tapınmak olur. Allahü teâlâya ihlâs ile ibâdet etmemiz emr olundu. Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlânın birliğine îmân edenden ve nemâzı ve zekâtı ihlâs ile yapandan Allahü teâlâ râzı olur)** buyuruldu. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" Mu'âz bin Cebeli "radıyallahü teâlâ anh", Yemene vâlî olarak gönderirken, **(İbâdetlerini ihlâs ile yap. İhlâs ile yapılan az amel kıyâmet günü sana yetişir)** ve **(İbâdetlerini ihlâs ile yapanlara müjdeler olsun. Bunlar hidâyet yıldızlarıdır. Fitnelerin karanlıklarını yok ederler)** ve **(Dünyâda harâm edilmiş olan şeyler mel'ûndur. Ancak Allah için yapılan şeyler kıymetlidir)** buyuruldu. Dünyâ ni'metleri geçicidir. Ömrleri pek kısadır. Bunları ele geçirmek için dînini vermek ahmaklıkdır. İnsanların hepsi âcizdir. Allahü teâlâ dilemedikce, kimse kimseye fâide ve zarar yapamaz. İnsana Allahü teâlâ kâfîdir.

Allahü teâlâdan korkmalı, Onun rahmetinden ümmîdi kesmemelidir. Ümmîd, recâ, korkudan çok olmalıdır. Böyle olanın ibâdetleri zevkli olur. Gençlerde korkunun dahâ fazla olması, ihtiyârlarda recânın dahâ fazla olması lâzımdır denildi. Hastalarda recâ fazla olmalıdır. Korkusuz recâ ve recâsız korku câiz değildir. Birincisi emîn olmak, ikincisi ümmîdsiz olmakdır. Hadîs-i kudsîde, **(Kulumu, beni zan etdiği gibi karşılarım)** buyuruldu. Zümer sûresinin elliüçüncü âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Allah bütün günâhları afv eder. O gafûrdur, rahîmdir)** buyuruldu. Bunlardan, recânın fazla olması lâzım geldiği anlaşılmakdadır. **(Allah korkusundan ağlayan, Cehenneme girmez)** ve **(Benim bildiğimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız)** hadîs-i şerîfleri de, havfın, korkunun fazla olması lâzım geldiğini göstermekdedir.

Kimseye etmem şikâyet, ağlarım ben hâlime,
titrerim mücrim gibi, bakdıkca istikbâlime!

TÛL-İ EMEL

10 - Kalb hastalıklarının onuncusu **(Tûl-i emel)**dir. Tûl-i emel, zevk ve safâ sürmek için çok yaşamağı istemekdir. İbâdet yapmak için, çok yaşamağı istemek, tûl-i emel olmaz. Tûl-i emel sâhibleri, ibâdetleri vaktinde yapmazlar. Tevbe etmeği terk ederler. Kalbleri katı olur. Ölümü hâtırlamazlar. Va'z ve nasîhatdan ibret almazlar. Hadîs-i şerîfde, **(Lezzetlere son veren şeyi çok hâtırlayınız)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Ölümden sonra olacak şeyleri bildiğiniz gibi, hayvânlar da bilselerdi, yimek için semiz hayvân bulamazdınız)** ve **(Gece ve gündüz ölümü hâtırlayan kimse, kıyâmet günü şehîdler yanında olacakdır)** buyuruldu. Tûl-i emel sâhibi, hep dünyâ mâlına ve mevkı'ine kavuşmak için ömrünü harcar. Âhıreti unutur. Yalnız zevk ve safâsını düşünür. Çoluk çocuğunun bir senelik gıdâsını hâzırlamak, uzun emel olmaz. Bir senelik nafakaya **(Havâyıc-i aslıyye)** denir. Lüzûmlu eşyâdan sayılır. Nisâb hesâbına katılmaz. Buna mâlik olan, zengin sayılmaz. Buna mâlik olmıyan bekâr kimsenin kırk günlük gıda maddesi saklaması câizdir. Dahâ fazla saklamaları tevekkülü bozar. Hadîs-i şerîfde, **(İnsanların en iyisi ömrü uzun ve ameli güzel olan kimsedir)** ve **(İnsanların en kötüsü, ömrü uzun, ameli kötü olandır)** ve **(Ölmek istemeyiniz. Kabr azâbı çok acıdır. Ömrü uzun olup islâmiyyete uymak, büyük se'âdetdir)** ve **(Müslimânlıkda beyâzlaşan kıllar, kıyâmet günü nûr olacakdır)** buyuruldu.

Tûl-i emelin sebebleri, dünyâ zevklerine düşkün olmak ve ölümü unutmak ve sıhhatine, gençliğine aldanmakdır. Tûl-i emel hastalığından kurtulmak için, bu sebebleri yok etmek lâzımdır. Ölümün her an geleceğini düşünmelidir. Sıhhatin, gençliğin ölüme mâni' olmadıklarını unutmamalıdır. Çocuklardaki ve gençlerdeki ölüm sayısının yaşlılardaki ölüm sayısından çok olduğunu istatistikler göstermekdedir. Çok hastaların iyi olup yaşadıkları, çok sağlam kişilerin çabuk öldükleri her zemân görülmekdedir. Tûl-i emel sâhibi olmanın zararlarını ve ölümü hâtırlamanın fâidelerini öğrenmelidir. Hadîs-i şerîfde, **(Ölümü çok hâtırlayınız. Onu hâtırlamak, insanı günâh işlemekden korur ve âhırete zararlı olan şeylerden sakınmağa sebeb olur)** buyuruldu. Eshâb-ı kirâmdan Bera' bin Âzib "radıyallahü teâlâ anh" diyor ki, bir cenâzeyi götürdük. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", kabr başına oturdu. Ağlamağa başladı. Mubârek gözyaşları toprağa damladı. Sonra, **(Ey kardeşlerim! Hepiniz buna hâzırlanınız)** buyurdu. Ömer bin Abdül'azîz "rahime-hullahü teâlâ", bir âlimi görünce, nasîhat istedi. O da, şimdi halîfesin, istediğin gibi emr

edersin. Yarın öleceksin, dedi. Biraz dahâ söyle deyince, Âdem aleyhisselâma kadar, bütün dedelerin ölümü tatdı. Şimdi sıra sana geldi, dedi. Halîfe, uzun zemân ağladı. Hadîs-i şerîfde, **(İnsanlara vâiz olarak ölüm yetişir. Zenginlik isteyene, kazâ ve kadere îmân etmek yetişir)** buyurdu ve **(İnsanların en akllısı, ölümü çok hâtırlayandır. Ölümü çok hâtırlayan insana, dünyâda şeref, âhıretde yüksek dereceler nasîb olur)** ve **(Allahü teâlâdan hayâ ediniz. Başkalarına kalacak olan şeyleri toplamakla vaktinizi gayb etmeyiniz. Kavuşamıyacağınız şeyleri ele geçirmek için uğraşmayınız. İhtiyâcınızdan fazla binâlar yapmakla hayâtınızı harcamayınız)** ve **(Evlerinizi harâm malzeme ile yapmayınız. Dîninizin ve dünyânızın harâb olmasına sebeb olur)** ve çok sevdiği Üsâme bin Zeydin "radıyallahü teâlâ anhümâ" bir ay sonra ödemek üzere yüz altına bir köle satın aldığını işitince, **(Siz buna hayret etmediniz mi? Üsâme tûl-i emel sâhibi olmuş)** buyurdu. İhtiyâc maddelerinin veresiye de alınmaları câizdir. Bir hadîs-i şerîfde, **(Cennete gitmek istiyen, uzun emel sâhibi olmasın. Dünyâ işleri ile uğraşması ölümü unutdurmasın. Harâm işlemekde Allahdan hayâ etsin)** buyurdu. Harâm olan lezzetlerin içinde yaşamak için uzun emel sâhibi olmak harâmdır. Mubâhlarla lezzetlenmek için tûl-i emel sâhibi olmak, harâm değil ise de, iyi değildir. Çok yaşamağı değil, sıhhat ve âfiyet ile yaşamağı istemelidir.

T A M A '

11 - Kalb hastalıklarının onbirincisi **(Tama')**dır. Dünyâ lezzetlerini harâm yollardan aramağa **(Tama')** denir. Tama'ın en kötüsü, insanlardan beklemekdir. Kibre, ucba sebeb olan **(Nâfile)** ibâdetleri ve âhıreti unutduran **(Mubâh)**ları yapmak da Tama' olur. Tama'ın zıddına, aksine **(Tefvîz)** denir. Tefvîz, halâl ve fâideli şeyleri kazanmağa çalışıp da, bunlara kavuşmağı Allahü teâlâdan beklemekdir.

Şeytân, riyâyı ihlâs olarak ve tama'ı tefvîz olarak göstererek, insanı aldatmağa çalışır. Allahü teâlâ, herkesin kalbine bir melek vazîfelendirmişdir. Bu melek, insana iyi düşünceler **(ilhâm)** eder. Şeytân da, insanın kalbine kötü düşünceler, **(vesvese)**ler getirir. Halâl yiyen kimse, ilhâm ile vesveseyi birbirinden ayırır. Harâm yiyenler ayıramaz. İnsanın nefsi de, kalbine kötü düşünceler getirir. Bu düşüncelere ve arzûlara **(Hevâ)** denir. İlhâm ve vesvese devâmlı olmaz. Nefsin hevâsı ise, devâmlıdır ve gitdikce artar. Vesvese, düâ ederek, zikr ederek azalır ve yok olur. Hevâ ise, ancak kuvvetli **(mücâhede)** ile azalır, yok olur. Şeytân, köpek gibidir. Köpek kovalayınca kaçar ise de, başka tarafdan yine gelir.

Nefs, kaplan gibidir. Saldırması, ancak öldürmekle biter. İnsanlara vesvese veren şeytâna bunun için **(hannâs)** denilmişdir. İnsan, şeytânın bir vesvesesine uymazsa, bundan vazgeçer. Başka vesveseye başlar. Nefs-i emmâre, dâimâ zararlı şeyler ister. Şeytân ise, çok hayrlı işe mâni' olmak için, az hayrlı olan şeyi de vesvese yapar. Büyük günâha sürüklemek için, küçük hayr yapmağı da vesvese eder. Şeytânın vesvesesi olan hayrlı iş, insana tatlı gelir ve acele ile yapmak ister. Bunun için, hadîs-i şerîfde, **(Acele etmek, şeytândandır. Beş şey bundan müstesnâdır: Kızını evlendirmek, borcunu ödemek, cenâze hizmetlerini çabuk yapmak, müsâfiri doyurmak, günâh yapınca hemen tevbe etmek)** buyuruldu. **(Eşi'at-ül-lemeât)**de, nemâzı gecikdirmemeli bâbındaki hadîs-i şerîfde, **(Yâ Alî! Üç şeyi gecikdirme! Nemâzı evvel vaktinde kıl! Hâzırlanmış cenâze nemâzını hemen kıl! Dul veyâ kızı, küfvü isteyince, hemen ver!)** Ya'nî, nemâzını kılan ve günâh işlemiyen ve nafakasını halâlden kazanan birini bulunca, hemen ona ver buyuruldu. İlhâm olunan hayr, Allahü teâlânın korkusu ile ve yavaş yavaş yapılır ve sonu düşünülür. Bir hadîsde, **(Melekden gelen ilhâm, islâmiyyete uygun olur. Şeytândan gelen vesvese islâmiyyetden ayrılmağa sebeb olur)** buyuruldu. İnsan, ilhâm olunan şeyleri yapmalı. Vesveseyi yapmamak için cihâd etmeli, çalışmalıdır. Nefse uyan kimse vesveselere tâbi' olur. Nefsin hevâsına uymayanın, ilhâma uyması kolay olur. Bir hadîs-i şerîfde, **(Şeytân, kalbe vesvese verir. Allahın ismi zikr edilince, söylenince kaçar. Söylenmezse vesveselerine devâm eder)** buyuruldu. [Zikr etmek lâzım olduğu, bu hadîs-i şerîfden de anlaşılmakdadır.] Kalbe gelen hâtıranın cinsini anlamak için, islâmiyyete uygun olup olmadığına bakılır. Böyle anlaşılamazsa, sâlih olan bir âlime sorulur. Sâlih olmıyan, dîni dünyâ kazançlarına âlet eden kötü din adamına sorulmaz. Yâhud, Resûlullaha "sallallahü aleyhi ve sellem" kadar üstâdlarının hepsi ma'lûm olan hakîkî bir rehbere sorulur. **(Kutb-i medâr)** denilen Evliyâ, az olsa da, kıyâmete kadar mevcûddur. **(Kutb-i irşâd)** denilen Ehl-i sünnet âlimi her zemân ve her yerde bulunmaz. Uzun zemân aralıkları ile ve nâdir olarak bulunur. Her yerde çok bulunan câhil tarîkatcıları ve yalancı şeyhleri, hakîkî rehber sanmamalıdır. Böylelerin tuzaklarına düşerek dünyâda ve âhıretde se'âdetden mahrûm kalmamak için çok uyanık olmalıdır. Kalbe gelen hâtıra, nefse acı gelirse, hayr olduğu anlaşılır. Tatlı gelir, hemen yapmak isterse, şer olduğu anlaşılır.

Şeytânın hîleleri çokdur. Bunlardan onu mühimdir: Birincisi, Allahü teâlânın senin ibâdetine ihtiyâcı yokdur, der. Buna karşı

Bekara sûresi, altmışikinci âyetinin **(Amel-i sâlihin fâidesi, bunu yapanadır)** meâl-i şerîfini hâtırlamalıdır.

Şeytânın ikinci hîlesi, Allahü teâlâ rahîmdir, kerîmdir, seni de afv eder, Cennete kor, der. Buna karşı, Lokman sûresi, otuzüçüncü âyetinin **(Allahın kerîm olması, sizi aldatmasın)** ve Meryem sûresi, altmışüçüncü âyetinin, **(Cennete kullarımızdan müttekî olanları vâris kılarız)** meâl-i şerîflerini hâtırlamalıdır.

Üçüncü hîlesi, senin ibâdetlerin hep kusûrludur. Riyâ karışıkdır. Böyle ibâdetlerle müttekî olamazsın. Allahü teâlâ, Mâide sûresinde, **(Allah, yalnız müttekîlerin ibâdetlerini kabûl eder)** buyuruyor. Senin ibâdetlerin kabûl olmaz. Boşuna uğraşıyorsun. Boş yere, sopa yiyen hayvân gibi, eziyyet çekiyorsun, der. Buna karşılık, ben, Allahü teâlânın azâbından kurtulmak ve emrine uymak için ibâdet ediyorum. Benim vazîfem, emri yerine getirmekdir. Kabûl olup olmıyacağı, Onun bileceği şeydir. Şartlarına uygun olan ve farzları yapılan ibâdetin sahîh olması muhakkakdır, demelidir. Farzları terk etmek büyük günâhdır. Bu günâhlardan kurtulmak için ibâdetleri yapmak lâzımdır. İbâdet yapmadan Cennete girmek için düâ etmek günâhdır. Hadîs-i şerîfde, **(Aklı olan kimse, nefsine uymaz ve ibâdet yapar. Ahmak olan, nefsine uyar, sonra Allahın rahmetini bekler)** buyuruldu. Âhıret için lâzım olan şeyleri, bu fânî dünyâda hâzırlamak lâzımdır.

Şeytânın hîlelerinden dördüncüsü, şimdi dünyâyı kazanmak için çalış da, râhata kavuş, o zemân, râhat râhat, huzûr içinde ibâdet edersin, diyerek ibâdet yapmağa mâni' olur. Buna cevâb olarak, ecel benim elimde değildir. Herkesin ömrünü Allahü teâlâ ezelde takdîr etmişdir. Belki yakında ölürüm. İbâdet vazîfelerini vaktinde yapmalıyım, demelidir. Hadîs-i şerîfde, **(Helekel-müsevvifûn)** buyuruldu ki, bugünkü vazîfelerini yarına bırakanlar zarar etdiler, demekdir.

Şeytânın hîlelerinden beşincisi, ibâdetleri terk etdiremeyince, çabuk kıl, vaktini kaçırma, diyerek şartlarını, farzlarını temâm yapdırmamak ister. Buna karşılık, farzlar çok azdır. Bunları, yavaş yavaş ve şartlarına uygun olarak yapmak lâzımdır. Farz olmıyanları da, şartlarına uygun olarak az yapmak, şartları noksan olarak çok yapmakdan iyidir, demelidir.

Altıncı hîle olarak riyâyı tavsiye eder. Herkes görsün de, beğensin, der. Buna cevâb olarak, kendine fâide ve zarar vermek, kimsenin elinde değildir. Başkalarına ise, hiç veremezler. Böyle olan kimselerden birşey beklemek abes olur, bâtıl olur. Fâide ve zarar veren ancak Allahü teâlâdır. Yalnız onun görmesi, bana yetişir, demelidir.

Yedinci hîle olarak, ibâdetlere mâni’ olamıyacağını anlayınca, insana ucb, ya’nî ibâdetlerini beğenmek vesvesesi verir. Senin gibi akllı, uyanık kimse var mı? Bu zemânda, herkes gaflet uykusunda iken, sen ibâdet yapıyorsun, der. Buna karşılık, bu akl ve intibâh benden değildir. Rabbimin ihsânıdır. Onun ihsânı olmasa, ibâdet yapamam demelidir.

Sekizinci hîle olarak, ibâdetlerini gizli yap. Allahü teâlâ, senin sevgini ve şerefini insanların kalbine yerleşdirir, diyerek gizli riyâya düşürmek ister. Buna karşılık, ben Allahü teâlânın kuluyum. O, benim sâhibimdir. İbâdetimi isterse beğenir, isterse red eder. İnsanlara bildirip bildirmemesine karışamam, demelidir.

Dokuzuncu hîle olarak da, ibâdet yapmağa ne lüzûm var? İnsanların sa’îd ve şakî olacakları ezelde takdîr edilmişdir. Sa’îd olan, ibâdeti terk edince, afv edilir, Cennete gider. Ezelde şakî olan, ne kadar ibâdet yaparsa yapsın, fâidesi olmaz, muhakkak Cehenneme gider. O hâlde, kendini boşuna yorma! Râhatına bak, der. Buna cevâb olarak, ben kulum, kulun vazîfesi, sâhibinin emrini yapmakdır, demelidir. Buna karşılık, (Emri yapmayınca, azâb korkusu olursa, emri yapmak lâzım olur. Ezelde sa’îd olan için bu korku yokdur) derse, buna cevâb olarak da, Rabbim herşeyi bilir ve dilediğini yapar. Dilediğine hayr, dilediğine şer verir. Kimsede, Ona süâl sormak hakkı yokdur demelidir. İblîs, Îsâ aleyhisselâma görünerek, (Ezelde Allahü teâlânın takdîr etdikleri hâsıl olur) diyorsun, öyle mi? dedi. Evet, öyledir buyurdu. Öyle ise, kendini şu dağın tepesinden aşağı at. Eğer ezelde selâmetin takdîr edilmiş ise, sana birşey olmaz dedi. Cevâbında, ey mel’ûn! Allahü teâlâ kullarını imtihân eder. Kulun, sâhibini imtihân etmeğe hakkı yokdur, buyurdu. Şeytânın bu hîlesine karşı, (İbâdet yapmak fâidelidir. Çünki, ezelde sa’îd isem, sevâbların artması, derecelerin yükselmesi için ibâdetleri yapmak lâzımdır. Şakî isem, ibâdet yapmamak azâbından kurtulmak için, ibâdet yapacağım) demelidir. İbâdet yapmanın bana hiçbir zararı da olmaz. Çünki, Allahü teâlâ hakîmdir. İbâdet yapanlara azâb etmesi, Onun hikmetine yakışmaz. İbâdeti terk etmenin, ezelde sa’îd olana zararı olmasa bile, fâidesi yokdur. Böyle olunca, terk etmek nasıl tercîh edilir? Aklı olan kimse, fâideli olanı yapar. Fâidesiz olanı terk eder. Ezelde şakî isem, Rabbime itâ’at etmiş olarak Cehenneme girmeği, âsî olarak girmeğe tercîh ederim. Bundan başka, Allahü teâlâ, ibâdet edenleri Cennete sokacağını, ibâdet etmiyenlere Cehennemde azâb yapacağını va’d etmişdir. Allahü teâlâ va’dinde sâdıkdır. Va’dinden dönmiyeceği, söz birliği ile bildirilmişdir.

Allahü teâlâ herşeyi sebeb ile yaratmakdadır. Âdet-i ilâhiyye-

si böyledir. Ancak mu'cize ve kerâmet olarak âdetini bozmakdadır. İbâdetleri, Cennete girmek için sebeb yapdığını bildiriyor. Ya'nî, Cennet ni'metlerini ibâdetlere karşılık olarak yaratmışdır. Hadîs-i şerîfde, **(Hiç kimse Cennete, ibâdeti sebebi ile girmez)** buyuruldu. Karşılık başkadır, sebeb olmak başkadır.

Şeytân hîlelerinin onuncusu olarak, ibâdet yapmak ezelde takdîr edilmiş ise, mümkin olur. Allahü teâlânın takdîri değişmez. İbâdet yapmakda ve terk etmekde insanlar mecbûr olmakdadır, der. Şeytânın bu sözü bir evvelkinin aynıdır. Ezelde sa'îd denilenlere ibâdet yapmak nasîb olur. Şakî denilenlerin de terk etmeleri lâzım olur. Şeytânın bu hîlesine karşı, herşeyi ve insanların iyi, kötü her işini Allahü teâlâ yaratıyor ise de, insanlara ve hayvânlara **(irâde-i cüz'iyye)** vermişdir. İrâde-i cüz'iyye insandan meydâna gelir. Fekat, insan bunu yaratdı denilemez. Çünki irâde hâricde mevcûd birşey değildir. İnsanın kalbinde hâsıl olmakdadır. Hâricde mevcûd olan şeyin meydâna gelmesine **(Halk etmek),** yaratmak denir. Allahü teâlânın **(İrâde-i külliye)**si ise hâricde vücûdü var olan bir kuvvetdir. Allahü teâlâ, insanın ihtiyârî hareketini yaratmak için, insanın irâdesini sebeb kılmışdır. Bu şart olmasa da yaratır. Fekat bu şart ile, bu sebeb ile yaratması âdetidir. Peygamberlerinde "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" ve Evliyâsında "kaddesallahü teâlâ esrârehümül'azîz" bu âdetini bozarak sebebsiz de yaratdığı çok görülmüşdür. Buna **(Kerâmet)** denir.

İnsanların işleri yalnız irâde-i cüz'iyye ile meydâna gelmez. Ya'nî insanın her istediği vücûde gelmez. Yalnız Allahü teâlânın irâdesi ile de yaratmak âdeti değildir. Bunun için, insanlar işlerinde mecbûr değildirler. İnsan irâde eder. Hareket etmesini ister, kudretini kullanır, Allahü teâlâ da, irâde ederse, iş meydâna gelir. Şeytân, (İnsan, Allahü teâlâ isterse ibâdet yapar, istemezse yapmaz. O hâlde insan, işleri yapıp yapmamakda cebr olunmakdadır. İnsan çalışsa da, çalışmasa da, ezeldeki kazâ ve kader hâsıl olacakdır) diyerek aldatmakdadır. İnsanın işleri ezeldeki takdîr ile meydâna geliyor ise de, meydâna gelmeleri için, önce kul irâde-i cüz'iyyesini kullanmakdadır. İşin yapılmasını veyâ yapılmamasını istemekdedir. İnsanın işlerini Allahü teâlânın ezelde takdîr etmesi demek, insanın neleri irâde edeceğini bilmesi ve dilemesi demekdir. Bunları Levh-ül-mahfûzda yazmışdır. Böyle olduğu için, kulun mecbûr olması lâzım gelmez. Büyük islâm âlimi seyyid Abdülhakîm efendi, (Ezeldeki kazâ ve kader, Allahü teâlânın kullarının neleri yapmak istediğini ezelde bilmesidir. Neleri yapmasını ezelde emr etmesi değildir) buyurdu. Ya'nî kazâ ve kader, emr-i ezelî değildir, ilm-i ezelîdir. Ya'nî bir cebr-i mü-

tehakkim değil, ilm-i mütekaddimdir. Bir kimse, birisinin bir günde yapacağı şeyleri bilse ve bunları yapmasını irâde etse ve hepsini bir kâğıda yazsa, bunları yapacak olan kimse, o kimsenin mecbûru olmaz. Yapacaklarımı biliyordun ve yapılmasını istedin ve kâğıda yazdın. O hâlde, bunları sen yapdın da diyemez. Çünki, bunları kendi irâdesi ile ve kendisi yapmışdır. O kimsenin bildiği ve dilediği ve yazdığı için yapmamışdır. Allahü teâlânın ezelde bilmesi ve dilemesi ve levh-ül-mahfûza yazması da, insanları mecbûr etmek olmaz. Allahü teâlâ ezelde dilediği için, levh-ül-mahfûza yazmışdır. Kulun yapacağını bildiği için, yapılmasını irâde etmişdir. Allahü teâlânın ezeldeki bilgisi, kulun kendi irâdesi ile yapacağı işe bağlıdır. Kulun işi de, Allahü teâlânın bu ilmi ve irâdesi ile ve yaratması ile meydâna gelmekdedir. Kul, irâdesini kullanmazsa, Allahü teâlâ, kulun irâdesini kullanmıyacağını ezelde bilir ve bildiği için irâde etmez ve yaratmaz. Demek ki, ilm ma'lûma tâbi'dir. İnsanların irâdesi olmasaydı da, insanların işleri yalnız Allahü teâlânın irâdesi ile yaratılsaydı, insanlar mecbûrdur denilirdi. Ehl-i sünnet mezhebine göre, insanların işleri, insanın kudreti ile Allahü teâlânın kudretinin birlikde te'sîri ile meydâna gelmekdedir.

[İnsanın kalbi ya'nî gönlü madde değildir. Elektrik ve miknâtıs dalgaları gibidir. Yer kaplamaz. Fekat, göğsümüzün sol tarafında bulunan, yürek dediğimiz et parçasında, kuvveti, te'sîrleri hâsıl olmakdadır. Akl, nefs ve rûh da, kalb gibi birer varlıkdırlar. Bu üçünün de, kalb ile bağlantısı, irtibâtı vardır. İnsanın, gözü, kulağı, burnu, ağzı ve cildi ile his etdiği renk, ses, koku, zevk [tad] ve sıcaklık, sertlik gibi şeyler, duygu sinirleri ile dimâga gelir. Beyin de bunları hemen kalbe bildirir. Aklın, nefsin, rûhun ve şeytânın arzûları, istekleri de, kalbe gelir. Kalb, ne yapılacağına karâr verir, irâde eder, seçer. Bu şeyleri yâ red eder, yok eder. Yâhud dimâga bildirir. Dimâg da, bunları hareket sinirleri ile uzvlara, organlara bildirir. Organlar da, Allahü teâlâ isterse ve kuvvet verirse, hareket ederek, kalbin irâde ve ihtiyâr etdiği şey yapılır.]

Kötü huylardan sefer etse kişi,
hüsnü ahlâk şehrine girse kişi!

Zikr-i Hakdan bir nefes dûr olmasa,
zât-ı Hakkı hiç ferâmuş kılmasa.

Nefs-i âsî, âkıbet mutî' olur,
rûh-ı mü'min Sidreden eyler ubûr.

Küfr-ü inkârdan geçip nefs-i denî,
burda olur, hâlisiyyet ma'deni.

KİBR

12 - Kalb hastalıklarının onikincisi **(Kibr)**dir. Kibr, kendisini başkasından üstün görmekdir. Kendini ondan üstün görmekle, kalbi râhat eder. **(Ucb)** da kendini ondan üstün bilmekdir. Burada başkasını düşünmez. Kendini ve ibâdetlerini beğenir. Kibr; kötü huydur. Harâmdır. Hâlıkını, Rabbini unutmanın alâmetidir. Çok din adamı, bu kötü hastalığa yakalanmışdır. Hadîs-i şerîfde, **(Kalbinde zerre kadar kibr bulunan kimse Cennete girmez)** buyuruldu. Kibrin aksine **(Tevâdu')** denir. Tevâdu' kendini başkaları ile bir görmekdir. Başkalarından dahâ üstün ve dahâ aşağı görmemekdir. Tevâdu', insan için çok iyi bir huydur. Hadîs-i şerîfde, **(Tevâdu' edene müjdeler olsun)** buyuruldu. Tevadû' sâhibi, kendini başkalarından aşağı görmez. Zelîl ve miskîn olmaz. Mâlını halâldan kazanıp çok hediyye verir. Âlimlerle ve fen adamları ile tanışır. Fakîrlere merhamet eder. Hadîs-i şerîfde, **(Tevâdu' eden, halâl kazanan, huyu güzel olan, herkese karşı yumuşak olan ve kimseye kötülük yapmayan, çok iyi bir insandır)** ve **(Allah için tevâdu' edeni, Allahü teâlâ yükseltir)** buyuruldu. Tekebbür edene, ya'nî kibr sâhibi olana karşı tekebbür etmek câizdir. Allahü teâlâ, kullarına karşı mütekebbirdir. Allahü teâlâ, kibriyâ sâhibidir. Kibr sâhibine tekebbür etmek, sadaka vermek gibi sevâbdır. Kibr sâhibine karşı tevâdu' eden kimse, kendisine zulm etmiş olur. Bid'at sâhiblerine ve zenginlere karşı da tekebbür etmek câizdir. Bu tekebbür kendini yüksek göstermek için değildir. Onlara ders vermek, gafletden uyandırmak içindir. Harbde düşmana karşı tekebbür etmek sevâbdır. Bu tekebbüre **(Huyelâ)** denir. Sadaka verirken, neş'e ve sevinç ile karışık tekebbür etmek lâzımdır. Sadaka verenin tekebbür etmesi, fakîre karşı değildir. Verdiği mâlı küçültmekdir. Mâla kıymet vermediğini gösterir. Hadîs-i şerîfde, **(Veren el, alandan yüksekdir)** buyuruldu. Riyâ, gösteriş yapanlara karşı da tekebbür etmek câizdir. Kendinden aşağı olanlara karşı tevâdu' göstermek iyi ise de, bunun ifrâta kaçmaması, ya'nî aşırı olmaması lâzımdır. Aşırı olan tevâdu'a **(Temelluk)** denir. Temelluk, ancak üstâda ve âlime karşı câizdir. Başkalarına karşı câiz değildir. Hadîs-i şerîfde, **(Temelluk, müslimân ahlâkından değildir)** buyuruldu. Şi'r:

Mu'allim ile tabîbe
temelluk etmek lâzımdır.
Biri bâtın, biri zâhir,
tedâvîsine hâdimdir.

Kibr çeşidlerinin en kötüsü Allahü teâlâya karşı kibrli ol-

makdır. Nemrûd böyle idi. Tanrı olduğunu i'lân etdi. Allahü teâlânın nasîhat vermek için gönderdiği Peygamberi "aleyhissalâtü vesselâm" ateşe atdı. Fir'avn da böyle ahmaklardan biri idi. Mısırda ülûhiyyetini i'lân etdi. Ben sizin güçlü tanrınızım dedi. Allahü teâlâ, nasîhat vermek için, Mûsâ aleyhisselâmı gönderdi. Buna inanmadı. Allahü teâlâ, onu Süveyş denizinde boğdu. Bunlar gibi, bu dünyânın yaratıcısına inanmayanlara **(Dehrî),** ateist denir. [Her asrda böyle ahmaklar gelmişdir. Mao gibi, Stalin gibi zâlimler, milyonlarca insanı öldürerek ve işkence yaparak ve din, islâm adamlarını ve kitâblarını yok ederek, milletlerini sindirmişler, korkutmuşlardır. Her istediklerini zorla yapdırarak şımarmışlardır. İlâha, ma'bûda mahsûs üstünlüklere mâlik olduklarını sanmışlar ve söylemişlerdir. İslâm kitâblarının yurdlarına sokulmasını, okunmasını yasak etmişler, dinden, Allahü teâlâdan bahs edenleri öldürmüşlerdir. Allahü teâlânın kahrından, gadabından kurtulamayıp yok olmuşlar. Târîhde geçen bütün zâlimler gibi, la'net ve nefret ile anılmışlardır. İhtilâl ve hîle yolu ile, ba'zı arab memleketlerinin başına geçen, zehrli propagandalarla beyinleri yıkanmış, zâlimler, diktatörler de, o ateistleri taklîd ediyor, islâm düşmanlığı yapıyorlar. Târîh kitâblarında okudukları zâlimlerin feci' âkıbetlerinden ibret almıyorlar. Dünyâda, âhıretde başlarına gelecek olan azâbları, felâketleri hiç düşünmiyorlar.]

Resûlullaha "sallallahü aleyhi ve sellem" karşı da tekebbür edenler çok işitildi. Allahın gönderdiği Peygamber "aleyhissalâtü vesselâm" bu mudur? dediler. Bu Kur'ân, Mekke şehrinin ileri gelenlerine indirilseydi iyi olurdu dediler. Târîh boyunca, islâmın büyüklerine karşı da, böyle tekebbür edenler, alay edenler, hiç eksik olmadı. Bu tekebbürler, âciz, za'îf, elinden birşey gelmeyen, hattâ kendinden ve bedeninin yapısından haberi olmıyan kulun, kendi mâlikine, sâhibine, kuvveti, gücü sonsuz olan Rabbine karşı bir savaş idi. Vaktiyle iblîs de, böyle tekebbür etdi. Meleklere, Âdem aleyhisselâma karşı secde etmeleri emr olununca, toprağa karşı niçin secde edeyim? Ben ondan dahâ üstünüm. Beni ateşden, onu çamurdan yaratdın diyerek, Rabbine karşı geldi. Ateşin alevini, latîfliğini ve ışık yaydığını görünce, onu sudan ve toprakdan üstün sandı. Hâlbuki üstünlük, kendini üstün görmekde değil, tevâdu' göstermekdedir. Cennetde toprak vardır ve misk gibi kokacakdır. Cennetde ateş yokdur. Ateş, Cehennemde azâb vâsıtasıdır. Ateş, harâb etmeğe, toprak, binâ yapmağa yarar. Mahlûklar toprak üstünde yaşamakdadır. Hazîneler, defîneler toprakda bulunur. Kâ'be toprakdan yapılmışdır. Ateşin ışığı gecelere son verir, gündüzü getirir ise de, toprakdan çiçekler,

meyveler hâsıl olmakdadır. Kâinâtın, varlıkların en üstünü olan Muhammed aleyhisselâmın yeri toprakdır.

Hadîs-i şerîflerde, **(Allahü teâlâ buyuruyor ki, kibriyâ, üstünlük ve azamet bana mahsûsdur. Bu ikisinde bana ortak olanı Cehenneme atarım, hiç acımam)** ve **(Kalbinde zerre kadar kibr olan Cennete girmeyecekdir)** buyurdukda, güzel elbise giymeği ve temiz na'lın kullanmağı seven kimse, böyle midir? denildi. Cevâbında, **(Allahü teâlâ cemîldir. Cemâl sâhiblerini sever)** buyurdu. [Çirkin, iğrenç olmamak için, çirkinlikle meşhûr olmamak için yapılan temizliğe, güzelliğe, cemâl sâhibi olmak denir. İhtiyâc eşyâsını, hoş ve sevimli görünecek şekldе kullanmak, cemâl olur. Süslenmek, güzel görünerek, başkasına üstünlük sağlamak için, bedeninde, elbisesinde, eşyâsında yapılan değişikliklere zînet denir. Bedenini, sıhhatini, şerefini, değerini korumak için ihtiyâc olunandan fazla şeylerdir. Erkeklerin her yerde, kadınların ise, yabancı erkeklerin yanında, zînet eşyâsı kullanmaları câiz değildir.] Allahü teâlânın her işi güzeldir. Ahlâkı güzel olanları sever. Bu hadîs-i şerîf, kibr sâhiblerinin, diğer günâh işliyenler gibi, azâbsız hemen Cennete giremiyeceklerini bildirmekdedir. Cennete girmeyenlerin gidecekleri yer Cehennemdir. Çünki, âhıretde bu ikisinden başka gidecek yer yokdur. Zerre kadar îmânı olan, Cehennemde sonsuz kalmayacak, Cennete gidecekdir. Büyük günâh işleyip de tevbe etmeyen, şefâ'ate, afva kavuşmayan mü'min, Cehennemde, günâhlarının karşılığı olan azâbları çekdikden sonra, çıkarılacak, Cennete sokulacakdır. Cennete giren, Cennetden hiç çıkmayacakdır. Hadîs-i şerîfde, **(Kibri ve hıyâneti ve kul borcu olmayan mü'min, hesâbsız Cennete girecekdir)** ve **(Kul hakkı, mü'minin aybı, kusûrudur)** buyuruldu. Nafaka için ödünç almak ve mâlı olunca, hemen ödemek lâzımdır. Yukardaki hadîs-i şerîfde, ihtiyâc olmadan alınan ve malı olunca ödenmeyen ve harâm yollarla alınan borc ve zevcesine olan mehr borcu ve din bilgisi öğretmek borcu bildirilmekdedir. Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" vefât edeceği zemân, **(Yâ Alî! Filân yehûdîye borcum vardır. Onu öde!)** buyurdu. Yehûdîden ödünç arpa almışdı. Ödenmesi için vasıyyet buyurdu. Yehûdî âlimlerinin büyüklerinden iken, Resûlullah ile "sallallahü aleyhi ve sellem" bir kerre konuşmakla, hak Peygamber olduğunu anlayarak îmâna gelen Abdüllah bin Selâm "radıyallahü teâlâ anh", sırtında odun demeti taşıyordu. Bunu görenler, o kadar çok mâlın, paran var iken, niçin bu zahmeti çekiyorsun dediklerinde, nefsimi kibrden kurtarmak için dedi. Zenginin, hammâl ücreti vermemek için, mâlını kendi götürmesi, tezellüldür, aşağılıkdır. Sünne-

te uymak ve nefsini kırmak için götürmesi iyidir ve sevâbdır. Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ kıyâmet günü, üç kimse ile konuşmıyacak, hepsine çok acı azâb yapacakdır: Zinâ eden ihtiyâr, yalan söyliyen hükûmet reîsi ve kibrli olan fakîr)** buyuruldu. Ömer "radıyallahü anh", Şâma gelince, Ebû Ubeyde bin Cerrâh "radıyallahü teâlâ anh", emrinde olanlarla birlikde karşıladı. Halîfe devesinden indi. Yerine kölesini bindirdi. Çünki, kölesi ile nevbet ile biniyorlardı. O sâat, binme sırası köleye gelmişdi. Kendisi yuları tutdu, su kenârından geçerken mestlerini çıkardı. Ayaklarını suya sokdu. Şâm ordusunun kumandanı olan Ebû Ubeyde "radıyallahü teâlâ anh", yâ halîfe! Böyle ne yapıyorsun? Bütün Şâmlılar, bilhâssa rûmlar, müslimânların halîfesini görmek için toplandılar. Sana bakıyorlar. Bu yapdığını beğenmiyecekler deyince, yâ Ebâ Ubeyde! Senin bu sözün, burada toplananlar için çok zararlıdır. İşitenler insanın şerefini, vâsıtaya binerek gitmekde ve süslü elbise giymekde sanacaklar. Şerefin, müslimân olmakda ve ibâdet yapmakda olduğunu anlamıyacaklar. Biz aşağı, bayağı insanlardık. [Acem şâhlarının elinde esîr idik.] Allahü teâlâ müslimân yapmakla bizleri şereflendirdi. Allahü teâlânın verdiği bu izzetden, bu şerefden başka şeref ararsak, Allahü teâlâ bizi yine zelîl eder. Herşeyden aşağı eder buyurdu. İzzet, islâmdadır. İslâmın ahkâmına uyan, azîz olur. Bu ahkâmı beğenmeyip, izzeti, huzûru, se'âdeti başka şeylerde arayan zelîl olur dedi. İslâmın emrlerinden biri tevâdu'dur. Tevâdu' gösteren azîz olur. Yükselir. Tekebbür eden zelîl olur.

Bir hadîs-i şerîfde, **(Kıyâmet günü, dünyâdaki kibr sâhibleri küçük karınca gibi zelîl ve hakîr olarak kabrden çıkarılacakdır. Karınca gibi, fekat insan şeklinde olacaklardır. Herkes bunları hakîr göreceklerdir. Cehennemin en derin ve azâbı en şiddetli olan Bolis çukuruna sokulacaklardır. Buraya girenler kurtulmakdan me'yûs oldukları için Bolis denilmişdir. Ateş içinde gayb olacaklardır. Su istediklerinde kendilerine Cehennemdekilerin irinleri verilecekdir)** buyuruldu. Medîne vâlîsi olan Ebû Hüreyre "radıyallahü teâlâ anh", odun demeti taşıyordu. Muhammed bin Ziyâd "rahime-hullahü teâlâ", bunu tanıyarak, yanındakilere, yol verin, emîr geliyor dedi. Gençler vâlînin böyle tevâdu'una hayret etdiler. Hadîs-i şerîfde, **(Önceki ümmetlerde kibr sâhibi birisi, eteklerini yerde sürüyerek yürürdü. Gayret-i ilâhiyyeye dokunarak, yer bunu yutdu)** ve **(Merkebe binmek, yün elbise giymek ve koyunun sütünü sağmak, kibrsizlik alâmetidir)** buyuruldu.

Kibrin başlıca yedi sebebi vardır: İlm, ya'nî din bilgileri, ibâdet, neseb, cemâl, kuvvet, mâl, mevkı'. Bu sıfatlar câhillerde bu-

lununca kibre sebeb olurlar.

İlm kibre sebeb olduğu gibi, kibrin ilâcı da ilmdir. Kibre sebeb olan ilmin ilâcı çok zordur. Çünki ilm, çok kıymetli bir şeydir. Bunun için, ilm sâhibi kendini üstün ve şerefli sanır. Böyle kimsenin ilmine cehl demek dahâ doğru olur. Hakîkî ilm, insana aczini, kusûrunu ve Rabbinin büyüklüğünü, üstünlüğünü bildirir. Hâlıkına karşı korkusunu ve mahlûklara karşı tevâdu'unu artdırır. Kul haklarına ehemmiyyet verir. Böyle ilmi öğretmek ve öğrenmek farzdır. Buna **(İlm-i nâfi')** denir. İhlâs ile ibâdet etmeğe sebeb olur. Kibre sebeb olan ilmin ilâcı iki şeyi bilmekle olur. Birincisi, ilmin kıymetli, şerefli olması, sâlih niyyete bağlıdır. Cehâletden ve nefsinin hevâsından kurtulmak için öğrenmek lâzımdır. İmâm olmak, müftî olmak, din adamı tanınmak için öğrenmemek lâzımdır. İkincisi, ilmi ile amel etmek ve başkalarına öğretmek ve bunları ihlâs ile yapmak lâzımdır. Amel ve ihlâs ile olmayan ilm zararlıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Allah için olmayan ilmin sâhibi Cehennemde ateşler üzerine oturtulacakdır)** buyuruldu. Mâl, mevkı' ve şöhret için ilm sâhibi olmak böyledir. Dünyâlık ele geçirmek için ilm öğrenmek, ya'nî dîni dünyâya vesîle etmek, altın kaşıkla necâset yimeğe benzer. Dîni dünyâ kazancına âlet edenler, din hırsızlarıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Din bilgilerini dünyâlık ele geçirmek için edinenler, Cennetin kokusunu duymayacaklardır)** buyuruldu. Fen bilgilerini dünyâ menfe'ati için öğrenmek câizdir. Hattâ lâzımdır. Hadîs-i şerîfde, **(Bu ümmetin âlimleri iki dürlü olacakdır: Birincileri, ilmleri ile insanlara fâideli olacakdır. Onlardan bir karşılık beklemiyeceklerdir. Böyle olan insana denizdeki balıklar ve yeryüzündeki hayvânlar ve havadaki kuşlar düâ edeceklerdir. İlmi başkalarına fâideli olmayan, ilmini dünyâlık ele geçirmek için kullananlara kıyâmetde Cehennem ateşinden yular vurulacakdır)** buyuruldu. Yerde ve gökde bulunan mahlûkların hepsinin tesbîh etdiklerini Kur'ân-ı kerîm haber veriyor. **(Âlimler, Peygamberlerin vârisleridir)** hadîs-i şerîfindeki âlim, Resûlullahın "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" yolunda olan, Onun yoluna uyan din âlimi demekdir. İslâmiyyete uyan âlim, etrâfına ziyâ saçan ışık kaynağı gibidir. **(Kıyâmet günü bir din adamı getirilip Cehenneme atılır. Cehennemdeki tanıdıkları etrâfına toplanıp, sen dünyâda Allahın emrlerini bildirirdin. Niçin bu azâba düşdün derler. Evet, günâhdır yapmayın derdim, kendim yapardım. Yapınız dediklerimi de yapmazdım. Bunun için, cezâsını çekiyorum der)** ve **(Mi'râc gecesi göğe götürülürken insanlar gördüm. Ateşden makaslarla dudaklarını kesiyorlar. Bunların kim olduklarını Cebrâîle sordum. Ümmetinin hatîblerinden, vâizlerinden,**

kendilerinin yapmadıklarını yapınız diyenlerdir dedi) ve **(Cehennem zebânîleri, günâh işliyen hâfızlara, puta tapanlardan dahâ önce azâb yapacaklardır. Çünki bilerek yapılan günâh, bilmiyerek yapılandan dahâ kötüdür)** hadîs-i şerîfleri meşhûrdur. Eshâb-ı kirâm çok âlim oldukları için küçük günâhlardan da, büyük günâhlar gibi korkarlardı. Buradaki hâfızlar, Tevrât hâfızları olsa gerekdir. Çünki günâh işleyen müslimânlara kâfirlerden dahâ şiddetli azâb yapılmayacakdır. Yâhud, bu ümmetden olup da, günâhlardan, harâmlardan sakınmağa ehemmiyyet vermeyip, kâfir olan hâfızlardır. Hadîs-i şerîfde, **(Âlimler devlet adamlarına karışmadıkca ve dünyâlık toplamak peşinde olmadıkca, Peygamberlerin emînleridir. Dünyâlık toplamağa başlayınca ve hükûmet adamlarının arasına karışınca, bu emânete hıyânet etmiş olurlar)** buyuruldu. Emânetcinin kendisine bırakılan mâlları muhâfaza etmekde emîn olması lâzım geldiği gibi, din âliminin de, islâm bilgilerini bozulmakdan muhâfaza etmekde emîn olması lâzımdır. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", Kâ'beyi tavâf ediyorken, hangi insan dahâ kötüdür? diye soruldu. **(Kötü olanı sorma! İyi olanları sor. Âlimlerin kötüsü, insanların en kötüsüdür)** buyurdu. Çünki âlimler, bilerek günâh işlemekdedir. Îsâ aleyhisselâm, (Kötü âlimler, su yolunu kapayan kaya gibidir. Su, kayadan sızıp geçemez. Akmasına da mâni' olur) dedi. Kötü din adamı, kanalizasyona benzer. Görünüşde, sağlam, san'at eseridir. İçi ise, pislik doludur. Hadîs-i şerîfde, **(Kıyâmet günü azâbların en şiddetlisi, ilmi kendisine fâideli olmıyan din adamınadır)** buyuruldu. Bunun için, münâfıklar, ya'nî müslimân görünen kâfirler, Cehennemin dibine gideceklerdir. Çünki, bunlar işitdikleri, bildikleri hâlde, inâd ederek, kâfir olmuşlardır. İlm sâhibi, ya'nî din bilgilerini öğrenen kimse, yâ sonsuz se'âdete kavuşur, yâhud nihâyetsiz felâkete dûçâr olur. Hadîs-i şerîfde, **(Cehennemde azâb çekenlerden ba'zıları, kötü kokular yayar. Bu koku diğerlerine ateşden dahâ fazla azâb verir. Sen ne günâh işledin ki, böyle pis koku çıkarıyorsun denildikde, ben din adamı idim. Bildiklerimi yapmazdım der)** buyuruldu. Ebüdderdâ "radıyallahü teâlâ anh" diyor ki, (İlmi ile âmil olmıyan din adamına âlim denilmez.) İblîs, bütün dinleri biliyordu. Fekat ilmi ile amel etmedi. Çölde kalan kimsenin yanında on aded kılınc ve çeşidli silâhlar bulunsa, bunları kullanmasını iyi bilse ve çok cesûr olsa, kendisine hücûm eden arslana karşı kullanmadıkca, bu silâhların fâidesi olur mu? Elbette olmaz. Bunun gibi, din bilgilerinden yüzbin mes'ele öğrense, bunları kullanmadıkca, fâidelerini görmez. Hasta olan kimse de, derdinin en fâideli ilâcı bulunsa, kullanmadık-

ca, fâidesini görmez.

(Âhir zemânda ibâdet edenlerin çoğu din câhili olacakdır. Din adamlarının çoğu da fâsık olacakdır) hadîs-i şerîfinde bildirilen fâsık din adamları, dünyâlık ele geçirmek için, hükûmet adamları arasına karışacaklardır. Süfyân-ı Sevrî "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, Cehennemde ateşden bir vâdî vardır. Bu vâdîde, hükûmet adamları arasına karışan riyâkâr hâfızlar azâb göreceklerdir. Yine Süfyân diyor ki, ilmde o kadar ilerledim ki, bir âyet-i kerîmeye otuzüç dürlü ma'nâ veriyordum. Sultânın ziyâfetine gitdim. Yidiğim lokmaların te'sîri ile bildiklerimin hepsini unutdum. Muhammed bin Seleme "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, dünyâ menfe'ati için hükûmet adamlarının kapısında bekliyen bir hâfızın hâli, pislik üzerine konmuş olan sineğin hâlinden dahâ kötüdür.

(Allahü teâlânın ihsân etdiği ilmi, insanlara öğretmiyen kimseye, kıyâmet günü ateşden yular bağlanacakdır) hadîs-i şerîfi, yukarıda bildirilmişdi. İlmi, ehlinden saklayan din adamları böyle olacakdır. Nisâ sûresinin, **(Mallarınızı sefîhlere vermeyiniz!)** meâlindeki beşinci âyet-i kerîmesi, alçaklara, münâfıklara ilm öğretmeyi men' etmekdedir.

(İslâmiyyet her tarafa yayılacakdır. Hattâ, islâm tâcirleri, ticâret için büyük denizlerde serbest yolculuk yapacaklar ve gâzilerin atları başka memleketlere yayılacaklardır. Sonra, hâfızlar türeyecek, benden dahâ iyi okuyan var mı? Benden dahâ çok bilen var mı? diyeceklerdir. Cehennemin odunları bunlardır) hadîs-i şerîfinden anlaşılıyor ki, riyâ ile okumaları ve tekebbür etmeleri kendilerini Cehenneme sürükleyecekdir.

Hadîs-i şerîfde, **(Âlim olduğunu söyliyen kimse, câhildir)** buyuruldu. Her sorulana cevâb veren, her gördüğünden ma'nâ çıkaran ve her yerde bilgi satan kimse, câhilliğini ortaya koyar. Bilmiyorum, öğrenip de söylerim diyen kimsenin, derin âlim olduğu anlaşılır. Resûlullaha "sallallahü aleyhi ve sellem", en kıymetli yer neresidir, denildikde, **(Bilmiyorum, Rabbim bildirirse söylerim)** demişdir. Bunu Cebrâîl aleyhisselâma sormuş, ondan da, aynı cevâbı almışdır. O da, Allahü teâlâya sormuş, **(Mescidler)**dir cevâbını almışdır. A'râf sûresinin **(Afv et ve ma'rûfu emr et)** meâlindeki yüzdoksansekizinci âyet-i kerîmesi gelince, Cebrâîl aleyhisselâmdan bunu açıklamasını istemiş, o da, Rabbimden öğreneyim, diyerek gitmişdir. Tekrâr geldiğinde, Allahü teâlâ, **(Senden uzaklaşana yaklaş! Senden esirgeyene ihsân et! Sana zulm edenleri afv et!)** emrini verdi dedi. Şa'bî "rahime-hullahü teâlâ", kendisine sorulanlardan birine bilmiyorum deyince, sen

Irak memleketinin müftîsisin. Bilmiyorum demek, sana yakışır mı? dediklerinde, meleklerin üstünleri bilmiyoruz dediler. Benim söylememden ne çıkar, buyurdu. İmâm-ı Ebû Yûsüf "rahime-hullahü teâlâ", bir sü'âle bilmiyorum deyince, hem Beyt-ül-mâldan ma'âş alıyorsun, hem de cevâb vermiyorsun, dediler. (Beyt-ül-mâldan, bildiklerim kadar ücret alıyorum. Bilmediklerim için alsaydım, Beyt-ül-mâlda bulunanların hepsi yetişmezdi) dedi. Nefsine uymayan câhil ile arkadaşlık etmek, nefsinin esîri olan din adamı ile arkadaşlık etmekden iyidir. Din adamı olduğu için tekebbür etmek, câhil olmanın alâmetidir. Çünki, ilm, tevâdu'a sebeb olur, kibrden men' eder.

Tekebbür etmek harâmdır. Tekebbür, Allahü teâlânın bir sıfatıdır. Kibr ve Kibriyâ sıfatı, ona mahsûsdur. İnsan, nefsini ne kadar aşağılarsa, Allahü teâlâ indinde kıymeti o kadar yükselir. Kendine kıymet verenin, Allahü teâlâ katında kıymeti olmaz. Kibrin zararını bilmeyen kimse için âlim demek, yalan olur. İnsanın ilmi artdıkca, Allahü teâlâdan korkması artar. Günâh işlemeğe cesâret edemez. Bunun için, Peygamberler "aleyhimüsselâm", tevâdu' sâhibi idiler. Allahü teâlâdan çok korkarlardı. Kendilerinde kibr ve ucb gibi kötü huylar hiç yokdu. Küçüklere, fâsıklara ve fâcirlere karşı da kibrli olmamalıdır. Yalnız, tekebbür sâhibine karşı tekebbür etmek lâzımdır. Bir âlim, câhili görünce, bu, bilmediği için günâh işliyor. Ben ise, bilerek işliyorum, demelidir. Bir âlimi görünce, bu benden dahâ çok biliyor ve ilminin hakkını veriyor. İhlâs ile amel yapıyor. Ben böyle değilim, demelidir. Kendinden dahâ yaşlı bir kimseyi görünce, bu benden dahâ çok ibâdet etdi, demelidir. Gençleri görünce, bunların günâhı az, benim günâhlarım çok demelidir. Kendi yaşındakileri görünce, günâhlarımı biliyorum, onun ne yapdığını bilmiyorum. Bilinen kötülükleri tahkîr etmek lâzımdır, demelidir. Bir bid'at sâhibini veyâ kâfiri görünce, insanın hâli son nefesde belli olur. Acaba benim hâlim ne olacak, demeli, bunlara da tekebbür etmemelidir. Fekat, bunları sevmemelidir. Hele, küfrü, bid'ati yaymağa uğraşan **(Dinde Reformcular)**, Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" sünnetine düşmandırlar. Sünnetin nûrlarını söndürmeğe ve bid'ati, dalâleti yaymağa ve Ehl-i sünnet âlimlerini "rahime-hümullahü teâlâ" kötülemeğe ve âyet-i kerîmelere ve hadîs-i şerîflere yanlış ma'nâlar vererek, islâmiyyeti içerden yıkmağa çalışmakdadırlar.

[Kitâbevimizin bütün yayınları, Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahime-hümullahü teâlâ" kitâblarından terceme edilmişdir. Kendi düşüncelerimiz değildir. Kitâblarımızın hepsinde, Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahime-hümullahü teâlâ" büyüklüklerini, üstünlük-

lerini gençlere duyurmağa çalışıyoruz. Dünyâda ve âhıretde se'âdete kavuşmak için, tek çârenin, Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahime-hümullahü teâlâ" kitâblarında gösterilen yol olduğunu bildiriyoruz. Bu se'âdeti, kurtuluş yolunu insanlığa tanıtmağa uğraşıyoruz. Buna karşılık, hiçbir dünyâ menfe'ati düşünmiyoruz. Kimseden birşey beklemiyoruz. Bid'at sâhibleri, mezhebsizler, her çeşid islâm düşmanları, kitâblarımızın okunmasını, yayılmasını istemiyebilir. Kitâblarımıza karşı şeytânca iftirâlar yapabilirler. İlm sâhibi olmadıkları için, ilmî bir kusûr bulamıyorlar. Kitâblardan para kazanıyor. Menfe'at sağlıyor da diyemezler. Bu kitâblar bozukdur. Bunları okumayınız diyenler oluyor. Neresi bozuk? Gösterin denildikde, öyle işitdik, öyle imiş diyorlar. Elhamdülillah! Uyanık gençler, bu bölücülere aldanmıyor. Okuyanlar, hep artıyor.]

Bu yıkıcıları, bölücüleri de sevmemelidir. Fekat, insanın kendi günâhlarını unutmaması ve ezelde kendi hakkında nasıl takdîr olunduğunu ve son nefesinin nasıl olacağını düşünmesi lâzımdır. Âhıretde kimin kimden üstün olacağı, dünyâda kesin olarak bilinemez. Çok din adamı, kâfir olarak can vermişdir. Çok kâfirlere de îmân ile can vermek nasîb olmuşdur. Şimdi, kâfire Cehennemlik, kendine Cennetlik diyen kimse, gaybı bildiğini iddiâ etmiş olur. Bu ise, küfrdür. Çünki, Cennetlik ve Cehennemlik olmak son nefesde belli olur. Son nefesin nasıl olacağını söylemek, gaybı bilmek olur. Onun için, kimseye tekebbür etmek câiz değildir.

Süâl: (Kâfire ve bid'at sâhibine nehy-i münker yapmak, nasîhat vermek lâzımdır. Kendini bunlardan aşağı gören kimse, onlara nasıl nasîhat verebilir? Bundan başka, âdet-i ilâhiyye şöyledir ki, insan nasıl yaşadı ise, öyle can verir. Bunun aksi olmuş ise de, nâdirdir. Hem de, Allahü teâlâ, mü'minleri medh etmekde, îmânsızlardan üstün olduklarını bildirmekdedir) denirse, buna **(cevâb)** olarak deriz ki, onları sevmemek lâzım olması, Allahü teâlâ **(Sevmeyiniz!)** dediği içindir. Onlardan dahâ üstün olduğumuz için değildir. Sultân, küçük oğlunu, hizmetçisi ile bir yere gönderirken, çocuk kabâhat yaparsa, darılmasını, hattâ dövmesini emr eder. Bu da, çocuk kabâhat yapınca, onu döver. Fekat döverken, kendisinin çocukdan dahâ kıymetli olmadığını bilmekdedir. Ona tekebbür edemez. Mü'minin kâfiri sevmemesi, buna benzemekdedir. Allahü teâlâ mü'minlerin, kendilerinin değil, îmânlarının üstün olduğunu bildirdi. Îmân kimde bulunursa, o üstün olur. Sonsuz üstünlük, son nefesde belli olur.

İbâdetin kıymetli olması da, şartlara bağlıdır. Müslimân, **(mâlâ-ya'nî)** ile, ya'nî fâidesiz şeyler ile vakt geçirmez. Hazret-i Ebû Bekr buyurdu ki, biz, bir harâma düşmek korkusundan dolayı,

yetmiş halâli işlemekden sakınırdık. Bunun için, kimse ibâdetine güvenmemelidir. Çok ibâdet yapdığı için tekebbür etmemelidir. İbâdetin kabûl olması için, niyyetin hâlis olması, ya'nî yalnız Allahü teâlânın rızâsı için yapılması lâzımdır. Bu ihlâsı elde etmek kolay değildir. Nefsi temizlemek takvâ ile olur. Takvâ, harâmlardan sakınmak demekdir. Nefsi temizlenmeyen kimsenin ibâdetlerini ihlâs ile yapması çok güçdür.

Babaları ile, dedeleri ile övünmek ve tekebbür etmek, câhillik ve ahmaklıkdır. Kabil, Âdem aleyhisselâmın oğlu idi. Ken'an, (Nûh aleyhisselâmın üç oğlundan biridir. Diğer ismi Yâmdır. Kardeşi Yâfes din âlimi idi. Bu ise küfrden kurtulamadı.) Babasının Peygamber olması, bunu küfrden kurtarmadı. İnsanın övündüğü dedeleri, bir avuç toprak oldu. Toprak ile övünmek akla uygun olur mu? Onların sâlih olmaları ile övünmemeli. Onlar gibi sâlih olmağa, onların yolunda bulunmağa çalışmalıdır.

Kadınların çoğu, güzellikleri ile tekebbür eder. Hâlbuki güzellik, insanda kalıcı değildir, çabuk gider. İnsana mülk olmaz. Âriyyet olan şeyle tekebbür etmek, ahmaklıkdır. Zâhirin güzelliği, kalbin güzelliği ile, ya'nî iyi huyla birlikde olunca kıymetlidir. Kalbin temizliği de, Resûlullahın sünnetine uymakla belli olur. İnsanın kalbine, rûhuna, ahlâkına kıymet verilmezse, insanın hayvândan farkı olmaz. Hattâ hayvânlardan aşağı olur. Pislikle dolu, bozulan, parçalanan bir makina olur. Her zemân beslenmesi, temizlenmesi, ta'mîr edilmesi lâzım gelen harâb bir makinaya benzer. Böyle kimseye tekebbür etmek yakışır mı? Bunun ancak tevâdu' göstermesi lâzım olur.

Genç ve kuvvetli olmakla tekebbür etmek de, câhillikdir. Hayvânların mekanik ve his organlarındaki kuvvetleri, insanlardan katkat fazladır. Hayvânların insanlara tekebbür etmesi lâzım olur. Hep kuvvetli kalacağını, hastalığa, tehlükeye, kazâya yakalanmıyacağını kim iddiâ edebilir? Gençliğinden, gücünden, kuvvetinden, hattâ hareketinden, solumasından ayrılmayan kimse görülmüş müdür? Böyle geçici olan, devâmı çok kısa olan ve hayvânlarla ortaklaşa bulunan şeylerle tekebbür etmek akla uygun olur mu?

Mâl ile, evlâd ile, mevkı' ile ve rütbe ile tekebbür etmek, insana hiç yakışmaz. Çünki bunlar, kendinde bulunan üstünlükler değildir. Gelip geçen, kendinde kalmıyan, insandan çabuk ayrılan şeylerdir. Bunlar ahlâksızlarda, kötü kimselerde de bulunur. Hem de onlarda dahâ çokdur. Bunlar üstünlük olsalardı, bunlara kavuşmayanların ve kavuşup da ayrılanların, çok aşağı kimseler olmaları lâzım gelirdi. Mâl, şeref vesîlesi olsaydı, hırsızların,

az zemânda bile olsa, şerefli kimseler olmaları lâzım gelirdi.

(Hıkd) da, tekebbüre sebeb olmamalıdır. Hıkd, lügatda kin tutmak, kin beslemek demekdir. Kalbinden düşmanlık beslemekdir. Kendisi ile aynı derecede olan veyâ dahâ üstün olan kimseye kızar. Birşey yapmak elinden gelmediği için, ona tekebbür eder. Tevâdu' gösterilmesi lâzım olan kimseye tevâdu' edemez. Onun haklı sözlerini, nasîhatlerini kabûl etmez. Herkese karşı ondan dahâ üstün olduğunu göstermek ister. Ona eziyyet verirse, özr dilemez.

(Hased) de, tekebbüre sebeb olur. Onda bulunan ni'metlerin ondan ayrılarak kendisine gelmesini ister. Onun haklı olan sözlerini ve nasîhatlerini red eder. Ondan birşey sorup öğrenmek istemez. Kendinden yüksek olduğunu bildiği hâlde, ona tekebbür eder.

(Riyâ) da, tekebbür etmeğe sebeb olmakdadır. Riyâ ile, gösteriş yaparak, tanımadığı kimseye, başkalarının yanında tekebbür eder. Yalnız oldukları zemân etmez. Böyle kimselerin tekebbüründen kurtulmak için, âlimlerin vekar sâhibi olmaları, şereflerine uygun elbise giymeleri lâzımdır. Bunun için, İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe "rahime-hullahü teâlâ", sarığınız büyük olsun ve cübbenizin kol ağzı geniş olsun, buyururdu. İnsanlara va'z ve nasîhat edecek kimselerin yeni, temiz elbise giyerek kendilerine cemâl vermeleri ibâdet olur. Hurmet edilmezlerse, sözleri dinlenmez. Çünki, câhiller, insanın zâhirine bakar. İlminden, ahlâkından anlamazlar.

Çok kimse, kibrli olduğunun farkında değildir. Bunun için, kibrin alâmetlerini bilmek lâzımdır. İçeri girince, herkesin kendi için ayağa kalkmalarını sever. Kendisine hurmet edildiğini anlıyarak, onlara nasîhat vermek istiyen âlimin, kendisi için ayağa kalkıldığını arzû etmesi kibr olmaz. Kendi oturup, başkalarının kendine karşı ayakda durmalarını istemek, tekebbürdür. Hazret-i Alî "radıyallahü anh", buyurdu ki, (Cehennemlik bir kimse görmek isteyen, kendi oturup başkalarını ayakda durduran kimseye baksın!) Eshâb-ı kirâm "aleyhimürrıdvân", Resûlullahı "sallallahü aleyhi ve sellem" her şeyden çok severlerdi. Geldiği zemân ayağa kalkmazlardı. Çünki, ayağa kalkılmasını istemediğini bilirlerdi. Bununla berâber, âlimler gelince, ilmin şerefini göstermek için, ayağa kalkmak lâzımdır. Yahyâ bin Kattân "rahime-hullahü teâlâ", ikindi nemâzını kıldıkdan sonra, câmi'in minâresine dayanarak oturmuşdu. Yanına zemânın meşhûr âlimlerinden birkaçı geldi. İçlerinde Ahmed bin Hanbel "rahime-hullahü teâlâ" de vardı. Hepsi, ayakda olarak hadîs ilminden sordular. Yahyâ, her birinin cevâbını verdi. Hiçbirine otur demedi. Hiç biri de, oturmağa cesâret

edemedi. Konuşmaları akşam nemâzına kadar devâm etdi. Genç olan âlim, yaşlı olan câhilin üst tarafına oturur. Talebe, hocasından evvel söze başlamaz. Hocası yok iken, onun yerine oturmaz. Sokakda önünde yürümez. Bir kimse, kendisi için ayağa kalkılmasını sever, fekat bu sevgiden kurtulmak isterse, sevgisi **(Meyl-i tabî'î),** ya'nî tabî'at îcâbı olur. Yâhud şeytânın vesvesesinden olur. Her ikisi de, günâh değildir. Elinde değildir, irâdesinin dışındadırlar.

Yalnız olarak yürümeyip, arkasından başkalarının da gelmesini istemek, yâhud kendisi hayvân üstünde, talebelerinin yerde gitmelerini sevmek de kibr alâmetidir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", Medînenin Bakî' kabristânına gidiyordu. Birkaç kişi görüp, arkasından geldiler. Durarak öne geçmelerini emr buyurdu. Arkalarından yürüdü. Sebebi soruldukda, **(Ayak sesini işitdim. Kalbime kibrden bir zerre gelmemesi için böyle yapdım)** buyurdu. Kendisine kibr gelmez. Eshâbına ders vermek için böyle yapdı. Ebü'dderdâ "radıyallahü teâlâ anh" diyor ki, kibrli kimsenin arkasında yürüyenlerin sayısı artdıkca, bunun Allahü teâlâdan uzaklaşması da artar.

Üzerinde hakkı bulunanları, ya'nî tanıdıklarını ziyâret etmemek de kibr alâmetidir. Kendinden aşağı olanları ziyâret etmek tevâdu' alâmetidir.

Yanına başkasının oturmasını istememek ve hastalarla birlikte oturmamak, evinin işini yapmamak, evine lâzım olan şeyleri satın alıp evine getirmemek ve kullanılmış elbisesini tekrâr giymek istememek, hep kibr alâmetidir. İş başında iş elbisesi giymek istememek de, böyledir. Fakîrlerin da'vetine gitmeyip, zenginlerin da'vetine gitmek de tekebbürdür. Akrabâsının ve çocuklarının muhtâc oldukları şeyleri te'mîn etmemek ve doğru sözü kabûl etmeyip münâkaşa etmek, kusûrunu, kabâhatini bildirenlere teşekkür etmemek, herkesin yanında olursa riyâ olur. Hem yalnız iken, hem de başkalarının yanında yaparsa, kibr olur.

Tevâdu' sâhibi olabilmek için, dünyâya nerden geldiğini, nereye gideceğini bilmek lâzımdır. Hiç yok idi. Önce bir şey yapamıyan, hareket edemiyen bebek oldu. Şimdi de, her an hasta olmak, ölmek korkusundadır. Nihâyet ölecek, çürüyecek ve toprak olacakdır. Hayvânlara, böceklere gıdâ olacakdır. İ'dâm odasına sokulmuş olup, i'dâm olunacağı zemânı bekleyen kimsenin, ölüm odasında çekdiği sıkıntılar gibi dünyâ zındanında, her an ne zemân azâba götürüleceğini beklemekdedir. Ölecek, leş olacak, böceklere yem olacak, kabr azâbı çekecek, sonra diriltilip kıyâmet sıkıntılarını çekecekdir. Cehennemde sonsuz yanmak korkusu içinde yaşıyan kimseye tekebbür mü yakışır, tevâdu' mu? İn-

sanların yaratıcısı, yetişdiricisi, her an tehlükelerden koruyucusu olan ve kıyâmetde hesâba çekecek, sonsuz azâb yapacak olan, sonsuz kuvvet, kudret sâhibi, benzeri, ortağı olmayan tek hâkim ve kâdir olan Allahü teâlâ, **(Tekebbür edenleri sevmem, tevâdu' edenleri severim)** buyuruyor. Âciz, elinden hiçbir şey gelmiyen zevallı insana bunlardan hangisini yapmak yakışır? Aklı başında olan, kendini ve Rabbini tanıyan kimse, hiç tekebbür edebilir mi? İnsan, aşağılığını, âcizliğini, Rabbine karşı her an izhâr etmek mecbûriyetindedir. Bunun için, her an, her yerde aczini göstermesi, tevâdu' üzere bulunması lâzımdır. Ebû Süleymân Dârânî "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, (Bütün insanlar, beni olduğumdan dahâ aşağılamak, hakâret etmek isteseler, bunu yapamazlar. Çünki, herkesin, hakâret derecelerinin en aşağısı olarak düşünebileceklerinden dahâ aşağı olduğumu biliyorum). İnsan, kendini herkesden, hattâ İblîsden, Fir'avndan dahâ aşağı düşünebilir mi? Çünki, bu ikisi [ve Stalin, Mao ve çömezleri gibi islâm ve insanlık düşmanı olan zâlimler] kâfirlerin en kötüleridir. Tanrılık da'vâsı eden, dilediğini yapmaları için milyonlarca insanı öldüren ve işkence altında inletenlerin, kâfirlerin en aşağısı oldukları muhakkakdır. Allahü teâlâ, bunlara gadab etmiş, küfrün en kötüsüne düşürmüşdür. Bana ise, merhamet etmiş, îmân ve hidâyet ihsân etmişdir. Dileseydi, bunun aksini yapardı. Elhamdülillah, yapmadı. Bununla berâber, bu yaşa gelinceye kadar, çok günâh işledim. Kimsenin yapmadığı kötülükleri yapdım. Son nefesimin nasıl olacağını da bilmiyorum, diyerek tevâdu' yapması lâzım geldiğini, kendi kendine anlatmalıdır.

Hadîs-i şerîflerde buyuruldu ki: **(Allahü teâlâ, tevâdu' üzere olmağı bana emr eyledi. Hiçbiriniz, hiçbir kimseye tekebbür etmeyiniz!)** Zimmî denilen gayr-ı müslim vatandaşlara ve izn ile [pasaport ile] gelmiş olan yabancı tüccârlara, ecnebî iş adamlarına ve turistlere de, tekebbür etmemek lâzım olduğu, bu hadîs-i şerîfden anlaşılmakdadır. Her insana tevâdu' yapmak lâzım olunca, onlara hıyânet yapmak, incitmek hiç câiz değildir.

[Dâr-ül-harbde bulunan kâfirlerin mallarına, canlarına, ırzlarına, nâmûslarına saldırmak, orada da hırsızlık, çapulculuk yapmak, can yakmak, kâfirlerin de kanûnlarına karşı koymak, idârecilerine hakâret etmek, huzûrsuzluk, karışıklık çıkarmak, vergi kaçakçılığı yapmak, nakl vâsıtalarının ücretlerini ödememek ve islâmın şerefine ve güzel ahlâkına yakışmayan herhangi bir çirkin hareketde bulunmak câiz olmadığı, bu hadîs-i şerîfden ve yukarda yazılı açıklamasından da anlaşılmakdadır. Kâfir memleketlerindeki hıristiyan kanûnlarına karşı gelmemek, onları ülül-

emr olarak tanımak demek değildir. Allahü teâlâya isyâna sebeb olacak emrlere karşı gelinmez. Ülül-emrin de, kâfirlerin de, böyle emrlerine karşı isyân edilmez. Hükûmete, kanûnlara karşı gelmek, nerde olursa olsun, fitne çıkmasına sebeb olur. Fitneye sebeb olmak harâmdır. Fıkh kitâblarında, ikrâh kısmında ve Muhammed Ma'sûm "rahmetullahi aleyh"in üçüncü cild, 55. ci mektûbunda, bunun açıklaması mevcûddur. Bir kimse, islâm memleketinde veyâ Dâr-ül-harbde, ya'nî kâfir memleketinde, Peygamberimizin "sallallahü aleyhi ve sellem" bu emrine uymıyarak, kâfirlere karşı da edebsizlik, taşkınlık yaparsa, onların idârelerine karşı gelerek suç işlerse, günâh işlemiş olacağı gibi, islâmiyyeti ve müslimânları bütün dünyâya karşı barbar olarak tanıtmış olur. İslâmiyyete büyük hıyânet yapmış olur.

Cihâd, **(Emr-i ma'rûf ve nehy-i anil-münker)** demekdir. Bu cihâd ikiye ayrılır: Birincisi, kâfirlere islâmiyyeti tanıtmak, onları küfr felâketinden kurtarmak demekdir. İkincisi, müslimânlara ilm-i hâllerini öğretmek, onların harâm işlemelerine mâni' olmakdır. Bunların her ikisi de, üç dürlü yapılır. Birincisi, beden ile yapmakdır. Beden ile ya'nî her dürlü harb vâsıtaları ile cihâd yapmak, islâmiyyetden haberleri olmayarak, başkalarından görmekle veyâ zâlimlerin, sömürücülerin baskıları ve işkenceleri ve aldatmaları ile küfre sürüklenmiş olan zevallılara islâmiyyeti bildirmeğe engel olan diktatörlere, emperyalist güçlere karşı olur. En modern harb vâsıtaları ile dövüşerek, bu zâlim diktatörlerin, emperyalistlerin güçleri, kuvvetleri yok edilerek, bunların pençeleri, baskıları altında inleyen zevallı milletler esâretden, kölelikden kurtarılır. Bunlara islâmiyyet öğretilerek, seve seve müslimân olmaları teklîf olunur. Kabûl etmezlerse, müslimânlarla birlikde islâm dîninin âdil, hürriyyetci ve eşitlik emr eden emrleri altında, müslimânlarla aynı haklara mâlik olarak ve kendi dinlerinin îcâblarını ve ibâdetlerini serbestce yapmak sûretiyle yaşamalarına izn verilir. Bu silâhlı cihâdı, muhârebeyi yalnız devlet yapar. Ya'nî devletin ordusu, savunma kuvvetleri yapar. Devletin emri, bilgisi, izni olmadan hiçbir müslimânın kâfirlere saldırması, eşkıyâlık yapması câiz değildir. Devletin sulh yapdığı kâfirlerden birini öldüren müslimânı, islâm dîni en ağır cezâya çarpdırmakdadır. Görülüyor ki, islâm dîninde, cihâd demek, memleketleri yıkmak, insanları öldürmek demek değildir. İnsanlara islâmiyyeti tanıtarak, kendiliklerinden seve seve müslimân olmalarına çalışmak demekdir. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" ve Eshâb-ı kirâm "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" ve hakîkî müslimân olan islâm devletleri, meselâ Osmânlılar, hep böyle cihâd etdiler. Güçsüz, sa-

vunmasız insanlara saldırmadılar. Bu insanlara islâmiyyetin ulaşdırılmasına, tanıtılmasına mâni' olan, islâm düşmanı, kâfir diktatörlerle, emperyalistlerle ve müslimân ismini taşıyan bid'at sâhibi bölücülerle harb ederek, bunların sömürücü, ezici güçlerini yok etdiler. Bu işkence güçlerinin altında inleyen insanları kurtararak hürriyyete kavuşdurdular. Onlara islâmiyyeti öğretip, kendiliklerinden seve seve hakîkî müslimân olmalarına, ebedî se'âdete kavuşmalarına sebeb oldular.

İslâm devletinin, islâm ordusunun, ikinci vazîfesi müslimânları ve islâm dînini yok etmek için, islâm memleketlerine saldıran kâfirlere ve sapık inançlı bölücülere karşı cihâd ederek, müslimânları ve islâm dînini korumakdır. Allahü teâlâ, Enfâl sûresinde, islâm devletinin, kâfir memleketlerinde yapılan harb silâhlarını araşdırıp, öğrenip, bunların hepsini, sulh zemânında yapmalarını emr ediyor. Bunları yapmıyan bir hükûmet, islâmiyyete uymamış olur. Düşmanların hücûmlarına cevâb veremeyip, binlerce müslimânın şehîd olmasına ve islâmiyyetin za'îflemesine sebeb olur.

İslâm cihâdının ikinci şekli, her dürlü neşr vâsıtası ile islâmiyyeti insanlara yaymak, duyurmakdır. Bu cihâdı, islâm âlimleri yapar ve islâm devletinin yardımı ve kontrolü ile yapılır. Asrımızda islâm düşmanı olan kâfirler, misyonerler, masonlar, komünistler ve mezhebsizler, her dürlü neşr organları ile islâmiyyete saldırıyorlar. Yalanlarla, iftirâlarla insanları, hattâ câhil müslimânları aldatarak, islâm dînini yok etmeğe çalışıyorlar. Şimdi, hıristiyanların, onbir süâl uydurarak, bütün islâm memleketlerine götürdüklerini 1992 senesinde haber aldık. Bengladeşdeki islâm âlimleri, bunlara cevâb yazarak, papazları rezîl etmişlerdir. İstanbuldaki **(Hakîkat Kitâbevi),** bu cevâbları, **(El-Ekâzîb-ül-cedîde-tül-hıristiyaniyye)** ismi altında, (**Essırât-ul-müstekîm)** kitâbına ilâve ederek, bütün dünyâya göndermekdedir. **(Kâdiyânî)**, ya'nî ahmedîler ve **(Behâîler)** ve **(Mevdûdîciler)** ve **(Teblîg-ı cemâ'atcılar)** ve **(Selefîciler)**, **(Mezhebsizler)** ve **(Vehhâbîler)**, Kur'ân-ı kerîmden ve hadîs-i şerîflerden yanlış ve bozuk ma'nâlar çıkararak, islâmın doğru yolundan ayrılıyorlar. Bu sapıkların taşkınlık yapanları kâfir [Allaha düşman] oluyorlar. Bunların hepsi basın yolu ile, kitâblar, mecmû'alar, risâleler çıkararak ve radyolarla bozuk inanışlarını yayıyorlar. Bunu yapmak için milyonlar sarf ediyorlar. Bir yandan, **(Ehl-i sünnet)** veyâ **(Sünnî)** denilen hakîkî müslimânları aldatarak islâmiyyeti içerden yıkıyorlar. Diğer tarafdan da, islâmiyyeti bütün dünyâya yanlış olarak tanıtıyorlar. Müslimân olmak isteyen yabancılar, bu çeşidli propagandalar karşısında ne yapacaklarını şaşırıyorlar. Yâ, müslimân olmakdan vazgeçiyorlar, yâhud

yanlış, bozuk bir yola girerek, müslimân olduklarını sanıyorlar.

İslâmın iç ve dış düşmanlarının yıkıcı, aldatıcı propagandalarına karşı Ehl-i sünnet âlimlerinin, hakîkî müslimânlığı ya'nî Muhammed aleyhisselâmın ve Eshâb-ı kirâmın "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" yolunu, neşr vâsıtaları ile bütün dünyâya yaymaları, günümüzün en kıymetli cihâdıdır.

Cihâdın üçüncü kısmı, düâ ile yapılan cihâddır. Bütün müslimânların bu cihâdı yapmaları farz-ı ayndır. Bu cihâdı yapmamak, büyük günâh olur. Bu cihâdı yapmak, cihâdın birinci ve ikinci kısmlarını yapanlara düâ etmekle olur. Leşker-i gazâ, leşker-i düânın yardımına muhtâcdır. İhlâs ile yapılan düâ muhakkak kabûl olur.

Cihâdın yukarda yazılı üç kısmını da, Allahü teâlânın yardımına güvenerek ve dînine uyarak yapanlara, Allahü teâlâ muhakkak yardım eder. Cihâda hâzırlanmayıp, lâzım olan en yeni silâhları, kuvvetleri önceden te'mîn etmeyip, çalışmadan, birbirimizle sevişmeden, oturduğumuz yerde yapılan düâları Allahü teâlâ kabûl etmez. Düânın kabûl olması için, önce sebeblerine yapışmak lâzımdır. Tevekkül de böyledir. Cihâdda muvaffak olmak için, islâmiyyete uymak lâzım olduğunu bildirdik. İslâmiyyet, cihâda önceden hâzırlanmağı emr ediyor. Cihâdın birinci kısmını yapabilmek için, en modern harb vâsıtalarının her çeşidini önceden hâzırlamak ve bunların kullanılmasını öğrenmek ve kumandana, hükûmete tâbi' olmak, bölücülük yapmamak lâzımdır. Kuvvet komutanlıklarının vakflarına her müslimânın elinden geldiği kadar çok para hediyye etmeleri lâzımdır. Cihâdın ikinci kısmını yapan Ehl-i sünnet âlimlerine ve bunları besleyen vakflara, kuruluşlara da yardım etmek, mal ile cihâd etmek olur. Beden ile ve mâl ile, para ile cihâd edenlere, Allahü teâlâ kıyâmetde Cenneti va'd ediyor. Alî Muhammed Belhî, h.1411 baskılı, fârisî **(Müftiy-yi mücâhid)** kitâbında cihâdı uzun anlatmakdadır.]

Hadîs-i şerîfde, **(Ni'mete kavuşmuş olanlardan, tevâdu' gösterenlere ve kendilerini kusûrlu bilenlere ve halâldan kazanıp, hayrlı yerde sarf edenlere ve fıkh bilgileri ile hikmeti ya'nî tesavvufu birleşdirenlere ve halâla harâma dikkat edenlere ve fakîrlere merhamet edenlere ve işlerini Allah rızâsı için yapanlara ve huyu güzel olanlara ve kimseye kötülük yapmayanlara ve ilmi ile amel edenlere ve mâlının fazlasını dağıtıp, lâfının fazlasını saklayanlara müjdeler olsun)** buyuruldu.

Alay etmek için ve münâfıklık yaparak, riyâ yaparak, mâla, mevkı'e kavuşmak için yâhud korkduğu için yapılan tevâdu' da, kötü huydur. Bu kötü huydan kurtulmak için, buna sebeb olan kö-

tülüklerden kurtulmak lâzımdır. Böyle kötü sebeblerden kurtulan kimsenin tevâdu'u, güzel huy olur.

İLMİN VE ÂLİMLERİN KIYMETİ

Fârisî **(RİYÂD-UN-NÂSIHÎN)** 356.cı sahîfesinden başlıyarak diyor ki[1]:

(Mirsâd-ül-ibâd minel-mebde-i ilel-me'âd)[2] de yazılı hadîs-i şerîfde, **(Âlimler arasında kıymet bulmak için ve câhiller ile mücâdele için ve heryerde meşhûr olmak için din bilgisi öğrenen ilm adamı, Cennetin kokusunu bile duymayacakdır)** buyuruldu. Bu hadîs-i şerîfden anlaşılıyor ki, mal toplamak ve bir mevkı' elde etmek ve hayvânî arzûlarına kavuşmak için ilm öğrenen ve ilmi ile amel etmeyen kimse, islâm âlimi değildir. Diğer bir hadîs-i şerîfde, **(Dünyâlık ele geçirmek için, ilm öğrenen, dünyâda mal ve mevkı' elde eder. Âhıretdeki kazancı ancak Cehennem ateşi olur)**. Böyle ilmin fâidesi yokdur. Böyle ilmden kaçmak lâzımdır. Nitekim hadîs-i şerîfde, **(Yâ Rabbî! Beni fâidesiz ilmden koru!)** buyuruldu. Bir müslimânın öğrenmesi lâzım olan bilgilere **(İslâm ilmleri)** denir. İslâm ilmleri iki nev'dir. **(Din bilgileri)** ve **(Fen bilgileri)**. Dinde reformcular, din bilgilerine **(Skolastik bilgiler)**, fen bilgilerine **(Rasyonel bilgiler)** diyorlar. Fâidesiz ilm iki dürlüdür: Birincisi, yukarıda bildirilen Cehennemlik olanların öğrendikleri din bilgileridir. İkincisi, din bilgileri ile birlikde olmıyan fen bilgileridir. [Eski Romalıların yehûdîlere yapdıkları arslanlar mezâlimi ve orta çağda hıristiyanların Filistinde müslimânlara yapdıkları korkunc saldırılar ve Hitlerin Avrupadaki ve Rus, Çin komünistlerinin Asyada milyonlarca insanın canlarına kıydıkları nükleer silâhları ve ingilizlerin, milletleri aldatarak, kardeşi kardeşe boğdurdukları saldırılar, hep bu fen bilgileri ile yapıldı.] Allahü teâlâ, fen bilgilerinde ilerlemiş olan bu canavar insan düşmanlarını eşeklere benzetmekde, **(Tevrâtı** [ve İncîli] **yüklenmiş eşek gibidirler)** demekdedir. İslâm ahlâkından haberleri olmıyan bu zâlim fen adamları, Hak yolunda değildir. Hak teâlâ bunlardan râzı değildir. [**(Künûz-üd-dekâık)**daki hadîs-i şerîfde **(En iyiniz, Kur'ânı öğrenen ve öğretendir)** buyuruldu.] **(Mişkât)** kitâbında diyor ki, **(Her müslimân erkeğin ve kadının, islâm bil-**

---

[1] **(Riyâd-un-nâsıhîn)** fârisî kitâbını Muhammed Rebhâmî 835 h.de yazmışdır. 1313 de Bombayda basılmış, 1994 de Hakîkat Kitâbevi tarafından ikinci baskısı yapılmışdır.

[2] **(Mirsâd-ul-ibâd)** müellifi Necmüddîn Ebû Bekr Râzî, 654 de vefât etmişdir.

gilerini öğrenmeleri farzdır) hadîs-i şerîfi, Allahü teâlânın rızâsına uygun ilmleri öğrenmeği emr etmekdedir. Uygun olmıyan kimselere ilm öğretmek, domuzlara altın ve inci tasma takmak gibidir. [Türkiye gazetesi 12 Hazîran 1995 târîhli takvîm yaprağında yazılı olan hadîs-i şerîfde, **(Kıyâmete yakın hakîkî din bilgileri azalır. Câhil din adamları, kendi görüşleri ile fetvâ vererek, insanları doğru yoldan sapdırırlar)** buyuruldu.] Bir hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Bir zemân gelir ki, insanlar din adamından, sokakda rastladıkları eşek ölüsünden kaçar gibi kaçarlar)**. Bu hâl, insanların hâllerinin bozuk, pis olacaklarını haber vermekdedir. Çünki, ilme Allahü teâlâ kıymet vermekdedir. Fekat dünyâya tapınan ahmaklar, çocuk iken ana-baba terbiyesi almamış, mektebe gitmemiş, büyük yaşında iken de, hakîkî din âliminin sohbetinde bulunmakla veyâ bunların kitâblarını okumakla şereflenememişlerdir. Dinlerinin noksan olması tehlükesinden korkmazlar ve hakîkî din âlimlerinin kitâblarından okuyup öğrenmezler. Bunların tek düşünceleri, para, mal toplamak ve mevkı' elde etmekdir. Halâlden mi, harâmdan mı geldiğini hiç ayırd etmezler. Hakkı bâtıldan ayırmazlar. İlmin ve hakîkî din âlimlerinin kıymetini bilmezler. Hakîkî din adamlarının va'zları, kitâbları, bunların nazarında, hayvân pazarında güzel kokular satan attâr ve körlere ayna satan kimse gibidir. Ebû Leheb gibi kimseye **(Tâhâ)** sûresini okumak ve sokak serserisinin cebine inci, mercan doldurmak ve bir köre sürme hediyye etmek, akllı kimsenin yapacağı şey değildir. Allahü teâlâ, böyle boş kafalı kimseye **(Bunlar hayvân gibidir, hattâ dahâ aşağıdırlar)** buyurdu. Enes bin Mâlikin haber verdiği hadîs-i şerîfde, **(Âlime haksız olarak hakâret eden kimseyi, Allahü teâlâ, bütün insanlar arasında hakîr, rezîl eder. Âlime hurmet eden kimseyi, Allahü teâlâ, Peygamberler gibi azîz eder, şereflendirir)** buyuruldu. Bir hadîs-i şerîfde, **(Bir kimse, âlimin sesinden yüksek sesle konuşursa, Allahü teâlâ, onu dünyâda ve âhıretde hakîr eder. Eğer pişmân olur, tevbe ederse afv olur.)** Görülüyor ki, hakîkî âlimlere hurmet etmek lâzımdır. Şi'r:

Bir damla sudan yaratıldın unutma!
Sakın kendini âlimlerle bir tutma!
Bak, ne buyurdu Mustafâ:
(Âlime yapılan hurmet, hurmet etmek olur bana!)

İyi bil ki, insanı dalâletden, kötü yoldan ilm ve âlimler kurtarır. Rehber olmadan doğru yola kavuşulamaz. Bunun için, Ehl-i sünnet âlimlerini ve bunların yazdığı doğru din kitâblarını arayıp, bulmak lâzımdır. Yüce Peygamber Mûsâ aleyhisselâm, ilmin en yüksek derecesinde olduğu ve Allahü teâlâ ile konuşmak şerefi-

ne kavuşduğu ve Allahü teâlânın muhabbet şerbetinden içdiği hâlde, ilm edinmek için, Hızır aleyhisselâmın talebesi olan Yûşa' aleyhisselâma geldiği, **(Kehf)** sûresinde bildirilmekdedir. Mûsâ aleyhisselâm mantık ilminin üstâdı iken, Hızır aleyhisselâmdan ilm öğrenmeğe geldi. Buhârî tefsîri, bunu uzun anlatmakdadır. O hâlde, ey kardeşim! Kıymetli ömrünü ilmden ve âlimden dahâ kıymetli olan birşey buldun da, ona mı sarf ediyorsun? Bilmiyormusun ki, dînimiz ilme kıymet vermeği ve âlimlere hurmet etmeği ve Allah yolunda olanlarla berâber bulunmağı emr etmekdedir. Bunun için, kıymetli ömrünü fâidesiz şeylerle geçirme! Hadîs-i şerîfde, **(Doğru ilm sâhibi olan ve ilmi ile amel eden bir âlim ile Peygamberler arasında bir derece fark vardır. Bu bir derece, peygamberlik makâmıdır)** buyuruldu. Bu se'âdete kavuşmak için, ilm öğrenmeğe çalışmak lâzımdır. Şi'r:

Ey ilm öğrenmekde olan mes'ûd kimse!
Ömrünün bir dakîkasını boş geçirme!
Bu nasîhatımın kıymetini bil!
Pişmân olur kıymet bilmiyen kimse!

Hikâye: İmâm-ı Ebû Yûsüf Kâdînın onbeş yaşında oğlu vardı. Oğlunu çok seviyordu. Ansızın vefât etdi. Talebesine (Defn işini size bırakdım. Ben üstâdımın dersine gidiyorum. Bugünki dersi kaçırmıyayım) dedi. İmâmı vefâtından sonra rü'yâda gördüler. Cennetde, büyük bir köşkün karşısında duruyordu. Köşkün yüksekliği Arşa varmışdı. Bu köşk kimindir denildikde, benimdir buyurdu. Buna nasıl kavuşdun denilince, (İlme ve ilm öğrenmeğe ve öğretmeğe olan muhabbetim ile) buyurdu. Ey kardeşim! Dünyâda ve âhıretde azîz olmak için, ilm öğren! Şi'r:

Hep neşeli olmak için,
her yerde hurmet bulmak için,
ilm sâhibi olmağa çalış,
ilm tâcını taşımağa alış!

Hikâye: Bu fakîrin hocasının çocuklarının en büyüğü takvâ sâhibi idi ve çok âlim idi.[1] Vefât ederken, babası yasdığı başında idi. Vefât edince, üstünü örtdü. Medreseye gelip, bir cüz hadîs dersi verdi. Sonra medreseden çıkıp defn işine başladı. Dağlardan, her yerden gelen bir ses, (Oğlumun eceli geldi. Vefât etdi. Bu iş,

---

[1] **(Riyâd-un-nâsıhîn)** kitâbının müellîfi, Mevlânâ Muhammed Rebhâmîdir. Bunun üstâdı Allâme Muhammed Celâl Kayinî Sümme Hirevîdir.

Allahü teâlânın rızâsı ile olduğu için, ben de râzı oldum. Başka bir çâre bilmiyorum. Allahü teâlânın kazâsı ve emri böyle oldu) diyordu. Hassân bin Atıyyenin “radıyallahü anh” rivâyet etdiği hadîs-i şerîfde, **(Âlimin ölümüne üzülmiyen, münâfıkdır. İnsanlar için, bir âlimin ölümünden dahâ büyük musîbet yokdur. Bir âlim ölünce, gökler ve göklerde olanlar, yetmiş gün ağlar)** buyuruldu. Hakîkî âlim vefât edince dinde bir yara açılır ki, kıyâmete kadar kapanmaz. Diğer bir hadîs-i şerîfde, **(Bir insan, yâ âlimdir, yâhud ilm öğrenmekde olan talebedir. Yâhud bunları sevmekdedir. Bu üçünden başkaları ahırlarda uçan sinekler gibidir)** buyuruldu. Bu dördüncü dereceden olmamağa çalışınız! Şi’r:

İnsanı Cehennemden kurtaran ilmdir.
Kimsenin senden alamıyacağı mal ilmdir.
İlmden başka birşey isteme ki,
dünyâda ve âhıretde maksada kavuşduran ilmdir!

Beldeci fetvâlarında diyor ki, İmâm-ı Sadr-üş-şehîd[1] diyor ki, **(Hakîkî âlim ile alay edenin zevcesi boş olur)**. Bir âlime ahmak, câhil, domuz, eşek diyen ta’zîr olunur. Hakâret ederek söylerse, kâfir olur, zevcesi boş olur. İmâm-ı Muhammed buyuruyor ki, küfre sebeb olan her kelimeyi söylemek de böyledir. İlme ve âlimlere hakâret eden kâfir olur. Allahü teâlâ hepimize fâideli ilm nasîb eylesin. Fâidesi olmıyandan muhâfaza eylesin. Fâidesi olan ilm, Resûlullahdan gelen ilmdir. Bu ilmler, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarında yazılıdır.

TEZELLÜL

13 - Tevâdu’un aşırı mikdârına **(Tezellül),** bayağılık, kendini aşağı tutmak denir. Tezellül harâmdır. Başka harâmlarda olduğu gibi, bu da zarûret ile câiz olur. Dînini, cânını, mâlını, ırzını korumak, zâlimden kurtulmak, **(Zarûret)**dir. Meşakkat, harâc bulununca, kolaylık aramak, câiz olur.

Tezellül, kötü huylardan biridir. Bir âlimin yanına bir kunduracı geldiği zemân, âlimin ayağa kalkıp, yerine bunu oturtması ve gideceği zemân kapıya kadar yanında yürümesi ve kunduralarını önüne koyması tezellüle bir misâldir. Yalnız ayağa kalkıp otursaydı, ona yer gösterseydi ve işini, hâlini ve niçin geldiğini sorsaydı ve süâllerine güler yüzle cevâb verseydi ve da’vetini kabûl etseydi ve sıkıntısını giderecek şey yapsaydı, tevâdu’ göstermiş olurdu. Hadîs-i şerîfde, **(Din kardeşini sıkıntıdan kurtarana** [nâ-

[1] Sadr-üş-şehîd Hüsâmeddîn Ömer, 536 da Semerkandda şehîd oldu.

file] **hac ve umre sevâbı verilir)** buyuruldu. Hazret-i Hasen “radıyallahü teâlâ anh”, Sâbit Benânîye “rahime-hullahü teâlâ” bir hâcetini yapmasını diledi. Câmi’de i’tikâf ediyorum, başka zemân yaparım deyince, din kardeşinin ihtiyâcını gidermek için gitmenin, [nâfile] hac sevâbından dahâ hayrlı olduğunu bilmiyor musun dedi. Mevkı’ sâhiblerinin, muhtâc olanlara ve hocaların talebelerine, makâmları ile ve mâlları ile yardım etmelerinin çok sevâb olması, bu hadîs-i şerîfe dayanmakdadır. Nafakası, ya’nî bir günlük yiyeceği, içeceği olan kimsenin dilenmesi, tezellül olur, harâm olur. Bunun, bir günlük nafakası olmayan, başka bir kimse için veyâ borçlu için yardım toplaması tezellül olmaz. Fazla hediyye almak için, az bir şeyi hediyye vermek de, tezellül olur. Âyet-i kerîme böyle hediyye vermeyi men’ etmekdedir. Alınan hediyyenin karşılığını bundan fazla vermek efdaldir. Fekat fazla karşılık için hediyye vermek câiz değildir. Da’vet olunmadan ziyâfete gitmek de tezellüldür. Hadîs-i şerîfde, **(Da’vet edilen yere gitmemek günâhdır. Da’vet olunmadığı yere gitmek hırsızlık etmek olur)** buyuruldu. Nikâh sâhibinin da’vet etdiği yerde harâm şeyler yoksa, bu da’vete gitmek vâcib olur. Başka da’vetlere gitmek sünnetdir. Riyâ ve iftihâr için ya’nî gösteriş ve övünmek için yapılan da’vetlere gitmek câiz değildir. Bir menfe’ate kavuşmak düşüncesiyle, devlet adamları ile, hâkimlerle, zenginlerle arkadaşlık yapmak tezellül olur. Zarûretin müstesnâ olduğu yukarıda bildirilmişdi. Böyle kimselerle karşılaşınca ve bunlara selâm verirken eğilmek ve secde etmek de tezellüldür. Büyük günâhdır. İbâdet için eğilmek küfr olur. Yehûdîlerin selâm vermelerine benzemek olur. [Fakîr, muhtâc demekdir. İslâmiyyetde, havâyic-i asliyyesinden mâ’adâ, kurban nisâbı mikdârı malı olmıyana **(Fakîr)** denir. Resûlullahın “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” Allahü teâlâdan istediği ve övündüğü fakîrlik, her zemân, her işde, Allahü teâlâya muhtâc olduğunu bilmekdir. Abdüllah Dehlevî “rahime-hullahü teâlâ”, **(Dürr-ül-me’ârif)** kitâbında buyuruyor ki, (Tesavvufda fakîr, murâdı olmıyan, ya’nî Allahü teâlânın rızâsından başka dileği olmıyan demekdir). Böyle olan kimse nafaka olmayınca, sabr ve kanâ’at eder. Allahü teâlânın fi’linden ve irâdesinden râzı olur. Allahü teâlâ emr etdiği için rızk kazanmağa çalışır. Çalışırken, ibâdetlerini terk etmez ve harâm işlemez. Kazanırken de, kazandığını sarf ederken de, islâmiyyete uyar. Böyle kimseye zenginlik de, fakîrlik de fâideli olur. Dünyâ ve âhıret se’âdetine kavuşmasına sebeb olur. Fekat, nefsine uyarak, sabr ve kanâ’at etmiyen kimse, Allahü teâlânın kazâ ve kaderine râzı olmaz. Fakîr olunca, az verdin diye, i’tirâz eder. Zengin olur-

sa, doymaz, dahâ ister. Kazandığını harâmlara sarf eder. Zenginliği de, fakîrliği de, dünyâda ve âhıretde felâketine sebeb olur.]

Her san'atı ve ticâreti yapmak, ma'âş, ücret karşılığında mubâh olan işleri yapmak, meselâ çobanlık, bağcevanlık yapmak, inşâatda ve hafriyâtda çalışmak ve sırtında yük taşımak tezellül değildir. Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" ve Velîler "rahime-hümullahü teâlâ" bunları yapmışlardır. Kendinin ve çoluk çocuğunun nafakasını te'mîn için çalışmak farzdır. Başkalarına yardım için her dürlü kazanç yolunda çalışarak dahâ fazla kazanmak mubâhdır. İdrîs aleyhisselâm terzilik yapardı. Dâvüd aleyhisselâm demircilik yapardı. İbrâhîm aleyhisselâm zirâ'at ve kumaş ticâreti yapardı. İlk olarak kumaş dokuyan Âdem aleyhisselâmdır. [Din düşmanları, ilk insanların ot ile örtündüklerini, mağarada yaşadıklarını yazıyorlar. Bu yazılarının hiçbir vesîkası yokdur.] Îsâ aleyhisselâm kunduracılık yapardı. Nûh aleyhisselâm marangozluk, Sâlih aleyhisselâm çantacılık yapardı. Peygamberlerin çoğu "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" çobanlık yapmışdır. Hadîs-i şerîfde, **(Evinin ihtiyâclarını alıp getirmek kibrsizlik alâmetidir)** buyuruldu. Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" mal satmış ve satın almışdır. Satın alması dahâ çok olmuşdur. Ücret ile çalışmış ve çalışdırmışdır. Mudârebe şirketi ve ortaklık yapmışdır. Başkasına vekîl olmuş ve vekîl yapmışdır. Hediyye vermiş ve almışdır. Ödünç ve âriyyet mâl almışdır. Vakf yapmışdır. Dünyâ işi için kimseye kızmamış, incitecek şey kimseye söylememişdir. Yemîn etmiş ve etdirmişdir. Yemîn etdiği şeyleri yapmış, yapmayıp keffâret verdiği de olmuşdur. Latîfe yapmış ve söylemiş, latîfeleri hep hak üzere ve fâideli olmuşdur. Yukarıda sayılanları yapmakdan çekinmek, utanmak, kibr olur. Çok kimseler burada yanılırlar. Tevâdu' ile tezellülü birbiri ile karışdırırlar. Nefs, burada çok kimseleri aldatır.

Gel ey gurbet diyârında, esîr olup kalan insan.
Gel, ey dünyâ harâbında, yatıp, gâfil olan insan!

Gözün aç, etrâfa bir bak, nice beğler gelip geçdi.
Ne mecnûndur bu fânîye, gönül verip, duran insan!

Kafesde bülbüle şeker verirler, fekat hiç durmaz.
Aceb niçin karâr eder, bu zindâna giren insan!

Aklını başına topla, elinde var iken fırsat.
Sonsuz azâb çekecekdir, (Adam sen de) diyen insan!

U C B

14 - Kötü huyların ondördüncüsü ucbdur. Ucb, yapdığı ibâdetleri, iyilikleri beğenerek, bunlarla övünmekdir. Yapdığı ibâdetlerin, iyiliklerin kıymetini bilerek, bunların elden gitmesini düşünerek korkmak, üzülmek ucb olmaz. Yâhud, bunların Allahü teâlâdan gelen ni'metler olduğunu düşünerek, sevinmek de, ucb olmaz. Bunların Allahü teâlâdan gelen ni'metler olduğunu düşünmiyerek kendi yapdığını, kazandığını sanarak sevinmek, kendini beğenmek, ucb olur. Ucbun zıddına **(Minnet)** denir. Minnet, ni'mete kendi eliyle, kendi çalışmasıyla kavuşmadığını, Allahü teâlânın lutfü ve ihsânı olduğunu düşünmekdir. Böyle düşünmek, ucb tehlükesi olduğu zemân farz olur. Diğer zemânlarda ise müstehabdır. İnsanı ucba sürükliyen sebeblerin başında cehâlet ve gaflet gelmekdedir. Bu ucbdan kurtulmak için, her şeyin Allahü teâlânın dilemesi ile ve yaratması ile meydâna geldiğini ve akl, ilm, ibâdet etmek, mâl ve mevkı' gibi kıymetli ni'metlerin, Allahü teâlânın lutfü ve ihsânı olduklarını düşünmek lâzımdır. **(Ni'met),** insana fâideli olan, tatlı gelen şey demekdir. Bütün ni'metleri gönderen Allahü teâlâdır. Ondan başka yaratıcı ve gönderici yokdur. Eshâb-ı kirâmdan ba'zıları "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în", Huneyn gazâsında, askerin çokluğunu görerek, artık biz hiç mağlûb olmayız dedi. Bu sözler Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" mubârek kulağına gelince, üzüldü. Bunun için, harbin başlangıcında nusret-i ilâhî yetişmeyip, mağlûbiyyet başladı. Sonra, Cenâb-ı Hak merhamet ederek, zafer nasîb eyledi. Dâvüd aleyhisselâm, düâ ederken, (Yâ Rabbî! Evlâdlarımdan birkaçının nemâz kılmadığı hiçbir gece yokdur ve oruc tutmadığı hiçbir gün geçmemişdir) demişdi. Buna karşılık Allahü teâlâ, **(Ben dilemeseydim, kuvvet ve imkân vermeseydim, bunların hiçbiri yapılamazdı)** buyurdu. Dâvüd aleyhisselâmın bu sözü gayret-i ilâhiyyeye dokundu, târîh kitâblarında yazılı olan sıkıntıların başına gelmesine sebeb oldu. Kibre sebeb olan şeyleri yukarda bildirmişdik. Bunlar ucba da sebeb olurlar. Allahü teâlânın ni'metlerine şükr etmek de, büyük bir ni'metdir.

Ucbun zararları, âfetleri çokdur: Kibre sebeb olur. Günâhları unutmağa sebeb olur. Günâh kalbi karartır. Günâhlarını düşünen kimse, ibâdetlerini büyük görmez. İbâdet yapmanın da, Allahü teâlânın lutfu, ihsânı olduğunu düşünür. Ucb sâhibi, Allahü teâlânın mekrini ve azâbını da unutur. Başkalarından istifâde etmekden mahrûm kalır. Kimse ile meşveret etmez, danışmaz.

Hadîs-i şerîfde, **(Üç şey, insanı felâkete sürükler: Buhl, hevâ**

ve ucb). Buhl sâhibi, ya'nî hasîs kimse, Allaha karşı ve kullara karşı olan hakları ve vazîfeleri ödemekden mahrûm olur. Hevâsına, ya'nî nefsinin arzûlarına uyan ve ucb sâhibi olan, ya'nî nefsini beğenen kimse, muhakkak helâka, felâkete dûçâr olur. İmâm-ı Muhammed Gazâlî "rahime-hullahü teâlâ" buyurdu ki, (Bütün kötülüklerin başı, kaynağı üçdür: Hased, riyâ, ucb. Kalbini bunlardan temizlemeğe çalış!) Ucb sâhibi, hep ben, ben der. Toplantılarda baş tarafda bulunmak ister. Her dürlü sözünün kabûl olunmasını ister.

Hadîs-i şerîfde, **(Günâh işlemezseniz, dahâ büyük günâha yakalanmanızdan korkarım. O da, ucbdur)** buyuruldu. Günâh işliyenin boynu bükük olur. Tevbe edebilir. Ucb sâhibi, ilmi ile, ameli ile mağrûr olur. Egoist olur. Tevbe etmesi güç olur. Günâh işliyenlerin iniltileri, Allahü teâlâya, tesbîh çekenlerin övünmesinden iyi gelir. Ucbun en kötüsü, hatâlarını, nefsinin hevâsını beğenmekdir. Hep nefsine uyar. Nasîhat kabûl etmez. Başkalarını câhil sanır. Hâlbuki, kendisi çok câhildir. Bid'at sâhibleri, mezhebsizler böyledirler. Bozuk, sapık i'tikâdlarını ve amellerini, doğru ve iyi bilip, bunlara sarılmışlardır. Böyle ucbun ilâcı çok güçdür. Mâide sûresinin, **(Kendinize bakınız. Kendiniz doğru yolda oldukca, başkalarının sapıtması size zarar vermez!)** meâlindeki yüzsekizinci âyet-i kerîmesinin ma'nâsını Resûlullahdan sordular. Cevâbında, **(İslâmiyyetin emrlerini bildiriniz ve yasak etdiklerini anlatınız! Bir kimse ucb eder, sizi dinlemezse, kendi hâlinizi islâh ediniz)** buyurdu. Ucb hastalarının ilâcını hâzırlıyan âlimler, Ehl-i sünnet âlimleridir. Fekat bu hastalar hastalıklarını bilmedikleri, kendilerini sıhhatli sandıkları için, bu tabîblerin nasîhatlerini, ilmlerini kabûl etmezler, felâketde kalırlar. Hâlbuki bu âlimler, Resûlullahdan "sallallahü aleyhi ve sellem" aldıkları ilâcları, hiç değişdirmeden, bozmadan sunmakdadırlar. Câhiller, ahmaklar, bu ilâcları, onların yapdıklarını sanır. Hak yolda bulunduklarını zan ederek, kendilerini beğenirler.

H A S E D

15 - Kötü huyların onbeşincisi haseddir. Hased, kıskanmak, çekememekdir. Allahü teâlânın ihsân etdiği ni'metin ondan çıkmasını istemekdir. Fâideli olmıyan, zararlı olan birşeyin ondan ayrılmasını istemek, hased olmaz, **(Gayret)** olur. İlmini, mâl, mevkı' ele geçirmek, günâh işlemek için kullanan din adamından ilmin gitmesini istemek gayret olur. Mâlını harâmda, zulmde, islâmiyyeti yıkmakda, bid'atları ve günâhları yaymakda kullananın mâlının yok olmasını istemek de, hased olmaz, din gayreti olur.

Bir kimsenin kalbinde hased bulunur, kendisi buna üzülür, bunu istemezse, bu günâh olmaz. Kalbde bulunan hâtıra, düşünce, günâh sayılmaz. Hâtıranın kalbe gelmesi insanın elinde değildir. Kalbinde hased bulunmasından üzülmezse veyâ arzûsu ile hased ederse, günâh olur, harâm olur. Bu hasedini sözleri ile, hareketleri ile belli ederse, günâhı dahâ çok olur. Hadîs-i şerîfde, **(İnsan, üç şeyden kurtulamaz: Sû-i zan, tayere, hased. Sû-i zan edince, buna uygun hareketde bulunmayınız. Uğursuz zan etdiğiniz şeyi, Allaha tevekkül ederek yapınız. Hased etdiğiniz kimseyi hiç incitmeyiniz!)** buyuruldu. Tayere, uğursuzluğa inanmakdır. Sû-i zan, bir kimseyi kötü zan etmekdir. Bu hadîs-i şerîfden anlaşılıyor ki, kalbde hased hâsıl olması, harâm değildir. Bundan râzı olmak, devâmını istemek, harâm olur. **(Hadîka)**da diyor ki, (Kalbe gelen düşünce beş derecedir: Birincisi, kalbde durmaz, def' edilir. Buna (Hâcis) denir. İkincisi kalbde bir zemân kalır. Buna (Hâtır) denir. Üçüncüsü, yapmak ile yapmamak arasında tereddüd olunur. Buna (Hadîs-ün-nefs) denir. Dördüncü derece, yapması tercîh edilir. Buna (Hemm) denir. Beşinci derecede bu tercîh kuvvetlenip, karâr verir. Buna (azm) ve (cezm) denir. İlk üç dereceyi melekler yazmaz. Hemm, hasene ise yazılır. Seyyie ise, terk edilirse, sevâb yazılır. Azm olursa, bir günâh yazılır). İşlemezse, bu da afv olur. Hadîs-i şerîfde, **(Kalbe gelen kötü şey söylenmedikçe ve buna uygun hareket edilmedikçe afv olur)** buyuruldu. İnsanın kalbine, küfr veyâ bid'at i'tikâdı olan bir düşünce gelince, bundan üzülür ve hemen red ederse, bu kısa düşünce, küfr olmaz. Fekat, senelerce sonra kâfir olmağa karâr verirse, hattâ bunu bir şarta bağlarsa dahî, karâr verdiği anda kâfir olur. Senelerce sonra bir kâfir ile evlenmeğe niyyet eden kadın da böyledir.

[Harâmı işlemenin günâhı, işlemeğe karâr vermekden dahâ büyükdür. **(Harâm),** Allahü teâlânın yasak etdiği şey demekdir. Günâh, **(ism)** demekdir. Ya'nî, harâm işleyene karşılık verilecek cezâ demekdir. Günâh işlemek demek, cezâ ve azâb yapılmasına sebeb olacak bir şey yapmak, ya'nî harâm işlemek demekdir. **(Sevâb),** iyilik ve ibâdet yapana âhıretde verilecek iyi karşılık, mükâfât demekdir. Allahü teâlâ, dünyâda iyilik ve ibâdet yapanlara âhıretde sevâb vereceğini va'd etmişdir. İyilik ve ibâdet yapana âhıretde sevâb verilmesi, vâcib ve lâzım değildir. Allahü teâlâ, lutf ederek, merhamet ederek, bunlara âhıretde sevâb vereceğini va'd etmişdir. Allahü teâlâ, va'dinden dönmez, muhakkak yapar.]

Hadîs-i şerîfde, **(İnsan, harâm işlemeği kalbinden geçirir, Allahdan korkarak yapmazsa, hiç günâh yazılmaz. Harâmı işleyin-**

ce, bir günâh yazılır) buyuruldu.

Kâfir [Allaha düşman] olmağa ve bid'at sâhibi olmağa niyyet etmek harâmdır. O anda, öyle olur. Çünki, bu iki niyyetin kendileri kötüdür. Kendileri harâmdır. Harâm işlemek düşüncesi ise, harâma sebeb olduğu için kötüdür. Düşüncenin kendisi kötü değildir, bunu işlemek, yapmak kötüdür. Kötülüğü işlemeyince, harâmlığın ve günâhın kalkması, Allahü teâlânın merhametindendir ve Muhammed aleyhisselâm hurmetine, bu rahmet-i ilâhiyye onun ümmetine mahsûsdur.

İnsan bir kimsede bulunan ni'metin ondan gitmesini istemeyip, kendisinde de bulunmasını isterse, hased olmaz. Buna **(Gıbta)** imrenmek denir. Gıbta güzel bir huydur. İslâmiyyetin ahkâmına, ya'nî farzları yapmağa ve harâmlardan sakınmağa ri'âyet eden, gözeten sâlih kimseye gıbta edilmesi vâcibdir. Dünyâ ni'metleri için gıbta etmek tenzîhen mekrûh olur.

Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, mü'min kuluna gayret eder. Mü'min de mü'mine gayret eder)** buyuruldu. Allahü teâlâ, gayretinden dolayı, fuhşu harâm etmişdir. Allahü teâlâ, **(Ey Âdem oğulları! Sizi kendim için yaratdım. Herşeyi de sizin için yaratdım. Senin için yaratdıklarım, seni, kendim için yaratılmış olduğundan men' ve gâfil ve meşgûl etmesin)** buyurmuşdur. Başka bir hadîs-i kudsîde, **(Seni kendim için yaratdım. Başka şeylerle oyalanma! Rızkına kefîlim, kendini üzme!)** buyurmuşdur. Yûsüf aleyhisselâmın, (Sultânın yanında benim ismimi söyle!) demesi gayret-i ilâhiyyeye dokunarak, senelerce zindanda kalmasına sebeb oldu. İbrâhîm aleyhisselâmın, oğlu İsmâ'îlin dünyâya gelmesine sevinmesi, gayret-i ilâhiyyeye dokunarak, bunu kurbân etmesi emr olundu. Allahü teâlânın çok sevdiklerine, ba'zı Evliyâya böyle gayret etmesi çok vâkı' olmuşdur. **(Gayret),** bir kimsede olan hakkına, onun başkasını ortak etmesini istememekdir. Allahü teâlânın gayret etmesi, kulunun kötü, çirkin şey yapmasına râzı olmamasıdır. Kulun vazîfesi, dilediğini yapmak değildir. Ona kulluk etmekdir. Onun emrlerine ve yasaklarına uymakdır. Her dilediğini yapmak, Allahü teâlâya mahsûsdur. Yalnız Onun hakkıdır. Kulun kendi dilediğini yapması, günâh işlemesi, Allahü teâlânın hakkına ortak olmak olur. Mü'minin, günâh işlemekde, kendisine gayret etmesi lâzımdır. Bu da, günâh işlerken heyecânlanması, kalbinin çarpıntısı, sıkılması ile olur. Mü'minin kalbi, Allahü teâlânın evidir ve güzel huyların yeridir. Kalbinde kötü, çirkin düşüncelere yer vermek, çirkinleri güzellere ortak etmek olur. Kalbin buna râzı olmaması, çırpınarak mâni' olması, gayret olur. Ensârın reîsi olan Sa'd bin Ubâde "radıyallahü teâlâ anh", Yâ Resûlallah "sal-

lallahü teâlâ aleyhi ve sellem”! Zevcemi yabancı erkekle bir yatakda görsem, dört şâhid görmeden öldüremez miyim? dedikde, **(Evet, öldüremezsin)** buyurdu. Sa’d buna cevâben, dört şâhid lâzım ise de, buna tahammül edemem. Hemen öldürürüm, deyince, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”, **(Reîsinizin sözünü işitiniz! O çok gayûrdur. Ben ondan dahâ çok gayûrum. Allahü teâlâ, benden dahâ çok gayretlidir)** buyurdu. Ya’nî böyle gayret olmaz. Ben ondan dahâ gayretli olduğum hâlde, islâmiyyetin dışına çıkmam. Allahü teâlâ, en çok gayretli olduğu hâlde, bu fuhşun cezâsını hemen vermez, demek istedi. Sa’dın haklı olan cezâyı vermekde acele etmesinin doğru olmadığına işâret buyurdu. Harâm işlerken gören her müslimânın ta’zîr cezâsı yapması lâzımdır. Görenlerin, işlendikden sonra yapmaları câiz değildir. Bu zemân, ancak hükûmetin ve hâkimin ta’zir etmesi lâzım olur. Zinâ yaparken görüp öldürenin, mahkemede dört şâhid göstermesi lâzımdır. Yalnız yemîn etmesi kabûl olunmaz. Dört şâhid getiremezse, kâtil, hâkim tarafından mahkûm edilir.

Kadının ortağına gayret göstermesi câiz değildir. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”, bir gece hazret-i Âişenin odasından çıkdı. Hazret-i Âişe “radıyallahü teâlâ anhâ”, zevcelerinden birinin yanına gitdiğini zan ederek gayret eyledi. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” gelince, üzüldüğünü anlayıp, **(Gayret mi eyledin?)** buyurdu. Benim gibi bir zevallı, senin gibi, varlıkların en şereflisi, mahlûkların en merhametlisi bir zât için gayret etmez mi, dedi. Buna cevâb olarak, **(Şeytânının vesvesesine uymuşsun)** buyurdu. Benim yanımda şeytân mı var? Yâ Resûlallah! deyince, **(Evet var)** buyurdu. Ey Allahın Resûlü! Senin yanında da var mı? deyince, **(Evet benim yanımda da var. Fekat, Allahü teâlâ, beni onun vesveselerinden muhâfaza etmekdedir)** buyurdu. Ya’nî, benim şeytânım müslimân olmuşdur. Bana hayrlı şeyleri hâtırlatır. Bir hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, kimseye ihsân etmediği iki ni’metini bana ihsân eyledi: Şeytânım kâfir idi. Onu müslimân yapdı. İslâmiyyeti yaymakda, bütün zevcelerimi bana yardımcı eyledi)** buyuruldu. Âdem aleyhisselâmın şeytânı kâfir idi. Zevcesi hazret-i Havvâ, Cennetde şeytânın yemîn etmesine aldanarak, Âdem aleyhisselâmın hatâ etmesine sebeb oldu.

İnsanların Allahü teâlâya gayret etmeleri, harâm işlenmesini istememekle olur.

Hasedin zıddı **(Nasîhat)** etmekdir. Allahü teâlânın bir kimseye verdiği ni’metin onda kalarak, dînine ve dünyâsına fâideli olmasını istemek demekdir. Nasîhat etmek, bütün müslimânlara vâcibdir. Hadîs-i şerîfde, **(Hayra sebeb olana, bunu yapanın ecri ka-**

dar sevâb verilir) ve **(Kendi için istediğini din kardeşi için de istemiyen kimse, îmân etmiş olmaz)** ve **(Dînin temeli nasîhatdir)** buyuruldu. Nasîhat vermek demek, Allahü teâlânın var olduğunu, bir olduğunu, bütün kemâl ve cemâl sıfatlarının Onda bulunduğunu, Ona lâyık olmıyan sıfatların, aybların, kusûrların Onda bulunmadığını, hâlis niyyet ile Ona ibâdet etmek lâzım olduğunu, gücü yetdiği kadar Onun rızâsını almağa çalışılmasını, Ona isyân edilmemesini, Onun dostlarına muhabbet, düşmanlarına muhâlefet edilmesini, Ona itâ'at edenleri sevmeği ve isyân edenleri sevmemeği, ni'metlerini saymayı ve bunlara şükr etmeği, bütün mahlûklarına şefkat ve merhamet etmeği, Onda bulunmıyan sıfatları Ona söylememeyi bildirmek, Allahü teâlâ için nasîhat etmek olur. Şükr etmek, Allahü teâlânın gönderdiği ni'metleri islâmiyyete uygun kullanmak demekdir. Kur'ân-ı kerîmde bildirilenlere inanmağı, emr edilenleri yapmağı, kendi aklı ile, görüşü ile uydurma tercemeler yapmamağı, Onu çok ve doğru olarak okumağı, Ona abdestsiz el sürmek câiz olmadığını, insanlara bildirmek, Kur'ân-ı kerîm için nasîhat etmek olur. Muhammed aleyhisselâmın bildirdiklerinin hepsine inanmak lâzım olduğunu, Ona ve ismine hurmet etmeği, Onun sünnetlerini yapmağı ve yaymağı, Onun güzel ahlâkı ile huylanmağı, Âlini ve Eshâbını ve ümmetini sevmeği bildirmek, Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" için nasîhat etmek olur. Ona saygı gösteren, Onun dînini muhâfaza eden, Onun dînine uymakda, ibâdet yapmakda kendilerine hürriyyet veren hükûmetlere yardım etmek, onlara doğruyu bildirmek, müslimânların hakkını gözetmelerini bildirmek, onlara isyân etmemek, kanûnlarına karşı gelmemek, onların islâmiyyete ve insanlara hizmet etmeleri için düâ etmek, arkalarında nemâz kılmak, kâfirlerle cihâdlarında mâl ile, cân ile ve düâ ile yardımlarına koşmak, zekât ve vergileri ödemek, silâh ile kimseye saldırmamak, zulm ve haksızlık yapdıklarında da isyân etmeyip, tatlılıkla onları doğru yola, adâlete getirmek, onlara yaltakçılık yapmamak, doğru yoldan ayrılmalarına sebeb olmamak, hükûmet adamlarına karşı gelmemek lâzım olduğunu herkese bildirmek ve Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahmetullahi teâlâ aleyhim ecma'în" fıkh kitâblarına, ilmihâl kitâblarına ve ahlâk kitâblarına uymak lâzım olduğunu bildirmek, devlet için nasîhat yapmak olur. İnsanlara dünyâda ve âhıretde fâideli olan şeyleri yapmak ve zarârlı olan şeyleri yapmamak lâzım olduğunu ve kimseye eziyyet etmemeği, kalb kırmamağı, bilmediklerini öğretmeği, kusûrlarını örtmeği, farzları emr etmeği, harâmlardan nehy etmeği, bunların hepsini tatlılıkla, acıyarak bildirmeği, küçüklere merhamet, büyüklere hurmet edilmesini, kendilerine yapılmasını istediklerini başkalarına da yapmalarını, ken-

dilerine yapılmasını istemediklerini başkalarına da yapmamalarını, onlara bedenleri ile, mâlları ile, yardım edilmesini bildirmek de, bütün insanlar için nasîhat etmek olur.

Hadîs-i şerîfde, **(Müslimânlara yardım etmiyen, onların iyilikleri ve râhatları için çalışmıyan, onlardan değildir. Gece ve gündüz, Allah için ve Kur'ân-ı kerîm için ve Resûlullah için ve devlet reîsi için ve bütün müslimânlar için nasîhat etmiyen kimse de, bunlardan değildir)** buyuruldu.

Hased, ibâdetlerin sevâbını giderir. Hadîs-i şerîfde, **(Hased etmekden sakınınız. Biliniz ki, ateş odunu yok etdiği gibi, hased de hasenâtı yok eder!)** buyuruldu. Hased eden, onu gîbet eder, çekişdirir. Onun mâlına, canına saldırır. Kıyâmet günü, bu zulmlerinin karşılığı olarak, hasenâtı alınarak ona verilir. Hased edilendeki ni'metleri görünce, dünyâsı azâb içinde geçer. Uykuları kaçar. Hayr, hasenât işliyenlere, on kat sevâb verilir. Hased bunların dokuzunu yok eder, birisi kalır. Küfrden [Allaha düşman olmakdan] başka hiçbir günâh, hasenâtın sevâblarının hepsini yok etmez. Günâh olduğuna inanmıyarak veyâ islâmiyyete ehemmiyyet vermiyerek harâm işlemek ve küfre, irtidâda sebeb olan işleri yapmak, sevâbların hepsini yok eder. Çünki, böyle yapanlar mürted olurlar. Hadîs-i şerîfde, **(Geçmiş ümmetlerden iki kötülük sizlere bulaşdı: Hased ve kazımak. Bu sözümle onların başlarını kazıdıklarını anlatmak istemiyorum. Dinlerinin kökünü kazıyıp yok etdiklerini söyliyorum. Yemîn ederim ki, îmânı olmıyan Cennete girmiyecekdir. Birbiriniz ile sevişmedikçe, îmâna kavuşamazsınız. Sevişmek için, çok selâmlaşınız!)** buyuruldu.

[Selâmlaşmanın çok mühim olduğunu bu hadîs-i şerîf açıkca gösteriyor. Selâmlaşmayı emr ediyor. İki müslimân karşılaşınca, birisinin **(Selâmün aleyküm)** demesi sünnetdir. Diğerinin cevâb olarak, **(ve aleyküm selâm)** demesi farzdır. Kâfirlere mahsûs kelimelerle selâmlaşmak ve el, beden hareketleri ile selâmlaşmak câiz değildir. Karşılaşan iki müslimân, birbirinden uzak olarak yürüyorlarsa, sesini işitemiyeceğini anladığı zemân, söylemekle birlikde, sağ eli kaşının kenârına kaldırmanın da câiz olduğu bildirilmişdir. Kâfirlere karşı başka kelimelerle selâmlaşarak, fitne çıkmasına mâni' olmalıdır. Fitneyi uyandırmak harâmdır. Bu harâma mâni' olmak çok sevâbdır.]

(Müslimânlar hayrlı olur. Hased edince hayr kalmaz) buyuruldu. Diğer bir hadîs-i şerîfde, **(Hased, nemîme ve kehânet sâhibleri benden değildir)** buyuruldu. Nemîme, fitne çıkarmak için, ara açmak için, insanlar arasında söz taşımakdır. Kehânet, bilmediğini söyliyerek bundan hükm, ma'nâ çıkarmakdır. [Bilinmiyen şey-

leri haber veren, falcılara **(Kâhin)** denir. Kâhine inanmamalıdır.] Bu hadîs-i şerîfden, hased edenin şefâ'atden mahrûm kalacağı anlaşılmakdadır. Ya'nî şefâ'at istemeğe hakkı olmayacakdır.

Hadîs-i şerîfde, **(Altı kimse, altı şeyden hesâba çekilip, mahşer yerinde azâb gördükden sonra, Cehenneme gireceklerdir: Devlet reîsleri zulmden, arablar kavmiyyet gayretinden, köy muhtarları kibrden, tüccâr hıyânetden, köylüler cehâletden, âlimler haseddden)** buyuruldu. Ticâret ile meşgûl olanın, yalan söylemek, fâiz, hîle ve fâsid bey' ile başkasının mâlını aşırmak ne demek olduklarını ve bu harâmlardan kurtulmanın çârelerini öğrenmesi lâzımdır. Köylülerin, ya'nî her müslimânın, Ehl-i sünnet i'tikâdını ve ilm-i hâlini bilmesi lâzımdır. Bu hadîs-i şerîf, hasedin din adamlarında dahâ çok bulunduğunu haber vermekdedir. **(Tefsîr-i kebîr)**de diyor ki, (Hased on kısmdır. Bunların dokuzu din adamlarında bulunur. Dünyâ sıkıntıları on çeşiddir. Bunların dokuzu sâlihlerde bulunur. Zillet on kısmdır. Dokuzu yehûdîlerdedir. Tevâdu' on kısmdır. Dokuzu nasârâdadır. Şehvet on kısmdır. Dokuzu kadınlarda, biri erkeklerdedir. İlm on kısmdır. Biri Irâkdadır. Îmân on kısmdır. Dokuzu Yemendedir. Akl on kısmdır. Dokuzu erkeklerdedir. Yer yüzünün bereketi on kısmdır. Dokuzu Şâmdadır). Fahreddîn-i Râzî hazretleri, bu tefsîrinde kendi zemânında olanları bildirmişdir. Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" dünyâya teşrîf etmeden evvel, yehûdîler harb edecekleri zemân, (Yâ Rabbî! Göndereceğini va'd etdiğin ve en çok sevdiğini bildirdiğin, o şerefli Peygamber hurmetine) diyerek düâ ederlerdi. Düâları kabûl olup, Allahü teâlâ kendilerine yardım ederdi. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", insanları müslimân olmağa da'vet edince, kendisinin va'd edilen Peygamber olduğunu anladılar. Fekat hased ederek, kıskanarak inkâr etdiler. Hasedleri kendilerinin ve gelecek olan neslllerinin ebedî olarak felâkete, azâblara sürüklenmelerine sebeb oldu.

Allahü teâlâ, şeytânın şerrinden korunmamızı emr etdiği gibi, hased edenin şerrinden de, sakınmamızı emr etdi.

Hadîs-i şerîfde, **(Ni'met sâhiblerinden ihtiyâclarınızı, gizli olarak isteyiniz. Çünki, ni'met sâhiblerine hased edilir)** buyuruldu. İhtiyâclarınızın karşılandığı meydâna çıkınca, hased olunursunuz. Sırrını saklıyan kimse, isterse, açığa çıkarır, isterse çıkarmaz. Sırrını açıklıyan kimse, çok def'a söylediğine pişmân olur, üzülür. İnsan, söylemediği sözüne hâkimdir. İsterse söyler, istemezse söylemez. Söylediğinin ise, mahkûmudur. Keşki söylemeseydim, der. Mâla, eşyâya emîn olan kimselerin çoğu, esrâra emîn olmazlar. (Zehebini ve zihâbını ve mezhebini gizli tut!) sö-

zü meşhûrdur. [Zeheb, altın, zihâb, i'tikâd, mezheb de, işlerde tutulan yol demekdir.]

Hased etmek, Allahü teâlânın takdîrini değişdirmez. Boşuna üzülmüş, yorulmuş olur. Kazandığı günâhlar da, cabası olur. Mu'âviye "radıyallahü anh", oğluna nasîhat olarak, (Hasedden çok sakın! Hasedin zararları sende, düşmanınınkinden dahâ önce ve dahâ çok hâsıl olur) dedi. Süfyân-ı Sevrî "rahmetullahi teâlâ aleyh" hased etmeyenin zihni açık olur, demişdir. Hiçbir hasedci murâdına kavuşmamışdır. Kimseden hurmet görmemişdir. Hased, sinirleri bozar. Ömrünün azalmasına sebeb olur. Esma'î diyor ki, bir köylüye rastladım. Yüzyirmi yaşında idi. Çok yaşamasının sırrını sordum. (Çünki, hiç hased etmedim) dedi. Ebülleys-i Semerkandî "rahmetullahi teâlâ aleyh" diyor ki, (Üç kimsenin düâsı kabûl olmaz: Harâm yiyenin, gîbet edenin, hased edenin).

Hased olunanın, dünyâda ve âhıretde, bundan hiç zararı olmaz. Hattâ fâidesi olur. Hased edenin ömrü üzüntü ile geçer. Hased etdiği kimsede ni'metlerin azalmadığını, hattâ artdığını görerek, sinir buhrânları geçirir. Hasedden kurtulmak için, ona hediyye göndermeli, nasîhat vermeli, onu medh etmelidir. Ona karşı tevâdu' göstermelidir. Onun ni'metinin artmasına düâ etmelidir.

H I K D

16 - Hıkd, kalb hastalıklarının onaltıncısıdır. Hıkd, başkasından nefret etmek, kalbinde ona karşı kin, düşmanlık beslemekdir. Kendine nasîhat verenlere böyle kin beslemek harâmdır. Ona hıkd değil, itâ'at etmek lâzımdır. O, Allahın emrini yerine getirmişdir. Onu sevmek, hurmet etmek lâzımdır. Zulm edene karşı hıkd harâm değildir. Bir alacaklı ölse, bunun hakkı vârislerine ödenmese, kıyâmetde ödetilir. Zâlimi afv etmek efdaldir. Uhud gazâsında Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" mubârek yüzü yaralanıp, mubârek dişi kırılınca, Eshâb-ı kirâm "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" çok üzüldüler. Düâ et, Allahü teâlâ, cezâlarını versin dediler. **(La'net etmek için gönderilmedim. Hayr düâ etmek için, her mahlûka merhamet etmek için gönderildim)** ve **(Yâ Rabbî! Bunlara hidâyet et. Tanımıyorlar, bilmiyorlar)** buyurdu. Düşmanlarını afv etdi. La'net etmedi.

Hadîs-i şerîfde, **(Sadaka vermekle mâl azalmaz. Allahü teâlâ, afv edenleri azîz eder. Allah rızâsı için afv edeni, Allahü teâlâ yükseltir)** buyuruldu. Gülâbâdî diyor ki, bu hadîs-i şerîfde bildirilen sadaka, farz olan sadaka demekdir. Ya'nî zekât demekdir. Tevâ-

du' edenin tâ'atlarına, ibâdetlerine, dahâ çok sevâb verilir. Günâhları, dahâ çabuk afv olunur. İnsanın yaratılışında, hayvânî rûhun ve nefsin arzûları bulunmakdadır. Mâlı, parayı sever. Gadab, intikam, kibr sıfatları görünmeğe başlar. Bu hadîs-i şerîf, bu kötü huyların ilâcını bildiriyor. Sadakayı, zekâtı emr ediyor. Afv ederek, gadabı, intikamı temizliyor. Hadîs-i şerîfde, afv etmek, mutlak olarak, şartsız olarak bildiriliyor. Mutlak olan emr, mukayyedi göstermez. Ya'nî, bir şarta bağlamaz. Mutlak olan emr, umûmîdir. Birkaç şeye mahsûs değildir. Hakkını almak mümkin değilse de, afv etmek iyidir. Mümkin ise, dahâ iyidir. Çünki, hakkını geri almağa kudreti var iken afv etmek, nefse dahâ güç gelir. Zulm edeni afv etmek, hilmin, merhametin ve şecâ'atin en üstün derecesidir. Kendisine iyilik etmiyene hediyye vermek de, ihsânın en üstün derecesidir. Kötülük edene ihsânda bulunmak, insanlığın en yüksek derecesidir. Bu sıfatlar, düşmanı dost yapar. Îsâ aleyhisselâm buyurdu ki, (Diş kıranın dişi kırılır. Burnu, kulağı kesenin, burnu kulağı kesilir demişdim. Şimdi ise, kötülük yapana karşı, kötülük yapmayınız. Sağ yanağınıza vurana sol yanağınızı çeviriniz diyorum). Şeyh İbnül Arabî "kaddesallahü teâlâ sirre-hül'azîz"[1] diyor ki, (Kötülük edene iyilik yapan kimse, ni'metlerin şükrünü yapmış olur. İyilik edene kötülük yapan kimse, küfrân-ı ni'met etmiş olur). Hakkını alandan, yalnız hakkını geri almak, fazlasını almamak, **(İntisâr)** olur. Afv etmek, adâletin yüksek derecesi, intisâr ise, aşağı derecesidir. Adâlet, sâlihlerin en yüksek derecesidir. Afv etmek, ba'zan zâlimlere karşı aczi gösterebilir. Zulmün artmasına sebeb olabilir. İntisâr, her zemân zulmün azalmasına, hattâ yok olmasına sebeb olur. Böyle zemânlarda, intisâr etmek, afv etmekden dahâ efdal, dahâ sevâb olur. Hakkından fazlasını geri almak **(Cevr),** zulm olur. Cevr edenlere azâb yapılacağı bildirilmişdir. Zâlimi afv eden, Allahü teâlânın sevgisine kavuşur. Zâlimden hakkı kadar geri almak, adâlet olur. Kâfirlere karşı adâlet yapılır. Fekat gücü yetdiği hâlde afv etmek, güzel ahlâkdır. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", bir kimsenin zâlime beddüâ etdiğini görünce, **(İntisâr eyledin!)** buyurdu. Afv eyleseydi, dahâ iyi olurdu. **(Berîka)** birinci cildin sonundaki hadîs-i şerîfde, **(Üç şey kendisinde bulunan kimse, Cennete dilediği kapıdan girecekdir: Kul hakkını ödeyen, her nemâzdan sonra onbir def'a ihlâs sûresini okuyan, kâtilini afv ederek ölen)** buyurulmuşdur. Zülkarneyn, Peygamber değildi, diyen âlimler dedi ki, fekat ona Peygamberlerde bulunan sıfatlardan

---

[1] Muhyiddîn ibni Arabî 638 [m. 1240]da Şâmda vefât etdi.

dördü verilmişdi. Bunlar, gücü var iken afv ederdi. Va'd etdiğini yapardı. Hep doğru söylerdi. Rızkını bir gün evvelden hâzırlamazdı. Zulmün çokluğu kadar afvın sevâbı çok olur.

Hıkddan hâsıl olan kötülükler, onbirdir: Hased, şemâtet, hicr, istisgâr [aşağı görmek], yalan, gîbet, sırrı ifşâ, alay etmek, eziyyet vermek, hakkı ödememek ve mağfirete mâni' olmak.

Hıkd eden kimse, iftirâ, yalan ve yalancı şâhidlik ve gîbet ve sır ifşâ etmek ve alay etmek ve haksız olarak incitmek ve hakkını yimek ve ziyâreti kesmek günâhlarına yakalanır. **(Üç şey bulunmıyan kimsenin bütün günâhlarının afv ve mağfiret olunması umulur: Şirke, küfre yakalanmadan ölmek, sihr yapmamak ve din kardeşine hıkd etmemek)** hadîs-i şerîfi, sihr yapmanın islâmiyyetde yeri olmadığını göstermekdedir.

Sihr, büyü [Efsûn] yapmak olup harâmdır. Sihr yapana fârisîde **(Câdû)** denir. Sihr vâsıtasiyle her dilediğini yapacağına inanırsa, kâfir olur. Sihrin te'sîrine inanmayan da kâfir olur. Sihrin, diğer ilâclar gibi, Allahü teâlâ dilerse te'sîr edebileceğine inanmalıdır. Her dilediğini, Allahü teâlânın yaratacağına inanmak küfr olmaz ise de, büyük günâhdır. Sihrin tedâvîsi **(Se'âdet-i Ebediyye)**de uzun yazılıdır.

Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, Şa'bânın onbeşinci gecesi bütün kullarına merhamet eder. Yalnız müşriki ve müşâhini afv etmez)** buyuruldu. Müşâhin, bid'at sâhibi, mezhebsiz demekdir.

[Ehl-i sünnet vel cemâ'at i'tikâdında olmıyan kimseye **(Bid'at sâhibi)** denir. Dört mezhebden birinde bulunmıyan kimse, ehl-i sünnet fırkasından ayrılmış olur. Ehl-i sünnet i'tikâdında olmıyan da, yâ kâfir olur, yâhud bid'at sâhibi olur. Kâfirlerin çeşidleri çokdur. Bunların en kötüsü, müşrikdir. Müşrik, Allahü teâlâya ve âhıret gününe inanmıyan kimse demekdir. Ateist, mason, komünist de, müşrik demekdir. Bid'at sâhibleri, kâfir değildir. Fekat sapık i'tikâdlarında taşkınlık yapanların, Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde açıkca bildirilmiş olan birşeyi inkâr edince, kâfir olduklarını islâm âlimleri bildirmişlerdir. Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde müşrik kelimesi, kâfir kelimesi yerine kullanılmışdır. Meselâ, müşriki afv etmem, buyurulmuşdur ki, kâfirlerin hiçbir çeşidini afv etmem demekdir. Bid'at sâhiblerinden taşkınlık etmeyip, kâfir olmıyanları müslimândır. **(Ehl-i kıble)**dirler. Fekat, bunların islâm dînine zararları, kâfirlerin zararlarından dahâ çokdur. Mezhebsiz din adamları, Mevdûdîciler, selefî denilen İbni Teymiyyeciler, Seyyid Kutbcular böyledirler. Hindistân âlimlerinden müftî Mahmûd bin Abdülgayyûr pişâvürî "rahimehullahü teâlâ" 1264 [m. 1848] senesinde basdırdığı **(Huccet-ül-is-**

lâm) ismindeki kitâbında, **(Tuhfet-ül-arab-i vel-acem)** risâlesinden alarak, fârisî dil ile diyor ki, müslimânların müctehidleri taklîd etmeleri vâcibdir. Çünki, Nahl sûresinin kırküçüncü ve Enbiyâ sûresinin yedinci âyetlerinde meâlen, **(Âlimlere sorup öğreniniz!)** ve Tevbe sûresinin yüzüncü âyetinde meâlen, **(İlk Muhâcirlerden ve Ensârdan ve bunlara tâbi' olanlardan Allah râzıdır)** buyurulmuşdur. Bu âyetler taklîd etmeği emr buyurmakdadır. Mu'âz bin Cebel "radıyallahü teâlâ anh" Yemene hâkim olunca, (Kitâbda ve hadîs-i şerîflerde bulamadığım zemân, ictihâd eder, anladığıma göre emr ederim) dedi. Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" da, bu cevâbı beğenerek, Allahü teâlâya hamd eyledi. Mısrdaki mâlikî âlimlerinden Ahmed Şihâbüddîn Karâfî "rahime-hullahü teâlâ", 684 [m. 1285] de vefât etmişdir. Bu büyük âlimin (Yeni müslimân olanın, dilediği bir âlimi taklîd etmesi lâzım olduğunda icmâ' hâsıl olmuşdur) dediğini, Celâlüddîn-i Süyûtî "rahime-hullahü teâlâ" **(Cezîl-ül-mevâhib)** kitâbında bildirmekdedir. Hadîs imâmının sahîh dediği bir hadîse müslimânların sahîh demeleri câiz olduğu gibi, fıkh imâmının sahîh dediği bir hükme sahîh demeleri de câiz olur. Nisâ sûresinin ellisekizinci âyetinde meâlen, **(Uyuşamadığınız din işlerinde kitâba ve sünnete mürâceat edin!)** buyurulmuşdur. Bu emr, müctehid olan âlime emrdir. İbni Hazmın ve dinde reformcuların (Diri veyâ ölü, hiç kimseyi taklîd halâl değildir. Herkesin ictihâd etmesi lâzımdır) sözlerinin kıymeti yokdur. Çünki, bunlar Ehl-i sünnet değildir. [İbni Hazmın mezhebsiz olduğu, sapık olduğu **(Eşedd-ül-cihâd)** kitâbımızın sonunda yazılıdır.] Müftînin müctehid olması vâcibdir. Mutlak müctehid olmıyan müftînin fetvâ vermesi harâmdır. Bunun, müctehidlerin fetvâlarını nakl etmesi câizdir. Müctehid olmıyan müftîden yeni bir fetvâ istemek câiz değildir. **(Kifâye)**de oruc bahsinde diyor ki, (Müctehid olmıyanın, işitdiği bir hadîse uyması câiz değildir. Bu hadîs, mensûh veyâ te'vîlli olabilir. Fetvâ böyle değildir. **(Takrîr)**de de böyle yazılıdır.) **(Tuhfe)**den terceme temâm oldu.]

Hıkdın sebeblerinden biri, gadabdır. Gadab eden, kızan kimse, intikam alamayınca, gadabı, hıkd hâlini alır. Gadab, kanın hareketinin artmasından [tansiyonun artmasından], meydâna gelir. Allah için gadaba gelmek, iyidir. Dîne olan gayretindendir.

Resûlullah, gündüz olurdu sâim,
Gece de, nemâza olurdu kâim.

Ümmet isen, ol Müctebâya,
Sünnete, mekrûha dikkat et dâim.

ŞEMÂTET

17 - Şemâtet, başkasına gelen belâya, zarara sevinmekdir. Hadîs-i şerîfde, **(Din kardeşinize şemâtet etmeyiniz! Şemâtet ederseniz, Allahü teâlâ belâyı ondan alır size verir)** buyuruldu. Zâlimin zulmünden, şerrinden kurtulmak için, onun ölümüne sevinmek, şemâtet olmaz. Düşmanın başına gelen ölümden başka belâlara sevinmek, şemâtet olur. Hele belâların gelmesine kendisinin sebeb olduğunu düşünerek sevinmek, meselâ düâsının kabûl olduğuna sevinmek dahâ fenâdır. Ucb kötü huyuna yakalanmasına sebeb olur. Ona gelen belânın, kendisi için mekr ve istidrâc olabileceğini düşünmelidir. Ondan belânın giderilmesi için düâ etmelidir. Hadîs-i şerîfde, **(Mü'minin din kardeşi için, arkasından yapdığı hayr düâ kabûl olur. Bir melek, Allah bu iyiliği sana da versin. Âmîn, der. Meleğin düâsı red edilmez)** buyuruldu. Düşman, zâlim olup da, kendisine gelen belâ, başkalarına zulm etmesine mâni' olursa, belânın gelmesine sevinmek, şemâtet olmaz, günâh olmaz. Din gayreti olur. Din gayreti, îmânın kuvvetli olduğunu gösterir. Allah için gayret etmek iyidir. Hayvânî arzûlar için gayret etmek iyi değildir. Zâlime de belâ gelmesine sevinmek, yine iyi değildir. Fekat, başkalarına zulm etmesine mâni' olduğu için ve diğer zâlimlerin de ibret almaları için, câiz olmakdadır.

H İ C R

18 - Hicr, dostluğu bırakmak, dargın olmak demekdir. Hadîs-i şerîfde, **(Mü'minin mü'mine üç günden fazla hicr etmesi halâl olmaz. Üç geceden sonra ona gidip selâm vermesi vâcib olur. Selâmına cevâb verirse, sevâbda ortak olurlar. Vermezse günâh, ona olur)** buyuruldu. Erkek olsun, kadın olsun, dünyâ işleri için, mü'minin mü'mine darılması, ya'nî onu terk etmesi, aradaki bağlılığı kesmesi câiz değildir. Zimmî, ya'nî gayr-ı müslim, mu'âmelâtda müslimân gibidir. İbâdetlerden ve nikâhdan başka olan işlere **(Mu'âmelât)** denir.

[Gayr-ı müslim vatandaşlara da, dünyâ işleri için, dargın olmak câiz değildir. Onların da, güler yüzle, tatlı dille gönüllerini almak, incitmemek, haklarını ödemek lâzımdır. Müslimân olsun, kâfir olsun, islâm memleketinde olsun, dâr-ül-harbde olsun, nerde olursa olsun, hiç bir insanın mâlına, canına ve ırzına, nâmûsuna dokunmak, câiz değildir. İslâm memleketinde yaşıyan kâfirler ve başka memleketlerden gelen kâfir turistler, kâfir tüccârlar, mu'âmelâtda, müslimânların hak ve hürriyyetlerine mâlikdirler. Kendi dinlerinin îcâblarını yapmakda, ibâdetlerini yapmakda serbest-

dirler. İslâmiyyet, kâfirlere de, bu hürriyyeti vermişdir. Müslimân, Allahın emrlerine uymalı, günâh işlememelidir. Hükûmetin kanûnlarına karşı gelmemeli, suç işlememelidir. Fitne çıkmasına sebeb olmamalıdır. Müslimânlara ve kâfirlere her yerde iyilik yapmalı, herkesin hakkını gözetmelidir. Hiç kimseye zulm, işkence yapmamalıdır. Müslimânlığın güzel ahlâkını, şerefini, her yerde herkese göstermeli, her milletin islâm dînine sevgili ve saygılı olmasına sebeb olmalıdır].

Dargın olana, üç günden önce gidip barışmak, dahâ iyidir. Güçlük olmaması için, üç gün müsâ'ade edilmişdir. Dahâ sonra günâh başlar ve gün geçdikçe artar. Günâhın artması, barışıncaya kadar devâm eder. Hadîs-i şerîfde, **(Sana darılana git, barış! Zulm yapanı afv et. Kötülük yapana iyilik et!)** buyuruldu. **(Esselâmü aleyküm)** diyene on sevâb verilir. Esselâmü aleyküm ve rahmetullah diyene yirmi sevâb verilir. Esselâmü aleyküm ve rahmetullah ve berekâtüh diyene otuz sevâb verilir. Cevâb vermekde de böyledir. Üç günden fazla dargın duran kimse, şefâ'at olunmazsa, afv olunmazsa, Cehennemde azâb görecekdir. Günâh işleyene, ona nasîhat olmak niyyeti ile hicr eylemek, câizdir, hattâ müstehabdır. Allahü teâlâ için darılmak olur. Hadîs-i şerîfde, **(Amellerin, ibâdetlerin en kıymetlisi, hubb-i fillah ve buğd-ı fillahdır)** buyuruldu. Hubb-i fillah, Allahü teâlâ için sevmek demekdir. Buğd-ı fillah, Allahü teâlâ için sevmemek, dargın olmak demekdir. Allahü teâlâ, Mûsâ aleyhisselâma sordu: Benim için ne yapdın? dedi. Senin için nemâz kıldım, oruc tutdum, zekât verdim, ismini çok zikr eyledim, deyince, Allahü teâlâ, nemâz, sana burhandır. Kötü iş yapmakdan korur. Oruc, kalkandır. Cehennem ateşinden korur. Zekât da, mahşer yerinde gölge verir, sana râhatlık verir. Zikr, mahşerde karanlıkdan kurtarır, ışık verir. Benim için ne yapdın? buyurdu. Yâ Rabbî! Senin için olan işin ne olduğunu bana bildir, diye yalvarınca, Yâ Mûsâ! Dostlarımı sevdin mi? Düşmanlarımdan kesildin mi? buyurdu. Mûsâ aleyhisselâm, Allahü teâlânın en çok sevdiği ibâdetin, hubb-i fillah ve buğd-ı fillah olduğunu anladı. Günâh işliyeni, kabâhat yapanı uzun zemân hicr eylemek câizdir. Ahmed bin Hanbelin "rahime-hullahü teâlâ" harâmdan geldiği bilinen hediyyeyi kabûl etdikleri için amcasını ve oğullarını hicr eylediği meşhûrdur. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", Tebük gazâsına gelemiyen üç kişiyi ve zevcelerini hicr eylemişdir.

Allaha tevekkül edenin yâveri Hakdır.
Nâ-şâd gönül, bir gün olur, şâd olacakdır.

C Ü B N

19 - Cübn, korkaklık demekdir. Gadabın, sert davranmanın lüzûmlu mikdârına **(Şecâ'at)** denir. Lüzûmundan az olmasına, za'îf olmasına **(Cübn)** denir. Cübn, kötü huydur. İmâm-ı Muhammed bin İdrîs Şâfi'î "rahime-hullahü teâlâ" buyuruyor ki, (Şecâ'at göstermek lâzım olan yerde, korkaklık yapan kimse, eşeğe benzer. Tarziye verilen kimse râzı olmazsa, şeytâna benzer). Korkak olan kimse, zevcesine ve akrabâsına karşı gayretsizlik ve hamiyyetsizlik gösterir. Onları koruyamaz. Zillete ve zulme boyun eğer. Harâm işliyeni görünce susar. Başkalarının mâlına tamâ' eder. İşinde sebât etmez. Verilen vazîfenin ehemmiyyetini anlamaz. Allahü teâlâ, Tevbe sûresinde şecâ'ati, kahramanlığı övüyor. Nûr sûresinde, zinâ edenlere, had cezâsı verilmesinde merhamet olunmamasını emr ediyor.

Hadîs-i şerîfde, **(Sevgili kızım Fâtıma hırsızlık ederse, elini keserim!)** buyuruldu. Allahü teâlâ, Feth sûresinde, Eshâb-ı kirâma "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în", **(Kâfirlere gadab ederler),** harbde sert davranırlar diyerek övmekdedir. Tevbe sûresi, yetmişdördüncü âyet-i kerîmesinin meâl-i âlîsi, **(Kâfirlere karşı sert ol!).** Ya'nî saldırdıkları zemân korkmadır. Bir hadîs-i şerîfde, **(Ümmetimin hayrlısı, demir gibi dayanıklı olanıdır)** buyuruldu. İslâma ve müslimânlara düşmanlık edenlere, saldıranlara karşı sert olmak lâzımdır. Bunlara karşı korkak olmak, câiz değildir. Korkarak kaçmak, Allahü teâlânın takdîrini değişdirmez. Ecel gelince, Azrâil aleyhisselâm, insanı nerde olursa olsun bulur. Kendini tehlükeye atmak da, câiz değildir. Tehlükeli yerde yalnız kalmak, yalnız yürümek, günâhdır.

TEHEVVÜR[1]

20 - Gadabın, sertliğin aşırı ve zararlı olmasına **(Tehevvür)**, atılganlık denir. Tehevvür sâhibi hiddetli, sert olur. Bunun aksine kâzm, hilm, yumuşaklık denir. Halîm kimse, gadaba sebeb olan şeyler karşısında kızmaz, heyecâna gelmez. Korkak olan, kendine zarar verir. Gadablı kimse ise, hem kendine, hem de başkalarına zarar verir. Tehevvür, insanın aklını giderir, küfre kadar götürür. Hadîs-i şerîfde, **(Gadab, îmânı bozar)** buyuruldu. Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" dünyâ için gadaba geldiği görülmedi. Allah için gadaba gelirdi. Gadab sâhibi, karşısındakinin de kendisine karşılık yapacağını önceden düşünmelidir. Gadaba gelen kimsenin sinirleri bozulur, kalb hastası olur. Bu bozukluk,

---

[1] Gadab=gayz=kızmak. Kâzm=kızmamak.

dışına da sirâyet ederek, çirkin ve korkunç bir hâl alır.

Gadabı yenmeğe **(Kâzm)** denir. Kâzm etmek çok sevâbdır. Kâzm sâhibine, ya'nî gadabını yenene, Cennet müjdelendi. Allah rızâsı için kâzım olan kimse, karşısındakini afv edip, ona karşılık yapmaz ise, Allahü teâlâ onu çok sever, Cennetin, bunlar için hâzırlanmış olduğunu bildirmişdir. Hadîs-i şerîfde, **(Bir kimse, Allahü teâlânın rızâsı için gadabını def' ederse, Allah da, ondan azâbını def' eder)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Bir müslimânda üç şey bulunursa Allahü teâlâ onu muhâfaza ve himâye eder, onu sever, merhamet eder. Ni'mete şükr etmek, zâlimi afv etmek, gadaba gelince, gadabını yenmek)** buyuruldu. Ni'mete şükr etmek, onu islâmiyyete uygun olarak kullanmak demekdir. Hadîs-i şerîfde, **(Gadaba gelen bir kimse, dilediğini yapmağa kâdir olduğu hâlde, yumuşak davranırsa, Allahü teâlâ, onun kalbini, emniyyet ve îmân ile doldurur)** ve **(Bir kimse gadabını örterse, Allahü teâlâ onun ayblarını, kabâhatlarını örter)** buyuruldu. İmâm-ı Gazâlî "rahime-hullahü teâlâ", (hilm sâhibi olmak, gadabını yenmekden dahâ kıymetlidir) buyurdu. Hadîs-i şerîfde, **(Yâ Rabbî! Bana ilm ver, hilm ile zînetlendir, takvâ ihsân eyle! Âfiyet ile beni güzelleşdir)** buyuruldu. Abdüllah ibni Abbâsa "radıyallahü teâlâ anhümâ" bir kimse söğdü. Buna karşılık olarak, bir ihtiyâcın varsa, sana yardım edeyim, buyurdu. Adamcağız başını öne eğerek ve utanarak özr diledi. Hazret-i Hüseynin oğlu Zeynel Âbidîn Alîye "radıyallahü teâlâ anhümâ" bir kimse söğdü. Elbisesini çıkarıp ona hediyye eyledi. Îsâ aleyhisselâm, yehûdîlerin yanından geçerken, kendisine çok kötü şeyler söylediler. Onlara iyi ve tatlı cevâblar verdi. Onlar, sana kötülük yapıyor, sen onlara iyi söyliyorsun dediklerinde, (herkes, başkasına, yanında bulunandan verir) buyurdu. Halîm, selîm kimse, dâimâ neş'eli, râhat olur. Onu, herkes medh eder.

Hadîs-i şerîfde, **(Gadab, şeytânın vesvesesinden hâsıl olur. Şeytân, ateşden yaratılmışdır. Ateş, su ile söndürülür. Gadaba gelince, abdest alınız!)** buyuruldu. Bunun için, gadaba gelince, e'ûzü besmele ve iki kul e'ûzüyü okumalıdır. İnsan, gadaba gelince, aklı örtülür. İslâmiyyetin dışına çıkar. Gadaba gelen kimse, ayakda ise oturmalıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Gadaba gelen kimse, ayakda ise otursun. Gadabı devâm ederse, yan yatsın!)** buyuruldu. Ayakda olanın intikam alması kolaydır. Oturunca, azalır. Yatınca, dahâ azalır. Gadab, kibrden doğar. Yatmak, kibrin azalmasına sebeb olur. Gadab edince, **(Allahümmagfir li-zenbî ve ezhib gayza kalbî ve ecirnî mineşşeytân)** okumak, hadîs-i şerîfde emr olundu. Ma'nâsı, (Yâ Rabbî! Günâhımı afv eyle. Beni kalbimde-

ki gadabdan ve şeytânın vesvesesinden kurtar) demekdir. Gadaba sebeb olan insana yumuşak davranamıyan kimse, onun yanından ayrılmalı, onunla buluşmamalıdır.

Ne dünyâ için, ne de âhıret için, hiç kimseye kızmamalıdır. **(Lâ tagdab)** hadîs-i şerîfi, kızmayı yasak etmekdedir. Bir kimse, gadab ederse, ya'nî kızarsa, bütün sinirleri bozulur. Ba'zı uzvları hasta olur. Doktorlar buna ilâc bulamazlar. Bunun yegâne ilâcı, **(Lâ tagdab)** hadîs-i şerîfidir. Kızan kimse, sözleri ile, hareketleri ile, yanındakileri incitir. Onlar da, sinir hastalığına yakalanır. Evde, râhat, huzûr kalmaz. Yuvanın dağılmasına, câna kıyılmasına bile sebeb olur. Bir evde gadab eden kimse yok ise, orada se'âdet, râhat ve huzûr, neş'e vardır. Kızan kimse varsa, orada, râhat, huzûr ve neş'e bulunmaz. Erkek ile zevcesi arasında ve ana ile evlâdı arasında geçimsizlik, hattâ, düşmanlık eksik olmaz. Ahkâm-ı islâmiyyeye uymanın, se'âdet ve râhatlık ve neş'e getireceği buradan da anlaşılmakdadır. Ahkâm-ı islâmiyyeye uyan kâfirler de dünyâda se'âdete kavuşurlar.

Câhiller, ahmaklar, gadaba ve tehevvüre şecâ'at ve erkeklik ve izzet-i nefs ve gayret ve hamiyyet diyorlar. Bu, güzel ismlerle gadab kötü huyunu süslüyorlar, güzelleşdiriyorlar. Gadab etmenin iyi olduğunu anlatıyorlar. Bunu medh etmek için, büyüklerin gadab etdiklerini gösteren hikâyeler de, anlatıyorlar. Böyle yapmak, câhillikdir. Aklın noksan olduğunu gösterir. Bunun içindir ki, hasta, sağlam olandan, kadın, erkekden, ihtiyâr da, gençden dahâ çabuk kızmakdadır. Otuz yaşından küçük olana genç, otuz ile elli arasında olana yetişkin adam, elli yaşından yukarı olana şeyh, ya'nî ihtiyâr [yetmişden sonra pîr-i fânî] denir.

İslâmiyyetden, kitâbdan almayıp da, kendi kafasından çıkarıp, sert, hiddetli va'z vereni dinlememek de, bunun gadabına sebeb olur. Bunun ilâcı, doğruyu, yumuşak ve tatlı söylemekdir. Hazret-i Hasen ve Hüseyn "radıyallahü teâlâ anhümâ" çölde gidiyorlardı. Bir ihtiyârın abdest aldığını gördüler. Abdesti doğru almıyor, şartlarına uymuyordu. Yaşlı olduğu için, böyle abdest sahîh olmaz demeğe sıkıldılar. Yanına giderek, mubârek efendim! Birbirimizden dahâ iyi abdest aldığımızı söylüyoruz. Bir abdest alalım. Hangimizin haklı olduğunu bize bildir, dediler. Önce Hasen, sonra Hüseyn güzel bir abdest aldılar. İhtiyâr, dikkatle bakdı. Evlâdlarım! Abdest almasını şimdi sizden öğrendim, dedi. İbrâhîm aleyhisselâm, ikiyüz mecûsîye ziyâfet verdi. Bize ne emr edersen yapalım dediler. Sizden bir dileğim var, buyurdu. O nedir? dediklerinde, benim Rabbime bir kerre secde etmenizi istiyorum dedi. Aralarında konuşdular. Bu ihtiyârın ihsânları, zi-

yâfetleri meşhûrdur. Bunu kırmayıp, bir secde eder, sonra gidip yine tanrılarımıza tapınırız. Bir zararı olmaz dediler. Bunlar secdede iken, İbrâhîm aleyhisselâm, (Yâ Rabbî! Gücümün yetdiği bu kadar! Dahâ fazlasını yapdırmak elimden gelmiyor. Bunları hidâyete, se'âdete kavuşdurmak, ancak senin kudretindedir. Bunlara müslimânlık nasîb eyle!) dedi. Düâsı kabûl olup, hepsi müslimân oldu. Harâm işleyecek kimseye gizlice nasîhat edilir. Harâm işlemekde olana, tatlılıkla orada söylenir. Herkese önce gizli, tenhâda nasîhat vermek, dahâ te'sîrli olur.

Birinin sözünü yanlış anlamak da, gadabına sebeb olur. Böyle zemânlarda az ve açık söylemek, şübheli kelimeler kullanmamak lâzımdır. Birşeyi kapalı anlatmak, dinliyene sıkıntı verir. Onu incitir. Emr-i ma'rûf yapmanın üç şartı vardır: Birincisi, Allahü teâlânın emrini ve yasağını bildirmeğe niyyet etmekdir. İkincisi, söylediğinin vesîkasını, kaynağını bilmekdir. Üçüncüsü, hâsıl olacak sıkıntılara sabr etmekdir. Yumuşak söylemek, sertlik yapmamak lâzımdır. Sert söyliyen ve münâkaşa eden fitne çıkmasına sebeb olur. Hazret-i Ömer halîfe iken, Abdüllah ibni Mes'ûd ile "radıyallahü anhüm" bir gece Medîne içinde dolaşıyorlardı. Bir kapıdan tegannî, şarkı söyliyen kadın sesi duydu. Kapı deliğinden içerisini gözetledi. Önünde şerâb şişesi, karşısında şarkıcı bir kız bulunan ihtiyâr gördü. Hemen pencereden içeri girdi. Yâ Emîrelmü'minîn! Allahü teâlânın rızâsı için beni dinler misin? deyince, söyle bakalım, buyurdu. Ben, Allahü teâlâya bir isyânda bulundum. Fekat sen, onun üç emrine isyân etdin, dedi. Nedir onlar? deyince, Allahü teâlâ, başkasının evini gözetlemeyiniz buyuruyor. Sen, kapıdan içerisini gözetledin. Allahü teâlâ, başkasının evine izn almadan girmeyiniz buyurdu. Sen iznsiz girdin. Allahü teâlâ, evlere kapılarından giriniz ve selâm veriniz buyurdu, sen ise, pencereden girdin ve selâm vermedin, dedi. Hazret-i Ömer "radıyallahü teâlâ anh" buna adâlet ile ve insâf ile cevâb vererek, doğru söyledin dedi ve ondan afv diledi. Ağlayarak dışarı çıkdı.

Nasîhat verene ve bütün müslimânlara hüsn-i zan etmek, iyi karşılamak lâzımdır. Sözlerini, mümkin olduğu kadar iyiye yormalıdır. Müslimânın hayrlı ve sâlih olduğuna inanmak, ibâdet olur. Bir müslimâna sû-i zan ederek ona inanmamak, kötü huylu olmayı gösterir. İşitilen sözü, anlamaya çalışmalı, anlıyamadığını sormalıdır. Söz sâhibine hemen sû-i zan etmemelidir. Şeytânın kalbe getirdiği vesveselerden en çok başardığı, sû-i zan vesvesesidir. Sû-i zan etmek harâmdır. Bir sözden iyi ma'nâ çıkarmağa imkân bulunamazsa, bunun hatâ ile, yanlışlıkla veyâ unutarak söylene-

bileceği düşünülmelidir.

Bir fakîr, bir zenginden birşey isteyip, zengin vermeyince, her ikisi de gadaba gelebilir.

Bir işle meşgûl olana, düşünceli olana, üzüntülü olana, sıkıntıda olana bir şey söylemek, birşey sormak, onu gadaba getirmeğe sebeb olabilir. Çocuğun ağlaması, bağırması, hayvânın bağırması da böyledir. Böyle gadaba gelmek çok çirkindir. Cansızların hareketinden gadaba gelenler görülmüşdür. Bu, dahâ kötüdür. Koyduğu yerden kayarsa, keseri vurunca kırılmazsa, kızarak söven, vuran, helâk eden, yakan kimseler görülmüşdür. Kendi yapdığına kızan, bunun için kendine söven, kendine vuran da yok değildir. İbâdetde kusûr etdiği için, kendine kızmak iyidir. Dîninde gayret olur, sevâb olur. Emrleri ve yasakları sebebi ile hükûmete, hükûmet reîsine, Resûlullaha "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" ve hattâ Allahü teâlâya karşı gadaba gelmek, hepsinden fenâdır. Küfre sebeb olur. **(Gadab, îmânı bozar)** hadîs-i şerîfi, Allahü teâlâya, Resûlullaha karşı gadabın küfr olduğunu göstermekdedir.

Harâm işliyeni görünce, gadaba gelmek, iyidir. Din gayretinden ileri gelir. Fekat, kızınca aklın ve islâmiyyetin dışına taşmamak lâzımdır. Ona, kâfir, münâfık, deyyûs ve diğer fuhş, çirkin şeyler söylemek, harâm olur. Söyliyenin ta'zîr edilmesi, cezâlandırılması lâzım olur. Harâm işliyeni görenin, buna câhil veyâ ahmak demesine izn verilmiş ise de, yumuşak, tatlı söyliyerek nasîhat vermek, iyi olur. Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, her zemân yumuşak söylemeği sever)** buyuruldu. Harâm işliyeni, kanûnlara karşı geleni, hükûmet me'mûrunun, polisin güç kullanarak men' etmesi lâzımdır. Fekat, lüzûmundan fazla dövmesi, işkence yapması, zulm olur, günâh olur. Devlet me'mûru yoksa, gücü yetenin de men' etmesi, ta'zîr etmesi lâzım olur. Ölüm, evini yıkmak cezâları, ancak hükûmet ve hâkim tarafından yapılır. Lüzûmundan fazla cezâ yapmak, zulm olur. Muhtesiblerin ya'nî emr-i ma'rûf ve nehy-i münker yapan hükûmet me'mûrlarının işkence yapmaları harâmdır.

Gadabın mukâbili, karşılığı hilmdir. Hilm, gadabını yenmekden dahâ efdaldir. Hilm, gadaba gelmemek demekdir. Aklın çokluğuna alâmetdir. Hadîs-i şerîfde, **(Gadaba sebeb olan şey karşısında hilm göstereni, Allahü teâlâ sever)** ve **(Allahü teâlâ, hayâ ve hilm ve iffet sâhiblerini sever. Fuhş söyliyenleri ve sarkıntılık yaparak dilenenleri sevmez)** buyuruldu. İffet, başkasının malına göz dikmemekdir. Fuhş, çirkin, ayb şeylerdir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", **(Yâ Rabbî! Bana ilm ve hilm ve tak-**

vâ ve âfiyet ihsân eyle!) düâsını çok söylerdi. İlm-i nâfi', kelâm, fıkh ve ahlâk ilmleridir. Âfiyet, dînin ve i'tikâdın bid'atlerden, amelin ve ibâdetin âfetlerden, nefsin şehvetlerden, kalbin hevâ ve vesveseden ve bedenin hastalıklardan selâmet bulması, kurtulması demekdir. Resûlullahdan "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" düâların efdali hangisidir diye soruldukda, **(Allahü teâlâdan âfiyet isteyiniz. Îmândan sonra, âfiyetden dahâ büyük ni'met yokdur)** buyurdu. [Âfiyete kavuşmak için, çok istigfâr etmelidir.] Hadîs-i şerîfde, **(İlm ve sekîne sâhibi olunuz! Öğrenirken ve öğretirken yumuşak söyleyiniz! İlm ile tekebbür etmeyiniz!)** buyuruldu. Sekîne, ağır başlı, vekar sâhibi olmakdır. Hadîs-i şerîfde, **(İslâmiyyete uyan ve yumuşak olan kimseyi, Cehennem ateşi yakmaz)** ve **(Yumuşak olmak, bereket getirir. İşinde taşkınlık ve gevşeklik yapmak, gaflete sebeb olur)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Rıfk sâhibi olmıyan kimseden hayr gelmez!)** ve **(Rıfk, insana zînet verir, kusûrlarını giderir)** buyuruldu.

Düşmana kızmamalı, hafîf sesle (Allah cezânı versin) demelidir. Allahü teâlâ, haksız olana, çok acı cezâ verir.

Hadîs-i şerîfde, **(İlm, öğrenmekle, hilm de gayret ile hâsıl olur. Allahü teâlâ, hayrlı şey için çalışanı, maksadına kavuşdurur. Kötülükden sakınanı, ondan korur)** buyuruldu.

G A D R

21 - Gadabı meydâna getiren sebeblerden birisi de **(Gadr),** ya'nî ahdinde ve mîsâkında durmamakdır. Bir tarafın söz vermesine **(Va'd)** denir. İki kimsenin sözleşmelerine **(Ahd)** denir. Yemîn ile kuvvetlendirilen va'de **(Mîsâk)** denir. Karşılıklı sözleşilene, önceden haber vermeden sözünü bozmak gadr olur. Devlet reîsi, kâfirlerle yapmış olduğu mu'âhedeyi bozmak lâzım geldiğini anlarsa, onlara haber vermesi vâcibdir. Haber vermeden evvel bozması câiz değildir. Hadîs-i şerîfde, **(Gadr eden kimse, kıyâmet günü kötü şekilde cezâsını görecekdir)** buyuruldu. Gadr etmek, harâmdır. Kâfirlere verilen ahdi dahî korumak vâcibdir.

Hadîs-i şerîfde, **(Emîn olmıyan kimsede îmân yokdur. Ahdini bozan kimsede din yokdur)** buyuruldu. Bu hadîs-i şerîf emânete hıyânet edenin îmânı kâmil olmaz, buna ehemmiyyet vermezse, îmânı kalmaz, demekdir.

Allahümme inneke Afüvvün, Kerîmün tühıbbül afve fa'fü annî!

HIYÂNET

22 - Kalb hastalıklarının yirmiikincisi, hıyânetdir. Hıyânet etmek de, gadaba sebeb olur. Hıyânet de harâmdır. Münâfıklık alâmetidir. Hıyânetin zıddı emânetdir, emîn olmakdır. Hıyânet, birine kendini emîn tanıtdıkdan sonra, o emniyyeti bozacak iş yapmak demekdir. Mü'min, herkesin mâlını, cânını emniyyet etdiği kimsedir. Emânet ve hıyânet, mâlda olduğu gibi, sözde de olur. Hadîs-i şerîfde, **(Meşveret edilen kimse emîndir)** buyuruldu. Ya'nî onun doğruyu söyliyeceğine ve sorulanı başkalarından gizliyeceğine emânet olunur, güvenilir. Onun, doğru söylemesi vâcibdir. İnsan, mâlını, emniyyet etdiği kimseye bırakdığı gibi, doğru söyliyeceğine emîn olduğu kimse ile istişâre eder, danışır. Âl-i İmrân sûresi, yüzellidokuzuncu âyetinde meâlen, **(Yapacağın işi önce meşveret et)** buyuruldu. Meşveret, ya'nî danışmak, insanı pişmân olmakdan koruyan bir kal'a gibidir. Meşveret olunacak kimsenin, insanların hâlini, zemânın ve memleketin şartlarını bilmesi lâzımdır. Buna siyâset bilgisi denir. Bundan başka, aklı, fikri kuvvetli, ileriyi gören, hattâ sıhhati yerinde olması, lâzımdır. Meşveret olunan kimsenin, bilmediğini veyâ bildiğinin aksini söylemesi günâhdır. Hatâ ile söylemesi günâh olmaz. Yukardaki şartları taşımıyan biri ile meşveret edilirse, her iki tarafa günâh olur. Din ve dünyâ işlerinde bilmiyerek fetvâ verene, melekler la'net eder. Bir kimse zararlı olduğunu bilerek bir emr verse, hıyânet etmiş olur.

[(**Hadîka**)da diyor ki, Abdüllah bin Mes'ûd "radıyallahü teâlâ anh" buyurdu ki, (Dîninizden ilk olarak, ayrılacağınız, elinizden kaçıracağınız şey, emânet olacakdır. Son olarak elinizden kaçacak şey nemâzdır. Dîni olmadığı hâlde, nemâz kılan kimseler olacakdır). Hadîs-i şerîfde, **(Arkadaşlık etdiği kimseyi öldüren benim ümmetimden değildir. Öldürülen kâfir de olsa, yine böyledir)** buyuruldu.]

VA'DİNİ BOZMAK

23 - Va'dinde durmamak da, gadaba sebeb olur. Bir tarafdan verilen söze **(Va'd),** iki tarafdan yapılan sözleşmeğe **(Ahd)** denildiği yukarıda bildirilmişdi. Zarar, azâb yapacağını söz vermeğe **(Va'îd)** denir. Va'îdinde durmamak **(kerem)** olur, ihsân olur. Yalan olarak va'd etmek harâmdır. Böyle va'di bozmak da ayrıca günâh olur. Yerine getirmek ise, yalancılık günâhını yok eder. Fâsid bey' de böyledir. Bu bey'i fesh etmeleri, bu satışdan vazgeçmeleri, vâcib olur. Fesh edip, tevbe yapınca, günâhları kalmaz. Bu satışı fesh etmezlerse, günâh iki kat olur. Va'di incâz etmek, ya'nî va'dine vefâ etmek, yerine getirmek lâzımdır.

Hadîs-i şerîfde, **(Münâfıklık alâmeti üçdür: Yalan söylemek, va'dini îfâ etmemek, emânete hıyânet etmek)** buyuruldu. Va'dinde durmağa gücü yetmezse, münâfıklık alâmeti olmaz. Kendisine mâl veyâ söz yâhud sır emânet olunan kimsenin bunlara hıyânet etmesi, münâfıklık olur.

Buhârîde yazılı, Amr ibni Âsın "radıyallahü teâlâ anh" oğlunun bildirdiği hadîs-i şerîfde, **(Dört şey münâfıklık alâmetidir: Emânet olunana hıyânet etmek, yalan söylemek, va'dini bozmak ve ahdine gadr etmek ve mahkemede doğruyu söylememek)** buyuruldu. İbni Hacer buyurdu ki, nifâk ya'nî münâfıklık, zâhirin bâtına uymaması demekdir. Sözü, özüne uymaz. İ'tikâd edilecek şeylerde münâfıklık yapmak, küfrdür. İşlerinde ve sözlerinde münâfıklık yapmak, harâm olur. İ'tikâdda, îmânda münâfıklık, diğer küfrlerden dahâ fenâdır. Îfâ etmek, yerine getirmek niyyeti ile va'd yapmak câizdir, hattâ sevâbdır. Böyle va'di ifâ etmek vâcib değildir, müstehabdır. İfâ etmemek tenzîhen mekrûh olur. Hadîs-i şerîfde, **(Bir kimse, yapmak niyyeti ile verdiği sözü tutamazsa günâh olmaz)** buyuruldu. Hanefî ve Şâfi'î mezheblerinde, ahdi bozmak da, özrsüz mekrûh, özrlü câizdir. Fekat bozacağını önceden haber vermek vâcibdir. Hanbelî mezhebinde va'de vefâ vâcibdir. Yerine getirmemek harâm olur. Yapması dört mezhebde de sahîh olan bir şeyi yapmak takvâ olur.

Her müslimânın, dört mezhebde olanların hepsini sevmesi, hepsine hayr düâ etmesi, mezhebde te'assub etmemesi vâcibdir. Dört mezhebi **(Telfîk)** etmesi, söz birliği ile câiz değildir. Telfîk, bir işi, bir ibâdeti yaparken, dört mezhebin ruhsatlarını, kolaylıklarını seçip toplamak demekdir. Yapılan bu iş, dört mezhebin hiç birinde sahîh olmamakdadır. Bir mezhebin ruhsatlarını toplıyarak amel etmek, câizdir.

[Bir ibâdeti, bir işi yapmak için, dört mezhebden birini taklîd etmeğe niyyet etmek, o mezhebe uyarak yapmak lâzımdır. Dört mezhebin her birinde, bir işin yapılması için, bir kolay yol, bir de güç yol vardır. Birinci yola **(Ruhsat),** ikincisine **(Azîmet)** yolu denir. Kuvvetli, hâli elverişli olanın, azîmet ile amel etmesi efdaldir. Güç olan işi yapmak, nefse dahâ ağır gelir. Nefsi dahâ çok ezer, za'îfletir. İbâdetler, nefsi za'îfletmek için, kırmak için emr olundu. Çünki nefs, insanın da, Allahın da düşmanıdır. Onu za'îfleterek azmasını önlemek lâzımdır. Fekat, büsbütün öldürülmez. Çünki, bedenin hizmetcisidir. Ahmak ve câhil hizmetcidir. Za'îf, hasta, sıkışık hâlde olan kimsenin, ibâdetlerinde, işlerinde azîmet yolunu terk etmesi, ruhsat yolu ile yapması lâzımdır. Kendi mezhebinin ruhsat yolu ile yapması da güç olursa, diğer üç mezhebden birini taklîd ederek yapması câiz olur.]

SÛ-İ ZAN

24 - Günâhının afv olunmıyacağını zan etmek, Allahü teâlâya sû-i zan olur. Mü'minleri harâm işleyici, ya'nî fâsık zan etmek, sû-i zan olur. Sû-i zan harâmdır. Harâm işlediğini öğrenerek, bilerek onu sevmemek, sû-i zan olmaz. Buğd-ı fillah olur, sevâb olur. Din kardeşinin aybını görünce, ona hüsn-i zan etmeli, te'vîline çalışmalıdır. Onu ıslâh etmelidir. Kalbe gelen hâtıra, düşünce, sû-i zan olmaz. Zan etmek, ya'nî kalbin o tarafa kayması, sû-i zan olur. Hucurât sûresinin onikinci âyetinde meâlen, **(Ey îmân edenler! Sû-i zan etmekden kendinizi koruyunuz! Zan etmenin ba'zısı günâhdır)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Sû-i zan etmeyiniz. Sû-i zan, yanlış karâr vermeğe sebeb olur. İnsanların gizli şeylerini araşdırmayınız, kusûrlarını görmeyiniz, münâkaşa etmeyiniz, hased etmeyiniz, birbirinize düşmanlık etmeyiniz, birbirinizi çekişdirmeyiniz, kardeş gibi sevişiniz. Müslimân müslimânın kardeşidir. Ona zulm etmez, yardım eder. Onu, kendinden aşağı görmez)** buyuruldu. Müslimânın müslimânı öldürmesi harâmdır. Bir hadîs-i şerîfde, **(Müslimân müslimânın cânına, mâlına ve ırzına saldırmaz. Allahü teâlâ, bedenlerinizin kuvvetine, güzelliğine bakmaz. Amellerinize de bakmaz. Kalblerinize bakar)** buyuruldu. Allahü teâlâ kalblerde olan ihlâsa ve Allah korkusuna bakar. Amellerin, ibâdetlerin kabûl edilmesi için, ya'nî sevâb verilmesi için, hem şartlarına uygun olması, hem de ihlâs ile niyyet edilmesi lâzımdır. (İbâdet, sahîh olursa, kabûl edilir. Niyyete bakılmaz) demek, ilhâd olur, zındıklık olur. Allah rızâsı için yapılmıyan hayrât ve hasenât ve ibâdetler, kabûl edilmez. (Allahü teâlâ, kalbe bakar. İyi niyyetle yapılan herşeyi kabul eder) demek de, câhil şeyhlerin, tarîkatcıların sözleridir.

[Kalbimiz temizdir diyerek harâmları, çirkin ve kötü şeyleri yapıyorlar. İyi niyyet ile yapılan her şey hasenât ve ibâdet olur diyorlar. Böyle açıkca günâh işliyenleri ve müslimânları aldatarak kendilerine mürîd toplayanları sevmemek, bunlara uymamak lâzımdır. Bunların fâsık olduklarını söylemek, sû-i zan olmaz.]

Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâya hüsn-i zan ediniz)** buyuruldu. Zümer sûresi, elliüçüncü âyetinde meâlen, **(Ey günâhı çok olan kullarım! Allahın rahmetinden ümmîdinizi kesmeyiniz. Allah, günâhların hepsini afv eder. O, sonsuz magfiret ve nihâyetsiz merhamet sâhibidir)** buyuruldu. Şartlarına uygun tevbe yapılınca, her dürlü küfrü ve her dürlü günâhı muhakkak afv eder. Dilerse, küfrden başka günâhları tevbesiz de, afv eder. Hadîs-i kudsîde, **(Kulum beni nasıl zan ederse, ona zan etdiği gibi mu'âmele ede-**

rim) buyuruldu. Kabûl edeceğini zan ederek tevbe edeni afv eder.

[Allahü teâlânın, Peygamberlerine "salevâtullahi teâlâ ve teslîmâtühu aleyhim ecma'în" haber vermesine, bildirmesine **(Vahy)** denir. Vahy, iki dürlüdür: Cebrâîl ismindeki bir melek, Allahü teâlâdan aldığı haberleri getirerek Peygambere okur. Buna, **(Vahy-i metlû')** denir. Bu vahyin kelimeleri de, ma'nâları da Allahdan gelmişdir. Kur'ân-ı kerîm, vahy-i metlû'dür. Vahyin ikinci kısmı, **(Vahy-i gayr-i metlû')**dür. Bu vahy, Allahü teâlâ tarafından Peygamberin "aleyhissalâtü vesselâm" kalbine bildirilir. Peygamber, bu vahyi, kendi bulduğu kelimelerle yanındakilere söyler. Bu sözlere, **(Hadîs-i kudsî)** denir. Hadîs-i kudsînin kelimeleri, Peygamberdendir. Peygamberin "aleyhissalâtü vesselâm" kelimeleri de, ma'nâları da kendinden olan sözlerine, **(Hadîs-i şerîf)** denir.]

Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâya hüsn-i zan etmek, ibâdetdir)** ve **(Kendisinden başka ilâh olmıyan Allahü teâlâya yemîn ederim ki, Allahü teâlâ kendisine hüsn-i zan ederek yapılan düâyı, elbette kabûl eder)** ve **(Kıyâmet günü, Allahü teâlâ bir kulunun Cehenneme atılmasını emr eder. Cehenneme götürülürken arkasına dönerek, yâ Rabbî! Dünyâda sana hep hüsn-i zan etdim deyince, onu Cehenneme götürmeyiniz! Kulumu, bana olan zannı gibi karşılarım buyurur)** buyuruldu.

Sâlih veyâ fâsık olduğu bilinmiyen mü'mine hüsn-i zan etmelidir. Fâsık ve sâlih olmasının ihtimâli müsâvi ise **(Şek),** şübhe denir. Müsâvî değilse fazla olana **(Zan),** az olana **(Vehm)** denir.

Bu yaşa erişdin ne amel kıldın?
Ömrün gelip geçdi, pişmân mı oldun?
Şimdi huzûruma ne yüzle geldin,
derse Allah, sen ne cevâb verirsin?

İki yol gösterdim, hem akıl verdim,
bir yolu seçmekde serbest bırakdım.
İslâmiyyeti terk edip, nefsine uydun,
derse Allah, sen ne cevâb verirsin?

Soğuk, sıcak dedin abdest almadın,
dünyâya daldın, nemâz kılmadın.
Cenâbet gezip, gusl etmedin,
derse Allah, sen ne cevâb verirsin?

MÂLA MUHABBET

25 - Harâm yoldan kazanılan mâl, mülk olmaz. Kullanması harâm olur.

Halâl mâlı, ihtiyâcdan fazla toplamak mekrûhdur. Zekâtını vermezse, azâba sebeb olur. Hadîs-i şerîfde, **(Altına ve gümüşe köle olana la'net olsun!)** buyuruldu. Köle, dâimâ efendisinin kalbini kazanmağı düşünür. Dünyâ mâlı peşinde koşmak, nefsinin şehvetleri [arzûları] peşinden koşmakdan dahâ fenâdır. Mâl, para peşinde koşmak, Allahü teâlânın emrlerini unutdurursa, **(dünyâ muhabbeti)** denir. Allah zikri [düşüncesi] bulunmıyan kalbe şeytân yerleşir. Şeytânın en büyük hîlesi, insana hayrlı işler yapdırarak kendisini sâlih, iyi zan etdirmesidir. Böyle kimse, kendisinin kulu olur. Hadîs-i şerîfde, **(Geçen ümmetlerin herbirine fitneler verildi. Benim ümmetimin fitnesi, mâl, para toplamak olacakdır)** buyuruldu. Dünyâlık peşine düşerek, âhıreti unutacaklardır.

Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, insanları yaratırken, ecellerini, ömrlerini ve rızklarını takdîr etmişdir)** buyuruldu. İnsanın rızkı değişmez, azalmaz ve çoğalmaz ve zemânından geri kalmaz. İnsan, rızkını aradığı gibi, rızk da, sâhibini arar. Çok fakîrler vardır ki, zenginlerden dahâ iyi, dahâ mes'ûd yaşar. Allahü teâlâ kendisinden korkanlara, dînine sarılanlara, ummadıkları yerden rızk gönderir. Hadîs-i kudsîde, **(Ey dünyâ! Bana hizmet edene hizmetci ol! Sana hizmet edene güçlük göster!)** buyuruldu. Bir hadîs-i şerîfde, **(Yâ Rabbî! Beni sevenlere, hayrlı mâl ver. Bana düşmanlık edenlere, çok mâl ve çok evlâd ver!)** buyuruldu. Bir yehûdî öldü. Bir köşk ile iki oğlu kaldı. Köşkü taksîmde anlaşamadılar. Dıvardan bir ses geldi. Benim için birbirinize düşman olmayınız. Ben bir pâdişâh idim. Çok yaşadım. Mezârda yüz otuz sene kaldım. Sonra, toprağımla çanak çömlek yapdılar. Kırk sene evlerde kullandılar. Kırıldım. Sokağa atıldım. Sonra, benimle kerpiç yapdılar. Bu dıvarın inşâsında kullandılar. Birbirinizle dövüşmeyiniz. Siz de, benim gibi olacaksınız, dedi.

Hasen Çelebi "rahime-hullahü teâlâ", **(Mevâkıf)** kitâbının hâşiyesinde diyor ki, Hazret-i Hasen ve Hazret-i Hüseyn hasta oldular. Hazret-i Alî ve hazret-i Fâtıma "radıyallahü teâlâ aleyhim ecma'în" ve hizmetçileri kız, çocuklar iyi olursa, üç gün oruc tutacaklarını adadılar. İyi oldular. İftârda yiyecekleri yokdu. Bir yehûdîden üç sâ' arpa ödünç aldılar. Hazret-i Fâtıma, bir sâ' arpayı un yapdı. Bununla beş ekmek pişirdi. Bir fakîr gelip, (Bana bir yiyecek veriniz) dedi. Ekmekleri buna verip, aç yatdılar. Ertesi

gün, bir yetîm geldi. Bunları da ona verip, yine aç yatdılar. Üçüncü gün de, bir esîr gelip yiyecek istedi. Bunları da, ona verdiler. Allahü teâlâ, Resûlullaha "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" âyet-i kerîme göndererek, bunların nezrlerini ve îsârlarını medh ve senâ buyurdu. Rızkı [ya'nî parayı, mâlı] zarûret mikdârı bulundurup, fazlasını dağıtmağa **(Zühd)** denir.

[Bir kimsenin hakkını geri vermek, ona olan borcu ödemek, **(Adâlet)** yapmak olur. Hakkından fazlasını vermek, **(İhsân)** etmek olur. Rızkının, ya'nî muhtâc olduğu malın hepsini başkasına vermek, **(Îsâr)** olur.]

Zâhid olan âlimin iki rek'at nemâzı, zâhid olmıyanın ömr boyunca kıldığı nemâzdan hayrlıdır. Eshâb-ı kirâmdan ba'zıları "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în", tâbi'înden ba'zılarına, siz Resûlullahın "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" Eshâbından dahâ çok amel [ibâdet] yapıyorsunuz. Fekat, onların zühdleri sizden çok olduğu için, sizden dahâ hayrlı idiler, demişlerdir. Dünyâ muhabbeti, ya'nî dünyâya düşkün olmak demek, nefsin arzûlarını, tatlı gelen şeyleri ve bunlara kavuşmanın sebebi olan parayı, harâm yollardan aramak demekdir. Dünyâya düşkün olmak, hayâl peşinde koşmakdır. Çünki, dünyâ lezzetlerinin zararları, fâidelerinden dahâ çokdur. Elde kalmaz, çabuk giderler. Bunlara kavuşmak ise, çok güçdür. Fâidesi hiç olmıyanlara **(La'b)**, ya'nî oyun ve **(Lehv),** ya'nî eğlence denir.

[İnsanı ölmekden, bir uzvunu yok olmakdan ve şiddetli ağrıdan kurtaracak şeye **(Zarûret)** denir. Rûhî ve bedenî râhatlığı için ve sadaka vermek, hayrât ve hasenât yapmak, zekât, hac, kurban, ödünç vermek için lâzım olan şeylere **(İhtiyâc)** denir. İhtiyâcdan fazla olup, tatlı gelen, hoşa giden şeylere **(Zînet)** denir. İhtiyâcdan fazla olan mâlı, **(tekebbür)** için, gösteriş için kullanmak, zînet olmaz, harâm olur. Zarûret mikdârında kazanmak için çalışmak farzdır. İhtiyâc mikdârında kazanmak, sünnetdir. Buna **(Kanâ'at)** denir. Zînet olan şeyleri kazanmak, mubâhdır. İhtiyâc ve zînet eşyâsını islâmiyyete uygun olarak kazanmak ibâdet olur. Bunları kazanmak için, islâmiyyetin dışına çıkmak, harâm olur. Böyle ele geçirilenler, dünyâlık olur. **(Ahkâm-ı islâmiyye)**, Allahü teâlânın emrleri ve yasakları demekdir.]

Hadîs-i şerîfde, **(Dünyâlık olan şeyler, mel'ûndur. Allah için olan şeyler, Allahü teâlânın râzı olduğu şeyler, mel'ûn değildir)** buyuruldu. Dünyâlık olan şeylerin, Allahü teâlâ indinde hiç kıymeti yokdur. Ahkâm-ı islâmiyyeye uyarak kazanılan ve kullanılan rızk, dünyâlık olmaz. Dünyâ ni'meti olur. Dünyâ ni'metlerinin en kıymetlisi, sâliha olan kadındır. Îmânı olan ve islâmiyye-

te uyan kimseye **(Sâlih)** [iyi insan] denir. Sâliha kadın, zevcini harâm işlemekden korur. Hasenât ve ibâdet yapmasına yardımcı olur. Sâliha olmıyan kadın, zararlı olur. Dünyâlık olur. Hadîs-i şerîfde, **(Dünyâ ni'metlerinden bana, kadınlarım ve güzel koku sevdirildi)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Dünyâlık olan şeylerin Allah indinde sivri sinek kanadı kadar kıymeti olsaydı, kâfire bir yudum su vermezdi)** buyuruldu. Kâfirlere, dünyâlığı çok vererek, onları felâkete sürüklemekdedir. Hadîs-i şerîfde, **(Mü'minin Allah indinde kıymeti, topladığı dünyâlık kadar azalır)** ve **(Dünyâ sevgisi artdıkca, âhırete olan zararı da artar. Âhıret sevgisi artdıkca, dünyânın ona zararı azalır)** buyuruldu. Hazret-i Alî "radıyallahü teâlâ anh" diyor ki, dünyâ ile âhıret, şark ile garb gibidir. Birine yaklaşan, diğerinden uzaklaşır. Hadîs-i şerîfde, **(Dünyâlık peşinde koşmak, su üzerinde yürümeğe benzer. Bunun ayaklarının ıslanmaması mümkin midir? İslâmiyyete uymağa mâni' olan şeylere dünyâ denir)** ve **(Allahü teâlâ bir kulunu severse, onu dünyâda zâhid ve âhırete râgıb yapar. Ayblarını ona bildirir)** ve **(Dünyâda zâhid olanı, Allah sever. İnsanlarda bulunanlarda zâhid olanı insanlar sever)** ve **(Dünyâlık arayanın buna kavuşması güçdür. Âhıreti arayanın buna kavuşması kolaydır)** ve **(Dünyâlığa düşkün olmak, hatâların başıdır)** buyuruldu. Ya'nî her dürlü hatâya, günâha sebeb olur. Dünyâ peşinde koşan kimse, şübheli şeylere, sonra mekrûhlara, sonra harâmlara, hattâ küfre dalar. Geçmiş ümmetlerin, Peygamberlerine "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" inanmamalarına sebeb, dünyâya düşkün olmaları idi. Dünyâ muhabbeti, şerâba benzer. Bundan içen, ancak ölüm zemânında ayılır. Mûsâ aleyhisselâm, Tûr dağına giderken, birinin çok ağladığını gördü. Yâ Rabbî! Kulun, senin korkundan ağlıyor dedi. Kan ağlasa dahî, onu afv etmem. Çünki o, dünyâya düşkündür, buyurdu. Hadîs-i şerîfde, **(Dünyâyı halâldan kazanana, âhıretde hesâb vardır. Harâmdan kazanana, azâb vardır)** ve **(Allahü teâlâ, bir kulunu sevmezse, mâlını harâmlara sarf etdirir)** buyuruldu. Tekebbür için binâ yapmak böyledir. Bir hadîs-i şerîfde, **(Bir kimse, halâl para ile binâ yaparsa, insanlar, bundan fâidelendiği müddetce, kendisine sevâb verilir)** buyuruldu. Rutûbetden kurtulmak, temiz hava almak niyyeti ile yüksek binâ yapmak câizdir. Tekebbür için, övünmek için, yüksek binâ yapmak harâmdır. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe buyuruyor ki, (Câhillerin hakâret etmemeleri ve düşmanlara azametli, kuvvetli görünmek için, âlimlerin, âmirlerin libâs ve binâlarının zînetli olması lâzımdır.)

İnsanın şerefi, ilm ve edebledir.
Sanma ki şeref, mal ve nesebledir!

T E S V Î F

26 - Tesvîf, hayrlı iş yapmağı sonraya bırakmakdır. İbâdetleri ve hayrlı işleri yapmakda acele etmek, **(Musâre'at)** olur. Hadîs-i şerîfde, **(Ölmeden evvel tevbe ediniz. Hayrlı işleri yapmağa mâni' çıkmadan önce acele ediniz. Allahü teâlâyı çok hâtırlayınız. Zekât ve sadaka vermekde acele ediniz. Böylece Rabbinizin rızklarına ve yardımına kavuşunuz!)** ve **(Beş şey gelmeden evvel beş şeyin kıymetini biliniz: Ölmeden önce hayâtın kıymetini, hastalıkdan önce sıhhatin kıymetini, dünyâda âhıreti kazanmanın kıymetini, ihtiyârlamadan gençliğin kıymetini, fakîrlikden evvel zenginliğin kıymetini)** buyuruldu. Zekâtını vermiyen ve mâlını âhıret yolunda sarf etmiyen kimse, fakîr olunca, çok pişmân olur. Hadîs-i şerîfde, **(Tesvîf eden helâk olur)** buyuruldu.

[İmâm-ı Rabbânî "rahmetullahi aleyh", halâya girdikden bir müddet sonra, kapıyı vurarak hizmetcisini çağırır. Hizmetçi, tahâret suyunu veyâ bezini hâzırlamadığını sanıp, koşarak gelir. Kapı arasından gömleğini uzatarak, (Al, bunu, falanca fakîre hediyye olarak götür) deyince, efendim, bunu halâdan çıkınca emr etseydiniz olmaz mı idi? Kendinize niçin böyle sıkıntı verdiniz? der. Gömleğimi o fakîre hediyye etmek, halâda hâtırıma geldi. Dışarı çıkıncaya kadar tesvîf etseydim, şeytânın vesvese ederek, bu hayrlı işi yapmakdan beni vazgeçirmesinden korkdum, dedi.]

FÂSIKLARI SEVMEK

27 - Harâm işliyen kimseye **(fâsık)** [kötü kimse] denir. Fıskın en kötüsü, zulm yapmakdır. Çünki, açıkca yapılmakda ve kul hakkı da karışmakdadır. Âl-i İmrân sûresi, elliyedinci ve yüzkırkıncı âyetlerinde meâlen, **(Allahü teâlâ, zâlimleri sevmez)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Zâlimin çok yaşamasına düâ etmek, Allahü teâlâya isyân olunmasını istemekdir)** buyuruldu. Süfyân-ı Sevrîye "rahime-hullahü teâlâ", (Çölde bir zâlim susuzlukdan helâk oluyor. Ona su verelim mi?) denildikde, hayır vermeyin, buyurdu. Zâlim, oturduğu evi gasb yolu ile almış ise, o eve girmek harâm olur. Fâsık kimseye tevâdu' edenin dîninin üçde ikisi gider. Zâlime tevâdu' edenin hâlinin nasıl olacağını buradan anlamalıdır. Zâlimin elini öpmek, karşısında eğilmek, günâhdır. Âdilin ise, câiz olur. Ebû Ubeyde bin Cerrah, Hazret-i Ömerin elini öpmüşdür "radıyallahü anhümâ". Kazancının çoğu harâmdan olan kimsenin evine gidip oturmak, câiz değildir. Onu, söz ile veyâ bir hareket ile medh etmek, harâmdır. Ancak, kendini veyâ başkasını, onun zulmünden kurtarmak için, yanına gitmek câiz olur. Ya-

nında iken, yalan söylememek ve kendisini medh ve senâ etmemek lâzımdır. Kabûl etmesi zan olunursa, nasîhat verilir. Zâlim, sana gelirse kalkmak, ayakda karşılamak câiz olur. Dînin izzetini ve zulmün kötülüğünü bildirmek için kalkmamak iyi olur. Mümkin ise, nasîhat yapılır. Zâlimden her zemân uzak kalmak dahâ iyidir. Hadîs-i şerîfde, **(Münâfık ile konuşurken, efendim, demeyiniz!)** buyuruldu. Zâlime, kâfire hurmet etmek, saygı ile selâm vermek, üstâdım demek, küfr olur.

Allahü teâlâya isyân edene **(Fâsık)** [kötü kimse] denir. Başkalarının isyan etmesine, fıskın yayılmasına sebeb olana **(Fâcir)** denir. Harâm işlediği bilinen fâsık sevilmez. Bid'ati, ya'nî bozuk inanışları yayanları ve dîni öğrenmeğe mâni' olanları sevmek, günâhdır. Hadîs-i şerîfde, **(Fâsıkın fıskına mâni' olmağa kudret varken, kimse mâni' olmazsa, Allahü teâlâ, bunların hepsine, dünyâda ve âhıretde azâb yapar)** buyuruldu. Ömer bin Abdül'azîz "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, (Allahü teâlâ, bir kimse günâh işlediği için, başkalarına da azâb yapmaz ise de, açıkca günâh işliyenler görülüp de, görebilenler mâni' olmadığı zemân, hepsine azâb yapar). Allahü teâlâ, Yûşa' Peygambere "aleyhissalâtü vesselâm" vahy eyledi ki, (Kavminden kırkbin sâlih kimseye ve altmış bin fâsık kimseye azâb yapacağım!). Yâ Rabbî! Fâsıklar, azâbı hak etmişdir. Sâlihlere azâb yapmanın sebebi nedir? dedikde, (Benim gadab etdiklerime, onlar gadab etmedi. Birlikde yidiler, içdiler) buyurdu. Mâlına, canına, evlâdına ve müslimânlara zarar geleceği, ya'nî fitneye sebeb olacağı zemân, bid'at sâhiblerine ve zâlimlere emr-i ma'rûf yapmak lâzım olmaz. Açıkca günâh işliyen fâsıkları, yalnız kalb ile sevmemek kâfîdir. Tatlı ve yumuşak sözlerle nasîhat vermek lâzım olur.

Bir kimse, hem ibâdet yapar, hem de fısk yaparsa, dahâ çok yapdığının ismi verilir. İkisi müsâvî ise, ibâdeti bakımından sevilir. Fıskı bakımından sevilmez. Başkalarının da fıskına sebeb olan kimse, hükûmet memûrları tarafından men' edilir.

[Allahü teâlânın sevgisini kazanmak için, islâmiyyete uyana ve bir mürşidi sevene **(Sâlih)** [iyi insan] denir. Bu sevgiyi kazanmış olana **(Velî)** denir. Başkalarının da kazanmaları için çalışan Velîye **(Mürşid)** denir. **(İslâmiyyetin aslı, temeli üçdür: İlm, amel, ihlâs.)** İslâm ilmleri ikiye ayrılır. Din bilgileri, fen bilgileri. Dinde reformcular, din bilgilerine **(Skolastik bilgiler)**, fen bilgilerine **(Rasyonel bilgiler)** diyorlar. Din bilgileri, ağaçdan armud düşer gibi, insanın kafasına bir yerden gelmez. Bir hakîkî mürşidin sözlerinden ve hâllerinden, hareketlerinden ve Ehl-i sünnet âlimlerinin **(ilm-i hâl)** kitâblarından öğrenilir. Kıyâmet yaklaşınca, hiçbir yerde hakîkî mürşid görülmiyecek, câhil, yalancı, fâsık din adamları çoğalacakdır. Bun-

lar Allahü teâlânın sevgisini kazanmak için değil, para, mevkı' ve şöhret kazanmak için çalışacaklar. Zenginlere, makam sâhiblerine yanaşacaklardır. Bu din hırsızlarına aldanmamak, se'âdete kavuşmak için, meşhûr Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarını okumalıdır. Zemânımızda ve her zemân günâhların en zararlısı, din bilgilerini öğrenmeğe mâni' olmakdır. Zararlı oyunları seyr etmek, din kitâbı okumağa mâni' oluyor. Gençler, din kitâbı okumayınca, din câhili oluyorlar. Dinsiz ve îmânsız yetişiyorlar. Müslimân ana-babaların, evlâdlarını bu felâketden kurtarmaları lâzımdır. Bunun için, Hakîkat Kitâbevinin neşr etdiği kitâbları evine getirip, evlâdlarına okutmaları lâzımdır. Ana-babalar, bu vazîfelerini yapmazlarsa, evlâdları kâfir olur, Cehenneme gider.]

ÂLİMLERE DÜŞMANLIK

28 - İslâm ilmleri ile ve islâm âlimleri ile "rahime-hümullahü teâlâ" alay etmek küfr olur. İslâm âlimine söven, kötüliyen kâfir olur, mürted olur. Fısk ve bid'at sebebi ile sevmemek, lâzım olur. Dünyâ işleri sebebi ile sevmemek, günâh olur. Sâlihleri sevmemek de, böyledir. Hadîs-i şerîfde, **(Üç şey îmânın lezzetini artdırır: Allahü teâlâyı ve Resûlünü herşeyden çok sevmek, kendisini sevmiyen müslimânı Allah rızâsı için sevmek, Allahü teâlânın düşmanlarını sevmemek)** ve **(İbâdetlerin en kıymetlisi, hubb-i fillah ve buğd-ı fillahdır)** buyuruldu. İbâdeti çok olan mü'mini, az olandan dahâ çok sevmek lâzımdır. İsyânı dahâ çok olan, küfrü ve fuhşu yayan kâfirleri dahâ çok sevmemek lâzımdır. Allah için düşmanlık edilmesi lâzım gelenlerin başında, insanın kendi nefsi gelir. Sevmek demek, onların yolunda bulunmak demekdir. Îmânın alâmeti de, **(hubb-i fillah ve buğd-ı fillah)**dır. Bir hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlânın ba'zı kulları vardır. Bunlar, Peygamber değildir. Peygamberler ve şehîdler, kıyâmet günü bunlara imrenirler. Bunlar, birbirini tanımıyan, uzak yerlerde yaşıyan, Allah için birbirini seven mü'minlerdir)** buyuruldu.

Bir hadîs-i şerîfde, **(İnsan, dünyâda kimi seviyorsa, âhıretde onun yanında olacakdır)** buyuruldu. Onun yolunda bulunmazsa, sevgisi sahîh olmaz. İnsan, dînine ve emânetine güvendiği sâlih kimselerle arkadaşlık etmelidir. Yehûdîler ve nasrânîler, Peygamberlerini "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" sevdiklerini söyliyorlar. Fekat, onların yolunda olmadıkları için, hahamların, papasların uydurdukları yanlış yolda oldukları için, âhıretde Peygamberlerinin yanında olmıyacaklardır. Hattâ, Cehenneme gideceklerdir. **(Cevâb Veremedi)** kitâbımızda, yehûdîler ve hıristi-

yanlar hakkında geniş bilgi vardır. Yüksek rûhlar, sevdikleri rûhları yukarı çekerler. Alçak rûhlar da, aşağı çeker. İnsan, öldükden sonra, rûhunun nereye gideceğini, dünyâda sevdiklerinin hâlinden anlamalıdır. İnsan, başkasını tabî'at îcâbı veyâ akl îcâbı veyâ kendisine yapdığı iyilikler îcâbı veyâ Allahü teâlânın rızâsı için sever. Dünyâda sevişen kimselerin rûhları birbirlerini cezb etdiği gibi, kıyâmetde de birbirlerini cezb ederler. Enes bin Mâlik "radıyallahü anh" diyor ki, müslimânları yukardaki hadîs-i şerîf sevindirdiği kadar, hiçbir şey sevindirmemişdir. Kâfirleri seven onlarla birlikde Cehenneme gidecekdir. Sevgilisine tâbi' olmamak, insanın elinde değildir. Sevmenin en kuvvetli alâmeti, sevgilinin sevdiklerini sevmek, sevmediklerini sevmemekdir.

F İ T N E

29 - İnsanları sıkıntıya, belâya düşürmek, ihtilâle sebeb olmak, fitne çıkarmakdır. Hadîs-i şerîfde, **(Fitne, uykudadır. Bunu uyandırana Allah la'net etsin!)** buyuruldu. İnsanları, hükûmete karşı, kanûnlara karşı isyâna teşvîk etmek, fitne olur. Fitne çıkarmak harâmdır. Haksız yere adam öldürmekden dahâ büyük günâhdır. Zâlim olan hükûmete karşı isyân etmek de harâmdır. Mazlûmlar isyân ederse, bunlara yardım etmek de harâmdır. İsyân etmenin zararı, günâhı, zulmün zararından ve günâhından dahâ çokdur.

İmâmın, sünnet olan mikdârdan fazla okuyarak nemâzı uzatması da, fitne çıkarmakdır. Cemâ'atin hepsi râzı olursa, fitne olmaz, câiz olur. Vâizlerin, din adamlarının, cemâ'atin anlıyamıyacakları şeyleri söylemeleri ve yazmaları da, fitne olur. Herkese, anlıyabileceği kadar söylemelidir. Müslimânlara yapamıyacakları ibâdetleri emr etmemelidir. Za'îf kavl olsa bile, yapabileceklerini söylemelidir. Emr-i ma'rûf yaparken de fitne çıkarmamağa dikkat etmek lâzımdır. Emr-i ma'rûf yaparken, kendini tehlükeye sokmak, emr olunmadı. Dîne ve başkalarına zarar vererek, dünyâ fitnesine de, sebeb olmamalıdır. Kendine dünyevî zararı dokunacak emr-i ma'rûfu yapmak câiz olur, cihâd olur. Sabr edemiyecekse, bunu da, yapmamalıdır. Fitne zemânında evinden çıkmamalı, kimse ile görüşmemelidir. Fitneye yakalanınca, sabr etmelidir.

İmâm-ı Rabbânî "rahime-hullahü teâlâ", ikinci cildin altmışsekizinci mektûbunda buyuruyor ki: Sevgili yavrum! Tekrâr tekrâr yazıyorum ki, şimdi, günâhlarımıza tevbe edecek, Allahımızdan afv dileyecek zemândayız. Fitnelerin çoğaldığı bu zemânda, eve kapanıp, kimse ile görüşmemelidir. Fitneler, nerdeyse yağmur gibi yağarak, heryeri kaplıyacak. Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Kıyâmet kopmadan evvel, her yeri fitneler kaplıyacak. Fitnelerin**

zulmeti, ortalığı karanlık gece gibi yapacak. O zemân, evinden mü'min olarak çıkan kimse, akşam kâfir olarak evine dönecek. Akşam mü'min olarak evine gelen, sabâh kâfir olarak kalkacak. O zemân oturmak, ayakda kalmakdan hayrlıdır. Yürüyen, koşandan dahâ iyidir. O zemân oklarınızı kırınız! Yaylarınızı kesiniz. Kılınclarınızı taşa çalınız! O zemân, evinize birisi gelince, Âdem nebînin iki oğlundan iyisi gibi olsun!) Eshâb-ı kirâm "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în", bunu işitince, o zemânda bulunacak müslimânlara ne yapmağı emr edersiniz dediler. Cevâbında, **(Evinizin eşyâsı olunuz!)** Bir rivâyetde, **(Öyle fitne zemânında, evinizden dışarı çıkmayınız!)** buyurdu. [Bu hadîs-i şerîf, Ebû Dâvüdda ve Tirmüzîde mevcûddur.] Bu günlerde, Dâr-ül-harb kâfirlerinin Negrekût şehrinde, müslimânlara, islâm memleketlerinde yapdıkları zulmleri, işkenceleri işitmişsinizdir. Müslimânlara, görülmedik hakaretler yapdılar. Böyle alçakca işler, âhır zemânda çok olacakdır. Altmışsekizinci mektûbdan terceme temâm oldu.

(Tezkire-i Kurtubî) muhtasarında diyor ki: Hadîs-i şerîfde, **(Fitne çıkarmayınız! Söz ile çıkarılan fitne, kılınc ile olan fitne gibidir. Zâlimlere, fâcirlere milleti çekişdirmekden, yalan ve iftirâ söylemekden hâsıl olan fitne, kılınc ile yapılan fitneden dahâ zararlıdır)** buyuruldu. Âlimlerin hemen hemen hepsi, sözbirliği ile bildiriyorlar ki, malını, canını kurtarmak zorunda kalanın da, ısyân etmemesi, hükûmete, kanûnlara karşı gelmemesi lâzımdır. Çünki, zâlim olan hükûmete karşı sabr etmeği hadîs-i şerîfler emr etmekdedir. Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem", **(Allahümme innî es'elü-ke fi'lel hayrât ve terkelmünkerât ve hubbel-mesâkîn ve izâ eredte fitneten fî kavmî fe-teveffenî gayre meftûn)** düâsını okuduğunu imâm-ı Muhammed "rahime-hullahü teâlâ" bildiriyor. Bu düâ, (Yâ Rabbî! Bana hayrlı işler yapmak, çirkin şeyleri terk etmek ve fakîrleri sevmek nasîb eyle! Kavmim arasında fitne çıkarmak istediğin zemân, fitneye karışmadan canımı al!) demekdir. İmâm-ı Kurtubî "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, bu hadîs-i şerîf, fitneden sakınmak, ona karışmamak lâzım olduğunu, fitneye karışmakdansa, ölmenin hayrlı olacağını açıkca göstermekdedir.

(Mişkât)daki hadîs-i şerîflerde buyuruyor ki, **(Fitne zemânında, müslimânlara ve onların reîslerine tâbi' olunuz. Hak yolda olan yoksa, fitneciler, isyâncılar arasına karışmayınız! Ölünceye kadar, fitneye katılmayınız!). (Fitne zemânında, hükûmetinize tâbi' olunuz. Size zulm etse, mallarınızı alsa da, ona itâ'at ediniz!). (Fitne zemânında, islâmiyyete sarılınız. Kendinizi kurtarınız. Başkalarına akl vermeyiniz! Evinizden dışarı çıkmayınız. Dilinizi tutunuz!). (Fitne zemânında, çok kimse öldürülür. Onların arasına karışmıyan kur-**

tulur). (Fitnecilere karışmıyan, se'âdete kavuşur. Fitneye yakalanıp, sabr eden de, se'âdete kavuşur). (Allahü teâlâ, Kıyâmet günü, bir kuluna soracak: Günâh işliyeni gördüğün zemân, niçin mâni' olmadın diyecek. O kul, onun zararından, düşmanlık yapmasından korkdum ve senin afv ve magfiretine güvendim diyecek). Bu hadîs-i şerîf, düşmanın kuvvetli olduğu zemânlarda, emr-i ma'rûfu ve nehy-i münkeri terk etmek câiz olacağını göstermekdedir.

(Şir'atül-islâm) şerhinde diyor ki, farzın yapılmasını, harâmdan sakınılmasını emr etmek, farz-ı kifâyedir. Sünnetin yapılmasını emr, mekrûhdan nehy, men' etmek, sünnetdir. Harâm işlemekde olan, el ile men' edilmez. Söz ile men' edilir. Ya'nî, kötülüğü, zararı anlatılır. Harâm işlemeğe hâzırlanan, el ile men' edilir. Söz ile, el ile nehy ederken, fitne, zarar çıkarmamak lâzımdır. Nehyin fâideli olacağını önceden bilmek lâzımdır. Zann-ı gâlib, ya'nî çok zan etmek de, bilmek demekdir. Hubb-u fillah, buğd-u fillah olmayınca, yapılan ibâdetlerin fâidesi olmaz. Emr-i ma'rûf özrsüz terk edilirse, düâlar kabûl olmaz. Hayr ve bereket kalmaz. Cihâdda ve müşkil işlerde zafer nasîb olmaz. Gizli işlenen günâh, bunu işleyene zarar verir. Açıkca işlenirse, herkese zararı dokunur. Bir kimsenin kötülemesi ile, bir insanı kötü bilmemelidir. Bir kimsenin kötülemesi gîbet olur. Bunu dinlemek de harâm olur. Bir insanın fâsık olduğu, iki âdil şâhidin, bunun bir münker işlediğini gördüklerini bildirmeleri ile veyâ kendi tecribesi ile anlaşılır. Günâh işliyeni görüp de, gücü, kudreti olduğu hâlde, nehy etmemek, **(Müdâhene)** olur. Müdâhene edenlerin, kabrden maymûn ve hınzır şeklinde kalkacakları, hadîs-i şerîfde bildirilmişdir. Emr-i ma'rûf yapanı, arkadaşları sevmez. Müdâhene yapanı severler. Zâlim olan hükûmet adamlarına söz ile emr-i ma'rûf yapmak, cihâdın en kıymetlisidir. Nasîhat vermeğe gücü yetmezse, kalbi ile red etmek de cihâd olur. Devlet adamları el ile, âlimler söz ile, diğer müslimânlar kalb ile emr-i ma'rûf yapar. Emr-i ma'rûfu Allah rızâsı için yapmak ve söylediğinin kitâbdan vesîkasını bilmek ve fitneye sebeb olmamak lâzımdır. Sözünün fâidesi olmıyacağını ve fitne çıkmasına sebeb olacağını bilen kimsenin emr-i ma'rûf yapması vâcib olmaz. Hattâ, ba'zan harâm olur. Böyle zemânda, fitneye sebeb olmamak için, evinden çıkmamalıdır. [Ya'nî, fitnecilerin arasına karışmamalıdır.] Fitne çıkarsa veyâ hükûmet zulm yapar, fesâd çıkarırsa, o şehrden, beldeden hicret etmek lâzım olur. Hicret mümkin iken, hükûmetin ikrâh etmesi, zorlaması, günâh işlemek için özr olmaz. Hicret mümkin olmazsa, bir kenâra çekilmeli, kimseye karışmamalıdır. Sözünün fâidesi olmıyacağını ve fitne çıkacağını bilirse, emr-i ma'rûf yapmak vâcib olmaz, müstehab olur. Sözünün fâideli olacağını, fekat fitneye sebeb olacağını da bilirse, yine vâcib

olmaz. Fitne, döğülmek gibi küçük ise, müstehab olur. Fitne büyük ve tehlükeli ise, emr-i ma'rûf yapması harâm olur. Emr-i ma'rûfu yumuşak yapmak vâcibdir. Sertlik, fitneye sebeb olur. Müslimâna ve zimmî kâfire karşı, silâh ile işâret etmemeli, bunlara da, zulm, işkence yapmamalıdır. **(Şir'a)**dan terceme temâm oldu.

MÜDÂHENE VE MÜDÂRÂ

30 - Kudreti olduğu, gücü yetdiği hâlde, harâm işliyene mâni' olmamak müdâhene olur. Harâmı işliyene veyâ yanında bulunanlara olan saygısı yâhud dîne olan bağlılığının gevşekliği, müdâheneye sebeb olmakdadır. Fitne olmadığı, ya'nî dînine veyâ dünyâsına veyâ başkalarına zarar olmadığı zemân, harâm ve mekrûh işliyene mâni' olmak lâzımdır. Mâni' olmamak, susmak harâm olur. Müdâhene etmek, harâm işlemeğe râzı olmağı gösterir. Susmak çok yerde iyidir. Fekat, hakkı, hayrı söyliyecek yerde susulmaz. Yâ Resûlallah! Geçmiş ümmetlerden bir kısmına zelzele ile azâb yapıldı. Toprak altında kaldılar. Bunların arasında sâlihler [iyi insanlar] de vardı, denildikde, **(Evet, sâlihler de birlikde helâk oldular. Çünki, Allaha isyân olunurken susmuşlardı. Onlardan ayrılmamışlardı)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Ümmetimden bir kısmı, kabrlerinden maymûn ve hınzır şeklinde kalkacaklardır. Bunlar Allahü teâlâya isyân edenlerin arasına karışanlar, onlarla berâber yiyip içenlerdir)** ve **(Allahü teâlâ, bir âlime ilm ihsân edince, Peygamberlerden aldığı gibi, bundan da mîsâk alır)** buyuruldu. İlmini, lâzım olduğu zemân söylemekden çekinmiyeceğine söz verir. **(Bir kimse, Allahü teâlânın ihsân etdiği ilmi, lâzım olduğu zemân söylemezse, kıyâmet günü boynuna ateşden tasma takılacakdır)** hadîs-i şerîfi ve Bekara sûresinin, **(Kendilerine ilm ve hidâyet verdiğimiz kimseler, ilmlerini insanlardan saklarlarsa, Allahın ve la'net edenlerin la'netleri, bunların üzerine olsun!)** meâlindeki yüzellidokuzuncu âyet-i kerîmesi, müdâhene etmenin harâm olduğunu göstermekdedir. Müdâhenenin zıddı, karşılığı, (Gayret) ve salâbetdir. Mâide sûresinde ellidördüncü âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Allah yolunda cihâd ederler, kötülenmekden korkmazlar)** buyuruldu. Dinde, gayret ve salâbeti olanların mâlları ile, cânları ile ve sözleri ile ve kalemleri ile, Allah rızâsı için cihâd etmeleri lâzım olduğu, bu âyet-i kerîmede bildirilmekdedir. Hadîs-i şerîfde, **(Çok acı olsa da, hakkı söyleyiniz!)** buyuruldu. Bir zâhid, Emevî halîfelerinin dördüncüsü, Mervânın yanında çalgı çalanları görünce, çalgı âletlerini kırdı. Mervân, bunun, arslanların arasına bırakılmasını emr etdi. Arslanların yanında, hemen nemâza durdu. Arslanlar, bunu, yalamağa başladılar. Bunu arslanların yanından alıp halîfeye getirdiler. Arslanlar-

dan korkmadın mı? dedi. Hayır, onlardan korku, hâtırıma gelmedi. Bütün geceyi düşünceli geçirdim, dedi. Ne düşündün? dedi. Arslanlar beni yalayınca, tükürükleri necs midir? Allahü teâlâ, nemâzımı kabûl etdi mi, etmedi mi? diye düşündüm dedi[1].

Kendisine veyâ başkalarına zarar gelmek korkusundan dolayı iyiliği emr etmek ve harâmı men' etmek mümkin olmazsa, böyle fitneye mâni' olmak için susmağa, **(Müdârâ)** etmek denir. Kalbi, harâmı men' etmek istediği hâlde, müdârâ yapmak câizdir. Hattâ, sadaka sevâbı hâsıl olur. Müdârâ ederken tatlı dilli ve güler yüzlü olmak lâzımdır. Talebeye ders verirken de, müdârâ yapılır. İmâm-ı Gazâlî "rahime-hullahü teâlâ" buyurdu ki, (İnsanlar, üç kısmdır: Bir kısmı, gıdâ gibidir. Herkese, her zemân lâzımdır. İkinci kısmı, ilâc gibidirler. İhtiyâc zemânında lâzım olurlar. Üçüncü kısmı, hastalık gibidir. Bunlara ihtiyâc olmaz. Fekat, kendileri insanlara müsallat olurlar, bulaşırlar. Bunlardan kurtulmak için, müdârâ etmek lâzımdır.) Müdârâ, câizdir. Ba'zan da müstehab olur. Evinde, zevceye müdârâ etmiyen kimsenin râhatı, huzûru kalmaz. Resûlullaha "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem", bir müsâfir geldi, **(İçeri alınız! O, kötü bir insandır)** buyurdu. İçeri girince, onunla tatlı ve neş'eli konuşdu. Gidince, yumuşak konuşmasının sebebi soruldukda, **(Kıyâmetde, en kötü yerde bulunacak kimse, dünyâda zararından korunmak için ikrâm olunandır)** buyurdu. Hadîs-i şerîfde, **(Sıkılmadan açıkca harâm işliyen kimseyi gîbet etmek câiz olduğu gibi, şerlerinden korunmak için bunlara müdârâ etmek de câizdir. Fekat müdârâ, müdâhene şeklini almamalıdır)** buyuruldu. Müdârâ, dîni veyâ dünyâyı zarardan kurtarmak için, dünyâ menfe'atinden vermekdir. Müdâhene, dünyâ ele geçirmek için, dinden vermekdir. Zâlime müdârâ ederken kendisi ve zulmleri medh olunmaz.

İNÂD VE MÜKÂBERE

31 - İnâd ve mükâbere, hakkı, doğruyu işitince, kabûl etmemekdir. Ebû Cehl ve Ebû Tâlib, inâd ederek, Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" Peygamber olduğuna inanmadılar, inkâr etdiler. İnâd, riyâdan, hıkddan, hasedden yâhud tama'dan hâsıl olur. Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlânın en sevmediği kimse, hakkı kabûl etmekde inâd edendir)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Mü'min vekar sâhibi olur, yumuşak olur)** buyuruldu. Vekar sâhibi dünyâ işlerinde kolaylık gösterir. Din işlerinde, sarp kaya gibi olur. Bir dağ, zemânla aşınabilir. Mü'minin dîni hiç aşınmaz.

---

[1] Mervân bin Hakem 65 [m. 683] de öldürüldü.

N İ F Â K

32 - Nifâk, münâfıklık, içinin dışına uymamasıdır. Kalbinde küfr olan kimsenin mü'min olduğunu söylemesi, dinde nifâk olur. Kalbinde düşmanlık olup, dostluk göstermek dünyâ nifâkı olur. Küfrün en kötüsü, dinde nifâk yapmakdır. Medîne şehrindeki münâfıkların reîsi, Abdüllah bin Übey bin Selûl idi. Müslimânların Bedr gazâsındaki zaferlerini görünce, müslimân olduklarını söylediler. Fekat, kalbleri ile inanmadılar. Hadîs-i şerîfde, **(Müslimânlara, sözleriyle dostluk gösterip, davranışlarıyla düşmanlık edenlere, Allahü teâlâ ve melekler la'net eylesin)** ve **(Münâfıkın üç alâmeti vardır: Yalan söyler, sözünde durmaz ve emânete hıyânet eder)** buyuruldu. Böyle kimse, müslimân olduğunu söylese, nemâz kılsa da, münâfıkdır.

TEFEKKÜR ETMEMEK

33 - İnsanın, günâhlarını düşünmesi ve bunlara tevbe etmesi, tâ'atlarını, ibâdetlerini düşünüp, bunlara da, şükr etmesi lâzımdır. Mahlûklardaki ve kendi bedenindeki ince san'atları, düzenleri, birbirlerine olan bağlılıklarını düşünerek de, Allahü teâlânın varlığını ve büyüklüğünü anlaması lâzımdır. Mahlûkların, varlıkların hepsine **(Âlem)** denir.

[Âlem, üç kısmdır: **(Âlem-i ecsâd), (Âlem-i ervâh)** ve **(Âlem-i misâl).** Âlem-i misâl, varlık âlemi değildir. Görünüş âlemidir. Her varlığın, bu âlemde bir görüntüsü bulunur. Âlem-ı ervâh, Arşın hâricindeki şeylerdir. Bunlar maddî değildir. Bunlara **(Âlem-i emr)** de denir. Âlem-i ecsâd, madde âlemidir. Buna **(Âlem-i halk)** da denir. Bu da ikiye ayrılır: İnsana **(Âlem-i sagîr)** denir. İnsandan başka varlıkların hepsine **(Âlem-i kebîr)** denir. Âlem-i kebîrde olan herşeyin, âlem-i sagîrde, bir nümûnesi, benzeri vardır. İnsanın kalbi, rûh âlemine açılan bir kapıdır. Kâfirlerde bu kapı kapanmış, harâb olmuşdur. Bunun için, kâfirlerin rûh âleminden haberleri yokdur ve olamaz. Kalbin hayât bulması, rûh âlemine açılması için tek çâre, tek ilâc, îmân etmesidir, müslimân olmasıdır. Mü'minin kalb kapısından Âlem-i emre girmesi ve bu âlemde sonsuza, ebedî hayâta ilerlemesi için, çalışması lâzımdır. İslâmiyyetin sekiz ana ilminden biri olan **(Tesavvuf)** ilmi, bu çalışmaları öğreten, mu'azzam bir ilmdir. Bu ilmin mütehassıslarına **(Velî)** ve **(Mürşid)** denir. Mürşidlerin en meşhûru, imâm-ı Rabbânî Ahmed Fârûkîdir. 1034 hicrî ve 1624 mîlâdî senesinde Hindistânda vefât etmişdir.

Tıb ve fen fakültelerinde okuyup da, mahlûklardaki san'at in-

celiklerini, aralarındaki hesâblı bağlantıları gören ve anlıyabilen aklı başında bir kimsenin, Allahü teâlânın varlığına, birliğine, büyüklüğüne, ilmine, kudretine inanmaması mümkün değildir. İnanmıyanın, anormal, geri kafalı, câhil olması, yâhud inâdcı, şehvetlerine düşkün bir budala olması veyâ nefsine esîr olmuş, işkence yapmakdan zevk alan, zâlim bir sadist olması lâzım gelir. Kâfirlerin hayât hikâyeleri incelenirse, bu üç kısmdan biri olduğu hemen meydâna çıkar.]

Hadîs-i şerîfde, **(Varlıklardaki nizâmı düşünerek Allahü teâlâya îmân ediniz!)** buyuruldu. Astronomi okuyup da, yer küresinin, ayın, güneşin ve bütün yıldızların boşlukda dönmelerinde ve birbirlerinden uzaklıklarında bulunan düzeni, hesâbları anlıyan kimsenin, îmânı artar. Dağların, ma'denlerin, nehrlerin, denizlerin, hayvânların, nebatların, hattâ mikropların yaratılmasında, çeşidli fâideler vardır. Hiçbiri boş yere, lüzûmsuz yaratılmamışdır. Bulutlar, yağmurlar, şimşekler ve yıldırımlar, yer altındaki sular ve enerji maddeleri ve hava, kısaca her varlık belirli hizmetler, belli vazîfeler yapmakdadır. İnsanlar, bu sayısız mahlûkların, sayılamıyacak hizmetlerinden bugüne kadar pek azını anlıyabilmişdir. Mahlûkları kavrıyamıyan insan aklı, bunların hâlıkını, yaratanını nasıl kavrıyabilir? Onun büyüklüğünü, sıfatlarını birâz anlıyabilen islâm âlimleri, şaşkına dönmüşler. (Onu anlamak, anlaşılamıyacağını anlamakdır) demişlerdir. Mûsâ aleyhisselâmın ümmetinden biri, otuz sene ibâdet etmiş. Bir bulut kendisine gölge yaparak, güneşden korumuşdu. Birgün bulut gelmemiş, güneşde kalmışdı. Annesine sebebini sormuş. Herhâlde bir günâh yapmışsın, demişdi. Hayır, günâh işlemedim deyince, göklere, çiçeklere bakmadın mı? Onları görünce, yaratanın azametini düşünmedin mi? demiş. Evet, bakdım. Fekat, tefekkürde kusûr etdim deyince, bundan büyük günâh olur mu? Hemen tevbe et, demişdi. Aklı başında olan kimsenin, tefekkür vazîfesini hiç ihmâl etmemesi lâzımdır. Yarın ölmiyeceğinden emîn olan kimse var mıdır? Allahü teâlâ, hiçbir şeyi bâtıl, fâidesiz yaratmamışdır. İnsanların anlıyamadıkları, göremedikleri fâideler, anlıyabildiklerinden katkat dahâ çokdur. Tefekkür, dört dürlü olur, demişlerdir. Allahü teâlânın mahlûklarındaki güzel san'atları, fâideleri düşünmek, Ona inanmağa ve sevmeğe sebeb olur. Onun va'd etdiği sevâbları düşünmek, ibâdet yapmağa sebeb olur. Onun haber verdiği azâbları düşünmek, Ondan korkmağa, kimseye kötülük yapmamağa sebeb olur. Onun ni'metlerine, ihsânlarına karşılık, nefsine uyarak günâh işlediğini, gaflet içinde yaşadığını düşünmek, Allahdan hayâ etmeğe, utanmağa sebeb olur. Allahü teâlâ, yerlerde ve gökler-

de bulunan mahlûkları düşünerek ibret alanları sever. Hadîs-i şerîfde, **(Tefekkür gibi kıymetli ibâdet yokdur)** ve **(Bir an tefekkür, altmış sene ibâdetden dahâ hayrlıdır)** buyuruldu. İmâm-ı Gazâlînin fârisî **(Kimyâ-i Se'âdet)** kitâbında tefekkür uzun yazılıdır.

MÜSLİMÂNA BEDDÜÂ

34 - Hadîs-i şerîfde, **(Kendinize, evlâdınıza, kötü düâ etmeyiniz. Allahın kaderine râzı olunuz. Ni'metlerini artdırması için düâ ediniz)** ve **(Ananın, babanın çocuğuna olan ve mazlûmun, zâlime olan beddüâları, red olunmaz)** buyuruldu. Bir müslimânın kâfir olması için düâ edenin kendisi kâfir olur. Bir zâlimin, kâfir olarak ölerek, sonsuz azâb çekmesini istemek, küfr olmaz. Mûsâ aleyhisselâmın böyle düâ etdiği, Kur'ân-ı kerîmde bildirilmişdir. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe "rahime-hullahü teâlâ", başkasının kâfir olmasını istemek, küfr olur buyurdu. Zâlimden başkasına beddüâ etmek harâmdır. Zâlime, zulmü kadar beddüâ etmek câiz olur. Câiz olan birşeyin mikdârı, özrün mikdârı kadar olur. Zâlime de beddüâ etmemek, sabr etmek ve hattâ, afv etmek dahâ iyidir. Zimmîye ve herhangi bir kâfire, Allah ömr versin demek, câiz değildir. Müslimân olması için veyâ cizye vererek müslimânların kuvvetlenmesi için, böyle düâ etmek, câiz olur. Kâfire saygı ile selâm veren, kâfir olur. Kâfire saygı bildiren bir söz söylemek, meselâ üstâdım demek, küfr olur.

MÜSLİMÂNA KÖTÜ İSM TAKMAK

35 - Müslimâna kötü ism takmak veyâ başkasının takdığı kötü ismi söylemek câiz değildir. Soy adı ve nâm-ı müsteâr koymak câizdir. Sıddîk Gümüş, Hüseyn Hilmi Işıkın "rahmetullahi aleyh" nâm-ı müsteârıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Kötü ismi olan, bunu güzel isme çevirsin!)** buyuruldu. Meselâ, Âsıye ismini, Cemîle yapmalıdır. Müslimâna güzel ism takmak câizdir. Çocuğuna, övücü ism koymamalıdır. Meselâ Reşîd, Emîn ismini vermemelidir. Muhyiddîn, Nûrüddîn gibi ismler de, yalan ve bid'at olur. Fâsıkları, câhilleri, mürtedleri böyle ismlerle çağırmak mekrûhdur. Çünki, bunlar, medh edici, övücü ismlerdir. Mecâz olarak da, söylenemezler. Kendi çocuklarına, bu ismleri tefe'ül ederek, uğurlu olmak için koymak, câiz olur denilmişdir. Sâlih oldukları meşhûr olan âlimleri bu ismler ile zikr etmek câiz ve fâidelidir.

[İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ", beşinci cildde buyuruyor ki, çocuğa konulacak ismler arasında en efdal olanı, Abdüllah, sonra Abdürrahmân, sonra Muhammed, sonra Ahmed, dahâ sonra İbrâhîmdir. Allahü teâlânın ismlerinden olan Alî, Reşîd, Azîz gibi ismleri de koymak câizdir. Fekat, bu ismleri söylerken

hurmet etmek lâzımdır. Bilerek hurmetsizlik eden kâfir olur. Meselâ, ismi Abdülkâdir olana, Abdülkoydur demek, Hasen yerine Hasso, İbrâhîm yerine İbo demek, bu ismlerle alay etmek olur. Bu ismlerle alay etmek niyyet edilmezse, küfr olmaz ise de, küfre benziyen şeyi söylemekden sakınmak lâzımdır. Çocuk, dünyâya gelip, hemen ölse, ism koymadan defn edilmez. Abdünnebî ismi câiz ise de, koymamak ihtiyâtlı olur. Seyyid Abdülhakîm Arvâsî hazretleri hicrî kamerî 1362 [m. 1943] senesinde vefât edinciye kadar, İstanbulda, Bâyezid câmi'inde, Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri, ikindi nemâzından sonra, yirmibeş sene va'z ve irşâd eyledi. Bir va'zında, (Veledin, vâlideyni üzerinde üç hakkı vardır: Doğdukda müslimân ismi koymak. Âkıl oldukda, kitâbet, ilm ve san'at öğretmek. Bâlig oldukda, dîni ve ahlâkı güzel bir müslimân bulup, bununla hemen evlendirmekdir) buyurdu. Kızları böyle evlendiren ana-baba, hattâ her akrabâ ve ahbâblar ve hattâ komşular çok sevâb kazanırlar. Avrupada, Amerikada, din, edeb düşmanı olarak yetişdirilen soysuzlara, uydurma diploma vererek, profesör ism ve etiketi ile islâm memleketlerine gönderiyorlar. Bu câhil kâfirleri liselere, üniversitelere muallim ve profesör yapıyorlar. Bunlar, tuzaklarına düşen müslimân evlâdlarını dinsiz, mezhebsiz yapıyorlar. Bunlar kolayca, hâin, kâtil oluyorlar.]

ÖZRÜ RED ETMEK

36 - Müslimânın özrünü red etmek mekrûhdur. Hadîs-i şerîfde, **(Müslimân kardeşinin özrünü kabûl etmemek günâh olur)** buyuruldu. Özrü kabûl etmek ve kusûrları afv etmek, Allahü teâlânın sıfatlarındandır. Böyle olmıyan kimseye, Allahü teâlâ gadab ve azâb eder. Özrde bulunmak üç dürlü olur: Niçin yapdım? Veyâ şunun için yapdım. Keşki yapmasaydım demek veyâ yapdım, bir dahâ yapmam demek. Yâhud yapmadım diyerek inkâr etmekdir. Yapdım, bir dahâ yapmam demek, tevbe olur. Mü'min, afv etmesi için özr dilemesini bekler. Münâfık, aybların ortaya çıkmasını ister. Hadîs-i şerîfde, **(İffet sâhibi olunuz. Çirkin şeyler yapmayınız. Kadınlarınızı da, afîf yapınız)** ve **(İffet sâhibi olursanız, kadınlarınız da afîf olur. Ananıza babanıza ihsân ederseniz, çocuklarınız da size ihsân eder. Din kardeşinin özrünü kabûl etmiyen, kevser havzından içmiyecekdir)** buyuruldu. Bu hadîs-i şerîf, din kardeşinin kötülük yapdığını ve özrünün yalan olduğunu bilmiyen kimse içindir. Çünki, bunun özrünü red etmek müslimâna sû-i zan etmek olur. Yalan söylediğini bilerek özrünü kabûl etmek, afv olur. Afv etmek, vâcib değil, müstehabdır.

KUR’ÂN-I KERÎMİ YANLIŞ TEFSÎR ETMEK

37 - Tefsîr, beyân etmek ve keşf etmek demekdir. Bildirmek ve açıklamakdır. **(Te’vîl),** rücû’ etmekdir. Tefsîr, bir ma’nâ vermekdir. Te’vîl, çeşidli ma’nâlar arasından birisini seçmekdir. Kendi re’yi, görüşü ile tefsîr, câiz değildir. Tefsîr, rivâyet ile yapılır. Te’vîl, dirâyet ile yapılır. Hadîs-i şerîfde, **(Kur’ân-ı kerîmi, kendi görüşü ile açıklayan, doğru olsa dahî, hatâ etmişdir)** buyuruldu. Resûlullahdan “sallallahü aleyhi ve sellem” ve Eshâb-ı kirâmdan “radıyallahü anhüm” gelen haberlere ve âlimlerin tefsîrlerine ve tefsîr ilminin üsûlüne bakmadan ve Kureyş lügatini bilmeden ve hakîkat ile mecâzı düşünmeden, mücmel, mufassal ve umûmî ve husûsî olanları birbirinden ayırmadan ve âyet-i kerîmelerin indirilme sebeblerini ve nâsih, mensûh olduklarını araşdırmadan verilen ma’nâyı, Allahü teâlânın kelâmı olarak söylemek doğru değildir. **(Tefsîr)**, kelâm-ı ilâhîden murâd-ı ilâhîyi anlamak demekdir. Kendiliğinden verdiği ma’nâ doğru olsa bile, meşrû’ yoldan çıkarmadığı için, hatâ olur. Verdiği ma’nâ yanlış ise, kâfir olur. Hadîs-i şerîfleri de, sahîh veyâ bozuk olduğunu bilmeden söylemek, sahîh olsa bile, günâh olur. Böyle kimsenin hadîs-i şerîf okuması câiz olmaz. Hadîs kitâblarından, hadîs nakl etmek için, hadîs âlimlerinden icâzet almış olmak lâzımdır. Hadîs-i şerîfde, **(Uydurduğu bir sözü, hadîs olarak söyliyen kimse, Cehennemde azâb görecekdir)** buyuruldu. Kur’ân-ı kerîmi, tefsîr âlimlerinden, icâzeti olmıyanın da, tefsîr kitâblarından alarak söylemesi ve yazması, câizdir. Yukarıda bildirilen, tefsîr etmek şartlarını hâiz olan kimse, yazılı icâzeti olmadan tefsîr ve hadîs nakl edebilir. İcâzet vermek için para almak câiz değildir. Ehliyyeti olana icâzet vermek vâcibdir. Ehliyyeti olmıyana icâzet vermek harâmdır.

Hadîs-i şerîfde, **(Kur’ân-ı kerîme, ehliyyeti olmadan ma’nâ veren, Cehennemde azâb görecekdir)** ve **(Bilmediğini hadîs olarak söyleyen, Cehennemde azâb görecekdir)** ve **(Kur’ân-ı kerîme kendi görüşüne göre ma’nâ veren Cehennemde azâb görecekdir)** buyuruldu. Bid’at sâhiblerinin, kendi bozuk i’tikâdlarını isbât etmek için, âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîf okumaları, böyledir. [Şî’îler, Vehhâbîler, Teblîg-ı Cemâ’atcılar, Mevdûdîciler ve Seyyid Kutubcular böyledir. Yûsüf-i Nebhânî “rahmetullahi aleyh” böyle bozuk tefsîrleri **(Şevâhid-ül hak)** kitâbında uzun anlatmakdadır. Kur’ân-ı kerîmin dış ma’nâsı olduğu gibi, iç ma’nâsı da vardır diyerek, kendilerine göre ma’nâ veren [zındıklar] da, böyledir. Kelimelerin, kendi zemânlarında, kendi aralarında kullandıkla-

rı ma'nâlarına göre tefsîr yapanlar da böyledir.

Osmânlı devletindeki âlimlerden Nûh bin Mustafâ Konevî "rahime-hullahü teâlâ", 1070 [m. 1660] de Kâhirede vefât etmişdir. Muhammed Şihristânînin "rahime-hullahü teâlâ" **(Milel ve Nihal)** kitâbına yapdığı tercemede diyor ki, **(İsmâ'îliyye)** fırkasında olanlar, imâm-ı Ca'fer Sâdıkın büyük oğlu İsmâ'îlin yolundayız dedikleri için, bu ismi almışlardır. Bunlara **(Bâtıniyye)** fırkası da denir. Çünki Kur'ânın zâhir ma'nâsı olduğu gibi, bâtın ma'nâsı da vardır. Zâhir ma'nâsı, fıkhcıların kalıplaşdırdığı belli ve sınırlı şeylerdir. Bâtın ma'nâsı ise, Kur'ânın iç ma'nâsı olup uçsuz denizdir dediler. Zâhir ma'nâyı bırakıp, bâtın dedikleri, kendi uydurdukları şeylere inandılar. Hâlbuki, Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem", Kur'ân-ı kerîmin zâhir, açık ma'nâsını bildirdi. Zâhir ma'nâyı bırakıp, iç ma'nâ uydurmak, küfr olur. Zındıklık olur. Bu hîle ile, islâmiyyeti yok etmeğe çalışdılar. Çünki, **(mecûsîler)** ya'nî ateşe tapanlar, islâmın yayılmasını önliyebilmek için, reîsleri Hamdan Kurmut, bu bölücülüğü ortaya çıkarıp, **(Karâmıta)** devletini kurdu. Hâcıları katl ve Hacer-i esvedi Kâ'beden çıkarıp Basraya getirdi. (Cennet, dünyâ lezzetleri, Cehennem de, dînin ahkâmına uymakdır) dediler. Harâmlara, güzel san'at ismini verdiler. İslâm dîninin kötü huy, fuhş dediği ahlâksızlıklara moral eğitimi diyerek gençleri sefâlete sürüklediler. Devletleri islâmiyyete çok zarar verdi. 372 [m. 983] de gadab-ı ilâhîye yakalanıp mahv oldular.]

Tefsîri, nakl sûretiyle yapmak lâzımdır. Tefsîr yapabilmek için, şu onbeş ilmi bilmek lâzımdır: Lügat, nahv, sarf, iştikak, me'ânî, beyân, bedî', kırâ'et, üsûl-i din, fıkh, esbâb-ı nüzûl, nâsih ve mensûh, üsûl-i fıkh, hadîs, ilm-i kalb. Bu ilmleri bilmiyen kimsenin tefsîr yapması câiz değildir. İslâm ahkâmına uyan, râsih ilmli âlimlere Allahü teâlânın vâsıtasız olarak ihsân etdiği ilme **(Mevhibe)** veyâ **(Kalb ilmi)** denir. Hadîs-i şerîfde, **(İlmi ile amel edene, Allahü teâlâ bilmediklerini bildirir)** buyuruldu. Yukarıdaki on beş ilme mâlik olmıyan kimsenin, tefsîr yapması câiz değildir. Yaparsa, kendi görüşü ile yapmış olur. Cehennemde yanmaya müstehak olur. Hadîs-i şerîfde, **(Kırk gün ihlâs ile islâmiyyete uyan kimsenin kalbini, Allahü teâlâ hikmet ile doldurur. Bunları söyler)** buyuruldu. Müteşâbih âyetlere ma'nâ veren, kendi görüşü ile tefsîr yapmış olur. Bid'at sâhiblerinin tefsîri böyledir.

Kur'ân-ı kerîmde bulunan bilgiler üç kısmdır: Bir kısmını, hiç bir kuluna bildirmemişdir. Zâtının ve sıfatlarının hakîkati ve gaybdan haber vermek böyledir. İkinci kısm, yalnız Peygamberi-

ne bildirdiği esrârdır. Bunları, Peygamberi “aleyhisselâm”, yalnız Allahü teâlânın izn verdiği kimselere bildirir. Üçüncü kısm bilgileri, Peygamberine “aleyhissalâtü vesselâm” bildirmiş ve bütün ümmetine bildirmesini emr etmişdir. Bu üçüncü kısm da, ikiye ayrılır: Birincisi, ancak işitmekle öğrenilir. Kıyâmet hâlleri böyledir. İkincisi, görüp incelemekle ve okuyup ma’nâsını anlamakla öğrenilir. Îmân ve islâm bilgileri böyledir. Müctehid imâmlar bile, Nasslarda açık bildirilmemiş olan islâmiyyet bilgilerini kesin olarak anlıyamamışlar, ihtilâfa düşmüşlerdir. Böylece amelde çeşidli mezhebler meydâna gelmişdir. Yukarıda bildirilen onbeş ilme sâhib olanın çıkaracağı ma’nâlara tefsîr denmez, **(te’vîl)** denir. Çünki, bu ma’nâlarda kendi re’yi bulunur. Ya’nî anladığı çeşidli ma’nâlardan birini seçmekde kendi re’yini kullanır. Seçdiği ma’nâ, âyet-i kerîmelerin ve hadîs-i şerîflerin açık ma’nâlarına yâhud icmâ’a uygun olmazsa, fâsid olur. **(Berîka)** sonunda, raksın harâm olduğunu anlatırken diyor ki, (Bize, tefsîr kitâblarına göre amel etmek emr olunmadı. Fıkh kitâblarına tâbi’ olmamız emr edildi.)

HARÂM İŞLEMEKDE ISRÂR

38 - Günâh işlemeği kasd etmek, az işlese dahî, ısrâr etmek olur. Kasd etmek, niyyet etmekle, irâde etmekle ve karâr vermekle olur. Karâr verip bir kerre de yaparsa, ısrâr olur. Hiç yapmazsa, devâmlı yapmağa kasd etmesi, karâr vermesi ısrâr olmaz. Devâmlı yapmağa karâr verip ve işleyip de pişmân olur, terk ederse ısrâr olmaz. Tekrâr yapıp yine tevbe ederse, ısrâr olmaz. Günde çok kerre yapıp, her birinden sonra tevbe etmek, ısrâr olmaz. Tevbe ederken, günâh işlediğine pişmân olup üzülmek ve günâhdan hemen vaz geçmek ve bir dahâ yapmamağa karâr vermek şartdır. Bu üç şartı yapmadan, yalnız dil ile tevbe etmek, yalancılık olur. Küçük günâhlara ısrâr etmek, büyük günâh olur. Bir büyük günâhı bir kerre yapmakdan dahâ büyük olur. Tevbe edince, büyük günâh da afv olur. Küçük günâhı küçük görmek, büyük günâhdır. Küçük günâh işlediğini söyliyerek övünmek, büyük günâh olur. Küçük günâh işliyeni, âlim ve sâlih sanmak da, büyük günâh olur. Küçük günâh işleyince de, Allahü teâlâdan ve azâbından korkmak lâzımdır. Allahü teâlâdan utanmazsa ve azâb yapılacağını düşünmezse büyük günâh olur.

Kalbi bozuk olana, kıymet mi verir, mal ile mevki’?
altın palan vursan, merkeb yine merkebdir!

GÎBET ETMEK

39 - Belli bir mü'minin veyâ zimmînin [gayr-ı müslim vatandaşın] aybını, onu kötülemek için arkasından söylemek, gîbet olur. [Kötüleyen sözler doğru ise, **(gîbet)** olur. Yalan ise, **(iftirâ)** olur. Gîbet ve iftirâ söylemek, büyük günâh olduğu gibi, bunları dinlemek de harâmdır. Söyleyen ve dinleyen, Cehennem ateşinde yanacakdır. Söyleyeni susdurmalı, susduramaz ise, oradan kalkıp gitmelidir. Ve bunlar için, hayr düâ etmelidir. Dostların, ahbâbların ismlerini yazıp, dıvara asmalı, bu ismleri her görüşde, sâhiblerine hayr düâ etmelidir. Mezârların üzerine taşlar dikip, üzerlerine meyyitin ismi yazılır, geçenler, görenler, bu meyyite rahmet ve istigfâr okurlar. Senelerce bu düâlara kavuşan meyyitler kabr azâbından kurtulur.] Gîbet, harâmdır. Dinleyen, o kimseyi tanımıyorsa, gîbet olmaz. Gîbet olunan kimse bunu işitirse, üzülür. Bedeninde, nesebinde, ahlâkında, işinde, sözünde, dîninde, dünyâsında, hattâ elbisesinde, evinde, hayvânında bulunan bir kusûr, arkasından söylendiği zemân, bunu işitince üzülürse, gîbet olur. Kapalı söylemek, işâret ile, hareket ile bildirmek, yazı ile bildirmek de, hep söylemek gibi gîbetdir. Bir müslimânın günâhı ve kusûru söylendikde, hâfızların, din adamlarının, elhamdülillâh biz böyle değiliz demeleri, gîbetin en kötüsü olur. Birisinden bahs edilirken, elhamdülillâh, Allah, bizi hayâsız yapmadı gibi, onu kötülemek, çok çirkin gîbet olur. Falanca kimse çok iyidir, ibâdetde şu kusûru olmasa, dahâ iyi olurdu demek, gîbet olur. Hucurât sûresinde, onikinci âyetinde meâlen, **(Birbirinizi gîbet etmeyiniz!)** buyuruldu. Gîbet, adam çekişdirmek demekdir. Birisini gîbet etmek, ölmüş insanın etini yimek gibi olur buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Kıyâmet günü, bir kimsenin sevâb defteri açılır. Yâ Rabbî! Dünyâda iken, şu ibâdetleri yapmışdım. Sahîfede bunlar yazılı değil, der. Onlar, defterinden silindi, gîbet etdiklerinin defterlerine yazıldı denir)** ve **(Kıyâmet günü bir kimsenin hasenât defteri açılır. Yapmamış olduğu ibâdetleri orada görür. Bunlar seni gîbet edenlerin sevâblarıdır, denir)** buyuruldu. Ebû Hüreyre "radıyallahü anh" diyor ki, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" ile oturuyorduk. İçimizden birisi kalkıp gitdi. Yâ Resûlallah! Râhatsız olup gitdi, denildi. **(Arkadaşınızı gîbet etdiniz, etini yidiniz)** buyurdu. Âişe "radıyallahü anhâ" diyor ki, Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" yanında, bir kadının uzun olduğunu söyledim, **(Ağzında olanı çıkar!)** buyurdu. Tükürdüm. Ağzımdan et parçası çıkdı. Allahü teâlâ sıfatları, özellikleri, cism şeklinde göstermeğe kâdirdir. Gîbet, din kardeşinin, bir zimmînin işitince üzüleceği bir kusûrunu arkasından söylemekdir. Allahü teâ-

lâ, Mûsâ aleyhisselâma vahy eyledi ki, (Gîbet edip tevbe eden kimse, Cennete en son gidecekdir. Gîbet edip, tevbe etmiyen kimse, Cehenneme en önce girecekdir.) İbrâhîm Edhem “rahime-hullahü teâlâ”, bir yemeğe da’vet edilmişdi. Sofrada, çağrılanlardan birinin bulunmadığı söylenince, o ağır kimsedir, denildi. İbrâhîm bin Edhem “rahime-hullahü teâlâ”, gîbet edildi, buyurdu ve çıkıp gitdi. Hadîs-i şerîfde, **(Bir kimse için söylenen kusûr, onda varsa, bu söz gîbet olur. Yoksa bühtân, ya’nî iftirâ olur)** buyuruldu. Dindeki kusûrları söylemek, meselâ nemâz kılmaz veyâ şerâb içer veyâ sirkat eder veyâ söz taşıyıcıdır demek ve dünyâdaki kusûrlarını söylemek, meselâ sağırdır, şaşıdır demek, gîbet olur. Dindeki kusûrları, onu kötülemek için söylenirse, gîbet olur. Onun islâhını düşünerek söylerse, gîbet olmaz. Acıyarak söylemek de, gîbet olmaz denildi. Bu köyde, nemâz kılmıyan var veyâ komünist var, hırsız var demek, gîbet olmaz. Çünki, belli bir şahs söylenmemişdir.

Bir kimse, nemâz kılar, oruc tutar, hem de insanlara eli ile zarar verir. Meselâ döver, mallarını gasb eder, sirkat eder. Yâhud dili ile zarar verir. Meselâ söver, iftirâ eder, gîbet eder, söz taşır. Âşikâre yapılan fısk ve harâmları ve bid’atları söylemek, gîbet olmaz. Bunları men’ etmesi için hükûmete haber vermesi, günâh olmaz. Bir kimse, babasından gizli harâm işleyince, babasının mâni’ olacağını bilenin, babasına söylemesi veyâ yazarak bildirmesi lâzımdır. Mâni’ olacağı bilinmiyorsa haber vermek câiz olmaz. Çünki, düşmanlığa sebeb olur. Birinin zararlarını, ona acıdığı için veyâ başkalarının ondan sakınması için söylerse, gîbet olmaz. Onu kötülemek için söylerse, gîbet olur. Altı kişinin kusûrlarını, ayblarını arkasından söylemek, gîbet olmaz: Ona acıdığı için söylemek, ona mâni’ olunması için söylemek, fetvâ almak için söylemek, müslimânları onun şerrinden korumak için söylemek. O kusûr, ona ism olmuş ise, onu bu ism ile tanıtmak mecbûriyyetinde olmak. Âşikâre, herkesce bilinen fıskı, bid’ati ve zulmü söylemek. Kızarak, onu kötülemek niyyeti ile söylenen, gîbet olur. Satılmakda olan mâlın kusûrunu müşteriye söylemek, satıcıyı gîbet etmek olmaz. Evlenecek erkeğe, nikâh edeceği kızın aybını, kusûrunu haber vermek, gîbet olmaz, nasîhat olur. Birşeyi bilmeyene nasîhat vermek, vâcibdir. Açıkca harâm işliyenin ve zulm edenin, açık olmıyan başka ayblarını bildirmek, gîbet olur. Hadîs-i şerîfde, **(Hayâ cilbâbını çıkaran kimseyi söylemek gîbet olmaz)** buyuruldu. Cilbâb, kadınların geniş baş örtüsüdür. Burada, hayâ cilbâbını çıkarmak, açıkca harâm işlemek demekdir. Hadîs-i şerîf, böyle kimsenin hayâsı olmadığını işâret etmekde-

dir. İmâm-ı Gazâlî ve ba'zı âlimler "rahime-hümullahü teâlâ", açık günâh işliyenin ve başkalarının kusûrunu söylemenin gîbet olmasında, onu kötülemek, şart değildir, dediler. Bunun için gîbet etmekden çok sakınmak lâzım gelir.

İnsanı gîbet etmeğe sürükliyen sebebler çokdur. Burada onbiri bildirilecekdir: Ona karşı düşmanlık, yanında olanların fikrlerine uymak düşüncesi, sevilmiyen bir kimseyi kötülemek, kendisinin o günâhda bulunmadığını bildirmek, kendinin ondan üstün olduğunu bildirmek, hased etmek, yanında bulunanları güldürmek, şakalaşmak, onunla alay etmek, ummadığı kimsenin harâm işlemesine hayretini bildirmek, buna üzüldüğünü, ona acıdığını bildirmek, harâm işlediği için onu sevmediğini bildirmek.

Gîbet, insanın sevâblarının azalmasına, başkasının günâhlarının kendisine verilmesine sebeb olur. Bunları, her zemân düşünmek, insanın gîbet etmesine mâni' olur.

Gîbet, üç dürlüdür: Birincisinde, ben gîbet etmedim, onda bulunan şeyi söyledim, der. Böyle söylemek, küfr olur. Çünki, harâma, halâl demiş olur. İkincisinde, gîbet olunana duyurmakdır. Büyük harâm olur. Tevbe etmekle afv edilmez. Onunla halâllaşmak da lâzım olur. Üçüncüsünde, gîbet olunanın bundan haberi olmaz. Tevbe ve istigfâr etmekle ve ona hayr düâ etmekle afv olur.

Yanında gîbet yapıldığını işiten kimse, buna hemen mâni' olmalıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Din kardeşine, onun haberi olmadan yardım eden kimseye, Allahü teâlâ dünyâda ve âhıretde yardım eder)** ve **(Yanında, din kardeşine gîbet edilince, gücü yetdiği hâlde ona yardım etmiyen kimsenin günâhı, dünyâda ve âhıretde kendisine yetişir)** ve **(Bir kimse, dünyâda din kardeşinin ırzını korursa, Allahü teâlâ, bir melek göndererek, onu Cehennem azâbından korur)** ve **(Bir kimse, din kardeşinin ırzından bir şeyi korursa, Allahü teâlâ, onu Cehennem azâbından korur)** buyuruldu. Gîbet yapılırken, orada bulunan kimse, korkmazsa, söz ile, korkunca, kalbi ile red etmezse, gîbet günâhına ortak olur. Sözünü kesmesi veyâhud kalkıp gitmesi mümkin ise, bunları yapmalı. Eliyle, başıyle, gözüyle men' etmesi kâfî gelmez. Açıkca, sus, demesi lâzımdır.

Gîbet etmenin keffâreti, üzülmek, tevbe etmek ve onunla halâllaşmakdır. Pişmân olmadan halâllaşmak, riyâ olur, ayrı bir günâh olur. [Ölüyü ve zimmî olan kâfiri gîbet harâm olduğu İbni Âbidîn 5. ci cild, 263. cü sahîfede yazılıdır.]

Hak irâde eyleyince, yol verir herkes sana,
Halk eder sebeblerini, bol verir herşey sana.

TEVBE ETMEMEK

40 - Tevbe, harâm işledikden sonra, pişmân olup, Allahü teâlâdan korkmak, bir dahâ yapmamağa azm etmek, karâr vermekdir. Dünyâda zarar hâsıl olmasından korkarak pişmân olmak, tevbe olmaz. Çeşidli günâh işliyenin bunlardan ba'zısında ısrâr ederken, ba'zısına tevbe etmesi, sahîh olur. Tevbeden sonra, günâhı tekrâr işliyenin, tekrâr tevbe etmesi sahîh olur. Böylece, çok kerre tevbe etmesi, sahîh olur. Büyük günâhın afv olması için, tevbe etmek şartdır. Beş vakt nemâz ve Cum'a nemâzı, Ramezân-ı şerîf orucu, hac etmek, istigfâr etmek, büyük günâh işlemekden sakınmak gibi ibâdetler, küçük günâhların afv edilmesine sebeb olur. Şartlarına uygun olarak tevbe edince, küfr ve günâhlar muhakkak afv olunur. Şartlarına uygun olarak ve ihlâs ile yapılan hacca, **(Hacc-ı mebrûr)** denir. Hacc-ı mebrûr, kazâya kalmış olan farzlardan ve kul haklarından başka günâhların afvına sebeb olur. Bu ikisinin afv olması için, kazâların ve kul haklarının ödenmesi de lâzımdır. Hac ile, farzı yapmamanın günâhı afv edilmez ise de, vaktinde yapmamanın, vaktinden sonraya bırakmanın günâhı afv edilir. Hacdan sonra, farzları kazâ etmeğe hemen başlamazsa, gecikdirme günâhı tekrâr başlar ve zemânla katkat artar. Gecikdirmek, büyük günâhdır. Bunu iyi anlamak lâzımdır. **(Hacc-ı mebrûr yapanın günâhları afv olur. Dünyâya yeni gelmiş gibi olur)** hadîs-i şerîfi, kazâ ve kul hakkından başka günâhların afv olacağını göstermekdedir. Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" arefe gecesinde ve Müzdelifede, hâcıların günâhlarının afv edilmesi için yapdığı düâların da, böyle olduğu bildirilmişdir. Kazâ ve kul haklarının da, afva dâhil olduğunu bildiren âlimler var ise de, bunlar, tevbe edip de kazâdan ve ödemekden âciz olanlar içindir. Hûd sûresinin yüzonbeşinci âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Hasenât, günâhları yok eder)** buyuruldu. Bu âyet-i kerîmeye, kazâsı yapılınca, afv olurlar ma'nâsı verilmişdir. Gîbet olunan kimsenin işitmesinden sonra üzülmesi de, bu gîbeti yapan için, ayrıca büyük günâh olur. Bu günâhın afvına sebeb olacak hasene, onunla halâllaşmakdır.

Günâhdan sonra hemen tevbe etmek farzdır. Tevbeyi gecikdirmek de, bu günâhı işlemekden dahâ büyük günâhdır. Bu günâh, her gün bir misli artar. Bunun için de ayrıca tevbe etmek lâzımdır. Bir günâhın tevbesi yapılınca, bunun tevbesini gecikdirme günâhlarının hepsi afv olur. Farzı yapmamanın tevbesi, ancak kazâ etmekle sahîh olur. Her günâhın afvı için, kalb ile tevbe etmek ve dil ile istigfâr etmek ve beden ile kazâ etmek lâzımdır. Yüz kerre tesbîh etmek, ya'nî **(Sübhânallahi ve bi-hamdihi sübhânallahil'azîm)** demek ve sadaka vermek ve bir gün oruc tutmak, çok iyi olur.

Nûr sûresinin otuzbirinci âyetinde meâlen, **(Ey mü'minler! Allaha tevbe ediniz!)** buyuruldu. Tahrîm sûresinde, sekizinci âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Allaha tevbe-i nasûh yapınız!)** buyuruldu. Nasûh kelimesine yirmiüç ma'nâ verilmişdir. Bunlardan en meşhûru, pişmân olup, dili ile istigfâr etmek ve bir dahâ işlememeğe karâr vermekdir. Bekara sûresinde ikiyüzyirmiikinci âyetinde meâlen, **(Allahü teâlâ, tevbe edenleri sever)** buyuruldu.

Hadîs-i şerîfde, **(En iyiniz, günâhdan sonra hemen tevbe edenizdir)** buyuruldu. Günâhların en büyüğü, küfrdür ve münâfıklıkdır ve irtidâddır.

[Müslimân olmamış ve olmıyan kimseye, **(Kâfir)** denir. Müslimânları aldatmak için müslimân görünen kâfire, **(Münâfık)** ve **(Zındık)** denir. Müslimân iken kâfir olan kimseye, irtidâd etdi denir. İrtidâd edene **(Mürted)** denir. Bu üçü, kalbinden inanarak hâlis îmân ederse, muhakkak müslimân olur.

(Berîka) ve **(Hadîka)**da, dil âfetlerinde ve **(Mecma'ul-enhür)**de diyor ki, (Erkek veyâ kadın, bir müslimân, âlimlerin sözbirliği ile küfre sebeb olacağını bildirdikleri bir sözün veyâ işin küfre sebeb olduğunu bilerek, amden [ya'nî tehdîd edilmeden, istekle] veyâ başkalarını güldürmek için söyler, yaparsa, ma'nâsını düşünmese dahî, îmânı gider. **(Mürted)** olur. Buna **(Küfr-i inâdî)** denir. Eğer bunun küfre sebeb olduğunu bilmeyip, amden söyler, yaparsa, yine mürted olur. Buna **(Küfr-i cehlî)** denir. Çünki, her müslimânın, bilmesi lâzım olan şeyleri öğrenmesi farzdır. Bilmemesi özr değil, büyük günâhdır. Küfr-i inâdî ve küfr-i cehlî ile mürted olanın, nikâhı bozulur. Zevcesinden vekâlet alarak, iki şâhid yanında veyâ câmi'de cemâ'at ile **(Tecdîd-i nikâh)** yapması lâzım olur. İkiden fazla tecdîd için **(Hulle)** lâzım olmaz. Küfre sebeb olan sözü, hatâ ederek [ya'nî amden olmayıp, yanılarak] veyâ te'vîlli olarak veyâ ikrâh [tehdîd] edilerek söylerse, mürted olmaz ve nikâhı bozulmaz. Küfre sebeb olması, âlimler arasında ihtilâflı olan bir sözü amden söyleyen mürted olmaz ise de, bunun tevbe ve istigfâr etmesi ve tecdîd-i nikâh yapması ihtiyâtlı olur.) Câmi'lere giden müslimânın, küfr-i inâdî ve küfr-i cehlî ile mürted olması düşünülemez. Yalnız bu son şeklde, mürted olması düşünülebileceğinden, imâm efendiler cemâ'ate, **(Tecdîd-i îmân)** düâsını, ya'nî **(Allahümme innî ürîdü en üceddidel-îmâne vennikâha tecdîden bi-kavli lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah)** okutarak tevbe ve tecdîd-i nikâh yapılıyor. Böylece, **(Lâ ilâhe illallah diyerek, tecdîd-i îmân yapınız!)** hadîs-i şerîfindeki emr yapılmış olmakdadır. [Her zemân, her zevce, zevcine "aramızdaki nikâhı tecdîd etmek için seni vekîl etdim"

demeli, zevci de “bu vekâleti kabûl etdim” demeli. İmâm efendi, her Cum’a nemâzında, düâdan sonra, tecdîd-i îmân düâsını okumalı, cemâ’at de berâber söylemelidir. Hepsinin îmânları ve nikâhları tâzelenmiş olur.]

Ehl-i sünnet âlimlerinin “rahime-hümullahü teâlâ” sözbirliği ile olmıyan bildirdiklerine uymayan inanışa **(Bid’at)** ve **(Dalâlet)** denir. Küfrden sonra en büyük günâh bid’at sâhibi olmakdır. Bunlardan, bid’atini yaymak için, müslimânlara bulaşdırmak için çalışan zındıkların günâhı katkat dahâ çokdur. Hükûmetin bunları ağır cezâya çarpdırması, âlimlerin sözle ve yazı ile nasîhat vermeleri, câhillerin de, bunlarla görüşmemeleri, kitâblarını ve mecmû’alarını okumamaları lâzımdır. Bunların yalanlarına, iftirâlarına, heyecânlı ve ateşli sözlerine aldanmamak için çok uyanık olmalıdır. Şimdi mezhebsizler, Mevdûdîciler, Seyyid Kutbcular ve (Cemâ’at-i teblîgıyye) denilen câhiller ve Vehhâbîler, Şî’îler, Nusayrîler ve çeşidli ismler altında ortaya çıkmakda olan sahte tarîkatcılar, yalancı şeyhler, bozuk i’tikâdlarını, sapık inanışlarını yaymak için, her dürlü vâsıtaya başvuruyorlar. Müslimânları aldatmak ve ehl-i sünneti ezmek, yok etmek için, nefslerinin ve şeytânın ve ingilizlerin yardımı ile akla ve hayâle gelmiyecek tuzaklar, oyunlar hâzırlıyorlar. Mâllarını, milyonlarını sarf ederek, ehl-i sünnete karşı soğuk harblerini sürdürüyorlar. Gençlerin, islâm dînini, hak yolunu, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarından okuyup öğrenmeleri lâzımdır. Öğrenmiyen, küfr, bid’at ve dalâlet sellerine yakalanıp boğulur. Dünyâ ve âhıret felâketlerine sürüklenir. [Hakîkat Kitâbevi, yalnız Ehl-i sünnet kitâblarını neşr etmekdedir. Bu kitâbları alıp okuyanlara müjdeler olsun!] Bid’at sâhiblerinin liderleri, Kur’ân-ı kerîme yanlış, bozuk ma’nâlar veriyorlar. Bu ma’nâları ileri sürerek, sapık düşüncelerini âyet ile, hadîs ile isbât etdiklerini ileri sürüyorlar. Ancak, ehl-i sünnet kitâblarını okuyarak, hakkı anlıyanlar, bunlara aldanmakdan kurtulur. Hakkı bilmiyenlerin, bunların dalâlet girdâblarına, tuzaklarına düşmemeleri imkânsız gibidir. Bunların sapık inanışları, Kur’ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde açıkca bildirilmiş olan ve müctehid imâmların sözbirliği ile bildirdikleri ve müslimânlar arasına yayılmış îmân bilgilerine uygun olmazsa, kâfir olurlar. Küfrün bu dürlüsüne **(İlhâd)** ve kendilerine **(Mülhid)** denir. Mülhidlerin müşrik oldukları, ya’nî kitâbsız kâfir sayıldıkları akâid kitâblarında yazılıdır.]

Bid’at sâhiblerinin, mürtedlerin de, tevbeleri kabûl olur. Bunların tevbe etmeleri için, Ehl-i sünnet i’tikâdını kısaca öğrenip inanmaları, sapık i’tikâdlarına pişmân olmaları lâzımdır.

Farzlara ehemmiyyet verip, tembellikle yapmıyan kimse, mürted olmaz. Îmânı gitmez. Fekat, bir farzı yapmıyan müslimân,

iki büyük günâha girer. Birincisi, o farzın vaktini ibâdetsiz geçirmek ya'nî farzı gecikdirmek günâhıdır. Bunun afv olması için **(tevbe etmek)**, ya'nî pişmân olmak, üzülmek, bir dahâ gecikdirmiyeceğine karâr vermek ile olur. İkincisi, bu farzı terk etmek, yapmamak günâhıdır. Bu büyük günâhın afv olması için, bu farzı hemen kazâ etmek, ya'nî vaktinden sonra hemen yapmak lâzımdır. Kazâyı gecikdirmek de, ayrıca büyük günâh olur.

[Büyük islâm âlimi, ondördüncü asrın müceddidi, zâhirî ve bâtınî ilmlerin mütehassısı, medreset-ül-mütehassısîn müderrislerinden, tesavvuf kürsîsi profesörü Seyyid Abdülhakîm Efendi "rahime-hullahü teâlâ", derslerinde, câmi'lerde va'zlarında ve sohbetlerinde sık sık buyururdu ki, (Bir farzı, özrsüz olarak vaktinde yapmamak büyük günâhdır). Vaktinden sonra hemen kazâ etmemenin de, dahâ büyük günâh olduğu, kitâblarda yazılıdır. **(Farzın vakti geçdikden sonra, bu farzı yapacak kadar zemân içinde bu farz özrsüz olarak kazâ edilmezse, gecikdirme günâhı** [6 dakîkada] **bir misli artar. Bundan sonra, yine bu kadar zemân içinde kazâ etmezse, bir misli dahâ artar. Böylece, farzı yapacak kadar zemânların herbiri** [ya'nî 6 dakîka] **geçdikçe, günâhlar, katkat artarak, sayılamıyacak ve düşünülemiyecek kadar çoğalır.)** Bir farzın kazâsı özrsüz olarak yapılmayınca, günâhı böyle artıyor. Beş vakt nemâzın herbiri, hergün farz olduğu için, her kazânın günâhı hergün yeniden başlıyor. Beş vakt nemâz için, bir günde, yukarıda bir farz için bildirilenin beş misli çoğalıyor. Aylarca, senelerce kılınmıyan nemâzların günâhlarının ne kadar çok olacağı, buradan anlaşılabilir. Bu müdhiş, bu korkunç günâhların altından kurtulabilmek için, her çâreye başvurmak lâzımdır. Îmânı olan ve aklı başında olan kimsenin, gece gündüz kazâ nemâzı kılarak, Cehennemdeki nemâz kılmamak azâbından kurtulması için çalışması lâzımdır. Çünki, özrsüz olarak, tembellikle, üşenerek kılınmıyan bir nemâz için, yetmişbin sene, Cehennemde azâb çekileceği bildirildi. Yukarda açıklanan sayısız nemâz günâhları için Cehennemde ne kadar çok azâb çekileceğini düşünen bir müslimânın uykusu kaçar, yemekden içmekden kesilir. Dünyâsı zindân olur. Evet, nemâza ehemmiyyet vermiyen, vazîfe kabûl etmiyen kâfir olur, mürted olur. Mürted, Cehennemde sonsuz azâb çekecekdir. O, zâten Cehenneme de, azâba da, nemâzın ehemmiyyetine de inanmamakdadır. Dünyâda, hayvân gibi yaşamakda, zevkından ve zevkına vâsıta olan parayı, mâlı toplamakdan başka birşey düşünmemekdedir. (Her ne olursa olsun, her kime ne zarar, ziyân olursa olsun, yalnız bana gelsin), onun prensibidir. Onun zevk ve safâsı için herşeyin, herkesin fedâ olması, umûru bile değildir. Îmânı ve aklı yokdur. Böyle kimsede, merhamet olmaz. Canavardan, en korkunç hayvândan dahâ zararlı olur. Onun insanlıkdan, merhametden,

iyilikden söylemesi, havaya yazı yazmak gibidir. Kendi menfe'ati, hayvânî, şehvânî arzûlarına kavuşması için birer tuzakdır.

Senelerce kılınmamış nemâzları kaza etmek, imkânsız gibi olmuşdur. İnsanlar, islâmiyyeti terk etdikleri için, ya'nî Allahü teâlânın emrlerine ve yasaklarına uymadıkları için ve islâm dîninin gösterdiği râhat ve huzûr yolundan ayrıldıkları için, dünyâda bereket kalmadı. Rızklar azaldı. Tâhâ sûresinde yüzyirmidördüncü âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Beni unutursanız rızklarınızı kısarım)** buyuruldu. Bunun için, îmân rızkı, sıhhat rızkı, gıda rızkı, insanlık ve merhamet rızkı ve dahâ nice rızklar azaldı. (Hâşâ, zulm etmez kuluna hüdâsı, herkesin çekdiği kendi cezâsı) sözü Nahl sûresinin otuzüçüncü âyetinden alınmışdır. Bugünkü küfr karanlıkları ve Allahü teâlâyı, Peygamberi "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem", islâmiyyeti unutmanın bereketsizlikleri ve sıkıntıları içinde, insan gece gündüz, kadınlı erkekli çalışıp, bir âilenin nafakasını, râhat yaşamasını te'mîn edemez hâle gelmişdir. Allahü teâlâya inanmadıkca, Onun bildirdiği islâm dînine uymadıkca, Onun Peygamberinin güzel ahlâkı ile bezenilmedikce, beş vakt nemâzı vaktinde kılmadıkca, dalâlet, felâket akıntısını durdurmak imkânsızdır.

Nemâzların kazâlarını ödeyebilmek için, hergün, sabâh nemâzından başka, dört vakt nemâzın sünnetlerini kılarken, ilk kazâya kalmış nemâzı kazâ etmeği de niyyet etmelidir. Böylece hergün, bir günlük nemâz kazâsı ödenmiş olur. Hem de, sünnet kılınmış olur. 412.ci sahîfeye bakınız! Kazâların bu niyyet ile nasıl kılınacağı ve kılınması lâzım olduğu, **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbında uzun bildirilmişdir. Günâhlara bir kerre tevbe etmekle, bunların hepsinin afv olacağı bildirilmişdir. Nemâz tevbesinin sahîh olması için, terk edilmiş olan her nemâzın kazâ edilmeleri lâzımdır. Kazâlarını kılarak, tevbe etmeğe başlıyan, ömür boyunca, ya'nî kazâları bitirinceye kadar, kazâlarını kılmağa niyyet etmiş demekdir. Allahü teâlâ bu meyyitin, bu niyyetine göre, bütün kazâlarını afv etmekdedir. Bunun gibi, istigfâr okumağa devâm edenin bütün günâhları ve kâfirler îmâna gelince, bütün geçmiş günâhları afv olacak ve îmân etmiyenlere, Cehennemde ebedî azâb yapılacakdır.

Bundan yüzlerce sene önce, fıkh kitâblarının yazıldıkları zemânlarda, müslimânların îmânlarının kuvveti ve Allahü teâlâdan ve Cehennem azâbından korkuları çokdu. Nemâzı özrsüz terk etmek, hâtıra gelmezdi. Nemâzı terk edenin bulunabileceği düşünülemezdi. O zemânlar, özr ile ve pek az sayıda nemâz, **(Fevt)** edilir, kaçırılırdı. Bu da, bir müslimân için, büyük mâtem, üzüntü olurdu. Nemâzın kazâya kalması için özr, uykuya dalmak, unut-

mak, muhârebede ve yolculukda, oturarak da kılmağa imkân bulamamakdır. Bu özrlerden birisinden dolayı nemâzın fevt edilmesi, günâh olmaz. Fekat, özr bitince, bu nemâzı kazâ etmek hemen farz olur. Özr ile fevt edilen nemâzların kazâlarını, çoluk çocuğunun ihtiyâcını kazanacak kadar, gecikdirmek câiz olur. Özr ile kaçırılan nemâzların kazâlarını, müekked sünnetler yerine kılmak lâzım olmaz. Fıkh kitâblarının (müekked sünnetler yerine kılmamak dahâ iyi olur) demesi, özr ile kılınamıyan nemâzlar içindir. Özrsüz terk edilen farzları, hemen kazâ etmek farzdır. Bunları, sünnet yerine de kılmak lâzımdır. İmâm-ı Rabbânî 123. cü mektûbda buyuruyor ki, (Nâfile ibâdet, bir farzı terk etmeğe sebeb olursa, ibâdet olmaz. Mâ-lâ-ya'nî, zararlı olur.)]

[Büyük âlim, İbni Âbidîn "rahmetullahi aleyh" buyuruyor ki, (Câmiye girince, iki rek'at nemâz kılmak sünnetdir. Buna **(Tehıyyetül-mescid)** denir. Câmiye girince, farz, sünnet, kazâ gibi herhangi bir nemâz kılmak, tehıyyetül-mescid yerine geçer. Bunlara, ayrıca tehıyyetül-mescid diye niyyet etmek lâzım değildir. Hâlbuki, bir vaktin farzı ve sünneti diye iki niyyet edilen bir nemâz böyle değildir. Burada yalnız farz nemâz sahîh olur. Bir mescide girince, herhangi bir nemâz kılarken, ayrıca niyyet etmeden, bunlarla tehıyyetül-mescid nemâzı da kılınmış olur. Fekat, sevâb hâsıl olması için, buna da niyyet edilir. Çünki, niyyet edilmiyen ibâdete sevâb verilmez). Abdülhakîm efendi "rahmetullahi aleyh" buyurdu ki, (Sünnet nemâz demek, farzdan başka kılınan nemâz demekdir. Farzdan evvel veyâ sonra olan sünnet yerine kazâ kılan, bu kazâ nemâzı ile, sünnet nemâzın ta'rîfine uyduğu için, sünneti de kılmış olmakdadır.) Görülüyor ki, sünnet yerine kazâ kılınca, sünnet terk edilmiş olmuyor. Hem kazâ, hem de sünnet niyyet edilince, sünnetin sevâbı da hâsıl olmakdadır.]

Kazâları, yukarıda bildirilen şekilde ödemeğe niyyet eden ve başlıyan kimse, ağır hasta olursa, öldükden sonra nemâz keffâreti yapılması için **(vasıyyet)** etmesi, Velîsinin de bu vasıyyeti yerine getirmesi lâzımdır. Velî, vasıyyet olunan kimse veyâ vârislerden birisi demekdir. Nemâz kılarken, vâciblerinden biri terk edilmiş veyâ mekrûh işlenmiş ise, vaktinin içinde i'âde edilmesi vâcib olur. Nâfile nemâzı dahî kılarken, fâsid olursa, ya'nî bozulacak bir şey olursa, i'âde etmesi vâcib olur. Zekâtı, sadaka-i fıtrı, nezri ve kurbanı da, her zemân kazâ etmek lâzım olur. Sonradan fakîr olanın, **(Hîle-i şer'ıyye)** denilen kolaylıkla, bunları kazâ etmeleri lâzımdır. Fakîr olmazlarsa, hîle-i şer'ıyye yapmaları mekrûh olur.

Allahü teâlâ ile kul arasında olan, ya'nî kul hakkı bulunmıyan günâhların afv olması için, gizlice tevbe etmek kâfîdir. Başkala-

rına haber vermek, imâm efendiye bildirmek lâzım değildir. Para vererek, papasa günâh afv etdirmek, hıristiyanlıkda yapılıyor. İslâmiyyetde böyle şey yokdur. Cünüb iken Kur'ân-ı kerîm okumak ve câmi'de oturmak ve câmi'de dünyâ işlerini konuşmak, yimek, içmek ve uyumak ve Kur'ân-ı kerîmi abdestsiz tutmak, çalgı çalmak, şerâb içmek, zinâ etmek, kadınların başları, kolları, baldırları, saçları açık sokağa çıkmaları, kul hakkı bulunmıyan günâhlardır. Hayvân hakkı bulunan günâhları afv etdirmek, çok güçdür. Hayvânı haksız olarak öldürmek, dövmek, yüzüne vurmak, tâkatından fazla yürütmek, ağır yük vurmak, otunu, suyunu zemânında vermemek, günâhdır. Bu günâha hem tevbe etmek, hem de, istigfâr ederek yalvarmak lâzımdır.

Kul hakkı beş dürlüdür: Mâlî, nefsî, ırzî, mahremî ve dînî. Sirkat, gasb, aldatmak ile ve yalan söylemekle mâl satmak, kalp akça vermek, başkasının mâlına ziyân vermek, yalancı şâhidlikle veyâ zâlime haber vermekle veyâ rüşvet vermekle, mâlına zarar vermek, mâlî olan kul haklarıdır. Bir kuruş, bir habbe mâl için tevbe etmek ve sâhibi ile halâllaşmak lâzımdır. Mâlî haklar için, çocukların da halâllaşması, ödemeleri lâzımdır. Dünyâda halâllaşmazsa, âhıretde sevâbları ona verilerek halâllaşdırılacakdır. Mâl sâhibi ölmüş ise, vârisine ödenir. Vârisi yoksa veyâ mâl sâhibi bilinmiyorsa, fakîre hediyye olarak verilip, sevâbı sâhibine gönderilir. Sâlih olan müslimân fakîr yoksa, islâmiyyete ve müslimânlara hizmet eden hayr cem'ıyyetlerine, vakflara verilir. Kendi sâlih akrabâsına, fakîr olan analarına, babalarına, çocuklarına hediyye olarak vermesi de, câiz olur. Fakîre, hediyye diyerek verilen şey, sadaka olur. Sadaka sevâbı hâsıl olur. Bunları yapmak imkânını bulamazsa, mâl sâhibinin ve kendisinin afv olunmaları için düâ eder. Kâfirin hakkı için de, onunla halâllaşmak lâzımdır. Gönlü alınmazsa, âhıretde afv olunması, çok güç olacakdır.

Nefsî, ya'nî hayâtî günâh, adam öldürmek, bir uzvunu telef etmekdir. Önce tevbe etmek, sonra kendini onun Velîsine teslîm etmek lâzımdır. Velîsi isterse afv eder. İsterse mâl karşılığı sulh yapar. İsterse, mahkemeye verip, hâkimden cezâlandırılmasını ister. Kendisinin karşılık yapması, câiz değildir. [İslâmiyyetde kan da'vâsı yokdur.] Irza dokunan kul hakkı, gîbet, iftirâ, alay, sövmek gibi şeylerdir. Tevbe etmek ve halâllaşmak lâzımdır. Bunlarda vârisle halâllaşmak olmaz.

Mahremî olan hak, başkasının zevcesine, çocuğuna, hıyânet etmekdir. Tevbe ve istigfâr eder. Fitne çıkmak ihtimâli yoksa, sâhibi ile halâllaşır. İhtimâli varsa halâllaşmak yerine, ona düâ eder ve onun için sadaka verir. Dînî hak, akrabâsına ve emri altında

olanlara din bilgisi vermeği terk etmekdir. Bunların ve bütün insanların din bilgisi öğrenmelerine ve ibâdet yapmalarına mâni' olmakdır ve başkasına kâfir, fâsık demekdir. Halâllaşırken günâhı bildirmeyip, bendeki haklarını afv et demek, câizdir.

Fakîr olan borçluyu afv etmek çok sevâbdır.

Hadîs-i şerîfde, **(Tevbe eden, günâh işlememiş gibi olur)** ve **(Günâhına pişmân olmayıp, dili ile istigfâr eden, günâhında devâm edicidir. Rabbi ile alay etmekdedir)** buyuruldu. İstigfâr etmek, **(estagfirullah)** demekdir. Bunun ma'nâsı, (Beni afv et Allahım) demekdir. Muhammed Osmân Hindî "kuddise sirruh"[1] **(Fevâid-i Osmâniyye)** kitâbında, fârisî olarak diyor ki, (Şifâ için okunacak düâ yazmamı istiyorsunuz. Şifâ için, [Tevbe ediniz ve] istigfâr düâsını çok okuyunuz.) [Ya'nî, **Estagfirullâhel'azîm ellezî lâ ilâhe illâ hüv el hayyel kayyûme ve etûbü ileyh** deyiniz!] Ölümden başka bütün derdlere, hastalıklara karşı fâidelidir. Ölüm hastasının ağrılarını, sancılarını yok eder, râhat ölmesini sağlar. Bu düâ, **(Hak Sözün Vesîkaları)** kitâbında sahîfe 344 de uzun yazılıdır. Hûd sûresinde elliikinci âyetinde meâlen, **(İstigfâr okuyunuz! İmdâdınıza yetişirim)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde **(İstigfâra devâm edeni Allahü teâlâ derdlerden kurtarır)** buyuruldu. Her zemân ve her yerde ve nemâzlardan sonra ve yatarken, ma'nâlarını düşünerek, çok **(Estagfirullah min külli mâ kerihallah)** veyâ kısaca **(Estagfirullah)** demelidir. Allahü teâlâ, şifâ ve halâs ve dileklerini ihsân eder. Muhammed Ma'sûm hazretlerinin 6.cild, 121.ci mektûbundaki hadîs-i şerîfde, **(Kalbim üzerinde perde hâsıl oluyor. Hergün yetmiş kerre istigfâr ediyorum!)** buyuruldu. Hâlid bin Zeyd câmi'inin müezzinleri her nemâzdan sonra şu düâyı okurlardı: **(Rabbenâ amennâ bi mâ enzelte vetteba' nerresûle fektübnâ ma'aşşâhidîn)**.

Her erkek, her zemân şu magfiret düâsını okumalıdır: (**Allahümmagfir lî ve li-âbâî ve ümmehâtî ve li-ebnâî ve benâtî ve li-ihvetî ve ehavâtî ve li-ecdâdî ve ceddâtî ve li-a'mâmî ve ammâtî ve li-ahvâlî ve hâlâtî ve li-zevcetî ve ebeveyhâ ve li-esâtizetî ve lil-mü'minîne vel-mü'minât vel hamdü-lillâhi Rabbil'âlemîn!)**. Kadın okursa, zevcetî yerine zevcî ve ebeveyhâ yerine, ebeveyhi demelidir.

Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, günâh işleyip sonra pişmân olan kulunu, istigfâr etmeden önce afv eder)** ve **(Günâhınız çok olup göklere kadar ulaşsa, tevbe edince, Allahü teâlâ, tevbenizi kabûl eder)** buyuruldu. Bu hadîs-i şerîfler, kul hakkı bulunmıyan günâhlar içindir. Hadîs-i şerîfde, **(Günâh, üç dürlüdür: Kıyâmetde magfiret olunmıyan, terk edilmiyen ve Allahü teâlâ dilerse afv edeceği günâh).** Kıyâmet günü muhakkak afv olunmıyacak günâh,

---

[1] Muhammed Osmân 1314 [m. 1896] da vefât etdi.

şirkdir. Şirk, burada her dürlü küfr demekdir. Tevbesiz, ya'nî halâllaşmadan afv edilmiyecek olan günâh, kul hakkı bulunan günâhdır ve nemâz borcudur. Allahü teâlânın dilerse afv edeceği günâh, kul hakkı bulunmıyan günâhlardır.

ÇOK MÜHİM TENBÎH

Erkek olsun, kadın olsun, her müslimânın, her sözünde, her işinde, Allahü teâlânın emrlerine, ya'nî farzlara ve yasak etdiklerine [harâmlara] uyması lâzımdır. Bir farzın yapılmasına, bir harâmdan sakınmağa ehemmiyyet vermiyenin îmânı gider, kâfir [Allahın düşmanı] olur. Kâfir olarak ölen kimse, kabrde azâb çeker. Âhıretde Cehenneme gider. Cehennemde sonsuz yanar. Afv edilmesine, Cehennemden çıkmasına imkân ve ihtimâl yokdur. Kâfir olmak çok kolaydır. Her sözde, her işde kâfir olmak ihtimâli çokdur. Küfrden kurtulmak da çok kolaydır. Küfrün sebebi bilinmese dahî, hergün bir kerre, (Yâ Rabbî! Bilerek veyâ bilmiyerek küfre sebeb olan bir söz söyledim veyâ bir iş yapdım ise, nâdim oldum, pişmân oldum. Beni afv et) diyerek tevbe etse, Allahü teâlâya yalvarsa, muhakkak afv olur. Cehenneme gitmekden kurtulur. Cehennemde sonsuz yanmamak için, hergün muhakkak tevbe etmelidir. Bu tevbeden dahâ mühim bir vazîfe yokdur. Tekrâr bildirelim ki, kul hakkı bulunan günâhlara tevbe ederken, bu hakları ödemek ve terk edilmiş nemâzlar için tevbe ederken, bunları kazâ etmek lâzımdır. **(Se'âdet-i Ebediyye)** 276 dan 287 ortasına kadar okuyunuz!

İSLÂM AHLÂKI

İkinci Kısm

İslâm ahlâkı üç fasla ayrılarak incelenir. Fekat, bu üçünü anlıyabilmek için, önce yardımcı bilgileri öğrenmek lâzımdır. Bunun için, yazılarımızı bir başlangıç ve üç fasl olarak sıralıyacağız. Biz, bu kitâbımızda yalnız birinci faslı bildireceğiz:

MUKADDEME

Ahlâk bilgilerini öğrenmek, istekle olur. Zor ile olmaz. Her ihtiyârî iş de, iki şeyi öğrenmekle yapılabilir. Önce, o işin ne olduğunu iyice anlamak lâzımdır. Sonra, o işin kazandıracağı fâideleri bilmek îcâb eder. Bir de, her ilmi kolay anlıyabilmek için, ba'zı yardımcı bilgileri evvelden öğrenmek, üsûl hâlini almışdır. Biz de, başlangıcda, bu üç maksadı, üç bahs içinde açıklayacağız. Başlangıca ayrıca iki ilâve de yapacağız.

BİRİNCİ BAHS: İslâm ahlâkı üçe ayrılır:

1 - İnsan yalnız iken, başkasını düşünmeden, işlerinin iyi veyâ kötü olduğunu anlatan ilme **(İlm-i ahlâk)** denir. İnsan yalnız olduğu zemân da, bu işleri, bildiği gibi yapar. Meselâ yumuşak huylu, cömerd, hayâlı insan, yalnızken de, başkaları yanında da, hep öyledir. **(İlm-i ahlâk),** insanın böyle hiç değişmiyen işlerini öğretir.

2 - İkincisi, insanın ev içinde, çoluk çocuğuna karşı hareketlerini tedkîk eder. Buna **(Tedbîr-i menzil)** ve **(Ev idâresi âdâbı)** denir.

3 - Üçüncüsü, insanın cem'ıyyetdeki vazîfelerini, hareketlerini, herkese fâideli olmasını öğretir. Buna **(Siyâset-i medîne),** ya'nî **(ictimâ'î)** veyâ **(sosyal)** terbiye denir.

(Ahlâk-ı Nâsırî) kitâbında diyor ki, insan, iyi, kötü her işini bir sebeb ile yapar. Bu sebeb, yâ tabî'îdir. Yâhud bir emrdir, bir kanûndur. Tabî'ati îcâbı olan şeyler, aklı ve düşüncesi ve tecribeleri netîcesinde yapdığı işlerdir. Böyle işleri, zemânla ve cem'ıyyetin te'sîri ile değişmez. İkinci sebeb olan emr, kanûn ise, yâ bir cemâ'atin, bir milletin müşterek düşüncesinden doğar. Buna **(Rüsûm)** ve **(Âdet)** denir. Yâhud bir tanınmış âlim, tecribeli, otorite sâhibi kimse tarafından ortaya konur. Peygamberler, Evliyâ ve krallar, diktatörler böyledir. Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât", Evliyâ ve âlimler tarafından bildirilen, Allahü teâlânın emrleri de üçe ayrılır: Birincisi, herkesin ayrı ayrı, yalnız olarak uyması lâzım olanlardır. Bunlara **(Ahkâm)** veyâ **(İbâdetler)** denir. İkincisi, insanlar arasında karşılıklı uymaları lâzım olan emrlerdir. **(Münâkehât),** ya'nî evlenme işleri ve **(Mu'âmelât),** ya'nî alış veriş işleri, böyledir. Üçüncüsü, memleketleri, cem'ıyyetleri içine alan emrlerdir. Bunlar, **(Hudûd),** ya'nî **(hukûkî)** ve **(siyâsî)** işlerdir. Bu üç ilmin hepsine **(Fıkh)** bilgisi denir. Fıkh bilgileri ve bu işleri düzenliyen emrler veyâ tatbîk edilmeleri, yapılmaları, memleketlere, milletlere göre ve zemânla değişir. Bu tebeddülât da ancak Allahü teâlânın bildirmesi ile olur. İşte, Allahü teâlânın dinlerde yapdığı neshler, değişdirmeler, böyle emrlerde olmuşdur. Meselâ, Âdem aleyhisselâm zemânında insanların çoğalması lâzımdı. Bunun için, bir erkeğin kendi kız kardeşi ile evlenmesi halâl idi, câiz idi. İnsanlar çoğalınca, buna lüzûm kalmadı. Harâm oldu.

İKİNCİ BAHS: Ahlâk ilminin fâidelerini bildirelim:

İnsan, etrâfını, meselâ yerleri, gökleri ve yıldızlar dediğimiz, milyarlarca gök küresinin boşlukda döndüklerini, asrlar boyunca çarpışmadıklarını, yeryüzünde, sıcaklık, basınc, hava, su mik-

dârlarının, yapılarının, hareketlerinin tam hayâta uygun olarak ayarlanmış olduğunu, insanların, hayvânların, nebâtların, cansız maddelerin, atomların, hücrelerin, kısaca lise ve üniversitelerde okunan, tedkîk edilen sayısız varlıkların yapılarındaki ve hareketlerindeki nizâmı, düzeni, uygunluğu görerek, bunları yapan, yaratan, kudretli, bilgili bir sâhibin bulunduğunu, ister istemez kabûl etmek, inanmak zorunda kalır. Aklı olan kimse, kâinatdaki ve bedenindeki bu azameti, bu intizâmı görerek, hemen Allahü teâlânın varlığına inanır, **(Müslimân)** olur. Nitekim, 1966 senesinde müslimân olan İsviçreli felsefe profesörü, gazetecilerin süâllerine karşılık olarak (İslâm kitâblarını tedkîk ederek, hak yolu anladım. İslâm âlimlerinin büyüklüğünü kavrayabildim. İslâm dîni, olduğu gibi anlatılsa, bütün dünyâda aklı olan herkes seve seve müslimân olur) demişdir.

Bir insan, tabî'ati ve kendini tedkîk ederek, hemen müslimân oldukdan sonra, Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahime-hümullahü teâlâ" kitâblarından, Muhammed aleyhisselâmın hayâtını ve güzel ahlâkını da öğrenirse, îmânı kuvvetlenir. Ahlâk bilgisi öğrenerek, iyi ve fenâ huyları, fâideli ve zararlı işleri anlar. İyi işleri yapıp, dünyâda kâmil, kıymetli bir insan olur. İşleri muntazam ve kolaylıkla hâsıl olur. Dünyâda râhat, huzûr içinde yaşar. Kendisini herkes sever. Allahü teâlâ ondan râzı olur. Âhıretde de, Allahü teâlânın merhametine, mükâfâtlarına nâil olur. Tekrâr bildirelim ki, se'âdete kavuşmak için, iki şey lâzımdır: Mes'ûd ve bahtiyâr kimse, bu iki şeye kavuşan kimsedir. Bu iki şeyden birincisi, doğru ilm ve îmân sâhibi olmakdır. Bu da, fen derslerini ve Muhammed aleyhisselâmın hayâtını, ahlâkını öğrenmek ile ele geçer. İkincisi, iyi huylu, iyi hareketli insan olmakdır. Bu ise, fıkh ve ahlâk ilmlerini öğrenmek ve bunlara uymakla olur. Bu ikisini elde eden kimse, Allahü teâlânın rızâsına, sevgisine kavuşur. Çünki Allahü teâlâ, sonsuz ilmi ile herşeye âlimdir. Meleklere ve Peygamberlere çok ilm vermişdir. Onlarda hiç ayb ve kusûr ve çirkin hiçbirşey yokdur. İnsanların ilmi ise, pek az ve îmânları, yâ bozuk veyâ kötü huylar ile bulaşmış ve kötü işler ile kirlenmişdir. Bunun için insanlar, Allahü teâlâdan ve meleklerden ve Peygamberlerden pek uzak, onlara kavuşmak şerefinden çok mahrûmdur. İnsan, fen bilgilerinde, tabî'ati incelemekde tenbel ve câhil kalarak, hakîkî îmâna, i'tikâda kavuşmazsa ve Muhammed aleyhisselâmı doğru tanıyarak îmânını kuvvetlendirmezse, sonsuz felâketde ve sıkıntıda kalanlardan olur. Eğer, hakîkî îmâna kavuşursa ve nefsine tâbi' olmayıp, ahkâm-ı islâmiyyeye, ya'nî Allahü teâlânın emr ve yasaklarına uyarsa, se'âdete kavuşmakdan ve Allahü teâlânın

rahmetinden, afvından mahrûm kalmaz. Fekat, yapdığı kötülükler kadar azâb görür, yanar ve Allahü teâlânın rahmetine kavuşması güç olur. Îmânı olduğu için, sonunda yine rahmete kavuşur. Cehennem ateşi, kötülüklerinin kirlerini temizleyip, onu Cennete girmeğe lâyık temiz şekle sokar.

Görülüyor ki, bütün se'âdetlerin, râhatlıkların başı, kâmil îmân sâhibi olmakdır. Herkesin, kalbini yanlış i'tikâdlardan, şübhelerden kurtarmağa çalışması lâzımdır. Bir kimse, doğru îmâna kavuşur ve ahlâkı güzel ve işleri iyi olursa, yüksek rûhlara, ya'nî Peygamberlere ve Evliyâya ve meleklere benzer ve onlara yaklaşır. Maddenin çekimi kanûnu gibi, onlar tarafından çekilir. Dağ kadar büyük miknâtisin veyâ yüksek gerilimli elektro-mağnetik alanın bir iğneyi çekmesi gibi, onu yüksekliklere çekerler. Sırat köprüsünü şimşek gibi, sür'at ile geçer. Cennet bağçelerinde, kendine münâsib olan, kalbine ve ruhûna lâyık olan ni'metler içinde, sonsuz râhat edenlerden olur. Beyt:

Âlim-ü âmil olanlar, çekmez azâb-ı elîm,
Cennete hem kavuşurlar, zâlikel fevzül'azîm!

Ahlâk ilmi, kalb ve rûh temizliği bilgisi demekdir. Tıb ilminin, beden sağlığı bilgisi olmasına benzer. Çünki, fenâ huylar, kalbin ve rûhun hastalıkları ve zararlı işler, bu hastalıkların alâmetleri, ârızalarıdır. Ahlâk ilmi, çok şerefli, pek kıymetli, en lüzûmlu bir ilmdir. Çünki, kalbin ve rûhun kötülükleri bu ilm ile temizlenebilir. Kalbin ve ruhûn, iyi huylarla sıhhatli ve kuvvetli olmaları, bununla müyesser olur. Kuvvetli kalbler ve rûhlar da, bu ilm yardımı ile, temizlenir, iyi ahlâka kavuşur. İyi, temiz kalbler ve rûhlar da, bu ilm bereketi ile temizliğini artdırır, yerleşdirir.

[Kalb ve rûh, iki ayrı şeydir. Birbirlerine çok benzemekdedirler. Bu kitâbda, rûh deyince, ikisi birlikde anlaşılmalıdır.]

Huy değişir mi? İnsanın huyunu bırakıp, başka huylu olması mümkin midir? Bu mes'ele üzerinde muhtelif sözler, birbirine muhâlif fikrler varsa da, hepsi üç merkezde toplanabilir:

1 - İnsanın ahlâkı hiç değişmez. Çünki huy, insan gücünün değişdiremiyeceği bir varlıkdır.

2 - Huy iki dürlüdür: Birisi insanla birlikde yaratılmışdır. Bu huy değişdirilemez. İkincisi, sonradan hâsıl olan alışkanlıkdır. Buna, âdet denilir. Bu huy değişebilir.

3 - Ahlâkın hepsi sonradan elde edilir ve değişdirilebilir. Hâricî te'sîrlerle değişebilirler.

İslâm âlimlerinin çoğu bu üçüncü fikr üzerinde birleşmekdedir. Peygamberlerin "aleyhimüsselâm" dinleri, bu sözün doğru-

luğuna dayanmakdadır. Tesavvuf büyüklerinin, din âlimlerinin, talebesine terbiye için koydukları üsûller, bu sözün ışığı altında işlemekdedir.

İnsanlar hangi huya elverişli olarak dünyâya gelmekdedir? Bu da, içinden çıkılamamış bir süâldir. Âlimlerin çoğuna göre, insanlar iyiliğe, yükselmeğe elverişli olarak doğar. Sonra, nefsin kötü arzûları ve güzel ahlâkı öğrenmemek ve kötü arkadaşlarla düşüp kalkmak, kötü huyları meydâna getirir. Hadîs-i şerîfde, **(Herkes, müslimânlığa elverişli olarak dünyâya gelir. Bunları sonra anaları babaları, yehûdî, hıristiyan ve îmânsız yapar)** buyuruldu.

Kendi elinle bozuyorsun kendini!
Yoksa, Hâlık güzel yaratmışdı seni!

Ba'zılarına göre, insanın rûhu pis olarak dünyâya geldi. Rûhun kendisi temiz idi ise de, bedenle karışınca, bedenin ihtiyâcları onu yoldan sapdırmışdır. Allahü teâlânın hidâyet, iyilik nasîb etdiği kimseler, doğdukları gibi pis kalmayıp, iyiliğe dönerler.

Ba'zıları da, rûh, yaratılışda ne iyi, ne de kötü değildir. Sonradan her iki şekle de dönebilecek hâldedir dedi. İyi huyları, güzel işleri öğrenen kimse, se'âdete, kemâle kavuşur. Kötüler arasında kalıp, kötü huy, çirkin işler öğrenen de, şakî, kötü olur dediler.

Eski Yunan tabîblerinden Calinusa göre, insan rûhu üç çeşiddir: Bir kısmı iyi, ikincisi, kötü yaratılmışdır. Üçüncüsü, her ikisi de değildir. Fekat, sonradan her ikisi de olabilir. Yaratılışı iyi olan insan azdır. Yaratılışda kötü olup, hep kötülük yapmak istiyenler, dahâ çokdur. Kötüler arasında kötü, iyiler arasında iyi olabilen kimselerin sayısı, iki öncekiler arasındadır dedi. Buna göre, ba'zı kimsenin huyu değişebilir. Çok kimsenin ise değişemez. [Yunan feylesoflarının, insanın kalbinden haberleri olmadığından, yalnız rûhu anlatmışlar, ahlâk kitâblarını yazan müslimânların bir kısmı da, bunlara tâbi' olmuşlardır.]

Âlimlerin çoğuna göre, herkesin ahlâkı değişebilir. Hiçbir kimsenin huyu, yaratılışdaki gibi kalmaz. Sonradan değişebilir. Ahlâk değişmeseydi, Peygamberlerin "aleyhimüsselâm" getirdikleri dinler fâidesiz, lüzûmsuz olurdu. Âlimlerin sözbirliği ile koymuş oldukları terbiye ve cezâ üsûlleri abes olurdu. Bütün ilm adamları, çocuklarına ilm ve edeb vermiş ve terbiyenin fâide sağladığı her zemân görülmüşdür. O hâlde, ahlâkın değişdiği güneş gibi meydândadır. Şu kadar var ki, ba'zı huylar pek yerleşmiş, rûhun hâssası gibi olmuşdur. Böyle huyları değişdirmek, yok etmek pek müşkil olur. Böyle ahlâk, en çok, câhil, kötü kimseler-

de bulunur. Bunu değişdirmek için, ağır riyâzet ve çok mücâhede lâzımdır. Nefsin zararlı, kötü isteklerini yapmamak için çalışmağa **(Riyâzet)** denir. Nefsin istemediği fâideli, güzel şeyleri yapmağa **(Mücâhede)** denir. Câhiller, ahmaklar, huy değişmez diyerek, nefs ile mücâhede ve riyâzet etmiyorlar. Kötü huylarını temizlemiyorlar. Böyle kabûl edip de, herkes kendi hevâsına [arzûsuna] bırakılırsa, kabâhatli olanlara cezâ verilmezse, insanlık kötülüğe gider. Bunun için, Allahü teâlâ, kullarına merhamet ederek, onları terbiye etmek, iyi ve kötü huyları öğretmek için Peygamberler "aleyhimüsselâm" gönderdi. Bu mu'allimlerin en yükseği olarak, habîbi olan **Muhammed** "aleyhisselâm"ı seçdi. Onun dîni ile, önce göndermiş olduğu bütün dinleri değişdirdi. Onun dîni, bütün dinlerin sonuncusu oldu. Böylece, iyiliklerin hepsi, terbiye üsûllerinin cümlesi, Onun parlak dîninde yer aldı. Aklı olanların, iyiyi kötüden tefrîk edebilenlerin, bu dinden elde edilmiş olan ahlâk kitâblarını okuyarak, öğrenerek ve işlerini buna göre tanzîm ederek, dünyâda ve âhıretde râhata ve huzûra, se'âdete, kurtuluşa kavuşması ve böylece âile ve cem'ıyyet hayâtının düzenine yardım etmiş olması lâzımdır. İnsanın birinci vazîfesi de budur. **(İslâm ahlâkı)** ismini verdiğimiz bu kitâbı, Allahü teâlânın lütfü ile, buna yardımcı bilgileri topladığı için, herkesin ehemmiyyet ile okuması, öğrenmesi lâzımdır.

Aklı olan islâmiyyete bağlanır!
İslâmiyyetin aslı, Hadîsle Kur'ândır!

ÜÇÜNCÜ BAHS: İslâm ahlâkını üçe ayırmışdık. Bunları iyi anlamak için, yardımcı olan şeyleri açıklıyalım. Her ilmin, her fennin şu'beleri vardır. Şu'belerin birleşdikleri noktaları bulunur ki, bu noktalarda, o ilmin bütün kolları tek birşey olur. İşte bu tek nokta, o ilmin mevzû'udur. Meselâ, tıb ilminin muhtelif şu'beleri vardır. Fekat her kolu, insan cesedinin hastalık ve sağlığında birleşir. Bu da, bu ilmin mevzû'u demekdir. Bir ilmi kolay öğrenmek için, mevzû'unu anlamak lâzımdır. Ahlâk ilminin mevzû'u, insanın rûhudur. Rûhu [ve kalbi], kötü huylardan temizlemeği ve iyi huylar ile süslemeği öğretir. Bunun için, evvelâ rûhu, sonra iyi ve kötü huyları öğrenmek lâzımdır. Şu beyti imâm-ı Şâfi'î söylemişdir:

Kötülüğü öğrendim, kötü olmak için değil,
kötülüğü bilmiyen, düşer içine, iyi bil!

Kalbi ve rûhu, mümkin olduğu kadar tanıtabilmek, görünen ve görülemiyen kuvvetlerini açıklamak ve se'âdetinin ve felâke-

tinin nelerde olduğunu anlatmak için, üç makam yazıyoruz:

Birinci makam: Kalb [gönül] ve rûh nedir? Bu iki varlığa eski yunan feylesofları ve onların taklîdcileri, **(Nefs-i nâtıka)** veyâ kısaca Nefs de demişlerdir. [Hâlbuki, tesavvuf ve ahlâk bilgilerinin mütehassısı, **İmâm-ı Rabbânî** "rahime-hullahü teâlâ", nefsin, kalbin ve rûhun birbirinden farklı varlıklar olduklarını ve **(Nefs-i nâtıka),** nefsin ismi olduğunu bildirmekdedir.] İsrâ sûresinin seksenbeşinci âyetinde meâlen, **(Sana rûhdan soruyorlar. Rûh, Rabbimin yaratdığı varlıklardan biridir diye cevâb ver)** buyuruldu. Bu âyet-i kerîme, rûhun ne olduğunu anlatmağı men' etmekdedir. Bunun içindir ki, turuk-ı aliyye meşâyıhından ve islâm âlimlerinden çoğu, rûhun ne olduğunu konuşmakdan ictinâb etmişlerdir. Fekat, Kur'ân-ı kerîmden anlaşılıyor ki, rûhun yalnız hakîkatini, ne olduğunu konuşmak yasakdır. Yoksa hâssalarını, özelliklerini anlatmak yasak değildir. Bunun için, âlimlerin çoğu, talebeye ve süâl edenlere, kalbin ve rûhun cism olmadıklarını, bir **(Cevher-i basît)** olduklarını söylediler. Aklın erdiği bilgileri anlıyan, his organlarından beyne gelen duyguları alan, bedendeki bütün kuvvetleri, hareketleri idâre eden, kullanan hep bu ikisidir. Tesavvuf büyükleri ve kelâm âlimleri böyle söylemişlerdir. [Kalb ve rûh hakkında geniş bilgi almak istiyenin, şâfi'î mezhebi âlimlerinden şeyh Şihâbüddîn Ömer Sühreverdînin **(Avârif-ül me'ârîf)** kitâbını ve İmâm-ı Rabbânî Ahmed Fârûkî Serhendînin **(Mektûbât)** kitâbını okuması tavsiye olunur. Sühreverdî, hicrî kamerî 539 [m. 1145] senesinde tevellüd, 632 [m. 1234] de Bağdâdda vefât etmişdir. Abdülkâdir-i Geylânîden feyz almışdır. İmâm-ı Rabbânî hicrî kamerî 971 [m. 1563] senesinde Hindistânda Serhend şehrinde tevellüd ve 1034 [m. 1624] senesinde, orada vefât etdi. Abdülkâdir Geylânî hicrî kamerî 561 de Bağdâdda vefât etdi.]

Kalbin ve rûhun ta'rîfini, altı madde içinde îzâh edeceğiz:

1 - Evvelâ kalbin ve rûhun mevcûd olduklarını bildirelim. Rûhun varlığı meydândadır. Belli olan şeyi isbât etmeğe lüzûm yokdur. İnsana en ma'lûm olan şey, kendi varlığıdır. İnsan bir ân kendini unutmaz. Uykuda iken, serhoş iken de, rûh kendisini unutmaz. İnsanın kendi kendini tanıması için, birşey isbât etmeğe lüzûm yokdur. Fekat, rûh madde midir, madde değil midir. Kendi kendine var mıdır, yoksa başka şey ile mi bulunur gibi ve dahâ başka sıfatlarını isbât etmek câizdir. Çoğu meydânda ise de, hâtırlatmak lâzımdır. Bunun içindir ki, aşağıdaki beş madde zikr edilmekdedir.

2 - Kalb ve rûh, cevherdir. Ya'nî kendileri vardır. Rûha fârisî dilinde **(Cân)** denir. Hayvân ölünce, cânı çıkdı denir. Rûhu bede-

ninden ayrıldı demekdir. Her mahlûk, yâ cevherdir, yâhûd arazdır. Varlıkda kalabilmesi için, başka bir mahlûka muhtâc değilse, kendi kendine var ise, buna **(Cevher)** denir. Varlıkda başka bir şeye muhtâc ise, **(Araz)** veyâ **(Sıfat)** denir. Madde ve cism, birer cevherdir. Bir cismin rengi, kokusu, şekli ise arazdır, özellikdir. Renk, cism ile vardır. Cism olmazsa, renk olamaz. Cevher, iki dürlüdür. Biri **(Mücerred),** ya'nî maddî olmıyan varlıkdır. Ağırlığı, şekli, rengi ve his organlarına te'sîri yokdur. İkincisi maddedir. Mücerred olan cevher, his organları ile duyulmaz, parçalanamaz. Akl ve rûh böyledir. Madde ise, his olunur ve parçalanabilir. Cism, maddenin şekl almış hâlidir. Rûhun cevher olduğu birçok şeklde isbât edilmişdir. En basît yol şöyledir ki, araz ya'nî hâssa, bir cevher üzerinde bulunur. Cevher, arazı taşımakdadır. His olunan, düşünülen herşeyi rûh almakda, taşımakdadır. Bunun için kalb ve rûh, cevherdir, araz değildir. Araz, araz üzerinde de bulunabilir diyerek, meselâ sür'at, ya'nî hız, hareketde bulunur diyerek, bu isbâtı kabûl etmiyenler de vardır.

3 - Kalb ve rûh, basîtdir. **(Basît)** demek, parçalanamaz, ayrılamaz demekdir. Bunun karşılığı, bileşik ya'nî **(Mürekkeb)** olmakdır. Kimyânın basît dediği elementler, bu ta'rîfe göre bileşik oluyor. Çünki, atomlarına veyâ gaz moleküllerine ayrılabilmekdedirler. Rûhun basît olduğu şöyle anlaşılır ki, basît olduğu bilinen şeyi, rûh kavramakdadır. Kalb ve rûh, mürekkeb ya'nî bileşik olsaydı, parçalanabilseydi, basît olan birşey bunda yerleşemezdi. Çünki, rûh parçalanırsa, bunda yerleşen basît şey de parçalanmak lâzım gelir. Basît olan şey ise, parçalanamaz.

4 - Kalb ve rûh, cism değildir. Eni, boyu ve yüksekliği olan cevhere, ya'nî şekl almış maddeye **(Cism)** denir. Cismde yerleşen şeylere cismânî denir. Araz, ya'nî özellikler, cismlerde bulundukları için, cismânîdirler.

5 - Kalb ve rûh, anlayıcı ve idâre edicidir. Kendilerini bilirler. Kendisini bildiğini de bilirler. Göz vâsıtası ile renkleri, kulak ile, sesleri kavrar. Sinirleri, çalışdırır. Adaleleri hareket etdirir. Böylece, bedene iş yapdırırlar. Böyle işlere **(İrâdî),** ya'nî istekli işler denir.

6 - Rûh, his organları ile duyulmaz. Cism ve cismânî olan şeyler his olunur. Rûh, cism ve cismânî olmadığı için his olunamaz.

İkinci makam: İnsan ölünce, rûhu ne olur? İnsan ölünce, ceсed çürüyünce, kalb ve rûh yok olmaz. Ölmek, bunların bedenden ayrılması demekdir. Bedenden ayrılınca, mücerred ya'nî maddî olmıyan âleme karışırlar. [Kıyâmete kadar] yok olmaz. Din âlimleri ve felsefeciler ve müteassıb [yobaz] olmıyan fen adam-

ları böyle söylemişdir. Tabîatcılardan az bir kısmı, bu sözbirliğinden ayrılmış, doğru yoldan kaymışdır. Bunlar, insanı, çöldeki otlara benzetdiler. İnsan ot gibi biter, büyür, yok olur. Rûhu kalmaz dediler. Böyle söyledikleri için **(Haşhaşî)**ler, ya'nî **(Otcular)** adı ile anıldılar. Din âlimleri ve felsefeciler, bu otcuların düşüncelerini muhtelif delîllerle red etdi.

[Allahü teâlâ, bugün bilinen 105 elementi yaratmış, bunlardan herbirine başka başka hâssalar vermişdir. Her element atomlardan yapılmışdır. Her atomu, bir mikro-dinamo gibi, büyük bir enerji deposu yapmışdır. Atomların birbirleri ile birleşmesinden molekülleri veyâ iyon şebekelerini, böylece organik ve anorganik mürekkeb cismleri ve hücreleri, çeşidli dokuları ve sistemleri yaratmışdır. Bunların herbirinde, akllara hayret veren, incelikler, kanûnlar, düzenler vardır. Meselâ, ancak mikroskopla görülebilen bir hücre, çeşidli atölyeleri bulunan mu'azzam bir fabrika gibidir. İnsan aklı, bugüne kadar, bu fabrikanın ancak birkaç makinasını görebilmişdir. İnsandaki milyonlarca hücrenin çalışabilmesi, gerek insanda, gerekse dış âlemde binlerce, uygun şartların bulunmasına bağlıdır. Bu binlerle şart ve nizâmdan biri bozulursa, insanın bedeni çalışamaz, durur. O büyük kâdir, âlim olan **Allahü teâlâ,** bu nihâyetsiz nizâmı yaratarak, beden makinasını otomatik olarak çalışdırmakdadır. Kalb ve rûh, bu makinanın elektrik kuvveti gibidir. Bir motorda ufak bir ârıza olunca, ceryan kesildiği gibi, insan vücûdunun iç ve dışındaki yapı ve düzenlerde hâsıl olacak bir ârıza da, kalbin ve rûhun bedenden ayrılmasına sebeb olur ve insan ölür. Dünyâda hiçbir makina, hiçbir motor nihâyetsiz çalışamıyor. Aşınarak, yıpranarak, çürüğe ayrılıyor. Bu, bir umûmî kanûndur. Vücûd makinası da yıpranıyor, çürüyor. İnsan kabrde çürüyünce, hiçbir zerresi, hiçbir elementi yok olmuyor. Çürümek, bedeni meydâna getiren organik moleküllerin anaerobik mikroblar ve toprak te'sîri ile parçalanarak, karbon dioksid, amonyak, su gibi ufak moleküllere ve serbest azota kadar ayrılması demekdir. Bu parçalanma, fizik ve kimyâ hâdiseleridir. Fizik ve kimyâ reaksiyonlarında maddenin yok olmadığı bugün kesin olarak bilinmekdedir. Lavoisier adındaki Fransız kimyâgeri, **(Kimyâ tepkimelerinde, madde gayb olmaz ve yokdan meydâna gelmez)** hakîkatini tecribe ile isbât etmiş ise de, herşeyin kimyâ tepkimesi, kimyâ kanûnu ile yapıldığını zan ederek, (tabî'atda birşey yaratılmaz ve hiçbirşey yok edilemez) demişdir. Bugün, yeni keşf edilen çekirdek olayları, nükleer reaksiyonlar, maddenin enerjiye döndüğünü, yok olduğunu, Lavoisiernin aldanmış olduğunu göstermekdedir. Bugün ilm adamları,

açık olarak görüyor ki, fennin ilerlemesi, fen bilgisindeki her ileri bir adım, islâm dînini kuvvetlendirmekde, islâm düşmanlarının iftirâlarını çürütmekde, maddeye tapan ateistleri rezîl etmekde, yere sermekdedir. Fekat ne yazık ki, fen adamı şekline giren, üniversitede okumuş, ba'zı din câhilleri, fende geri kalmağı behâne ederek, islâm düşmanlığı yapıyorlar. Bu diplomalı kâfirler, temiz gençleri aldatmak için, (İslâmiyyet gericilikdir. Terakkîye mâni' olmakdadır. Hıristiyanlar ilerliyor. Her nevi' fen vâsıtası yapıyorlar. Tabâbetde, harblerde, haberleşmelerde kullandıkları fen âletleri, gözlerimizi kamaşdırıyor. Fendeki tekâmülden müslimânların haberleri bile yok. Biz, hıristiyanlara uymalıyız) gibi yalanlar söyliyerek, islâmiyyetdeki güzel ahlâkı, kardeşliği bırakmağa ve Avrupalılara, Amerikalılara benzemeğe ilericilik diyorlar. Gençleri, kendileri gibi islâm düşmanı yapmağa, felâkete sürüklemeğe çalışıyorlar. Hâlbuki islâmiyyet, fende, san'atda ilerlemeği emr ediyor. Hıristiyanlar ve bütün kâfirler, babalarından, ustalarından öğrendiklerini yapıyorlar. Evvelki neslin yapdıklarını, ufak tefek ilâveler ile, tekrâr yapıyorlar. Evvelkiler yapmasalardı, bunlar hiçbirini yapamazdı. **(Tekmîl-i sinâ'ât telâhuk-ı efkâr iledir)** sözü asrlarca evvel söylenmişdir. Târîh gösteriyor ki, fendeki yenilikleri, hep müslimânlar yapdı. Fen bilgilerini, fen âletlerini yüz sene evvelki hâle kadar yükseltdiler. Bu terakkîlere, hep islâm dîni ve bu dîni tatbîk eden, islâm devletleri sebeb oldu. Hıristiyanlar, haçlı seferleri ile, islâm devletlerini yıkamadıkları için, siyâsî oyunlarla, yalanlarla, hîlelerle, dâhilden yıkdılar. Bunların topraklarında, muhtelif, ilmânî [layık], mason [dinsiz] kimselerle hükûmetler kurdular. Fekat, islâmiyyeti yok edemezler. Müslimânlardan kalan, fendeki keşflere, ilâveler yaparak, bugünkü terakkîyi kendilerine mâl ediyorlar. Yalnız kendi keyflerini, zevklerini, menfe'atlarını düşünenler, kötülüklerini ortaya koyduğu için, fen ve san'ati emr eden islâmiyyete gericilik diyorlar. Bütün yehûdîler, hıristiyanlar, hattâ putperestler, bütün dünyâ, Cennete, Cehenneme inanıyor, kiliseler, havralar dolup taşıyor. Bu inananlara gerici demediklerine göre, fenne, san'ata değil, zevk ve safâya, ahlâksızlıklara ilericilik dedikleri anlaşılıyor. Böyle aslsız ve haksız yalanlarla, islâmiyyete küstâhca, ilk saldıran ingilizlerdir. **(İngiliz Câsûsunun İ'tirâfları)** kitâbımızı okuyunuz! Şimdi, müslimânların birleşerek, dedeleri gibi islâmiyyetin emr etdiği, din ve fen bilgilerine sarılmaları, yine büyük sanâyı' kurarak yeni âletler yapmaları, hıristiyanlardan üstün olarak, bütün beşeriyyeti se'âdete kavuşdurmaları lâzımdır.

İnsan bedeninde bulunan maddeler, toprakdan, sudan ve ha-

vadan gelmekdedir. Canlıların ihtiyâc maddeleri, bu üç kaynakdan hâsıl olmakdadır. İnsan çürüyünce, hâsıl olan maddeler, yine bu üç yere dağılıyor. Kıyâmetde tekrâr dirilmek, bu maddelerin veyâ benzerlerinin tekrâr bir araya gelmeleri ile olacakdır.

Kalb, rûh ve melekler de, yalnız oldukları zemân, terakkî etmez, yükselmez. Yaratıldığı mertebede kalır. Kalb ve rûh, bu beden ile birleşince, terakkî etmek, yükselebilmek hâssasını kazanıyor. Yâhud, kâfir olmak, günâh işlemek sebebleri ile, alçaklaşıyor, harâb oluyor.

Bu dünyâda her cism kendine mahsûs sıfatları ile tanınmakdadır. Her cism, elementlerin ve bileşiklerin birer yığınıdır. Elementler, bileşikden bileşiğe geçerek yer değişdirmekde, her cismin terkîbi bozularak, sıfatları yok olmakda, başka sıfatlı, başka cism hâline dönmekdedir. Bu devâmlı değişmelerde, madde yok olmuyor ise de, cismler zemânla değişmekde, yok olup başka cism hâsıl olmakdadır. Eskiden maddeye **(Heyûlâ)** diyorlardı. Cisme, ya'nî maddenin şekl almasına **(Sûret)** diyorlardı.

Kalb ve rûh, parçalanmadığı ve parçalardan meydâna gelmedikleri, ya'nî mücerred oldukları için, hiç değişmez, bozulmaz, yok olmaz. Fizik hâdiselerinde cismlerin şekli ve hâli değişiyor. Meselâ su, ısı enerjisi alınca, buhar oluyor. Sıvı hâlde iken gaz hâline dönüyor. Su cismi yok oluyor, buhar cismi var oluyor. Kimyâ tepkimelerinde ise, cismin yapısı bozuluyor. O cismin maddesi yok olup, başka madde var oluyor. Fizik olayında cism değişiyor. Madde değişmiyor. Kimyâ değişmesinde, cism yok oluyor. Madde değişiyor. Hiçbirinde madde yok olmuyor. Nükleer değişmelerde ise, madde de yok olup, enerji hâline dönüyor.]

Üçüncü makam: Kalb ve rûhun kuvvetleri vardır. Bu kuvvetler, bitki ve hayvânların kuvvetleri gibi değildir. Nebâtların ve hayvânların da, kendilerine göre rûhları vardır. Kalb, yalnız insanda vardır. Her canlıda **(Nebâtî rûh)** vardır. Doğma, büyüme, tegaddî [beslenme], zararlı maddeleri dışarı atma, üreme ve ölme gibi canlılık işlerini **(Nebâtî rûh)** yapar. Bu işler, insanlarda ve hayvânlarda ve nebâtlarda da yapılmakdadır. Nasıl yapıldığı tabî'at bilgisi derslerinde öğrenilmekdedir. Bunlarda büyüme, bütün hayât boyunca yapılmaz. Mu'ayyen bir mikdâra vardıkdan sonra, bu iş durur. Bu mikdâr, insanlarda ortalama yirmi dört yaşına geldiği zemândaki mikdârdır. Yağlanmak, şişmanlamak, büyümek değildir. Beslenme ölünciye kadar devâm eder. Çünki, gıdâ almadan yaşanamaz.

Hayvânlarda ve insanlarda, **(Hayvânî rûh)** da vardır. Bunun yeri göğüsdür. İstekli hareketleri yapdıran bu rûhdur. İnsanlar-

da, kalbin emri ile yapar.

İnsanlarda ayrıca bir rûh dahâ vardır ki, Rûh deyince kalb ile berâber, bu rûh anlaşılır. Aklı kullanmak, düşünmek ve gülmek gibi şeyleri yapan bu rûhdur. Hayvânî rûhda iki kuvvet vardır. Birisi, Müdrike kuvveti, ikincisi hareket kuvvetidir. Müdrike kuvveti, idrâk edici, anlayıcı kuvvetdir. Bu anlamak da, iki yol ile olur: Zâhirî, görünen his organları ile olan anlama. Bâtınî, ya'nî görünmiyen, his organlarla olan anlama. Görünen his organları beşdir. Birinci his organı, deridir. Deri ile sıcaklık, soğukluk, yaşlık, kuruluk, yumuşaklık, sertlik gibi şeyler anlaşılır. Bir cism deriye değince, hayvânî rûhu, bu şeyin sıcak olup olmadığını anlar. Bu duygu avuç içinde fazladır. İkincisi, koku alma duygusudur. Burun ile olur. Üçüncüsü, tat alma duygusudur. Dildeki sinirlerle duyulur. Dördüncüsü işitmekdir. Kulakdaki sinirlerle duyulur. Beşincisi görmekdir. Gözdeki sinirlerle görülür.

Görünmiyen his organları da beşdir: Birincisi, **(Hiss-i müşterek)**dir. Bu duygunun yeri, beynin önündedir. His organlarından beyindeki duygu merkezlerine gelen hâricî te'sîrlerin hepsi, burada toplanır. İkincisi, **(Hayâl)**dir. Bunun yeri, beynin birinci boşluğunun önündedir. Hiss-i müşterekde toplanıp anlaşılan, his edilenler burada saklanır. Bir cisme bakınca, bu cism, hiss-i müşterekde duyulur. Bu cism, göz önünden çekilince, hiss-i müşterekde his edilmesi kalmaz. Fekat, hayâle gelen te'sîri uzun zemân kalır. Hayâl olmasaydı, herkes birbirini unutur, kimse kimseyi tanımazdı. Üçüncüsü, **(Vâhime)**dir. His organları ile duyulamıyan, fekat duyulanlardan çıkarılabilen ma'nâları anlar. Meselâ düşmanlık, doğruluk bir organla his edilmez. Fekat dost, düşman olan kimse görülür, his edilir. Bu kimselerdeki dostluğu, düşmanlığı anlıyan iç kuvvete Vâhime denir. Vâhime kuvveti olmasaydı, koyun, kurdun düşman olduğunu anlamaz, ondan kaçmazdı. Yavrusunu da korumazdı. Dördüncü kuvvet, **(Hâfıza)**dır. Vâhimenin anladığı ma'nâları saklar. Beşinci kuvvete **(Mütasarrıfa)** denir. Anlaşılan duyguları ve ma'nâları karşılaşdırıp, yeni ma'nâlar elde eder. Meselâ zümrüdden bir dağ düşünür. Şâirlerde bu kuvvet fazladır.

Hayvân rûhunun ikinci kuvveti olan, hareket kuvveti de, iki dürlüdür: Birincisi, **(Şehevî)** kuvvetdir. İnsanlar ve hayvânlar, şehvet kuvvetleri ile, kendilerine tatlı gelen ve muhtâc oldukları şeyleri isterler. Bunlara **(Behimî)** [ya'nî hayvânî] kuvvet de denir. İkincisi **(Gadabî)** kuvvetdir. Bu kuvvet ile, kendilerine çirkin, zararlı olan şeyleri def' ederler, kovarlar. Bunlara **(Canavar)** kuvvetler de denir.

Hareket kuvvetleri, müdrike kuvvetlerine muhtâcdırlar. Çün-

ki, önce duygu organları ile, iyi veyâ kötü olduğu anlaşılmalıdır ki, istenebilsin veyâ atılsın. Bütün bu duyguların ve hareketlerin hepsi sinirlerle yapılmakdadır. İnsan kalbi ve rûhu, yalnız insanlarda bulunur. Bu rûhun da iki kuvveti vardır. İnsan, bu iki kuvvet ile, hayvânlardan ayrılmakdadır. Bu iki kuvvetden birisi, idrâk edici olan **(Kuvve-i âlime)** ve **(Müdrike)** denilen bilici kuvvetdir. İkincisi, **(Kuvve-i âmile)** yapıcı kuvvetdir. Bilici kuvvete **(Nutk)** ve **(Akl)** denir. Bu kuvvet ikiye ayrılır: Biri, **(Hikmet-i nazarî)** olup, **(Tecribî)** ilmleri, ya'nî fen bilgilerini elde etmeğe yarıyan kuvvetdir. İkincisi, **(Hikmet-i amelî)** olup, **(Ahlâk)** ilmleri ile âlim olan kuvvetdir. Tecribî ya'nî fen bilgileri edinen kuvvet, maddenin hakîkatini anlamağı sağlar. Ahlâk bilgileri edinen kuvvet, iyi huyları ve yararlı işleri, kötü huylardan ve çirkin işlerden ayırır.

Rûhun yapıcı kuvveti, fâideli, başarılı işlerin yapılmasını sağlar. Bilici kuvvetler ile edinilen bilgilere göre iş yapar. Hayvân rûhundaki hareket kuvvetleri, vâhime kuvvetinin iyi bulduklarını cezb eder. Çirkin bulduklarını def' eder. İnsan rûhunun yapıcı kuvveti, akla dayanır. Bir işde iyilik, fâide olduğunu **(Akl)** ile anlarsa, onu yapar. Sonu noksan, zarar olacağını anlarsa, o işi yapmaz veyâ def' eder. Bunları ve hayvânî rûhun şehevî ve gadabî kuvvetlerini kalb vâsıtası ile idâre eder.

Çok kimse vardır ki, çok işlerini nefsin veyâ hayvânî rûhun kuvvetlerine tâbi' olarak yapar. Ya'nî vehm ve hayâl ile yaparlar.

İmâm-ı Muhammed Gazâlî ve tesavvuf büyüklerinden bir kısmı buyurdu ki, (Rûhun bu kuvvetleri, meleklerdir. Allahü teâlâ, lutf ve merhamet ederek, melekleri rûhun emrine vermişdir. Küçük kıyâmet kopuncıya kadar, ya'nî rûh bedenden ayrılıncaya kadar, rûhun emrinde kalırlar. Hadîs-i şerîflerde de buna işâretler vardır. Ba'zı kimselerden, durup dururken, tecribeli kimselere parmak ısırtan hünerlerin meydâna gelmesi de, bunu göstermekdedir). İnsanın kemâle gelmesi, rûhun iki kuvveti ile olur.

TENBÎH: Muhammed Ma'sûm hazretleri, **(Mektûbât)**ın ikinci cildi, 80.ci mektûbunda buyuruyor ki, (Belâları, sıkıntıları def' etmek için, **(İstigfâr)** okumak çok fâidelidir ve tecribe edilmişdir. Bunu hadîs-i şerîfler de bildirmekdedir. Bu fakîr, her farz nemâzdan sonra, üç kerre istigfâr düâsı, ya'nî **(Estagfirullahel'azîm ellezî lâ ilâhe illâ hüv elhayyel kayyûme ve etûbü ileyh)** okuyorum. Sonra, 67 def'a yalnız **(Estagfirullah)** okuyorum).

Binlerce top ve tüfek, yapamaz aslâ,
Gözyaşının seher vakti yapdığını.
Düşman kaçıran süngüleri, çok def'a,
Toz gibi yapar, bir mü'minin düâsı.

MUKADDEMENİN BİRİNCİ İLÂVESİ

Bu ilâvede, insanın mahlûklar içinde, en üstünleri ve en şereflileri olduğu bildirilecekdir:

Bütün cismler madde olmaları bakımından birbirlerinden farksızdır. Hepsinin ağırlığı ve hacmi vardır. İnsan ve hayvân da, bu bakımdan, cansızlarla müsâvîdir. Fekat cismler, özel hâssaları ile birbirinden ayrılır.

[Her cism **(Atom)**dan yapılmışdır. Bir toz, milyonlarla atom kümesidir. Az ve mu'ayyen mikdârda atom, birbiri ile birleşince bir **(Molekül)** meydâna gelir. Cismler başlıca ikiye ayrılır: Saf cism ve karışım. Mu'ayyen özellikleri bulunan cisme **(Saf cism)** denir. Meselâ, bakır elektrik teli ve yağmur suyu safdır. Çünki dünyânın her yerinde her zemân aynı hâssaları taşırlar. Kaynama, ergime sıcaklık dereceleri bellidir ve hiç değişmez. Mu'ayyen hâssaları bulunmıyan cismlere **(Karışım)** denir. Süt, tahta, benzin, deniz suyu gibi. Çünki, bunlar muhtelif sıfatlarda bulunurlar. Belli bir kaynama, ergime sıcaklık dereceleri yokdur. İnek sütü başkadır. Koyun sütü başkadır. Karadenizin suyu az tuzludur. Akdenizin suyu çok tuzludur.

Saf cismler de iki kısmdır. Başka evsâfdaki parçalara ayrılamazsa **(Basit cism)** veyâ **(Element)** denir. Altın, kükürt, iyod ve oksijen gazı birer elementdir. Bugün yüzbeş element tanıyoruz. Başka başka evsâf taşıyan parçalara ayrılabilen saf cismlere **(Mürekkeb)** veyâ **(Bileşik cism)** denir. Meselâ şeker, yağmur suyu, alkol, bileşik cismdir. Çünki, şeker ateşe konursa karbon ve suya ve başka parçalara ayrılır. Su ise, elektrik enerjisi yardımı ile oksijen ve hidrojen denen iki muhtelif gaza ayrılır. Bugün milyonlarca bileşik cism tanıyoruz. Bileşik cism, iki veyâ dahâ fazla elementin atomlarının birbiri ile birleşmesinden hâsıl olur.

Aynı bir cism, katı, sıvı ve yâhud gaz hâlinde bulunabilir. Meselâ su, buz hâlinde iken katıdır, su hâlinde iken mâyi'dir, ya'nî sıvıdır. Buhar hâlinde iken gazdır. Gaz demek, hava gibi, uçan demekdir. Belli bir hacmi ve şekli yokdur.

Basît cism, ya'nî element üçe ayrılır:

1 - Hakîkî ma'den. Buna metal de denir.

2 - Ma'den olmıyanlar. Bunlara ametal de denir.

3 - Yarı ma'denlerdir.

Hakîkî ma'denler 78 adeddir. 77 adedi normal şartlarda katıdır. Yalnız cıva sıvıdır. 357,3 derecede kaynar. -39,4 derecede donar. Katı ma'denler çekiçle döğülünce, levha olur. Dağılıp toz olmaz. Metal atomu, başka atomla birleşdiği zemân, artı [+] elektrik taşır. Eksi elektrik taşıyamaz. O hâlde iki metal, birbiri ile birleşemez. Çünki, artı elektrik yüklü iki atom birbirini çekmez, iter.

Ametaller on yedi dânedir. Biri sıvı, beşi katı, onbir dânesi gaz hâlindedir. Katı olanlar havanda döğülünce, toz olur. Levha hâline gelmez. Saf odun kömürü ametaldir. Buna kimyâ dilinde karbon denir. Ametal atomları bileşik hâle geçince, artı da olur, eksi de olabilir. O hâlde, birkaç ametal atomu birbiri ile birleşerek bir molekül meydâna getirirler.

Bileşik cismler ikiye ayrılır. İçinde Karbon ve Hidrojen atomu birlikde bulunan bileşiklere **(Organik)** veyâ **(Uzvî)** cism denir. Bunlar yanabilir ve canlılarda hâsıl olurlar. Şimdi fabrikalarda da ba'zılarının sentezleri yapılmakdadır. Yağ, şeker, aseton, kinin organik cismdir. Bileşiminde hem Karbon, hem de Hidrojen atomu birlikde bulunmıyan bileşik cismlere **(Anorganik)** veyâ **(Uzvî olmıyan)** cismler denir. Bunlar, yer kabuğunda ve erimiş olarak denizlerde bulunur. Yemek tuzu, su, kireç taşı, şap, kum böyledir.

Bütün bu cansız cismler uygun bir şeklde birleşerek ve karışarak canlı mahlûkların yapı taşı olan **(Hücre)** meydâna gelir. Hücre canlıdır. Nebât hücresi, hayvân hücresine benzemez. İnsan hücresi, hayvân hücresine benzer. Hücreler, birbirleri ile karışarak, **(Nesc)** veyâ doku meydâna gelir. Çeşidli cinsden nescler karışınca, Uzvlar **(organlar)** olur. Organların bir araya gelmesinden **(Cihâz)**lar, ya'nî **(sistemler)** olur. Hücre, nesc, organ ve sistem topluluğu da bir bitki **(nebât)** veyâ **(hayvân)** veyâ **(insan)** meydâna getirmekdedir.]

Bütün mevcûdât, **cansızlar, nebâtât** ve **hayvânât** olmak üzere üç cinse ayrılır. Hayvân cinsinin en kıymetlisi, en şereflisi insan nev'idir. Her cinsin nev'leri arasında üstünlük sırası vardır. Ya'nî, bir nev', başka nev'den dahâ üstündür. Bir cinsin en üstün nev'i, dahâ üstün olan cinsin en aşağı nev'ine yakın özellikler gösterir. Hattâ, birçok sıfatları müşterek olur. Meselâ mercan, cansızlardan taşa benzer. Fekat, canlılar gibi ürer, büyür. Hurma ağacı ve sinek kapan otu, hayvân gibi his ve hareket etmekdedir. Hurma ağaçlarından bir kısmı erkek, bir kısmı dişidir. Erkek ağac, dişi tarafına eğilmekdedir. Erkek ağacdan, bir madde dişiye gelmeyince, dişide meyve hâsıl olmaz. Gerçi bütün nebâtlarda bu iki organ vardır ve fekondasion [Telkîh] olmakdadır. Fekat, hurma ağacında, hay-

vânlar gibi görünmekdedir. Hattâ, hurma ağacının başında beyâz birşey vardır. Hayvânların yüreği gibi iş görür. Bu şey yaralanırsa veyâ suda kalırsa, ağac kurur. Hadîs-i şerîfde, **(Halanız olan hurma ağacına saygı gösteriniz! Çünki, ilk hurma ağacı, Âdem aleyhisselâmın çamuru artıklarından yaratıldı)** buyuruldu. Belki, bu ağacın, bitkilerin en üstünü olduğuna işâret buyurulmuş olabilir.

Hayvân cinsinin en aşağı nev'i süngerlerdir. Beyâzdırlar. Denizlerde yaşarlar. İrâdeli, istekli hareketleri vardır. Sularda yaşıyan binlerle ibtidâî hayvân vardır. Her nev'den dahâ olgun, dahâ üstün başka bir nev' yaratılmışdır. Tabî'iyye kitâblarında üstünlük sıraları bildirilmekdedir. Her sınıfda, başka başka tegaddî ve müdâfea uzvları vardır. Kimisine ok, kimisine diş, kimisine pençe, kimisine boynuz, kimisine kanat, kimisine sür'at, tilki gibi olanlara da hiyle verilmişdir. Her sınıfın şahsının ve nev'inin korunması sağlanmışdır. Yaşamaları için, insan aklını şaşırtan şeyler ilhâm olunmuşdur. Bal arısı mühendis gibi, altı köşe petek yapar. Silindir yapsaydı aralarında boşluk kalırdı. Altıgen prismalar arasında yer ziyân olmuyor. Dörtgen olsaydı, hacmları dahâ az olurdu. Bunu insanlar okumakla, öğrenmekle anlar. Öğrenmiyen anlamaz. Arıya bunu bildiren kimdir? Allahü teâlâ **(ilhâm)** etmekdedir. İlhâma şimdi **(iç güdü)** deniyor.

Hayvânların derece derece üstünleri düşünülürse, en üstünleri, insana en yakın olanları at, maymûn, fil ve kuşlardan tûtî ya'nî papağandır. Maymûnun ve filin zekâsı, çok insandan aşağı değildir. Darwin adındaki bir doktor, hayvânların üstünlük sırasını yazmış, en üstünü maymûn olduğunu bildirmiş. Bunu okuyan islâm düşmanları, kendilerine ilerici diyen, kalın kafalı birkaç fen yobazı, Darwinin, (hayvânların birbirine döndüğünü, yüksele yüksele, sonunda insan olduğunu) yazıyor diyorlar. Bunu ileri sürerek, Âdem aleyhisselâmın toprakdan yaratıldığını inkâr ediyor ve müslimân çocuklarını aldatıyorlar. Hâlbuki Darwin, kitâbında, hayvânlar birbirine döner demiyor. (Yaratılışlarında bir tekâmül, bir üstünlük sırası vardır) diyor. Aşağı derecedekilerin üstündekilere gıdâ, yem olduklarını yazıyor. Bu hâli islâm âlimleri dahâ önce görmüşler, anlamışlar ve yazmış, bildirmişlerdir. Nitekim, Darwin 1224 [m. 1809] senesinde tevellüd, 1299 [m. 1882] da vefât etdi. Hayvânların üstünlük sırasını ve en üstünlerini, yukarıda yazdığımız şekلde bildiren Alî bin Emrullah "rahime-hullahü teâlâ", bundan çok önce, ya'nî 916 da tevellüd ve 979 [m. 1570] da vefât etmişdir. Darwinin, bu yazılarını islâm kitâblarından aldığı anlaşılmakdadır.

Hayvânların üstünde, insan nev'inin en aşağısı gelir. Çöllerde,

ormanlarda, kutublarda yaşıyanlar böyledir. İnsanların en üstünü, orta iklimlerde, ya'nî 23 derece ile 66 derece arz dâireleri arasında, şehrlerde yaşıyanlardır.

Yaratılış bakımından olan bu üstünlük farklarından başka, insanlar arasında, çalışarak maddede ve ahlâkda yükselmek farkları da vardır. Ba'zı insanlar, zekâları ile çalışarak birçok âlet yapmış, ba'zıları ise, bununla birlikde, akl ilmlerinde, fende, teknikde ilerlemişlerdir. En üstünlerine gelince, bunlar teknikde, ilmde, fende yükselmekle birlikde, ahlâkda da ilerlemiş, vilâyet ve Allahü teâlâya yakınlık denen, insanlığın en yüksek derecesine varmışlardır. Bunlar, aşağılarındaki insanları irşâd ederek yükseltirler. Bunların en yükseği Peygamberlerdir "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât". Bunlar, Cebrâîl aleyhisselâm denilen bir melek ile, Allahü teâlâdan emr ve haber almakla şereflenmişlerdir. Bu meleğin getirdiği emr ve haberlere **(Vahy)** denir. Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât", kendilerine gelen Vahyleri insanlara bildirmişler, insanlara yükselme yolunu göstermişlerdir. Peygamberlerin gösterdiği bu yükselme ve ilerleme yoluna **(Din)** denir. İnsanların yükselerek vardıkları dereceler, meleklerin derecesinden dahâ yukarıdır. Peygamberlik makâmı da, dört derecedir. Birincisi **Nebîler,** ikincisi **Resûller,** üçüncüsü **Ülül'azm** Peygamberlerdir. **Âdem, Nûh, İbrâhîm, Mûsâ, Îsâ** ve **Muhammed** "aleyhimüsselâm" bu derecededirler. Dördüncü derece hâtem-ül enbiyâ olmak, ya'nî son olarak gelmek derecesidir. Bu en yüksek derece, Muhammed aleyhisselâma mahsûsdur. **(Sen olmasaydın, sen olmasaydın, hiçbir şeyi yaratmazdım!)** iltifâtı ile, insanların, meleklerden dahâ üstün olduğuna vesîka olmuşdur.

İnsanların dereceleri, bütün mahlûkların tam ortasındadır. İslâmiyyete uyanlar, yükselirler, meleklerden üstün olurlar. Nefslerine ve kötü arkadaşlara uyarak, islâmiyyetden uzaklaşanlar, alçalırlar. Çünki, rûhun mücerred olduğunu, bedenin ise, özellikleri birbirlerine benzemiyen maddelerin yığını olduğunu bildirmişdik. İnsan, rûhu tarafından meleklere, bedenin yapısı bakımından hayvânlara benzemekdedir. Rûh tarafını kuvvetlendiren kimse, meleklerden de üstün olur. Çünki beden, insanı meleklikden uzaklaşdırmakda, hayvânlara yaklaşdırmakda iken, bu alçalmağa karşı koymuş ve yükselmişdir. Melekde, hayvânlaşdırıcı bir beden yokdur. İyilikleri, meleklik ile birlikde yaratılmışdır.

Bir kimse, bedeni kayırır, nefsi kuvvetlendirirse, hayvânlardan aşağı olur. Allahü teâlâ, A'râf sûresinin yüzyetmişsekizinci âyetinde ve Fürkan sûresinin kırkdördüncü âyetinde, **(Hattâ onlar, hayvânlardan dahâ aşağıdırlar)** buyurarak, böyle kimselerin kö-

tülüklerini bildirmekdedir. Çünki, hayvânda akl yokdur. Meleklere benziyen rûhları da yokdur. Şehvetlerine uymaları suç olmaz. İnsanlara akl ışığı verilmiş olduğundan, nefslerine uymaları, doğru yoldan sapmaları çok çirkin olur.

Karışımdır, Âdem oğlu,
meleklikle hayvânlıkdan.

Kim ki, meleğine uydu,
üstün oldu, hem de ondan.

Kim ki olur hayvân huylu,
kötü olur her mahlûkdan!

Hayvânların yaşayabilmeleri için, kendilerine lâzım olan teneffüs edecek hava, yiyecek, içecek, giyecek, barınacak, eş olacak şeylerin hepsi hâzır olarak yaratılmışdır.

[Bunlar arasında, yaşamaları için, ençok lâzım olanı havadır. Havasızlığa birkaç dakîkadan fazla dayanamazlar. Hemen ölürler. Hava, aramakla, bulmakla, zahmet çekmekle ele geçecek birşey olsaydı, bunu arayacak kadar zemân bile yaşıyamazlardı. Bu derece acele lâzım olan, bu çok lüzûmlu maddeyi, Allahü teâlâ, her yerde bulunacak ve mahlûklarının ciğerlerine kadar, kendiliğinden, kolayca girecek şeklde yaratmışdır. Yaşıyabilmek için su, bu kadar acele lâzım değildir. İnsan ve hayvânlar, suyu arayıp bulacak zemân kadar yaşıyabilirler. Bunun için, suyu bulmak îcâb etmekdedir. Hayvânlarda akl bulunmadığı ve birbirlerine yardımcı olmadıkları için, yiyeceklerini ve giyeceklerini hâzırlıyamazlar. Bundan dolayı, yiyeceklerini pişirmeleri, hâzırlamaları lâzım değildir. Ot, leş yirler. Tüy, yün, kıl ile ısınırlar. Korunma âletleri, kendilerinde yaratılmışdır. Birbirlerine muhtâc değildirler.

İnsanlar ise, bütün bunları hâzırlamağa, düşünmeğe mecbûrdur. Ekip biçmedikçe, ekmek yapmadıkça doyamazlar. İplik ve dokuma ve dikicilik yapmadıkca giyinemezler. Korunmaları için de, akllarını, zekâlarını işletmeleri, fen bilgisi öğrenmeleri, sanâyı' kurmaları lâzımdır. Her hayvânda bulunan bir çeşid üstünlük, insanda bir araya getirilmişdir. İnsanın, kendisinde yaratılan bu üstünlükleri meydâna çıkarması için, aklını kullanması, fikrini yorması, çalışması lâzımdır. Se'âdet ve felâket kapılarının anahtarı, insanın eline verilmişdir. Yükselmesi veyâ alçalması, kuvvetini sarf etmesine ve çalışmasına bırakılmışdır. Aklını, fikrini işleterek, se'âdet yolunu görüp, bu yolda yürümeğe çalışırsa, içinde yaratılmış olan yükseklikler, kıymetler eline geçer. Ufkdan ufka yükselerek, meleklere karışır. Allahü teâlânın rızâsına, sevgisine

kavuşur. Yok eğer, nefsin zararlı arzûlarına uyarak, yaratıldığı gibi, hayvânlık derecesinde kalırsa, işi tersine dönerek, alçala alçala, esfel-üs-sâfilîne düşer. Felâketden felâkete, Cehenneme kadar sürüklenir.

İnsan, yaratılışda iki taraflıdır. Ona hidâyet, üstünlük tarafını tanıtabilmek ve bunu kuvvetlendirmeğe çalışmasını sağlamak için, bir mu'allim, bir üstâd lâzımdır. Ba'zı çocuklar, nasîhatla, yumuşak sözle ve mükâfât verilerek yola gelir. Ba'zısı ise, sert ve acı sözle ve cezâ vererek terbiye kabûl eder. Üstâd mâhir olup çocuğun yaratılışının nasıl olduğunu anlamalı, onu şefkat ile, tatlı veyâ acı te'sîr ederek terbiye etmeli, ya'nî yetişdirmelidir. Böyle mâhir ve müşfik bir rehber olmadıkca, çocuk ilm ve ahlâk edinemez, yükselemez. Rehber, ya'nî ilm ve ahlâk sunan zât, çocuğu felâketden kurtarıp, se'âdete kavuşdurur.]

Hak teâlâ, ilmi çok yerde övdü, Kur'ânda,
Resûlün, ilmi emr eden sözleri, meydânda.

İslâmın en büyük düşmanıdır, bil, cehâlet,
çünki, cehl mikrobunun hastalığı: Felâket!

Cehâlet olan yerden, din gider dedi, Nebî.
Dîni seven, o hâlde ilmi, fenni sevmeli!

Cennet, kılınc gölgesinde, demedi mi hadîs,
atom gücü, jet uçuşuna bu emr, pek vecîz!

İslâmın zilletine cehldir, bütün illet!
ey derd-i cehâlet, sana düşmekle, bu millet!

Bir hâle getirdin ki, ne din kaldı, ne nâmûs,
ey sîne-i islâma çöken, kapkara kâbus.

Ey hâin düşman, seni öldürmeli evvel,
sensin, bize kâfirleri, üstün çıkaran el!

Ey millet, uyan, cehline kurban gidiyorsun!
İslâm gerilikdir, diye bir damga yiyorsun!

Allahdan utan, bâri bırak, dîni elinden,
gir, leş gibi, topraklara kendin, gireceksen!

Lâkin bu sözüm de, te'sîr etmez ki câhile,
Allahdan utanmak da, olur elbet, ilm ile.[1]

---

[1] Sadr-ı a'zam Mustafâ Reşîd pâşa mason idi. İngilizlerden aldığı emr ile, mekteblerden fen derslerini kaldırdı. Fen adamı yetişmez oldu. Modern harb silâhları yapılamadı. Sonraki harblerde hep maglûb olduk. İngilizlerin islâma yapdıkları en büyük düşmanlık bu oldu.

MUKADDEMENİN İKİNCİ İLÂVESİ

Burada, rûhun yükselmesi ve alçalması ne demek olduğu bildirilecekdir:

Rûhun yükselmesine ve felâkete düşmesine sebeb olan şeyleri yukarıda bildirmişdik. Burada, dahâ îzâh edeceğiz. Her maddede ağırlık ve hacm gibi ortak özellik olduğu gibi, o maddeye mahsûs olup, onu tanıtan özellikleri de vardır. Meselâ, her maddenin belli özgül ağırlığı vardır. Her mâyi'in kaynama ve donma sıcaklıkları, katı cismlerin belli ergime sıcaklığı, şu'âların [ışınların] belli dalga boyları vardır. Bunun gibi, canlıların da, belli husûsî sıfatları, hâssaları, özellikleri vardır. Meselâ, Dijital denilen yüksük otu, kalbe te'sîri ile tanınır. Atın, binicisine itâ'ati, koşma özelliği meşhûrdur. Atda bu hâssa olmasa, ona eşek gibi yük vurulurdu.

İnsan, birçok bakımdan başka hayvânlara, hattâ ba'zı sıfatları nebâtlara ve cansız maddelere benzer ise de, insanı hayvândan ayıran, belli husûsî insanlık sıfatları da vardır. Ona insanlık şerefi, bu evsâfından gelmekdedir. Bu özellik **(Nutk),** ya'nî rûhun idrâk [kavrama, düşünme] kuvvetidir. Söz söylemeğe de (nutk vermek) denir ise de, burada, bu ma'nâyı düşünmiyoruz. Dilsiz kimse, söylemez. Fekat yine insandır. Çünki nutk sâhibidir. Ya'nî anlayışlıdır ve düşünür. Tûtî kuşu, ya'nî papağan, söyler. Fekat, insan değildir. Çünki nutku, anlayışı, aklı, fikri, düşünmesi yokdur. İşte, iyi huyları kötülerinden, iyi işleri, fenâlarından ayıran, bu nutkdur. Allahü teâlâ, bu hâssayı insana verdi ki, bununla yaratanını anlasın. Kalb ve rûh, bu kuvveti ile, ya'nî nutk, akl ni'meti ile yerleri, gökleri [Madde âlemini, fizik, kimyâ kanûnlarını, hayâtî fe'âliyyetleri] inceliyerek, Allahü teâlânın varlığını ve yüksek sıfatlarını anlar. Sonra, emrlerine ve yasaklarına, ya'nî islâmiyyete uyarak dünyâ ve âhıret se'âdetine kavuşur. Felâketlerden kurtulur. Zâriyât sûresinin ellialtıncı âyetinde meâlen, **(İnsanları ve cinni, bana ibâdet etmeleri için yaratdım)** buyuruldu. Bu âyet-i kerîmedeki (ibâdet etmeleri için) ifâdesi, (beni tanımaları için) demekdir. Ya'nî, Allahü teâlâyı tanımak, inanmak için yaratıldık. İnsanların hayvânlara benziyen tarafları, hayvânî rûhdan ileri gelen şehvânî ve gadab kuvvetleridir. Bunun ikisi de, insan rûhu için kıymetli değildir. Bu kuvvetler, hayvânlarda da vardır. Hattâ hayvânlarda, insandan dahâ kuvvetlidir. Meselâ, öküz ve eşek insandan dahâ fazla yir ve içer. Domuz ve kuşlar, insandan dahâ fazla şehvetlidir. Arslan, manda ve fil, insandan dahâ kuvvetlidir. Kurt ve

kaplan, insandan dahâ çok döğüşür, parçalar. Fâre, kedi, köpek, karanlıkda da görür. Uzakdan, çabuk koku alırlar. Bütün bu kuvvetler, insan için şeref olamaz. Bunlar, şeref sayılsaydı, ismleri geçen hayvânlar, insandan dahâ şerefli, dahâ üstün olurlardı. İnsanın şerefi, rûhunun iki kuvvetinden gelmekdedir. Kalb ve rûh, ilm, nutk kuvveti ile, fazîletleri, üstünlükleri anlıyacak, amelî kuvveti ile, bunlara sarılacak, kötülüklerden sakınacakdır.

Allahü teâlâya ma'rifet hâsıl etmek, inanmak, yalnız lâfla olmaz. Îmânın altı şartı olan **(Âmentü)**nün ma'nâsına kalb ile inanmakla olur. Bu altı şartdan beşincisi **(Kıyâmet)** gününe, ya'nî öldükden sonra dirilmeğe inanmakdır.

İslâm düşmanları diyor ki, (Cennet ni'metlerinin, kuş etleri, meyvalar, süt, saf bal, köşkler, hûrî kızları gibi, bedene tatlı gelen şeyler oldukları bildirilmişdir. Bunlar ise, şehveti, hayvânî arzûları yerine getirecek şeylerdir. Rûhun se'âdeti, insanın yüksekliği, ma'rifet ve aklın beğendiği şeyler olduğuna göre, Cennetde bunlar unutulacak, hayvânî zevkler, rûhun zevklerini örtecekdir. Bu hâl, dünyâdaki yüksek insanların, Peygamberlerin "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât", Velîlerin, Âlimlerin "rahime-hümullahü teâlâ", Cennetde, en aşağı insan, hattâ hayvân derecesine düşeceklerini göstermez mi? Bundan başka, bedenin zevk, lezzet alabilmesi için, önce elem, acı duyması lâzımdır. Beden sıkılmayınca, birşey istemez. Meselâ, açlık acısı olmayınca, yimek, içmek lezzeti anlaşılmaz. Yorgunluk, uykusuzluk sıkıntısı olmadan, râhatlık ve uyku lezzeti anlaşılmaz. Cennetde hiçbir sıkıntı olmıyacağı için, bedenin bu lezzetleri duymasına da imkân yok demekdir) dediler. Hattâ İbni Sînâ, **(Şifâ)** ve **(Necât)** kitâblarında, Kıyâmet gününü anlatdı ise de, **(Muâd)** ismindeki kitâbında, inanmadığını açıklamakdadır. Nasîrüddîn-i Tûsî de, **(Tecrid)** kitâbının ba'zı yerlerinde tekrâr dirilmeği anlatıyor ise de, başka yerlerde de, aksini bildiriyor.

Ehl-i sünnet âlimleri sözbirliği ile bildiriyor ki, Kıyâmet günü, bu beden tekrâr var olacakdır. Fekat, Cennet ni'metlerini, lezzetlerini yalnız bedenin lezzeti zan etmek yanlışdır. Dünyâda yükselmeğe başlıyan bir rûh, bedenden ayrılınca, kıyâmete kadar, her ân, yükselmeğe devâm eder. Cennetde beden, sonsuz kalabilecek evsâfda dünyâdakinden bambaşka özellikde var olacakdır. Yükselmiş olan rûh, bu cesed ile birleşerek kıyâmet hayâtı başlayacakdır. Cennetde, bedenin ve rûhun ayrı ayrı ni'metleri, lezzetleri olacakdır. Yüksek olanlar, Cennetde de rûhun lezzetlerine ehemmiyyet vereceklerdir. Rûhun lezzeti, bedenin lezzetlerinden farklı ve katkat ziyâde olacakdır. Rûhun lezzetlerinin en tatlısı, en yükseği de, Allahü teâlâyı görmek olacakdır. Yüksek insanların, âriflerin, dünyâda iken, rûh Cennetine girmeleri, âhıretdeki rûh lez-

zetlerinden bir kısmına kavuşmaları câizdir denildi. Bedenin Cennetine dünyâda kavuşulamaz. Cennet lezzetleri, dünyâ lezzetleri gibi değildir. Hattâ, dünyâ lezzetlerine hiç benzemezler. Allahü teâlâ, Cennetdeki lezzetleri, dünyâda işiterek anlıyabilmemiz için, dünyâda onlara benziyen lezzetler yaratdı. Böylece, o lezzetlere kavuşmak için çalışmamızı emr etdi. Cennet lezzetlerinin tadını alabilmek için, önce acı, sıkıntı çekmek lâzım değildir. Çünki, Cennetdeki bedenin yapısı, dünyâdaki gibi değildir. Dünyâdaki beden, yok olacak bir hâlde yaratıldı. Takrîben yüz sene dayanacak kadar sağlamdır. Cennetdeki beden ise, sonsuz kalacak, hiç yıpranmıyacak sağlamlıkdadır. Aralarındaki benzerlik, insan ile, aynadaki hayâli arasındaki müşâbehet gibidir. İnsan aklı, kıyâmetdeki varlıkları anlıyamaz. Akl, his organları ile duyulanları ve bunlara benziyenleri anlıyabilir. Cennet ni'metlerini, lezzetlerini, dünyâdakilere benzetmek, onlar üzerinde mantık, fikr yürütmek insanı, çürük, yanlış netîcelere götürür. Bilinmiyen şeyleri, bilinen şeylere benzeterek, fikr yürütmek, bâtıldır.

Tesavvuf büyüklerine ve birçok âlimlere göre "rahime-hümullahü teâlâ", dünyâda **(Âlem-i misâl)** denilen üçüncü bir âlem vardır. Bu âlem; gördüğümüz **(Cism âlemi)** gibi, maddeden yapılmamışdır. **(Rûh âlemi)** gibi mücerred de değildir. Ya'nî maddesiz de değildir, ikisi arasındadır. Oradaki mahlûklar parçalanabildikleri için, madde âlemine benzer. Ağırlığı olmadığı, yer kaplamadığı için ise, benzemez. Dünyâdaki her maddenin ve her ma'nânın, o âlemde bir misâli, şekli vardır. Suyun misâli, orada yine sudur. İlmin misâli, orada sütdür. İyi huyların ve iyi işlerin orada görünüşü, bostan, çiçek, meyva gibi lezzetli şeylerdir. Kötü huyların ve çirkin işlerin, o âlemde görünüşü, karanlık, yılan, akreb gibi sıkıntı verici şeylerdir. Herkesin gördüğü rü'yâlar, hep o âlemdendir. Tesavvuf büyüklerine göre, âlem-i misâl de, ikiye ayrılmakdadır. Tesavvufcular, bu âleme hayâl kuvveti ile girerse, **(Hayâle bağlı)** olan âlem-i misâl denir. Hayâlin ve başka iç his organlarının ilgisi olmadan hâsıl olursa, **(Mutlak)** olan âlem-i misâl denir. [**(Mektûbât)** kitâbının ikinci cildinin ellisekizinci mektûbunda, Âlem-i misâl hakkında geniş bilgi vardır. Bu uzun mektûbun tercemesi, **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbı, birinci kısm, 39.cu maddesinde mevcûddur.] Tesavvufculardan ba'zısı, **(Riyâzet)** çekerek ve **(Mücâhede)** yaparak, âlem-i misâle girdiklerini ve orada gördükleri şeyleri haber vermişlerdir. Din âlimleri de, bu âlemin varlığını ve ba'zı sırlarını bildirmişlerdir. Abdüllah ibni Abbâs "radıyallahü anhümâ" buyurdu ki, (Bu gördüğü-

müz âlemden başka bir âlem dahâ vardır. Bu âlemde bulunan herşeyin, orada bir benzeri vardır. Hattâ, orada benim gibi bir İbni Abbâs vardır).

Tesavvuf mütehassısları "rahime-hümullahü teâlâ" diyor ki, insan ölünce, rûhu bedenden ayrılır. İnsanın dünyâda iken yapdığı iyi işleri, îmânı ve güzel ahlâkı, nûrlar, ışıklar, bostanlar, çiçekler, hûrîler, köşkler, inciler şeklini alırlar. Câhilliği, sapıklığı, kötü huyları da, ateşler, karanlıklar, akrebler, yılanlar şeklinde görünürler. Îmânlı ve iyi huylu rûh, ni'metleri Cennetlere kendi götürmekdedir. Kâfir ve fâsık rûhlar da, ateşleri, azâbları, kendisi birlikde götürür. Rûh, bu cism âleminde kaldıkca, yüklendiği bu şeyleri anlıyamaz. Bedene bağlılığı ve cism âlemine dalmış olması, onları anlamasına mâni' olur. Rûh, bedenden ayrılınca, bu engeller kalmaz. O zemân, kendinde bulunan iyi ve kötü yükleri, onlara uygun şekllerde görmeğe başlar. İnsanın dünyâdaki hâli, bir serhoşa benzer. Ölmek, serhoşun ayılması demekdir. Serhoşun yanına sevdiği kimseler toplanır, sevdiği hediyyeler gelirse, yâhud, koynuna akrebler, yılanlar girerse, hiçbirini duymaz. Ayılınca, bunları görür, anlar. Bu (Âhıret hâlleri), âlem-i misâl hâlleri gibidir. Sa'deddîn-i Teftâzânî "rahime-hullahü teâlâ", **(Şerh-i mekâsıd)** kitâbında, âlem-i misâli anlatdıkdan sonra, bunları isbât edecek delîl, sened olmadığından, hakîkî âlimler, buna ehemmiyyet vermediler diyor. Hakîkî âlim diyerek, aklın anlayabileceği herşeyi akla kabûl etdirmeğe çalışan âlimlere işâret etmekdedir. Hâlbuki, akla uyan kimsenin, kendisi bu âleme kavuşamasa da, bunu, hiç olmazsa, olmıyacak şey değildir diyerek, red etmemesi lâzımdır. Nitekim, akla uyanların önderlerinden olan İbni Sînâ, (Olamıyacağı isbât edilemiyen birşeye, olamaz dememelidir. Çünki, isbât etmeden olamaz demek, anlamadığına inanmamak gibi, ayb ve kusûrdur) demişdir.

Şihâbüddîn-i Sühreverdî "rahmetullahi aleyh" buyuruyor ki, (Milyonlarca yıldızın bir araya gelip bir sistem kurduğunu ve her sistemin boşlukda bozulmadan hareket etdiğini söyliyen astronomi adamlarının sözlerine, görmeden inanıldığı gibi, tesavvufcuların keşf etdikleri, bildirdikleri âlem-i misâl ve rûh âlemine de inanmak lâzım gelir). İnkâr edenlere değil, haber verenlere inanmak doğru olur. [Aklı olan, fen bilgisinden haberi olan, Allahü teâlânın varlığını ve birliğini hemen anlar ve isbât eder. Âhırete inanmak, böyle değildir. Buna, Allahü teâlâ haber verdiği için inanılır.]

İnsanlar dört kısmdır:

1– Peygambere inanır ve buna uyar. Bunlar dünyâda râhat ve huzûr içinde yaşar. Âhıretde, doğru Cennete gider. Nefsine uya-

rak hâsıl olan günâhları, kalb ile tevbe, dil ile istigfâr ederek ve dünyâda sıkıntılar çekerek, afv edilecek, doğru Cennete giderek, ni'metler içinde sonsuz yaşayacakdır. Bunlara **(Sâlih kul)** denir.

2– Peygambere inanır ve buna uyar. Dünyâda dert, sıkıntı ve hastalık içinde yaşar. Derdlere sabr ve şükr eder. Sabrları, derecelerinin, sonsuz ni'metlerinin artmasına sebeb olur. Bunlar, nefslerine uymaz. Bunlara **(Velî)** denir. Böyle kimseler azdır.

3– Peygambere inanır. Peygambere değil, nefsine uyar. Dünyâda sıkıntı çeker. Bunlar, nefslerine uyarak hâsıl olan günâhlar kadar Cehennemde yandıkdan sonra, Cennete gireceklerdir. Bunlara **(Fâsık kul)** denir. Çok habîs kimselerin dahâ çok azmaları için, işlerinde başarı, kolaylık ve râhatlık da verilir. İslâmiyyetin bir emrini beğenmiyen kâfir olur. Kâfirler, Cennete girmeyecek, Cehennemde sonsuz yanacaklardır.

4– Peygambere inanmaz. Ahkâm-ı islâmiyyenin emr ve yasak etdiği şeyleri akl ile bulup, bunlara ve müslimânlara uyan kâfirler, dünyâda se'âdete kavuşur.

İLM-İ AHLÂK VE İSLÂMİYYETDE AHLÂK TERBİYESİ

Kalb ile rûhun hâllerini ve işlerini bildiren ilme **(Ahlâk ilmi)** denir. İnsan yalnız başına iken, bu hâller ve işler dokuz bâb olarak bildirilmişdir. [Biz, kitâbımıza, bunlardan yalnız altı bâbı aldık.]

BİRİNCİ BÂB

Burada huyların nev'leri, iyi ve fenâ şeyler bildirilecekdir. Huy, kalb ile rûhun melekesi, ya'nî alışkanlığı demekdir. Bu alışkanlık ile, düşünmeğe lüzûm kalmadan iş yaparlar. Yerleşmiş olan huya **(Meleke)** denir. Geçici olan huya **(Hâl)** denir. Meselâ gülmek, utanmak, birer hâldir. Cömerdlik, cesâret, birer melekedir. Ahlâk, ya'nî huy deyince, meleke anlaşılır. Ba'zan hayr işlemek huy değildir. Her zemân hayr işlerse, cömerd huylu denir. Her zemân, fekat kendini zorlıyarak yaparsa, yine cömerd huylu olmaz. Kolaylıkla, seve seve yaparsa, huy denir.

Huy, iyi veyâ kötü iş yapmağa sebeb olur. Yâhud da, iyi ve kötü olmıyan şeye sebeb olur. Birincisine **(Fazîlet)** veyâ iyi ahlâk denir. Cömerdlik, şecâ'at ya'nî yiğitlik, yumuşaklık böyledir. İkincisine **(Rezâlet)** veyâ kötü ahlâk denir. Hasîslik ve erkekler için korkaklık böyledir. Üçüncüsüne fazîlet de, rezâlet de denmez. **(San'at)** deniliyor. Terzilik, çiftçilik böyledir. Bu kitâbda birincisi ve ikincisi zikr edilecekdir.

Kalbin ve rûhun iki kuvveti olduğunu mukaddemenin son sahîfesinde bildirmişdik. Birincisi, **(Kuvve-i âlime)** ve **(Müdrike)** denilen (anlama kuvveti) idi. Bu kuvvete, **(Nutk)** ve **(Akl)** demişdik. Bu kuvvet ile, aklın erdiği şeyleri anlarlar. İkincisi, hareket etdiren **(Kuvve-i âmile), (**yapıcı kuvveti) idi. Her iki kuvvet de ikiye ayrılır. Aklın birinci kısmına **(Hikmet-i nazarî),** ikinci kısmına **(Hikmet-i amelî)** denir. Yapıcı kuvvetin birinci kısmına **(Şehvet)** denir ki, zevkli, tatlı şeylere kavuşmak istiyen kuvvetdir. İkinci kısmına **(Gadab)** denir ki, beğenmediği şeylerden uzaklaşdırmak istiyen kuvvetdir. Bu dört kuvvetden muhtelif işler meydâna gelir. Bu işler akla uygun, güzel, noksan olmakdan ve aşırı olmakdan kurtulmuş olursa, bunları yapan huy fazîlet olur. Noksan veyâ aşırı olan işleri yapan huy, rezâlet olur. Aklın nazarî kuvveti iyi olursa, o huya **(Hikmet)** denir. İkinci kuvveti olan **(Hikmet-i amelî)** kuvveti iyi olursa, o huya **(Adâlet)** denir. Kalbin ve rûhun, yapıcı kuvvetlerinin şehvânî kuvveti iyi olursa, o huya **(İffet)** denir. Gadabî kısmı iyi olursa, o huya **(Şecâ'at)** denir. İyiliklerin başı, bu dört huydur. Adâletin azı çoğu olmaz. Diğer üçünün aşırı ve noksan olmaları, rezâlet olur. Hikmetin aşırısı **(Cerbeze)** ya'nî, ukalâlıkdır. Noksan olması ise; **(Belâdet),** ya'nî kalın kafalılıkdır. Adâletin aşırısı ve noksanı olmaz. Yalnız zıddı, tersi olur ki, bu da **(Zulm)**dür. İffetin aşırısı **(Fücûr)** ya'nî **(Sefâhet)**dir. Noksan olması ise **(Humûd)** ya'nî durgunlukdur. Şecâ'atin aşırısı **(Tehevvür)** ya'nî saldırmakdır. Noksanı, korkaklıkdır. Ahlâkın bu nev'leri, İmâm-ı Gazâlî hazretlerinin **(İhyâ)** kitâbında böyle ta'rîf edilmişdir. Abdülganî Nablüsînin[1] **(Hadîkat-ün-Nediyye)** kitâbında da yazılıdır. Bu kitâb, arabî olup, İstanbulda, (Hakîkat Kitâbevi) tarafından, ofset yolu ile basdırılmışdır. Ba'zılarına göre hikmet, iffet ve şecâ'at bir araya gelince **(adâlet)** olur.

Cerbeze huylu kimse, rûhun kuvveti olan aklını, hiyle, dedikodu, maskaralık yapmak için kullanır. Belâdet huylu kimse, hakîkatları anlıyamaz. İyi, kötü şeyleri birbirinden ayıramaz. Tehevvür huylu kimse, kendini tehlükelere atar. Kuvvetli düşmanla döğüşmeğe kalkar. Korkak olan adam, sabr edemez. Dayanamaz. Hakkını arayamaz. Fücûr huylu olan kimse, yimekde, içmekde ve evlenmekde mekrûhlara ve harâmlara sapar. Çirkin, kötü işlerden zevk alır. Humûd huylu olan kimse de, halâl olan zevkleri, meşrû' olan arzûları terk eder. Yâ kendi helâk olur, yâhud nesli kesilir.

İnsanlarda bulunan bütün güzel ahlâk, yukarıda bildirilen dört iyi ana huydan doğar. Herkes bu dört huy ile öğünür. Hattâ, soyu ile, yakınları ile iftihâr eden kimseler, onlarda bu huylar bulunduğu için öğünürler.

---

[1] Abdülganî Nablüsî, 1143 [m. 1731]de Şâmda vefât etdi.

İKİNCİ BÂB

Burada dört esâs iyi huyun kısmları bildirilecekdir. Bu dört ana huydan türeyen iyi huylar, sayısız denilecek kadar çokdur. Bunların herbirini anlatmağa insan gücü yetişmez. Burada, islâm ahlâkcılarının üzerinde durdukları, meşhûrlarını bildireceğiz.

Hikmetden, yedi iyi huy meydâna gelmekdedir:

1 - Birincisi **(Zekâ)**dır. Bir melekedir. Bir alışkanlıkdır. Bunun yardımı ile, insan, bilinen şeylerden, bilinmiyenleri çıkarır. Delîlleri bir araya toplıyarak, aranılan şeyleri bulur. Bunu kazanmak için, ma'lûm şeyler yardımı ile mechûl olan şeyleri bulmağa çalışmak, hesâb [matematik] ve hendese [geometri] problemleri çözmek lâzımdır.

İnsanların zekâları muhtelif mikdârdadır. Zekânın en üstün derecesine **(Dehâ)** denir. Zekâ **(Test)** üsûlü ile ölçülür. Yirminci asrın tanınmış rûhiyyâtcılarından [psikologlarından] Amerikalı Terman[1] diyor ki, test üsûlü ile zekâ ölçmesi, ilk olarak Osmânlılarda yapıldı. Osmânlı orduları Avrupada ilerliyor. Viyana elden gidiyordu. Viyana gidince, bütün Avrupanın müslimânların eline geçmesi çok kolay olacakdı. Osmânlılar, Avrupaya islâm medeniyetini getiriyor. İlm, fen, ahlâk nûrları, hıristiyanlığın karartdığı, uyuşdurduğu yerlere, zindelik, insanlık, huzûr, se'âdet saçıyordu. Asrlarca, diktatörlerin, kapitalistlerin, papasların zulmleri altında inleyen, barbarlaşan Avrupa, islâm adâleti ile, islâm ilmleri ile, islâm ahlâkı ile, insan haklarına kavuşuyordu. Avrupa diktatörleri ve öncelikle hıristiyan kiliseleri, Osmânlı ordularına karşı son gayretlerini harcıyorlardı. Bir gece, İstanbuldaki, ingiliz sefîri, Londraya târihî mektûbunu yolladı. **BULDUM... BULDUM!...** Osmânlı ordularının ilerleme sebebini buldum. Onları durdurmanın yolunu buldum diyor. Şöyle yazıyordu:

(Osmânlılar ele geçirdikleri her yerde din, ırk farkı gözetmeksizin, seçdikleri çocukların zekâlarını ölçüyor, ileri zekâlıları ayırarak, medreselerde okutup, islâm terbiyesi ile yetişdiriyorlar. Bunlar arasından da seçdiklerine, serâydaki **ENDERUN** denilen yüksek okulda, o zemânın en ileri bilgilerini veriyorlar. İşte, Osmânlı siyâset adamları, başkumandanları, böyle seçilen, yetişdirilen keskin zekâlı şahsiyyetlerdir. Sokullular, Köprülüler, böyle yetişmişdir. Osmânlı akınlarını durdurmak, hıristiyanlığı kurtarmak için biricik çâre, enderun mekteblerini ve medreseleri dağıtmak, onları içerden yıkmakdır). Bu mektûbdan sonra, İngilterede (Müstemlekeler nezâreti) kuruldu. Burada yetişdirilen câsûs-

---

[1] Terman 1380 [m. 1960] de sağ idi.

lar ve hıristiyan misyonerleri ve masonlar, yalan propaganda ve yaldızlı va'dlerle avladıkları câhilleri Osmânlı devletinin kilid noktalarına yerleşdirmeğe ve bu kuklaların eli ile; medreselerden fen, ahlâk derslerini, hattâ, yüksek din bilgilerini kaldırmağa, müslimânları câhil bırakmağa uğraşdılar. Bu sinsi kampanyalarında, tanzîmatdan sonra tam başarı sağladılar. İslâm devleti yıkıldı. İslâmiyyetin dünyâya neşr etdiği se'âdet, huzûr nûrları söndü.

2 - Sür'at-i fehmdir. Buna **(Sür'at-i intikâl)** de denir. İhtiyâc olunca, lâzım olan şeyi hemen anlıyan melekeye denir. Birşey işitince, onun aksini, tersini de hemen anlar. Zekâ, düşünmede ve incelemede, ya'nî fikrde ve nazarda olur. Ya'nî bilinen şeyleri inceleyip, bunlardan bilinmeyen bir netîce elde eder. Sür'at-i fehm ise, fikrden ve nazardan başka şeylerde olur.

3 - Zihn açıklığıdır. İstediği şeyleri çabuk anlamak, elde etmekdir.

4 - Dikkat etmekdir. Düşünceler mâni' olmayıp, istediği şeye teveccüh etmekdir.

5 - Te'akkuldür. Lüzûmlu şeyleri öğrenirken, herşeyin, haddini, sınırını aşmamakdır. Ya'nî lüzûmlu olanı terk etmez, lüzûmsuz olanla da meşgûl olmaz, vakt öldürmez.

6 - Tehaffuz, ya'nî unutmamakdır. Rûhun, akl erdirdiği, anladığı bilgileri unutmamasıdır.

7 - Tezekkürdür. Hâfızadaki bilgileri, her istenilen zemânda hâtırlamakdır.

Şecâ'atden hâsıl olan iyi huylar onbirdir:

1 - Ağır başlı olmakdır. Medh olunmakdan sevinmez, zem olunmakdan üzülmez olmakdır. Fakîrle zenginleri müsâvî tutar. Tatlıyı, acıyı tefrîk etmez. Hâdiselerin değişmesi ile ve korkulu, sıkıntılı hâller karşısında çalışması sarsılmaz.

2 - Necdet, ya'nî yiğitlikdir. Korkulu hâllerde, sıkıntılı işlerde, sabr ve sebât etmekdir. Bu zemânda, bağırıp çağırmaz. Uygunsuz iş yapmaz.

3 - Himmet sâhibi olmak, gayretli olmakdır. Bu dünyânın mevkı'i, rütbesi, yükselmesi, alçalması, serveti gözünde olmaz.

4 - Sebâtdır. Maksada kavuşmak için çalışırken, karşılaşılan sıkıntılara katlanmak, dayanabilmekdir.

5 - Hilmdir. Rûhun sâkin olması, kızmamasıdır. Yumuşak huylu olmakdır.

6 - Sükûndür. Vatanı, dîni ve milleti korumak için yapılan cihâdlarda, muhârebelerde gayret ve mukâvemet gösterip, düşma-

nına alay etdirmemekdir.

7 - Şehâmetdir. İyi işler yapmak, yüksek mertebeler ele geçirmek istemekdir. Hayr ile anılmak, sevâb kazanmak ister.

8 - Tehammüldür. Güzel huylar, iyi işler edinmek için çalışmakdan yılmamakdır.

9 - Tevâdu'dur. Dünyâ rütbelerinde kendinden aşağı olanlara büyüklük göstermemekdir. Çünki, eline geçenler, Allahü teâlânın lutfü ve ihsânıdır. Kendi elinde birşey yokdur. Mevkı' ve servet sâhiblerinin tevâdu' göstermeleri iyi olur. Sevâb olur. Bir menfe'ate kavuşmak veyâ bir zarardan korunmak için tevâdu' göstermeğe **(tebasbus),** ya'nî yaltaklanma denir. Dilencilerin tevâdu'ları böyledir. Günâhdır.

10 - Hamiyyetdir. Dîni, milleti himâye etmekde, korumakda, şerefini savunmakda, tenbellik etmeyip, bütün kuvveti ile gayret etmekdir.

11 - Rikkatdir. İnsanlardan gelen zararlara üzülmemekdir. Bundan dolayı işlerinde ve hareketlerinde değişiklik olmamalıdır. İyilik yapmasını durdurmamalıdır.

İffetden on iki iyi huy meydâna gelir:

1 - Hayâdır. Hayâ, kötü iş yapınca utanmakdır.

2 - Rıfkdır. Rıfk, islâmiyyete uymakdır. Kelimenin ma'nâsı, acımak, iyilik etmek demekdir.

3 - Hidâyetdir. İyi huylu olmağa çalışmakdır.

4 - Müsâlemetdir. Fikrler ayrıldığı, sözler çoğaldığı zemân, münâkaşa etmemek, sertliği, bölücülüğü, ayırıcılığı istemeyip, uyuşmak, barışmak istemekdir.

5 - Nefse hâkim olmakdır. Şehvet zemânında nefse uymamak, irâdesine hâkim olmakdır.

6 - Sabrdır. Kişi harâmdan sakınıp, nefsin kötü arzûlarını yapmamakdır. Böylece, sonu pişmânlık olan lezzetlerden yüz çevirir. Sabr ikiye ayrılır: Biri, günâh işlememek için sabr etmekdir. Şeytân ve insanın kendi nefsi ve kötü arkadaşlar, insana günâh işletmek isterler. Bunları dinlemeyip sabr etmek çok sevâbdır. Burada bildirilen sabr, işte bu sabrdır. İkincisi, derdlerin, belâların acılarına sabr edip, bağırıp çağırmamakdır. Çok kimse, sabr deyince, yalnız bu sabrı anlar. Bu sabr da sevâbdır. Ya'nî sabrın ikisi de farzdır.

7 - Kanâ'atdir. Nafakada, ya'nî yime, içme, giyinme ve barınacak yerde zarûret mikdârına râzı olup, dahâ çok aramamakdır.

Yoksa, verileni almamak demek değildir. Bu huya taktîr derler ki, kötü huydur. Aklın da, islâmiyyetin de beğenmediği birşeydir. Kanâ'at ise, iyi ahlâkdır. [Ölmemek, bir uzvu telef olmamak için lâzım olan şeye **(Zarûret)** denir. Nafaka için ve bedeni sıkıntıdan korumak için, lâzım olan şeye **(İhtiyâc)** denir. İhtiyâcdan fazla olup, hoşa giden, tatlı olan ve insanın kıymetini, şerefini korumaya yarayan şeylere **(Zînet eşyâsı)** denir. Zînet eşyâsını, övünmek, başkalarına gösteriş, üstünlük sağlamak için kullanmağa **(Tefâhur)** denir. Zarûret ve nafaka eşyâsını te'mîn etmek farzdır. Nafakadan fazla olan ihtiyâc eşyâsını, meselâ ilâc ve tabîb ücretini te'mîn etmek sünnetdir. Zînet câizdir. Tefâhur harâmdır.]

8 - Vekârdır. İhtiyâcları ve kıymetli şeyleri elde ederken sür'at ve acele etmeyip, yavaş hareket etmekdir. Vekâr, ağır başlı olmakdır. Yoksa, fırsatı kaçıracak, menfe'atini kapdıracak şeklde uyuşuk olmak değildir.

9 - Vera'dır. İslâmiyyetin harâm etdiği ve harâm şübhesi olan şeylerden sakınmak ve emr etdiği şeyleri, herkese yarar işleri yapmakdır. Kusûrlu ve gevşek olmakdan sakınmakdır.

10 - İntizâmdır. İşleri bir sıraya, düzene koyarak yapmakdır.

11 - Hürriyyetdir. Mâlı, parayı halâldan kazanmak ve iyi yerlere vermek, herkesin hakkını gözetmekdir. Hürriyyet, başı boş olup, her istediğini yapmak demek değildir.

12 - Sehâvetdir. Parayı, mâlı, hayrlı, iyi yerlere dağıtmakdan lezzet almakdır. İslâmiyyetin emr etdiği yerlere seve seve vermekdir. Sehâvet, cömerd olmak demekdir. İyi huyların en yükseklerindendir. Âyet-i kerîmelerle ve hadîs-i şerîflerle medh olunmuşdur. Sehâdan birçok iyi huylar doğar. Bunlardan sekizi meşhûrdur:

1 - Keremdir. Herkese fâideli işleri, para yardımı yapmasını sevmekdir.

2 - Îsârdır. Kendi muhtâc olduğu mâlı, muhtâc olan başkasına verip, yokluğuna kendisi sabr etmekdir. İyi huyların çok kıymetlisidir. Âyet-i kerîmeler ile medh olunmuşdur.

3 - Afvdır. Düşmandan veyâ suçludan intikam almağa, karşılığını yapmağa gücü yeter iken, yapmamakdır. Kötülüğe iyilikle karşılık etmek, afvdan dahâ iyi olur. Beyt:

Kötülüklere karşı, kolay olur kötülük,
Kötülük yapanlara, iyilik yapmak merdlik!

4 - Mürüvvetdir. Muhtâc olanlara, lâzım olan şeyleri vermek-

dir. Başkalarına iyilik etmesini sevmekdir.

5 - Vefâ'dır. Tanıdıklara, arkadaşlara geçim işlerinde yardımcı olmakdır.

6 - Müvâsâtdır. Tanıdıkları, arkadaşları ni'metlerine ortak kılmak, iyi geçinmekdir.

7 - Semâhatdır. Vermesi lâzım ve vâcib olmıyan şeyleri, seve seve vermekdir.

8 - Müsâmeha etmekdir. Terk etmesi lâzım olmıyan şeyleri, başkasına fâideli olmak için terk etmekdir. Başkasının kabâhatini görmemezlik demekdir.

Adâletden on iki huy doğmakdadır:

1 - Sadâkatdir. Arkadaşını sevmekdir. Onun iyiliğini, râhatını istemekdir. Onu zarardan korumakdır. Onu sevindirmeğe çalışmakdır.

2- Ülfetdir. Bir topluluğun, din ve dünyâ düşüncelerinde, inançlarında birbirlerine uygun olmalarıdır.

3 - Vefâdır. İyi geçinmek, yardımlaşmakdır. Sözünde durmak, hakkını gözetmekdir de dediler.

4 - Şefkatdir. Başkalarına derd, felâket gelmesinden üzülmekdir. Herkesin sıkıntıdan kurtulmasına çalışmakdır.

5 - Sıla-i rahmdir. Akrabâyı, yakınlarını gözetmek, ziyâret etmek ve yardım etmekdir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" bir hadîs-i şerîfde, **(Putları, tapınılan heykelleri kırmak için ve akrabâya iyilik etmek için gönderildim)** buyurdu.

6 - Mükâfâtdır. İyiliğe karşı iyilik etmekdir.

7 - Hüsn-i şirketdir. Hakkı gözetip adâlet eylemekdir.

8 - Hüsn-i kazâdır. Herkesin, herşeyde hakkını gözetip, başa kakmamak ve pişmân olacak iş yapmamakdır.

9 - Teveddüddür. Teveddüd, muhabbet demekdir. Arkadaşlarını sevip, hediyye vermek, kendini sevdirmekdir.

10 - Teslîmdir. İslâmiyyetin emrlerini ve yasaklarını ve islâm ahlâkını, tatlı gelmese dahî, kabûl edip râzı olmakdır.

11 - Tevekküldür. İnsan gücünün dışında olan ve değişdirilemiyecek olan üzücü hâdiseleri, olayları, ezelde takdîr edilmiş, yazılmış bilip, üzülmemek, Allahü teâlâdan geldiğini düşünerek, seve seve karşılamakdır.

12 - İbâdetdir. **İbâdet,** herşeyi yokdan var eden ve her canlıyı, her an görünür görünmez kazâlardan, belâlardan koruyan ve her an çeşidli ni'metler, iyilikler vererek yetişdiren Allahü teâlâ-

nın emr ve yasaklarını yerine getirmekdir. Ona hizmetde kusûr etmemeğe çalışmakdır. Allahü teâlânın sevgisine kavuşmuş olan Resûllere, Nebîlere "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât", Velîlere, Âlimlere "rahime-hümullahü teâlâ", benzemeğe özenmekdir.

[Müslimânlar iki kısmdır: Havâs [âlimler] ve avâm [câhiller]. Türkçe **(Dürr-i yektâ)**da diyor ki, (Avâm, sarf ve nahv ve edebiyyât ilmlerinin üsûllerini, kâ'idelerini bilmiyen kimselerdir. Bunlar fetvâ kitâblarını anlıyamaz. Bunların, **(îmân)** ve **(ibâdet)** bilgilerini arayıp, sorup, öğrenmeleri farzdır. Âlimlerin de, sözleri, va'zları ve yazıları ile, önce îmân, sonra dînin temeli olan beş ibâdeti öğretmeleri farzdır. **(Zahîre)** ve **(Tâtârhâniyye)** kitâblarında, îmânın şartlarını ve **(Ehl-i sünnet i'tikâdı)**nı öğretmenin herşeyden evvel lâzım olduğu bildirilmekdedir). Bunun içindir ki, büyük âlim, zâhir ve bâtın ilmlerinin mütehassısı seyyid Abdülhakîm-i Arvâsî "rahmetullahi aleyh", vefâtına yakın, (İstanbul câmi'lerinde, otuz sene, yalnız Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarında yazılı olan îmânı, ya'nî Ehl-i sünnet i'tikâdını ve islâmın güzel ahlâkını anlatmağa çalışdım. Ehl-i sünnet âlimleri, bu bilgileri, Eshâb-ı kirâmdan, Onlar da, Resûlullahdan öğrendiler.) demişdir. Îmân bilgilerine **(Akâid)** ve **(İ'tikâd)** denir. Bunun için biz de, bütün kitâblarımızda, Ehl-i sünnet i'tikâdını, islâmın güzel ahlâkını, herkese iyilik ve hükûmete yardım etmek lâzım olduğunu bildiriyoruz. Seyyid kutb ve Mevdûdî gibi din câhillerinin ve (Teblîg-ı cemâ'atcı) gibi bid'at sâhiblerinin, ya'nî mezhebsizlerin hükûmete karşı kışkırtıcı, kardeşi kardeşe düşman yapıcı, bölücü yazılarını tasvîb etmiyoruz. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem", **(Din, kılıncların gölgeleri altındadır)** buyurarak, müslimânların hükûmet ve kanûn himâyesinde râhat yaşayabileceklerini bildirdi. Hükûmet, kuvvetli oldukça, râhat, huzûr artar. Avrupa, Amerika gibi kâfir memleketlerde râhat yaşayan, dînî vazîfelerini serbestçe yapan müslimânlar da, kendilerine hürriyyet veren hükûmete, kanûnlara karşı gelmemeli, fitneye, anarşiye âlet olmamalıdır. Ehl-i sünnet âlimleri "rahime-hümullahü teâlâ" böyle olmamızı emr etmekdedir. İbâdetin en üstünü, en kıymetlisi, fitne fesâd ateşi ile oynamamak ve isyân edenlere, fitne, anarşi çıkaranlara âlet olmamak, **(Ehl-i sünnet i'tikâdı)**nı öğrenip, îmânının buna uygun olmasına çalışmakdır. Îmânını böyle düzelterek, **(Bid'at ehli)** denilen yetmişiki çeşid bölücü, bozuk inanışdan kurtuldukdan sonra, ibâdetlerde de bid'at işlemekden sakınmalıdır. İslâmiyyetin emr etmediği şeyleri ibâdet zan ederek yapmağa **(İbâdetde bid'at)** denir. Allahü teâlânın emrlerine ve ya-

saklarına **(Ahkâm-ı islâmiyye)** denir. Ahkâm-ı islâmiyyeye uymağa **(İbâdet etmek)** denir. İbâdetlerin doğru olarak yapılmasını bildiren **(Dört mezheb)** vardır. Bunların dördü de hakdır, doğrudur. Bu dört mezheb, Hanefî, Şâfi'î, Mâlikî, Hanbelî mezhebidir. Her müslimânın bu dört mezhebden birisinin **(İlm-i hâl)** kitâbını okuyup, ibâdetlerini bu kitâba uygun yapması lâzımdır. Böylece, bu mezhebe girmiş olur. Bu dört mezhebden birine girmiyen kimseye **(Mezhebsiz)** denir. Mezhebsiz olan, Ehl-i sünnet değildir. Ehl-i sünnet olmıyan da, ya **(Bid'at ehli)**dir, yâhud kâfirdir.

Hazret-i Alî "kerremallahü vecheh" buyuruyor ki, (Öldükden sonra tekrâr dirilmeğe inanmıyan birini görürsen, ona de ki: Ben inanıyorum. Senin dediğin doğru çıkarsa, benim hiç zararım olmaz. Benim dediğim doğru olunca, sen sonsuz olarak ateşde yanacaksın!). Avrupada, Amerikada bütün fen adamları, devlet adamları, profesörler, kumandanlar, âhıret hayâtına inanıyorlar. Hepsi, kiliselere gidip tapınıyorlar. Yehûdîler, Budistler, Berehmenler, ateşe tapanlar, putperestler, medenî, vahşî herkes inanıyor. Yalnız, birkaç komünist memleketini idâre eden, yalancı, zâlim, azgın diktatörler ve bunların etrâfındaki ve başka memleketlerdeki paralı uşakları inanmıyor. Geçinebilmeleri ve zevkleri için, din düşmanlığı yapan birkaç câhilin, ahmağın, dünyâ nüfûsunun yüzde doksanını teşkil eden, inananlar karşısında, haklı olacakları düşünülebilir mi? İnanmıyan bir kimse ölünce, kendi inancına göre, yok olacak. İnanana göre ise, Cehennemde sonsuz azâb görecekdir. İnanan bir kimse ölünce, inanmıyana göre, yine yok olacak. Kendi inancına göre, sonsuz zevkler, ni'metler içinde yaşayacakdır. Aklı, bilgisi olan bir insan, bu ikisinden hangisini seçer? Elbet, ikincisini değil mi? Dünyâ işlerindeki, madde âlemindeki intizâm, Allahü teâlânın varlığını akl sâhiblerine haber veriyor. Âhıretin var olduğunu da Allahü teâlâ haber veriyor. O hâlde, Aklı, ilmi olanın, Allahın varlığına ve birliğine inanması lâzımdır. İnanmamak, ahmaklık, câhillik olur. Allahü teâlâya îmân etmek, Onun **(Ülûhiyyet sıfatları)**na ya'nî Onun **(Sıfât-ı zâtiyye)**sine ve **(Sıfât-ı sübûtiyye)**sine ve verdiği haberlere inanmakdır ve Onun dînine uymakdır. İslâmiyyete uyan bir kimse, dünyâda da râhat ve mes'ûd yaşar. Herkese iyilik eder. Allahü teâlâ, kullarına çok acıdığı için, fâideli şeyleri yapmalarını emr etmişdir. Bu emrlere **(Farz)** denir. Zararlı şeyleri yasak etmişdir. Bunlara **(Harâm)** denir. Farzların ve harâmların hepsine **(Ahkâm-ı islâmiyye)** denir. Dinler, Allahü teâlânın kullarına rahmetidir, ihsânıdır. Dinlere inanan ve uyan, dünyâda ve âhıretde

Allahü teâlânın ihsânına kavuşur, mes'ûd olur. İnanmıyan, aklı ile fâideli olduğunu anlayarak, dünyâ işlerinde uyarsa, yalnız dünyâda mes'ûd, râhat yaşar. Şimdi Avrupalıların bir kısmı, bunun için, râhat ve mes'ûd yaşamakda, islâmiyyete uymıyan müslimânlar zelîl, hakîr yaşamakdadır.]

ÜÇÜNCÜ BÂB

Burada kötü ahlâk bildirilecekdir. İyi huyların anası, temeli dört iyi huy idi. Kötü huyların başı da dörtdür:

1 - Rezâlet, hikmetin zıddıdır.

2 - Cübn, korkmak, yüreksiz olmak, şecâ'atin zıddıdır.

3 - Fücûr, nefse uymak, günâh işlemek, iffetin zıddıdır.

4 - Cevr, zulmdür. Adâletin zıddıdır.

Her iyi huyun zıddı, karşılığı olan sayısız kötü huy vardır. Çünki iyilik demek, tam orta yol demekdir. Ortanın sağında, solunda olmak, iyilikden ayrılmak olur. Ortadan uzaklığı kadar, iyiliği azalır. Hak yol birdir. Sapık, bozuk yollar ise, çokdur. Hattâ sonsuzdur. Doğru yola kavuşdukdan sonra, orada kalmak, oradan hiç çıkmamak çok zordur. Hûd sûresinin yüzonüçüncü âyetinde meâlen, **(Emr olunduğun doğru yolda bulun!)** buyuruldu. Bu âyet-i kerîme indiği zemân, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", **(Hûd sûresi, sakalıma ak düşürdü)** buyurdu. Âyet-i kerîmede emr olunan istikâmeti yerine getirebilmek için, Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât", Velîler, Sıddîklar "rahime-hümullahü teâlâ" şaşkına dönmüşlerdir. Bu korkudandır ki, Efdal-i kâinâtın "sallallahü aleyhi ve sellem" mubârek sakalına ak düşmüşdür. Doğru yolda bulunabilmek çok güç olduğu için, **(Sırat köprüsü, kıldan ince, kılıncdan keskindir)** buyuruldu. Fâtiha-i şerîfe sûresindeki âyet-i kerîmenin meâl-i şerîfi, **(Doğru yola kavuşdurmasını Allahü teâlâdan dileyiniz!)**dir. Mü'mine bu dünyâda, doğru yola yapışmak lâzımdır. Kıyâmet günü, Sırat köprüsünden geçebilmek için, dünyâda, doğru yolda bulunmak gerekdir.

Evliyânın büyükleri "rahime-hümullahü teâlâ" buyuruyor ki, Muhbir-i sâdık, [ya'nî hep doğru söyleyici] "sallallahü aleyhi ve sellem", kıyâmetdeki ni'metlerden ve azâblardan her ne haber verdi ise, onların hepsi, insanın bu dünyâda kazandığı huyların, ahlâkın ve amellerin sûretleridir. Oradaki görünüşleridir. Ahlâkda ve amelde doğru yolda bulunmanın, oradaki sûreti, görünüşü de, sırat köprüsüdür denildi. Dünyâda doğru yolda bulunanlar, islâmiyyetden ayrılmıyanlar, orada sırat köprüsünü, çabuk geçecek,

ma'rifetler ve olgunluklar Cennetlerine ve iyi amellerin bağçelerine kavuşacaklardır. Burada, din yoluna uymakda gevşek davrananlar, orada sırat köprüsünü düşe kalka geçeceklerdir. İslâmiyyetin gösterdiği doğru i'tikâddan ve amellerden ayrılanlar, sağa, sola sapanlar, sıratdan geçemeyip Cehennem ateşine düşeceklerdir.

Zuhruf sûresinin otuzaltıncı âyetinde meâlen, **(Nefsine uyarak, Allahü teâlânın dîninden yüz çevirenlere, dünyâda bir şeytân musallat ederiz)** buyuruldu. Bu âyet-i kerîmeye bakarak, ba'zı âlimler dedi ki, hayr ve kemâl işleri yapdıran melekeyi, bir melek hâsıl eder. Ortadan sapdıran, kötülük yapdıran melekeyi de bir şeytân hâsıl eder. İkisinden biri, kıyâmetde o insana arkadaş olur. O hâlde herkes, kendi huyuna ve ameline bakarak, âhıretdeki arkadaşının nasıl olacağını anlıyabilir.

Orta yol deyince, iki şey anlaşılır: Birisi, herkesin anladığı gibi, birşeyin tam ortasıdır. Dâirenin merkezi, kutru böyledir. İkincisi, izâfî, takdîrî orta olmakdır. Ya'nî belli birşeyin ortasıdır. O şeyin ortası olduğu için, herşeyin ortası olmak lâzım gelmez. Ahlâk bilgisinde kullanılan, bu ikinci ortadır. Bunun için, iyi huy, herkese göre farklı olur. Hattâ, zemâna ve mahalle göre de değişir. Birinde güzel olan bir huy, başkasında iyi olmıyabilir. Bir zemânda iyi denilen bir huy, başka zemânda iyi olmıyabilir. O hâlde iyi huy, tam ortada olmak değil, ortalamada olmakdır. Kötü huy da, bu ortalamanın iki tarafına ayrılmakdır. **(İşlerin en iyisi, onların ortasıdır)** hadîs-i şerîfi de bunu bildirmekdedir. Bundan dolayı, her iyi huya karşı, iki kötü huy bulunur. Dört esâs iyi huya karşılık da, sekiz ana kötü huy olur:

1 - Cerbeze olup, hikmetin aşırı olmasına denir. Ahlâkı ve işleri incelemek, anlamak kuvvetini, lüzûmsuz yerlerde kullanmakdır. Hiyle yapmak, aldatmak, harâm işleri neşr etmek gibi. Rûhun fen kuvvetini [ya'nî aklı], aşırı kullanmak cerbeze olmaz. Kötü olmaz. Din bilgilerini, fen bilgilerini ve matematiği ilerletmek için, ne kadar çok inceler, araşdırırsa, o kadar çok iyi olur.

2 - Belâdet, eblehlikdir. Aklı kullanmamakdır. Ahmaklık da denir. Kalın kafalılıkdır. Öğrenmesi ve işlemesi kusûrlu olur. İyiyi kötüden ayıramaz. Âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler, ilmi çok övmüşdür. Sayılmakla bitmez.

3 - Tehevvürdür. Çabuk kızmak demekdir. Şecâ'at iyi huyunun aşırı olmasıdır. Akllı tanınan kimselerin beğenmiyeceği işler yapmağa kalkışmakdır. Rûhunu veyâ bedenini boş yere yorar.

4 - Cübndür. Korkaklık demekdir. Şecâ'atin lüzûmundan az olmasıdır. Korkmak câiz olmıyan yerde korkaklık gösterir.

5 - Fücûrdur. İffetin aşırı olmasıdır. Dünyâ lezzetlerine düşkün olur. İslâmiyyetin ve aklın beğenmediği taşkınlıkları yapar.

6 - İffetin az olması Humûd, ya'nî miskinlikdir. İslâmiyyetin ve aklın izn verdiği arzûlarını bırakmakdır. Bedeni, kuvveti gider. Hasta olur. Nesli tükenir.

7 - Zulmdür. Adâletin sınırını aşmakdır. Başkasının hakkına tecâvüz etmekdir. Başkasının mâlına, cânına, nâmûsuna zarar verir.

8 - Haysiyyetsizlikdir. Kendisine karşı yapılan zulm, işkence ve hakâretleri kabûl eder. Adâletin noksan olmasıdır. Adâletde bütün iyilikler toplandığı gibi, zulmde de, kötülükler toplanmışdır. Bunun içindir ki, ba'zı âlimler, gönül incitmiyen şeyler günâh olmaz dedi. Meselâ, Abdüllah-i Ensârî "kuddise sirruh" buyurdu ki:

Hak yolcuları hiç gönül kırmaz,
bunun gibi büyük günâh olmaz!

Abdüllah-i Ensârî, sôfiyye-i aliyyenin büyüklerindendir. Şeyh-ul-islâm idi. 396 da Hiratda tevellüd, 481 [m. 1088] de orada vefât etdi. Ba'zı sapıklar, bu büyük zâtın sözünü iyi anlıyamadı. Başkasına kötülük yapma da, kendine ne yaparsan yap sandı. Böylece, ibâdetleri bırakıp, her günâhı işleyip, kimseye zararımız yok diye de övündüler. Hattâ:

İster kâfir ol, ister Kâ'beyi yak,
istersen şerâb iç, yalnız kırma kalb!

diyerek islâmiyyetden ayrıldılar. Hâlbuki, dînin harâm etdiği herşey zulmdür. İster başkasına, isterse kendi kendine yapılması harâm olan herşey zulmdür. Zâlimler, ekseriyâ mâlı, mülkü, mevkı'i çok olanlardır. Mazlûmların çoğu da, fakîrlerdir. Orta hâlli olanların çoğu, adâleti gözetenlerdir.

İyi huyların hepsi vasatî [ortalama] mikdârlardır. Herbirinin aşırı veyâ az olması, birer kötü huy olur. Bu muhtelif kötü huylar için, belki her lisânda, ism bile bulunmaz. Fekat, düşünülürse, ma'nâları [ne demek oldukları] kolay anlaşılır.

İnsanda bulunması lâzım olan güzel ahlâkdan, ba'zısı vardır ki, ne kadar çok olursa, iyiliği de o kadar artar zan olunur. Hâlbuki öyle değildir. Her iyi huyun bir sınırı vardır. O sınırı aşınca, iyilik gider, kötülük olur. İyi huyun az olması kötülük olaca-

ğı ise, kolay anlaşılır. Şecâ'at ve sehâvet bunlara misâldir. Bu iki iyi huyun aşırı, fazla olanları tehevvür ve isrâfdır. Câhiller, hele, İslâm ahlâkını bilmiyenler, isrâf edeni, çok cömerd sanır ve överler. Tehevvür edenlere de, çok cesûr, kahraman derler. Hâlbuki, korkak ve hasîs olana hiç kimse, kahraman ve cömerd demez.

İnsanda bulunması lâzım olan güzel ahlâkdan ba'zısı da vardır ki, az olunca iyi zan olunur. Aşırı, çok olunca, kötülüğü belli olur. Tevâdu' böyledir. İnsanda kibrin bulunmaması demekdir. Bunun noksan olması tezellüldür. Tezellülü, tevâdu'dan ayırmak güçdür. Hattâ çok kimse, dilencinin zilletini, âlimin tevâdu'u ile karışdırır. Çünki, kibrsizlik onda da çokdur. Onu da çok iyi sanır.

DÖRDÜNCÜ BÂB

Güzel ahlâka benziyen kötü ahlâkı ve bunların iyi huylardan nasıl ayrılacağını bildireceğiz.

Çok kimse, hâlis altını, pirinc denilen sarı ma'denden ayıramaz. Mâvi boncuğu mücevher sanır. Bunun gibi, kötü huyu iyi sanır. Bunun için ahlâk ilmini iyi öğrenmek, işlerdeki saklı aybları, kusûrları görebilmek, iyiyi kötüden ayırmakda usta olmak lâzımdır.

1 - Hikmete benzeyen kötü ahlâkı bildirelim: Akl ölçülerinden, fen bilgilerinden veyâ tesavvuf ma'rifetlerinden birkaçını ağızlardan kaparak veyâ gazeteden, mecmû'a ve radyodan duyarak, bunları ötede beride söyliyen, münâkaşalara karışan kimseleri, akllı, bilgili, fen adamı, mütehassıs ve mürşid zan edenler az değildir. Hâlbuki bu kimse, söylediği mes'elelerden birinin çözümünü, ma'rifetlerden hiçbirinin ma'nâsını bilmez. Bunun âlimlere, mürşidlere ve fen adamlarına benzemesi, papağanın insan gibi konuşmasından fazla değildir. Çünki, hikmet denilen huy, insanın kafasında, rûhunda olur. Eserleri, nûrları, his organları ile duyulmaz. Birçok ilerici denilen kimseler vardır ki, hikmetden ve kıymetden haberleri yokdur. Bilgisiz ve kötü huyludurlar. İlm ve ahlâk ile bir münâsebetleri de yokdur. Ağızlarından iyi huylu bir söz çıkmaz. Fekat arkalarında şık elbise taşırlar. Mevkı' sâhiblerinin karşılarında eğilmesini iyi bilirler. Balolarda, kokteyl partilerinde dansa giderler. İçki masalarında hizmet ederler. Bir şef veyâ meclis a'zâsı, yâhud müşâvir adı ile ortaya çıkarlar.

2 - İffete benziyen kötü huy da vardır: Kötü iş yapmazlar. Şehvetlerinin arkasında koşmazlar. Ağır başlı, fazîletli, ilm ve gü-

zel ahlâk sâhibi görünürler. Dillerde medh olunur, her yerde hürmet gösterilir. Mâlı çok olanlar arasında ve mevkı' sâhibleri yanında sözleri kırılmaz. Kendilerine gelen hediyyelerin ardı kesilmez. Adak, zekât paraları önlerine yığılır. Farz ve sünnetleri yapmakda gevşekdirler. Başkalarının yanında, nâfile ibâdetleri yapmakdan, bedenleri za'îf olmuşdur. Nefs-i emmâreleri ise, pek kuvvetlenmişdir. İnsanlar arasında emîn, Allah nazarında hâindirler. Sahte tarîkatcılar ve dünyâya düşkün din adamları böyledir.

Ba'zı köylüler, şehrdeki yemekleri yimez. Ba'zıları da, parasına kıyamayıp kıymetli gıda almaz. Bunları gören, kendilerini derviş sanır. Kanâ'at ve iffet sâhibi görünürler. Bunlar, kanâ'atsız ve iffetsizdir. Yapdıkları, hep gösterişdir, yalandır, riyâdır.

3 - Sehâya benziyen kötü huy da şöyle olur: Mâlı alınteri ile kazanmamış, mîrâsa konmuş veyâ kaçakçılık, istifcilik yapmış, yâhud piyango, toto vurmuşdur. Mâlın kıymetini bilmez. Harâmlara, lüzûmsuz yerlere dağıtır. Aklın ve islâmiyyetin beğenmediği kötü yerlere saçar. Ahmaklar, bunu cömerd sanır. Hâlbuki, bunda sehâ denilen iyi huy yokdur. Mâl kazanmak, dağa yük çıkarmak gibidir. Mâl dağıtmak, yuvarlak taşı, dağdan aşağı bırakmağa benzer. Fakîrlik, çok kimsenin iyi adam olmasına mâni' olur. Çok kimse, fakîrlik sıkıntısı ile îmânını elden kaçırmış, mürted olmuşdur. **(Râmûz-ül-ehâdîs)**deki hadîs-i şerîfde, **(Eshâbım için fakîrlik se'âdetdir. Âhır zemândaki ümmetim için, zengin olmak se'âdetdir)** buyuruldu.

İyi anladım, uzun tecribe ile:
Adam ilmle ölçülür, ilm de mâl ile!

Mâlı halâldan, sahîh bey' ile kazanmak güçdür. Halâl yoldan, islâmiyyete uyarak kazanan az olur. Halâl mâl damla damla, harâm mâl ise, sel gibi akarak gelir. Mâl dağıtmakda sehâvet iyidir. İsrâf ise, kötüdür, harâmdır. Sehâ demek, sehâ huyunu kazanmak, cimrilik denilen kötü huydan kurtulmak için vermek demekdir. Dünyâdan birşey ele geçirmek için ve nefsin kötü arzûsuna kavuşmak için vermeğe sehâ denilmez.

4 - Şecâ'ate benziyen kötü huy da şöyledir: Şecâ'at göstermesi, şecâ'at huyunu kazanıp, tehevvür ve korkaklık kötü huylarından kurtulması için değildir. Dünyâ mâlını, mevkı'ini ele geçirmek için tehlükeye atılır. Yâhud şöhret kazanmak ister. Mâl toplamak için, müslimânların yolunu keser, hayvânlarını ka-

par, evlere girer. Bunları yapabilmek için tehlükelere atılır. Bunlar arasında yakalananlar, işkencelere katlanarak, hattâ mallarını, cânlarını vermeği göze alarak, suç ortaklarını ele vermemeği şecâ'at sayarlar. Hâlbuki, bu alçaklarda şecâ'atin kokusu bile yokdur. Şecâ'at sâhibi kimse, aklın ve dînin beğendiği şeyi yapmak için ortaya atılır. Millete, hükûmete hizmet etmek, sevâb kazanmak ister. Şecâ'at güzel huyuna kavuşarak, Allahü teâlânın rızâsına ulaşmağı sever. Kurdun, kaplanın saldırmaları da bir kahramânın hücûmuna benzer ise de, şecâ'atla alâkaları yokdur. Kuvvetleri ve yaratılışları îcâbı saldırarak zarar yaparlar. İyi düşünce ile ve hayr yapmak, sevâb kazanmak için ileri atılmazlar. Kendilerine dayanamıyan za'îflere hücûm ederler. Silâhlı ve kuvvetli bir kimsenin, silâhsız, çıplak, aç bir kimseye saldırması da böyledir. Bu ise, şecâ'at olmaz. Şecâ'at demek, aklı, fikri ve bilgisi ile saldırmayı uygun görmek, dünyâ kazancını düşünmeyip, rûhunda şecâ'at iyi huyu bulundurmağı, tehevvür ve korkaklık kötü huylarından kurtulmağı istemek demekdir. Böyle kimse, zararlı, çirkin iş işlemekden ise, ölmeği tercîh eder. Şerefle ölmeği, şerefsiz yaşamakdan üstün tutar. Hayr ile anılmağı, yüz karası ile yaşamağa değişir. Şecâ'atde, yaralanmak ve ölmek tehlükeleri olduğu için, önceden tatlı olmıyabilir. Fekat sonunda, dünyâ ve âhıret kazanclarının ve zaferin lezzeti ile sonsuz tatlı olur. Hele islâmiyyeti korumak, Resûlullahın parlak dînini yaymak için can vererek **(Şehîd olmak)** lezzeti, dünyâ ve âhıret lezzetlerinin hiç birinde bulunmaz. Nitekim Âl-i İmrân sûresinin yüzaltmışdokuzuncu âyetinde meâlen, **(Allah yolunda canlarını verenleri ölü sanmayınız! Onlar diridir. Rablerinin ni'metlerine kavuşmuşlardır)** buyurulmuşdur. Şecâ'ati medh eden hadîs-i şerîfler sayılamıyacak kadar çokdur. Cihâddan kaçmak, insanı ölümden kurtarmaz. Ömrü uzatmaz. Düşman karşısında kalmak da, insanı öldürmez, yok etmez. Ecel, ileri ve geri gitmez. İnsanın ömrü değişmez. Çok olur ki, kaçmak ölüme sebeb olur. Düşmana karşı dayanmak da, zafere ve selâmete kavuşdurur. Hazret-i Mu'âviye "radıyallahü anh" diyor ki, Sıffîn muhârebesinde kaçmağa niyyet etmişdim. **(Sabr eyliyen, belâdan kurtulur)** hadîs-i şerîfi hâtırıma geldi. Sabr etdim, dayandım. Allaha şükr, kaçmakdan kurtuldum. Bu sabrım sâyesinde hilâfete kavuşdum.

Şecâ'atin temeli, Allahü teâlânın takdîrine râzı olmak, Ona tevekkül etmek, Ona güvenmekdir. Allahın arslanı, şecâ'at nehrlerinin kaynağı, vilâyet bağçesinin gülü olan hazret-i Alî "radıyal-

lahü anh", Sıffîn muhârebesinde, hücûm sırasında, başı açık, kolları sıvalı koşar ve şu beytleri okurdu:

Ölümden kaçmak, şu iki gün doğru olmaz:
ecel geldiği gün ve gelmediği gün.
Ecel geldîse kaçmak fâide vermez,
gelmedi ise, tedbîr olmaz hiç uygun!

Mâlını, mevkı'ini gayb etdiği için veyâ düşman eline esîr düşdüğü için intihâr eden, ya'nî kendini öldüren ahmaklarda şecâ'at değil, korkaklık vardır. Şecâ'at sâhibi olan derdlere, belâlara göğüs gerer, dayanır, sabr eder. Bu ahmaklar ise, ölmekle sıkıntıdan kurtulacaklarını sanırlar. Bunlar çok câhildir. Ölünce dahâ çok sıkıntılara, acılara düşeceklerini bilmiyorlar. İntihâr etmek, başkasını öldürmekden dahâ büyük günâhdır. Şiddetli azâb çekecekdir. Aklı gitdikden sonra intihâr eden böyle değildir. Ölmeği değil, Allahü teâlâdan sıhhat ve âfiyet istemelidir.

5 - Adâlete benziyen kötü huy da vardır. Bu, iffete benzeyen kötü huya yakındır. Adâlet iyi huyundan mahrûm, kötü bir kimse, bulunduğu yerlere adâleti öven levhalar asar. Adâlet üzerinde konuşur. Fıkralar yazar. Dahâ kötüsü, adâleti temsîl eden vazîfeleri, kürsîleri tutar. Gösteriş olarak, âdillerle düşer kalkar. İçleri zulm, kin, intikam ile doludur. Adâlet ise, huyları ve hareketleri dîne ve akla uygun olmak demekdir. Görünüşü, içi gibi olmakdır. Herkesin yanında, yalnız iken olduğu gibi bulunmakdır. İki yüzlülük, adâlet değil, münâfıklıkdır. Beyt:

İbâdet, temiz niyyetli olmak gerek,
birşeye yaramaz, içi boş çekirdek.

BEŞİNCİ BÂB

Şimdi, adâletin ne olduğunu bildirelim: Adâlet, iyi huyların en şereflisidir. Âdil kimse, insanların en iyisidir. Adâlet; ittifâk, müsâvât demekdir. İki şeyin yâ kendileri veyâ sıfatları müsâvî olur. Benziyen yerlerinde birleşmişler demekdir. Demek ki adâlet, birlikden, vahdetden doğmakdadır. Vahdet ise, en şerefli bir sıfat, en üstün bir hâldir. Çünki, bütün varlıklar bir varlıkdan meydâna gelmişdir. Âlemde rastlanan her birlik, hakîkî biricik varlığa benzemekdedir. Her varlık, o bir olan varlıkdan olduğu gibi, her birlik, o birdendir. Ölçme, karşılaşdırma işlerinde, müsâvât ya'nî eşitlik gibi şereflisi, kıymetlisi yokdur. Mûsikîde bu mes'ele dahâ mufassal tedkîk edilmekdedir. İşte bunun için, iyiliklerin en

şereflisi adâletdir. Adâlet, ortada olmakdır. Ortadan ayrılanda adâlet olmaz. Üç yerde adâletin bulunması lâzımdır:

1 - Bir malı, bir ni'meti bölerken adâlet ile bölmek lâzımdır.

2 - Mu'âmelâtda, alış verişde adâlet lâzımdır.

3 - Ukûbâtda, cezâ vermekde adâlet lâzımdır. Bir kimse, birisine korku verse, saldırsa, bu kimseye de, öyle yapılması lâzımdır. [Fekat, bu karşılığı ancak hükûmet yapar. Kendisine saldırılan kimse, buna karşılık yapmamalı, bunu emniyete, mahkemeye haber vermelidir. Müslimân, hem islâmiyyete uyar, günâh işlemez. Hem de kanûna uyar, suç işlemez.] Adâlet olunca, herkes korkusuz yaşar. Adâlet, korkusuzluk demekdir.

Adâlet nedir? Bunu insan aklı ile bulmak çok güç olduğu için, Allahü teâlâ, kullarına acıyarak, memleketleri korumak için, bir ölçü âleti gönderdi. Bu ilâhî ölçü ile, adâleti ölçmek kolay oldu. Bu ölçü, Peygamberlerin "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" getirdikleri dinlerdir. İslâmiyyete nâmûs-i ilâhî de denir. Bugün ve kıyâmete kadar kullanılması emr olunan ilâhî ölçü, Muhammed aleyhisselâma gönderilen dindir. Bu ölçüden sonra, bir de ikinci ölçü verilmişdir. Bu da, sözü geçen hâkimdir. İnsan, medenî olarak yaratılmışdır. Ya'nî, öyle yaratılmışdır ki, birbirleri ile karışmak, bir arada yaşamak, yardımlaşmak zorundadırlar. Hayvânlar, medenî yaratılmadı. Medînede, şehrde birlikde yaşamağa mecbûr değildirler. İnsan nâzik, za'îf yaratıldığı için, pişmemiş yemek yiyemez. Gıdâ, elbise ve binânın, hâzırlanması lâzımdır. Ya'nî, san'atlara ihtiyâc vardır. Bunun için de, araşdırmak, düşünmek ve tecribe yapmak, çalışmak lâzımdır.

[İslâmiyyet fenni, tekniği, çalışmağı, güzel ahlâkı teşvîk etmekde, emr eylemekdedir. İngilizler ve komünistler, islâmiyyete alçakca iftirâ ediyor. İslâmiyyet, insanları uyuşdurmakda, çalışmağı frenlemekdedir diyerek, küstahca yalan söylüyorlar. İslâm memleketlerinde avladıkları, aldatdıkları, câhil, soysuz kimselere, bol para ve mevkı' sağlıyarak, onları da, böyle konuşduruyorlar. Fenni, ilmi, çalışmağı emr eden, çalışanları öven âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler meydânda dururken, bu alçak, hayâsızca iftirâlar, güneşi balçıkla sıvamağa benziyor. İngilizler, islâmiyyete sinsice saldırıyor. İslâmiyyeti içerden yıkıyorlar. Yalanlarına gençlerin kolay aldanmalarını sağlıyabilmek için, islâm bilgilerini, din kitâblarını yok ediyorlar. İslâmiyyete hücûm etmek için, Londrada **(Müstemlekeler nezâreti)** kurdular. Burada hâin plânlar hâzırladılar. Binlerce câsûs yetişdirdiler. Tuzaklarına dü-

şen câhil, soysuz din adamlarından, Necdli Abdülvehhâb oğlu Muhammed ve Der'iyye emîri Sü'ûd oğlu Muhammed ile işbirliği yaparak ve milyonlarca lira ve silâh kuvvetleri ile **(Vehhâbîlik)** bid'at fırkasını kurdular. Müslimânların hâmîsi, bekçisi olan Osmânlı devletini içerden yıkdılar. **(İngiliz Câsûsunun İ'tirâfları)** kitâbına bakınız!

Abdürreşîd İbrâhîm efendi, 1328 [m. 1910] da İstanbulda basılan türkçe **(Âlem-i islâm)** kitâbının ikinci cildinde, (İngilizlerin islâm düşmanlığı) yazısının bir yerinde diyor ki: (Hilâfet-i islâmiyyenin bir an evvel kaldırılması, ingilizlerin birinci düşünceleridir. Kırım muhârebesine sebeb olmaları ve burada türklere yardım etmeleri, hilâfeti mahv etmek için bir hîle idi. Pâris muâhedesi, bu hîleyi ortaya koymakdadır. [1923 de yapılan Lozan sulhunun gizli maddelerinde, bu düşmanlıklarını açıkça bildirmişlerdir.] Her zemân müslimânların başına gelen felâketler, hangi perde ile örtülürse örtülsün, hep ingilizlerden gelmişdir. İngiliz siyâsetinin temeli, islâmiyyeti yok etmekdir. Çünki, islâmiyyetden korkmakdadırlar. Müslimânları aldatmak için, satılmış vicdanları kullanmakdadırlar. Bunları islâm âlimi, kahraman olarak tanıtırlar. Sözümüzün hülâsası, islâmiyyetin en büyük düşmanı İngilizlerdir.) Abdürreşîd efendi, 1363 [m. 1944] de Japonyada vefât etdi.

İslâmiyyet, fenne, tekniğe, çalışmağa mâni' olur mu? İnsan, her ihtiyâcını hâzırlamağa mecbûrdur. Bunu hâzırlıyan da, fen ve san'atdır ve çalışmakdır. Bir insanın her san'atı öğrenmesi, mümkin değildir. Herbir san'atı mu'ayyen kimseler öğrenir, yapar. Herkes, kendine lâzım olan şeyi, bu san'at sâhibinden alır. Bu san'at sâhibi de, kendine lâzım olan başka birşeyi, onu yapan diğer san'at sâhibinden alır. Böylece, insanlar birbirlerinin ihtiyâclarını te'mîn eder. Bunun için, insan yalnız yaşıyamaz. Bir arada yaşamağa mecbûrdurlar. Medeniyyet demek, **(Ta'mîr-i bilâd ve terfîh-i ibâd)** için, bir arada yaşamak demekdir.]

İnsanlar bir araya gelince, açıkgözler, başkasının hakkına saldırır. Zulm edenler olur. Çünki, her nefs, istediğine kavuşmak ister. Tatlı olanı almağa uğraşır. Bu şeyleri istiyen birkaç kişi çekişmeğe başlar. Bir leşe toplanan köpeklerin birbirlerine hırlamaları gibi, aralarında döğüşme başlar. Bunları ayırmak için, kuvvetli bir hâkim lâzım olur. Alış verişde, herkes kendi yapdığının dahâ kıymetli olduğunu söyler. Yapılan şeylerin karşılıklı değerlerini adâlet ile ölçmek lâzım olur. Eşyânın değerlerini karşılıklı ölçen şey, altın ile gümüşdür. Ya'nî paradır. Altın ile gümü-

şe **(Nakdeyn)** denir. Her milletin kullandığı kâğıd liralar, şimdi hep altın karşılığıdır. Ya'nî, altını çok olan hükûmetler, çok kâğıd para basabilir. Altını az olan, kâğıd parayı çok basarsa, bunların kıymeti olmaz. Çünki, Allahü teâlâ, altın ile gümüşü para olarak yaratmışdır. Başka hiçbirşey, altının yerini tutamaz. Bunun içindir ki, zekâtın altın veyâ gümüş olarak hesâb edilmesi ve verilmesi emr olunmuşdur. Eşyânın kıymetlerini altın ve gümüşle, adâleti gözeterek ölçecek âdil bir hâkim lâzımdır. Sözü geçer olan bu hâkim de, hükûmetdir. Âdil bir hükûmet, zulmü, işkenceyi önler. Allahü teâlânın emr etdiği adâleti te'mîn eder. Eşyânın kıymetlerini, adâlet ile tesbît eder.

Demek ki, insanlar arasında adâleti te'mîn etmek için üç şey lâzımdır: Nâmûs-i rabbânî, hâkim-i insânî ve dinâr-ı mîzânî. Bunlardan en kuvvetlisi, en büyüğü, nâmûs-i rabbânî olan islâmiyyetdir. Dinler, Allahü teâlânın adâleti sağlamak için gönderdiği kanûnlardır. Hakîmlerin adâleti sağlamaları için, bu ilâhî kanûnları gönderdi. Hadîd sûresi yirmibeşinci âyetinde meâlen, **(Onlara kitâb ve terâzî gönderdik ki, bunlarla adâleti yerine getirsinler)** buyuruldu. Burada, kitâb, din demekdir. Çünki din, Kur'ân-ı kerîmdeki emr ve yasakların ismidir. Terâzî de, altına işâretdir. Çünki altın, ağırlıkla ölçülür. Kur'ân-ı kerîmin emr ve yasaklarını beğenmiyen kâfirdir ve münâfıkdır. Hâkimi, hükûmeti dinlemiyen âsîdir. [Müslimân, Dâr-ül-harbdeki kâfirlerin kanûnlarına da karşı gelmez. Suç işlemez.] Altının değerini kabûl etmiyen de, hâin ve hırsız olur.

TENBÎH - İnsanın evvelâ kendine, hareketlerine, a'zâsına adâlet etmesi lâzımdır. İkinci olarak, çoluk çocuğuna, komşularına, arkadaşlarına adâlet yapması lâzımdır. Adliyecilerin ve hükûmet adamlarının da, millete adâlet yapması lâzımdır. Demek ki, bir insanda adâlet huyunun bulunabilmesi için, önce kendi hareketlerinde, a'zâsında adâlet bulunmalıdır. Her kuvvetini, her a'zâsını, ne için yaratıldı ise, o yolda kullanmalıdır. Allahü teâlânın âdetini değişdirip, onları aklın ve islâmiyyetin beğenmediği yerlerde kullanmamalıdır. Çoluk çocuğu varsa, onlara karşı da, akla ve dîne uygun hareket etmeli, dînin gösterdiği güzel ahlâkdan sapmamalıdır. Güzel ahlâk ile huylanmalıdır. Hâkim, vâlî, kumandan ve herhangi bir âmir ise, yine ibâdetleri yapdırmalı ve yapmalıdır. Böyle olan kimse, bu dünyâda, Allahü teâlânın halîfesi olmuşdur. Kıyâmetde de âdiller için va'd edilen ni'metlere kavuşur. Böyle bir hayrlı kimsenin hayr ve bereketi, onun bulunduğu tâli'li zemâna, mubârek yere ve orada bulunmakla bahtiyâr

olan insanlara, hayvânlara, hattâ nebatlara ve rızklara sirâyet eder, yayılır. Fekat, Allah korusun, bir yerdeki hükûmet adamları, şefkatli, iyi huylu, adâletli olmazsa, insan haklarına saldırırlar, zulm, yağma, işkence yaparlarsa, bunlar adâlet erbâbı değil, iblislerin ahbâbı, şeytânların yoldaşlarıdırlar. Beyt:

Aldatmasın seni, diktatörün serâyları, kumaşı,
serây bağçesini, sular dâim, mazlûmların göz yaşı!

Emri altında olanlara merhamet etmeyenler, kıyâmet günü Allahü teâlânın merhametinden uzak kalacaklardır.

Men, lâ yerham, lâ yurham!

buyurulmuşdur ki, acımıyana acınmaz demekdir. Böyle zâlimlerin topluluğuna hükûmet değil, eşkıyâ denir. Bunlar, birkaç senelik, muvakkat dünyâ zevkleri için, milyonlara eziyyet ederler. Fekat, zulmlerinin cezâsını çekmedikce, bu dünyâdan gitmezler. O kadar refâh ve lezzetler içinde oldukları hâlde, elbette şiddetli sıkıntılar, büyük derdler yakalarını bırakmaz. O saltanat hiçbirinin elinde kalmaz. Çok olur ki, saltanatları düşmanlarının eline geçer. Bu hâli görür. Ciğerleri yanar. Meryem sûresinin seksenbirinci âyetinde meâlen, **(Mâlik, hâkim olduğunu söylediği şeylerin hepsini elinden alırız. Yalnız başına huzûrumuza gelir)** buyuruldu. Burada buyurulduğu gibi, Allahü teâlânın mahkemesine, yüzü kara, sürünerek getirilir. Yapdığı kötülükleri inkâr edemez. Hepsinin cezâsını çok acı olarak çeker. Yapdığı zulmlerin, işkencelerin karanlığı, etrâfını kaplar. Önünü göremez. Azâb meleklerinin pençesinde, kendi yapdıklarının katkat kötüsünü çekmek için, Cehennem azâbına atılır. Allahü teâlânın dînini beğenmediği, ona çöl kanûnu dediği için, orada rahmete kavuşamaz.

ALTINCI BÂB

(Ahlâk-ı alâî) kitâbının altıncı bâbında güzel ahlâkın nev'leri bildirilmekdedir. Biz, bunlardan yalnız adâleti bildireceğiz. Adâlet üçe ayrılır:

Birincisi, Allahü teâlâya kulluk etmekdir. Allahü teâlânın merhameti, ni'metleri, ihsânları, her mahlûka yayılmışdır. Ni'metlerinin en büyüğü, kullarına se'âdet yolunu göstermesidir. Hakları yok iken, hepsini en güzel şekilde yaratmışdır. Ebedî, sayısız ni'metler, iyilikler vermişdir. Böyle bir sâhibe, yaratana ibâdet etmek, Onun ihsân etdiği ni'metlere şükr etmek elbette lâzımdır.

Adâlet için sâhibinin hakkını gözetmek îcâb eder. Her insanın yaratanına karşı borçlu olduğu bu kulluk hakkını edâ etmesi vâcibdir.

Adâletin ikinci kısmı, insanların hakkını edâ etmekdir. Hükûmete, âmirlere, kanûnlara karşı gelmemek, âlimlere hurmet, emânetlere vefâ, alış veriş haklarını edâ, va'dlerini îfâ etmek lâzımdır.

Üçüncüsü, geçmişlerin haklarını edâ etmekdir. Bu da, onların borçlarını ödemek, vasıyyetlerini îfâ etmek, vakflarını muhâfaza ve bırakdığı hayrât ve hasenâtı devâm etdirmekle olur.

İyilik edene, mâl ile, hizmet ile karşılığı yapılır. Bunu yapamıyan, hamd ve senâ, teşekkür ve düâ eder. Karşılık yapmıyanın başına kakılır. Kötülenir. İncitilir. Çünki, iyiliğe karşı, iyilik yapmak, insanlık vazîfesidir. Böyle olunca, her iyiliği yapan, en büyük iyilik olarak, yok iken var eden, en güzel şekli veren, lüzûmlu uzvları, kuvvetleri ihsân eden, herbirini bir âhenk ile işleterek sıhhat veren, akl ve zekâ bahş eden, çoluk çocuk, ev, ihtiyâc eşyâsı, gıdâ, içecek, elbiselerimizi yaratan yüce bir sâhibe, bu ni'metleri sebebsiz, karşılıksız ihsân eden ve her an yok olmakdan, düşmandan, hastalıkdan muhâfaza eden ve bize hiç ihtiyâcı olmıyan, sonsuz kuvvet, kudret sâhibi olan, Allahü teâlâya şükr etmemek, kulluk hakkını ödememek ne büyük kabâhât, ne çok zulm ve ne alçak bir vaz'ıyyet olur? Hele, Ona ve ni'metlerin Ondan geldiğine inanmamak veyâ bunları başkasından bilmek en büyük zulm, en çirkin yüz karası olur. Bir kimseye her ihtiyâcı verilse, her ay yetecek para, gıdâ hediyye olunsa, bu kimse, o ihsân sâhibini her yerde herkese nasıl över. Gece gündüz onun sevgisini, teveccühünü, onun kalbini kazanmağa uğraşmaz mı? Onu derdlerden, sıkıntılardan muhâfaza etmeğe çalışmaz mı? Ona hizmet edebilmek için, kendini tehlükelere atmaz mı? Bunları yapmasa, o ihsân sâhibine hiç kıymet vermese, herkes onu ayblamaz mı? Hattâ, insanlık vazîfesini yapmıyor diye cezâlandırılmaz mı? İyilik eden bir insanın hakkına böyle riâyet ediliyor da, her ni'metin, her iyiliğin hakîkî sâhibi olan, hepsini yaratan, gönderen, Allahü teâlâya şükr etmek, Onun beğendiği, istediği şeyleri yapmak, niçin lâzım olmasın? Elbette, en çok Ona şükr etmek, en çok Ona itâ'at etmek, ibâdet etmek lâzımdır. Çünki, Onun ni'metleri yanında başkalarının iyilikleri, deniz yanında damla kadar bile değildir. Hattâ, diğerlerinden gelen iyilikleri de, yine O göndermekdedir.

Allahü teâlânın ni'metlerini kim sayabilir?
ni'metlerinin milyonda birine kim şükr edebilir?

İnsan, Allahü teâlâya karşı lâzım olan şükr borcunu nasıl yapmalıdır? Ba'zılarına göre, birinci vazîfe, Allahü teâlânın varlığını düşünmekdir. Mesnevî:

Hamd olsun, ni'metleri bol Allaha,
önce, varlık ni'meti verdi bana!
İhsânlarını saymağa güç yetmez,
güç de, her üstünlük de, lâyık Ona!

Ba'zılarına göre, ni'metlerin Ondan geldiğini anlamalı ve dil ile hamd ve senâ etmelidir.

Ba'zılarına göre, birinci vazîfe, Onun emrlerini yapmak, harâmlarından sakınmakdır.

Bir kısmı da, insan önce kendini temizlemeli. Böylece, Allahü teâlâya yaklaşmalıdır, dedi.

Ba'zıları, insanları irşâd etmeli, doğru, sâlih olmalarına çalışmalıdır, dedi.

Ba'zıları da, insanın belli bir vazîfesi olmaz. Her insanın kendine göre, başka başka vazîfeleri olur, dedi.

Sonra gelenlere göre, insanın Allahü teâlâya karşı vazîfesi üçe ayrılır: Birincisi, bedeni ile yapacağı işlerdir. Nemâz, oruc gibi. İkincisi, rûhu ile yapacağı vazîfedir. Doğru i'tikâd etmek [Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdikleri gibi îmân etmek, inanmak]. Üçüncüsü, insanlara adâlet yapmakla, Allahü teâlâya yaklaşmakdır. Bu da, emâneti muhâfaza, insanlara nasîhat etmek, evvelâ islâmiyyeti öğretmekle olur.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, ibâdet üçe ayrılır: Doğru i'tikâd, doğru söz ve doğru iş. Bunlardan son ikisinde, açık olarak emr edilmemiş olanlar, zemâna ve şartlara göre değişir. Allahü teâlâ, Peygamberleri "aleyhimüssalavâtü vetteslîmât" vâsıtası ile değişdirir. İbâdetleri, insanlar değişdiremez. Peygamberler "aleyhimüsselâm" ve bu büyüklerin vârisleri olan, Ehl-i sünnet mezhebinin âlimleri "rahime-hümullahü teâlâ", ibâdetlerin çeşidlerini ve nasıl yapılacaklarını ayrı ayrı bildirmişlerdir. Herkesin bunları öğrenmesi ve ona göre hareket etmesi lâzımdır.

Bu fakîre göre, sözün hulâsası, yukarıda bildirildiği üzere, doğru i'tikâd, doğru söz ve amel-i sâlih, birinci vazîfedir.

İslâm âlimleri ve tesavvuf büyükleri "rahime-hümullahü teâlâ"

buyurdular ki, insana vâcib olan birinci vazîfe, îmân ve amel ve ihlâs sâhibi olmakdır. Dünyâ ve âhıret se'âdetleri, ancak bu üçüne kavuşmakla elde edilir. Amel, kalb ile ve dil ile, ya'nî söz ile ve beden ile yapılacak işler demekdir. Kalbin işleri, ahlâkdır. İhlâs, amelini ya'nî bütün işlerini, ibâdetlerini, yalnız Allahü teâlânın rızâsına, sevgisine kavuşmak için yapmak demekdir.

Âşkın aldı benden beni,
seviyorum Rabbim seni!
Senin sevgin, pek tatlıymış,
seviyorum Rabbim seni!

Ne varlığa sevinirim,
ne yokluğa yerinirim.
Aşkın ile zevklenirim,
seviyorum Rabbim seni!

Emretdin ibâdetleri,
medhetdin iyi hâlleri,
verdin sonsuz ni'metleri,
seviyorum Rabbim seni!

Ne nankör nefsim var aceb,
zevk için, bana kıyar hep!
Ben hakîkî zevki buldum,
seviyorum Rabbim seni!

İbâdeti güzel yapmak,
dünyâ için de çalışmak,
gece gündüz işim, çünki,
seviyorum Rabbim seni!

Sevmek lâfla olmaz Hilmi,
Rabbin, çalışınız dedi.
Hâlinden de anlaşılsın;
seviyorum Rabbim seni!

İslâm düşmanları nice,
çatıyor dîne sinsice.
Durursan, doğru mu olur,
seviyorum Rabbim seni!

Âşık tenbel oturur mu?
Ma'şûka toz kondurur mu?
Düşmanı susdur da, söyle:
Seviyorum Rabbim seni!